

U

U¹, *u*, s.m. **1.** A douăzeci și șasea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală închisă, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. și: (1, n.) *u-un*].

U² interj. (Adesea prelungit sau repetat) **1.** Exclamație care exprimă surpriza, indignarea, regretul sau care constituie o avertizare (asupra unui pericol). **2.** (Însoțit de „iu”) Strigăt (de voie bună) care însoțește chiuiturile. **3.** Cuvânt care imită urlul unor animale (mai ales al lupului). — Onomatopee.

UAU interj. Exclamație care exprimă admirație, plăcere, satisfacție. — Din engl. **wow**.

UBICUITĂTE s.f. (Livr.) (În religiile superioare) Atribut al divinității de a fi prezent peste tot în același timp. [Pr.: *-cui-i-*] — Din fr. **ubiquité**.

UBICUU, **-UĂ**, *ubicui*, *-ue*, adj., adv. (Livr.) (Care se află) în același timp în două sau mai multe locuri. ♦ (Care este) în orice loc, peste tot. — Din lat. **ubique**.

UBICVIST, **-Ă**, *ubicviști*, *-ste*, adj. (Rar) **1.** (Despre plante) Care trăiește și se dezvoltă la fel de bine în condiții de mediu diferite. **2.** (Fam.; despre oameni) Care pare a se afla în mai multe locuri deodată. — Din fr. **ubiquiste**.

UCĂZ, *ucazuri*, s.n. (Înv. și pop.) Ordin, ordonanță, decret. ♦ Fig. Hotărâre care nu admite discuție. — Din rus. **ukaz**.

UCENIC, **-Ă**, *ucenici*, *-ce*, s.m. și f. **1.** Persoană (tânără) care învață o meserie urmând o școală profesională ori care se obligă să urmeze cursurile de formare profesională și să muncească în subordinea unui angajator, cu care a încheiat un contract de ucenicie la locul de muncă. **2.** Adept și continuator al unui savant, al unui filosof, al unui artist; *p. ext.* Începător într-o activitate; discipol, elev. — Din sl. **učenikŭ**.

UCENICI, *ucenicesc*, vb. IV. Intrans. A învăța o meserie lucrând ca ucenic pe lângă un meșter sau, *p. gener.*, pe lângă o persoană pricepută; a lucra, a învăța ca ucenic. — Din **ucenic**.

UCENICIE, *ucenicii*, s.f. Faptul de a lucra ca ucenic; starea, calitatea, ocupația de ucenic; timpul petrecut de cineva ca ucenic. ♦ P. gener. Formare, instruire a cuiva într-un anumit domeniu. — **Ucenic** + suf. *-ie*.

UCIDE, *ucid*, vb. III. **1.** Tranz. A pricinui moartea unei ființe; a omorî, a asasina, a răpune. ♦ Refl. (Rar) A se sinucide. ♦ Fig. A distruge, a nimici; a desființa. **2.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) bate, a (se) lovi rău. ♦ (Reg.) A (se) zdrobi, a (se) sfărâma. [Prez. ind. și: (pop.) *ucig*] — Lat. **occidere**.

UCIDERE, *ucideri*, s.f. Acțiunea de a (se) *ucide* și rezultatul ei; omor, ucis; asasinat. — V. **ucide**.

UCIGAȘ, **-Ă**, *ucigași*, *-e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care a ucis sau a încercat să ucidă pe cineva; asasin, homicid¹. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva. *Armă ucigașă*. — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide*) + suf. *-aș*.

UCIGĂTOR, **-OĂRE**, *ucigători*, *-oare*, adj. (Adesea substantivat) Care ucide, care provoacă moartea; nimicitor. [Var.: (rar) **ucizător**, **-oăre** adj.] — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide*) + suf. *-ător*.

UCIS, *ucisuri*, s.n. (Rar) Ucidere. — V. **ucide**.

UCIZĂTOR, **-OĂRE** adj. v. **ucigător**.

UCRAINEAN, **-Ă**, *ucraineni*, *-e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ucrainei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ucrainei sau ucrainenilor (**2**), referitor la Ucraina ori la ucraineni. ♦ (Substantivat, f.) Limbă (de origine slavă) vorbită de ucraineni (**1**). [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucraina** (n. pr.) + suf. *-ean*.

UCRAINEANCĂ, *ucrainence*, s.f. Femeie din Ucraina; ucraineană. [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucrainean** + suf. *-că*.

UCU, *ucu*, s.m. Numele celor două litere chirilice corespunzătoare sunetului *u*. — Din sl. **uku**.

UD, **-Ă**, (1) *uzi*, *-de*, adj., (2) *uduri*, s.n. **1.** Adj. Plin, îmbibat de apă sau de alt lichid; îmbibat de umezeală, foarte umed; murat (**3**). ♦ (Despre ochi) Plin de lacrimi; înlăcrimat. ♦ Plin de nădușeală; transpirat, asudat. ♦ (Despre copiii mici) Care a urinat pe el. **2.** S.n. Urină. *Bășica udului*. — Lat. **udus**.

UDĂ, *ud*, vb. I. **1.** Tranz. A umple, a acoperi, a îmbiba sau a stropi cu apă ori cu alt lichid; a băga, a muia ceva în apă sau în alt lichid; a înmuia (**1**), a umezi (**2**). ♦ Expr. *A-și uda gura* = a bea puțin, pentru a-și potoli setea. *A uda prânzul* (sau *bucatele*) = a bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice. (Refl.) *A i se uda ochii* = a i se umple ochii de lacrimi. **2.** Tranz. (Despre ape) A străbate un ținut (pe care îl alimentează cu apă). **3.** Refl. (Mai ales despre sugari) A urina pe el (în scutece, în pantaloni). — Lat. **udare**.

UDĂRE, *udări*, s.f. Acțiunea de a (se) *uda*; udat. — V. **uda**.

UDĂT s.n. Udat. — V. **uda**.

UDĂTURĂ, *udături*, s.f. **1.** Udat, stropire. ♦ Faptul de a fi ud, umed; umezeală. **2.** (Pop. și fam.) Băutură (alcoolică). **3.** (Reg.) Mâncare (frugală). — **Uda** + suf. *-ătură*.

UDĂTURICĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *udătură*. — **Udătură** + suf. *-ică*.

UDEĂLĂ, *udeli*, s.f. (Pop.) **1.** Loc ud, umed, plin de apă; umezeală. **2.** Băutură (alcoolică). — **Ud** + suf. *-eală*.

UDMĂ s.f. v. **uimă**.

UDOMÉTRU, *udometre*, s.n. (Met.) Pluviometru. — Din fr. **udomètre**.

UED, *ueduri*, s.n. Vale largă caracteristică unor deșerturi (din Africa de Nord și Arabia), cu fundul acoperit cu nisip și pietriș, prin care se scurg apele ploilor torențiale sau unele ape curgătoare nepermanente. [Pr.: *u-ed*] — Din fr. **oued**.

UF interj. Exclamație care exprimă ciudă, regret, necaz, plictiseală, dezgust etc.; pfu! — Onomatopee.

UFOLÓG, *ufologi*, s.m. Cercetător al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din fr. **ufologue**.

UFOLOGIE s.f. Studiu al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din engl. **ufology**.

UGANDÉZ, **-Ă**, *ugandezi*, *-e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ugandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ugandei sau ugandezilor (**1**), referitor la Uganda ori la ugandezi. — Din fr. **ougandais**.

UGER, *ugere*, s.n. Formațiune anatomică rezultată prin fuziunea mameloanelor la femelele animalelor mamifere. — Lat. **uber**, **-eris**.

UGHI, *ughi*, s.m. Veche monedă maghiară de aur; galben unguresc. — Din pol. **ug** (= *zlatu ugrusku*).

UGLIT, **-Ă**, *ugliți*, *-te*, adj. (Reg.) Fără chef, trist; umilit, supus. — Cf. **ofilit**.

UGUI, pers. **3** *úguie*, vb. IV. Intrans. (Despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei; a gănguri (**2**). — Onomatopee.

UGUIRE, *uguirii*, s.f. Faptul de a *ugui*; găngurire, uguit. — V. **ugui**.

UGUIT s.n. Faptul de a *ugui*; sunete caracteristice scoase de porumbei și de turturele; găngurit, uguire. — V. **ugui**.

UHŪ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bufniței. [Acc. și: *úhu*] — Onomatopee.

UI interj. (Pop.) 1. Vai! ah! of! 2. (Adesea repetat) Strigăt (de voce bună) care însoțește chiuiturile. — Onomatopee.

UIDEÓ interj. v. **huideo**.

UIEMĂȘ, *uiemași*, s.m. Persoană însărcinată cu strângerea uiumului (la moară, la mașina de treierat etc.). [Pr.: *u-ie-*] — **Uium** + suf. *-aș*.

UIET s.n. v. **huiet**.

ŪIMĂ, *uime*, s.f. (Pop.) Inflamație a ganglionilor limfatici (de la gât și de la subsuori); scurtă. [Var.: *údmă* s.f.] — Cf. ngr. *idhma* „umflătură dureroasă”.

UIMĀ, *uimesc*, vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; a impresiona puternic, a surprinde, a ului. ♦ (Înv.) A tulbura, a zăpăci, a buimăci. — Et. nec.

UIMĀRE, *uimiri*, s.f. Faptul de a *uimi*; mirare, admirație, emoție profundă (și neașteptată); surprindere. — V. **uimi**.

UIMĀT, *-Ă*, *uimiți*, *-te*, adj. Cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, admirație; surprins, uluit. — V. **uimi**.

UIMĀTOR, *-OĂRE*, *uimitori*, *-oare*, adj. Care uimește; surprinzător, uluitor, tulburător. ♦ Excepțional, extraordinar. — **Uimi** + suf. *-tor*.

UITĂ, *uit*, vb. I. I. 1. Tranz. și intrans. A pierde din memorie (momentan sau pentru totdeauna), a nu-și (mai) aduce aminte, a nu (mai) ține minte. ♦ Expr. (Fam.) *A ști cât au uitat alții* = a nu ști (mai) nimic. 2. Tranz. și intrans. A înceta să se mai preocupe, să se mai gândească la cineva sau la ceva, a deveni indiferent față de o persoană sau de un obiect (drag); a se dezinteresa. ♦ A scăpa din vedere, a omite; a nu ține seamă de... 3. Tranz. A se comporta ca și cum a încetat să se gândească la ceva, a trece sub tăcere, a nu da urmăre. 4. Tranz. A lăsa undeva (din neabăgere de seamă) ceva sau pe cineva care trebuia luat; a nu lua cu sine. II. Refl. A-și îndrepta privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea, a cerceta, a observa; a privi. ♦ Expr. *A se uita în gura cuiva* = a fi atent la ce spune cineva, a da ascultare (în mod mecanic) sfaturilor cuiva. *A nu se uita la cineva* = a nu iubi pe cineva, a nu ține la cineva; a refuza orice relații cu cineva. ♦ (La imperativ, cu valoare de interjecție, în forma *uite*) Iată! iac! vezi! ♦ A băga de seamă, a avea în vedere, a da atenție; a lua în considerare. [Imper. și: (II) *uite!*] — Lat. ***oblitare** (<*oblitus*).

UITĂRE, *uitări*, s.f. 1. Faptul de a *uita*, de a nu-și (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. ♦ *Uitare de sine* = a) visare, reverie; b) nepăsare (altruistă) față de interesele proprii. ♦ Expr. *A da* (sau *a lăsa*) *uitării* (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-și amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. ♦ Rătăcire morală. 2. Fig. Neființă, neant. — V. **uita**.

UITĂTOR, *-OĂRE*, *uitători*, *-oare*, adj. (Rar) uituc. ♦ Care face să uite, aducător de uitare. — **Uita** + suf. *-ător*.

UITĂTURĂ, *uitături*, s.f. Faptul de a se uita; privire, aruncătură de ochi. ♦ Fel de a se uita², de a privi; căutătură. — **Uita** + suf. *-ătură*.

UITĀT, *-Ă*, *uitiți*, *-te*, adj. (Reg.) Distrat, visător. — Cf. *u ita*.

UITŪC, *-Ă*, *uituci*, *-ce*, adj. (Adesea substantivat) Care uită ușor, care are memoria slabă, (rar) uitător; *p. ext.* distrat, zăpăcit. — **Uita** + suf. *-uc*.

UITUCEĂLĂ, *uituceli*, s.f. Faptul de a uita; lipsă de memorie sau de atenție, neabăgere de seamă; *p. ext.* distrație, zăpăceală. — **Uituc** + suf. *-eală*.

UITUCENIE, *uitucenii*, s.f. (Rar) Uituceală. — **Uituc** + suf. *-enie*.

UIŪ interj. v. **uiuui**.

UIUIŪ interj. (În dansurile populare) Chiot de bucurie. [Var.: **uiú** interj.] — Onomatopee.

UIŪM, *uiumuri*, s.n. Cantitate procentuală de făină sau de grăunțe reținută la batoză, la moară etc. drept plată în natură pentru măcinat, treierat etc.; vamă (1). — Din bg. **ujem**, sb. **ujam**.

ŪJBĂ, *ujbe*, s.f. Cui de lemn de care se leagă vâsla unei ambarcațiuni; strapazan. — Et. nec.

ŪJUŪT, *-Ă*, *ujujiți*, *-te*, adj. (Reg.) Uscat² (I 1). *Vreascuri ujujite*. — Cf. sl. *usušiti*.

ULĀN, *ulani*, s.m. Militar (mercenar) din cavaleria ușoară a armatei române și a unor armate străine din trecut. — Din germ. **Ulan**.

ULCEĂ, *-ICĂ*, *ulcele*, s.f. Oală mică (de lut); oluț. ♦ Expr. *A-i pune* (cuiva) *ulcica* sau *a-i face* (cuiva) *cu ulcica* = a face farmece (cuiva). — Lat. ***ollicella** (<*colla*).

ULCELŪȘĂ, *ulcelușe*, s.f. Diminutiv al lui *ulcea*; ulceluță, ulcicuță. — **Ulcea** + suf. *-ușă*.

ULCELŪȚĂ, *ulceluțe*, s.f. Ulcelușă. — **Ulcea** + suf. *-uță*.

ŪLCER, *ulcere*, s.n. 1. Leziune (fără tendință de cicatrizare) care apare pe suprafața pielii sau a mucoaselor (stomacului, duodenului); boală caracterizată prin prezența unor astfel de leziuni; ulcus (1). 2. Boală a arborilor, pricinuită de distrugerea treptată a straturilor lemnoase. — Din fr. **ulcère**, lat. **ulcus**, *-eris*.

ULCERĂ, *ulcerez*, vb. I. Refl. și tranz. A căpăta sau a produce o ulceratie. — Din fr. **ulcérer**.

ULCERĀT, *-Ă*, *ulcerați*, *-te*, adj. Care prezintă un ulcer (1) sau o ulceratie. — V. **ulcera**.

ULCERĀȚIE, *ulcerații*, s.f. Leziune a pielii sau a unor mucoase; helcoză; spec. ulcer (1). — Din fr. **ulcération**.

ULCEROGĒN, *-Ă*, *ulcerogeni*, *-e*, adj. (Med.) Care produce ulcer. — Din fr. **ulcérogène**.

ULCERŪS, *-OĂȘĂ*, *ulceruși*, *-oase*, adj., s.m. și f. 1. Adj. Care prezintă un ulcer (1), referitor la ulcer, provenit dintr-un ulcer. 2. S.m. și f., adj. (Persoană) care are ulcer (1). — Din fr. **ulcéreux**.

ULCICŪȚĂ, *ulcicuțe*, s.f. Ulcelușă. — **Ulcică** + suf. *-uță*.

ULCIŪR¹ s.n. v. **urcior¹**.

ULCIŪR² s.n. v. **urcior²**.

ULCIŪRŪȘ s.n. v. **urcioruș¹**.

ŪLCUS, *ulcuse*, s.n. 1. Ulcer (1). 2. Rană, umflătură. — Din lat., fr. **ulcus**.

ULĒĪ¹, *uleie*, s.n. (Reg.) 1. Trunchi de copac scorburos, folosit pentru a păstra anumite lucruri. ♦ Vas făcut dintr-un lemn scobit. 2. Stup, știubei de albine (făcut dintr-un trunchi de copac scorburos). — Din bg. **ulej**.

ULĒĪ², *uleiuri*, s.n. 1. Lichid gras de proveniență vegetală, animală, minerală sau sintetică, insolubil în apă și mai ușor decât ea, folosit în alimentație, în industrie etc.; oloi², zăitîn. ♦ *Tablou* (sau *pictură*, *portret*) *în ulei* = tablou (sau pictură, portret) executat în culori preparate cu ulei². 2. (La pl.) Sorturi de ulei (1). — Din sl. **olej**.

ULEIĀ, *uleiez*, vb. I. Tranz. (Rar) A unge, a îmbiba, a impregna cu ulei²; a oloi³. [Pr.: *-le-ia*. — Var.: (reg.) **oleiā** vb. I] — Din **ulei²**.

ULEIĀT, *-Ă*, *uleiați*, *-te*, adj. Uns, impregnat de ulei². [Pr.: *-le-iat*. — Var.: **oleiāt**, *-ă* adj.] — V. **uleia**.

ULEIĒR, *uleieri*, s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului² din semințe; proprietar al unei prese de ulei². [Pr.: *-le-ier*] — **Ulei²** + suf. *-ar*.

ULEIĒRE, *uleieri*, s.f. (Rar) Acțiunea de a *uleia* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-ier*] — V. **uleia**.

ULEIŪS, *-OĂȘĂ*, *uleiuși*, *-oase*, adj. Care conține ulei²; uns, îmbibat, impregnat cu ulei²; unsuros, gras; oloios. F Care are un aspect gras, unsuros (ca uleiul²). [Pr.: *-le-ios*. — Var.: (reg.) **oleiŪs**, *-oasă* adj.] — **Ulei²** + suf. *-os*.

ULEMĀ, *ulemale*, s.f. Membru al clerului musulman (care avea și atribuții de legiuitor). — Din tc. **ulema**.

ULICIOĀRĀ, *ulicioare*, s.f. Diminutiv al lui *uliță*; hudiță. — **Uliță** + suf. *-ioară*.

ULIȘŪR, *ulișori*, s.m. Diminutiv al lui *uliu*. — **Uliu** + suf. *-șor*.

ULIȚĀRNIC, *-Ă*, *ulițarnici*, *-ce*, adj., s.m. și f. (Reg.) (Persoană) care bate ulițele, căreia îi place să-și piardă vremea umblând fără rost (pe uliță). — **Uliță** + suf. *-arnic*.

ŪLIȚĂ, *ulițe*, s.f. 1. Drum îngust care străbate un sat (rar un oraș), mărginit de o parte și de alta de case; *p. ext.* stradă. ♦ Expr. *A bate ulițele* = a umbla fără rost, haimana; a hoinări. 2. (Colectiv) Oameni care locuiesc în casele de pe o uliță (1). [Pl. și: *uliți*] — Din sl. **ulica**.

ŪLIŪ, *ulii*, s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, mari și puternice, din familia acvilidelor, care atacă păsări și mamifere mici (*Accipiter*); pasăre din acest gen. ♦ Compus: *Uliu-păsăresc* = păsărar (2) (*Accipiter nisus*). — Din magh. **olyú**.

ULIULIŪ interj. (Pop.) Strigăt care exprimă mirare, admirație etc. — Onomatopee.

ULM, *ulmi*, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori și de arbuști cu scoarță în general netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne și asimetrice zimțate pe margini, albicioase și cu perii moi pe dos, al căror lemn tare este folosit în rotărie (*Ulmus*). ♦ *Ulm de câmp* = arbore înalt, cu scoarță groasă, negricioasă, cu lemn rezistent, greu și elastic, folosit în industria casnică (*Ulmus carpiniifolia*). *Ulm de munte* = arbore înalt, cu scoarță subțire, cultivat ca arbore ornamental (*Ulmus scabra*). — Lat. **ulmus**.

ULMACĒE, *ulmacee*, s.f. (La pl.) Familie de arbori și de arbuști având ca tip ulmul; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **ulmaceé**.

ŪLSTER, *ulstere*, s.n. (Rar) Pardesiu bărbătesc de forma unui halat lung și cu mâneci largi. — Din engl., fr. **ulster**.

ULTERIŪR, *-OĂRĂ*, *ulteriori*, *-oare*, adj. Care se face sau se întâmplă mai târziu (în raport cu un moment, un eveniment etc. dat); care urmează după ceva sau după cineva; posterior (1). [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **ultérieur**, lat. **ulterior**.

ŪLTIM, *-Ă*, *ultimi*, *-e*, adj. Cel din urmă (dintr-o serie de elemente spațiale, temporale, valorice); care se află la sfârșit, în urma unei serii. A *sosit*

ultimul. Ultima carte. ⇨ *Ultima oră* = rubrică dintr-o gazetă având cele mai noi știri. — Din lat. **ultimus**, it. **ultimo**.

ULTIMÁT s.n. v. **ultimatum**.

ULTIMATÍV, **-Ă**, *ultimativ*, -e, adj. Cu caracter de ultimatum, care conține un ultimatum. — Din fr. **ultimatif**.

ULTIMÁTUM, *ultimatumuri*, s.n. Hotărâre irevocabilă, ultim cuvânt. ♦ (Jur.) Comunicare cuprinzând condițiile irevocabile pe care o putere, un stat, un împuneric le pune altuia, în vederea rezolvării unei situații litigioase de care depind relațiile lor. [Var.: (inv.) **ultimát** s.n.] — Din fr. **ultimatum**, germ. **Ultimatum**.

ÚLTIMO adv. (Livr. și fam.) În ultimul rând; în ultimă instanță. — Cuv. lat. **ULTRA**¹- Element de compunere cu sensul de „peste măsură de”, „foarte”, „extrem de”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat., fr. **ultra-**.

ULTRA² adj. invar. (Fam.) Grozav. — Din fr. **ultra**.

ULTRAACÚSTIC, **-Ă**, *ultraacustici*, -ce, adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu studierea ultrasunetelor. **2.** Adj. Referitor la ultraacustică, de ultraacustică. [Pr.: *-tra-a-*] — Din fr. **ultraacoustique**.

ULTRABÁZIC, **-Ă**, *ultrabazici*, -ce, adj. (Min.; despre roci eruptive) Care este sărac în silice și alcătuit în special din olivină sau din piroxenii. — Din fr. **ultra-basique**.

ULTRACENTRÁL, **-Ă**, *ultracentrali*, -e, adj. În plin centru. — **Ultra-** + **central**.

ULTRACENTRIFŪGĂ, *ultracentrifuge*, s.f. Centrifugă cu turație foarte mare, cu ajutorul căreia se poate realiza separarea prin sedimentare a particulelor coloidale, a unor virusuri etc. — **Ultra-** + **centrifugă** (după fr. *ultracentrifugeuse*).

ULTRACONDENSÓR, *ultracondensoare*, s.n. Condensator folosit la ultra-microscopie. — **Ultra-** + **condensator**.

ULTRACONFORTÁBIL, **-Ă**, *ultraconfortabili*, -e, adj. Foarte confortabil. — **Ultra-** + **confortabil**.

ULTRACONSERVATÓR, **-OÁRE**, *ultraconservatori*, -oare, adj. Cu idei conservatoare exagerate. — **Ultra-** + **conservator**.

ULTRADEMAGÓG, **-Ă**, *ultrademagogi*, -ge, s.m. și f. (Rar la f.) Demagog cu idei duse la extrem. — **Ultra-** + **demagog**.

ULTRADEMOCRÁT, **-Ă**, *ultrademocrați*, -te, adj. Cu idei exagerat democratice. — **Ultra-** + **democrat**.

ULTRAEFICIÉNT, **-Ă**, *ultraeficienți*, -te, adj. Foarte eficient. — **Ultra-** + **eficient**.

ULTRAEELABORÁT, **-Ă**, *ultraelaborați*, -te, adj. Foarte elaborat. — **Ultra-** + **elaborat**.

ULTRAFÍLTRU, *ultrafiltru*, s.n. Aparat de filtrare prevăzut cu o membrană care reține particulele de dimensiuni infime aflate în suspensie sau în soluție coloidală. — Din fr. **ultrafiltre**.

ULTRAGÍÁ, *ultragiez*, vb. I. Tranz. A insulta pe un reprezentant al autorității în exercițiul funcției, a comite un ultraj; *p. gener.* a jigni, a insulta, a ofensa etc. (grav) pe cineva. [Pr.: *-gi-a-*] — Din **ultragi** (după fr. *outrager*).

ULTRAGIÁT, **-Ă**, *ultragiăți*, -te, adj. Insultat, jignit, ofensat. [Pr.: *-gi-a-*] — V. **ultragia**.

ULTRAGIÉRE, *ultragieri*, s.f. Acțiunea de a **ultragia** și rezultatul ei; ofensare, jignire, insultare. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **ultragia**.

ULTRÁGIU s.n. v. **ultraj**.

ULTRÁJ, *ultraje*, s.n. Ofensă, insultă, amenințare. ♦ (Jur.) Infrațiune care constă în insultă, calomnie, amenințare ori alte acte de violență ori de vătămare corporală împotriva unui funcționar aflat în exercițiul funcției; *p. gener.* jignire, ofensă (gravă), amenințare, act de violență împotriva cuiva. [Var.: **ultrágiu** s.n.] — După fr. **outrage**, it. **oltraggio**.

ULTRALIBERÁL, **-Ă**, *ultraliberali*, -e, adj. Cu idei liberale exagerate. — **Ultra-** + **liberal**.

ULTRALIBERÁLISM s.n. Liberalism exagerat. — **Ultraliberal** + suf. *-ism*.

ULTRAMARÍN s.n. Colorant mineral sau sintetic obținut prin topirea unui amestec de caolin, carbonat de sodiu, cărbune de lemn și sulf, care are diverse culori după condițiile de preparare, cel mai cunoscut fiind de culoare albastră. — Din germ. **Ultramarin**, fr. **ultramarine**.

ULTRAMICROANALIZÁ, *ultramicroanalize*, s.f. Parte a microanalizei care se ocupă cu identificarea și dozarea substanțelor în cantități de ordinul microgramelor. ♦ Microanaliză în care se lucrează cu cantități de substanță de ordinul microgramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din germ. **Ultramicroanalyse**.

ULTRAMICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu relațiile chimice și cu procedeele de analiză în care intervin substanțe în cantități foarte mici. — Din fr. **ultramicrochimie**.

ULTRAMICRÓN, *ultramicroni*, s.m. Particulă coloidală mai mică decât o zecime de micron, care poate fi observată numai cu ultramicroscopul. — **Ultra-** + **micron**.

ULTRAMICROSCÓP, *ultramicroscopie*, s.n. Microscop puternic în care iluminarea obiectelor se face perpendicular pe direcția axei optice a instrumentului, astfel încât prin difracția luminii pot fi examinate corpurile care nu sunt vizibile cu microscopul obișnuit. — Din fr. **ultramicroscopie**, germ. **Ultramicroscop**.

ULTRAMICROSCÓPIC, **-Ă**, *ultramicroscopici*, -ce, adj. Care se poate vedea numai cu ultramicroscopul; care se face cu ultramicroscopul. — Din fr. **ultramicroscopique**.

ULTRAMICROSCOPÍE s.f. Metodă de cercetare a corpusculilor extrem de mici cu ajutorul ultramicroscopului. — Din fr. **ultramicroscopie**.

ULTRAMODÉRN, **-Ă**, *ultramoderni*, -e, adj. Foarte modern. — Din fr. **ultramoderne**.

ULTRAMODERNÍST, **-Ă**, *ultramoderniști*, -ste, adj. De un modernism exagerat. — **Ultra-** + **modernist** (după fr. *ultramoderniste*).

ULTRAMONTANISM s.n. Ansamblul manifestărilor obediente ale capilor Bisericii catolice din țările occidentale față de Roma în sec. XIX; *p.ext.* atitudine centralistă din partea bisericii catolice. — Din fr. **ultramontanisme**.

ULTRAOCCIDENTÁL, **-Ă**, *ultraoccidentali*, -e, adj. Cu foarte pronunțat caracter, aspect etc. occidental. — **Ultra-** + **occidental**.

ULTRAPÁS s.n. Masă plastică preparată din melamină. — Din germ. **Ultrapas**, fr. **ultrapas**.

ULTRAPORTELÁN s.n. Porțelan cu caracteristici izolatoare superioare, folosit ca izolator în tehnica curentilor de înaltă frecvență. — **Ultra-** + **porțelan**.

ULTRAPROGRESÍST, **-Ă**, *ultraprogesiști*, -ste, adj. Cu idei progresiste exagerate. — **Ultra-** + **progresist**.

ULTRARAFINÁT, **-Ă**, *ultrarafinați*, -te, adj. Foarte rafinat (2). — **Ultra-** + **rafinat**.

ULTRARAPÍD, **-Ă**, *ultrarapizi*, -de, adj. Foarte rapid, extraordinar de repede. — **Ultra-** + **rapid**.

ULTRAREACȚIONÁR, **-Ă**, *ultrareacționari*, -e, adj., s.m. și f. Reacționar înrârit. [Pr.: *-re-ac-ți-o-*] — **Ultra-** + **reacționar**.

ULTRASCÚRT, **-Ă**, *ultrascurți*, -te, adj. **1.** Care este foarte scurt. **2.** (În sintagma) *Raze ultrascurte* (și substantivat, f. pl.) = radiații electromagnetice cu lungimi de undă foarte scurte, utilizate în radiofonie, în medicină etc. — **Ultra-** + **scurt** (2 după fr. *ultra-court*).

ULTRASECRÉT, **-Ă**, *ultrasecreți*, -te, adj. Foarte secret. — **Ultra-** + **secret** (după fr. *ultra-sécret*).

ULTRASENSÍBIL, **-Ă**, *ultrasensibili*, -e, adj. Foarte sensibil. — **Ultra-** + **sensibil**. Cf. fr. *ultra-sensible*.

ULTRASÓNIC, **-Ă**, *ultrasonici*, -ce, adj. Referitor la ultrasunete; ultrasonor. — Din fr. **ultrasonique**.

ULTRASONOGRAFÍE, *ultrasonografii*, s.f. (Med.) Ecografie. — Din fr. **ultra-sonographie**.

ULTRASONÓR, **-Ă**, *ultrasonori*, -e, adj. Ultrasonic. — **Ultra-** + **sonor**.

ULTRASONOTERAPÍE s.f. Terapie bazată pe ultrasunete. — Din fr. **ultrasonothérapie**.

ULTRASPECIAL, **-Ă**, *ultraspeciali*, -e, adj. Care se deosebește foarte mult de alte lucruri asemănătoare. ♦ De strictă specialitate. — **Ultra-** + **special**.

ULTRASTRUCTŪRĂ, *ultrastructuri*, s.f. (Biol.) Structură intimă a unui țesut. — Din fr. **ultrastructure**.

ULTRASŪNET, *ultrasunete*, s.n. Vibrație a unui mediu elastic, de aceeași natură cu sunetul, având frecvențe superioare acestuia, fapt pentru care nu poate fi percepută cu urechea. — **Ultra-** + **sunet** (după fr. *ultrason*).

ULTRAVIOLÉT, **-Ă**, *ultravioleți*, -te, adj. (Despre radiațiile electromagnetice; și substantivat, f. pl.) Care este situat dincolo de marginea violetă a spectrului luminii. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **ultraviolet**.

ULTRAVÍRUS, *ultravirusuri*, s.n. Virus extrem de mic, care nu poate fi văzut cu microscopul obișnuit. — Din fr. **ultravirus**.

ULŪBĂ s.f. v. **hulubă**.

ULŪC, *uluce*, s.n. **1.** Jgheab făcut din scânduri ori scobit într-un trunchi de copac sau în piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutrețul. **2.** Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streșinii caselor, pentru a aduna și a conduce spre burlane apa de pe acoperișuri. ♦ Canal, țevă pentru captarea și scurgerea apei dintr-un izvor. **3.** Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare o moară; lăptoc, scoc (1). ♦ Jgheab prin care curge făina măcinată (la moară). **4.** Scobitură, șanț făcut de-a lungul unei piese de lemn, pentru a se putea îmbina cu altă piesă. — Din tc. **oluk**.

ULŪCĂ, *uluci*, s.f. **1.** Scândură groasă întrebuințată în construcții, mai ales la construirea gardurilor și a împrejmuirilor. **2.** Gard din scânduri; zăplaz. — Probabil refăcut din **uluce** (pl. lui *uluc*).

ULUI, *uluiesc*, vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; a uimi, a surprinde. ♦ Tranz. și refl. (Inv.) A (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci. — Cf. rus. ulovit' „a prinde, a surprinde”.

ULUIĂLĂ, *uluieli*, s.f. Uluire. — **Ului** + suf. *-eală*.

ULUIRE, *uluiiri*, s.f. Faptul de a *ului*; uimire, surprindere, uluiață. ♦ Buimăceală, năuceală. — V. **ului**.

ULUIT, *-Ă, uluiți, -te*, adj. Cuprins de o mare (și neașteptată) mirare, admirație, emoție; uimit, surprins. ♦ Năucit, buimăcit. — V. **ului**.

ULUITOR, *-OĂRE, uluitori, -oare*, adj. Care uluiește; uimitor, surprinzător. ♦ Excepțional, extraordinar. [Pr.: *-lu-i-*] — **Ului** + suf. *-tor*.

UMAN, *-Ă, umani, -e*, adj. 1. Care ține de om sau de omenire, privitor la om sau la omenire, caracteristic omului sau omenirii; omenesc (1). ♦ *Geografie umană* (sau *antropologică*) = antropogeografie. 2. (Adesea adverbial) Care are dragoste față de oameni; omenos, blând, bun. — Din lat. **humanus**.

UMANISM s.n. 1. Doctrină care are în centru omul, bunăstarea și demnitatea lui, încrederea în rațiunea umană. 2. Mișcare intelectuală europeană din epoca Renașterii care promovea studiul literaturii clasice din Grecia și din Roma, entuziasmul față de om și natură, compatibilă însă cu credința religioasă. — Din fr. **humanisme**, germ. **Humanismus**.

UMANIST, *-Ă, umaniști, -ste*, s.m. și f., adj. 1. Adj. Care aparține umanismului (1), care se bazează pe umanism sau promovează umanismul. ♦ Care este de domeniul culturii clasice, care se consacră studiului operelor clasice greco-latine; umanistic. 2. S.m. și f. Adept, partizan al umanismului (1). 3. S.m. Artist, gânditor care aparține umanismului Renașterii; cărturar din epoca Renașterii, care studia operele Antichității. 4. S.m. și f. Student sau elev de liceu care urmează învățământul umanistic. — Din fr. **humaniste**.

UMANISTIC, *-Ă, umanistici, -ce*, adj. Umanist (2). ♦ *Științe umanistice* = grup de științe care pun accentul pe studiul limbilor, istorie, pe cultura clasică etc. *Învățământ umanistic* sau *secție umanistică* = formă (sau secție) de învățământ bazat pe studierea științelor umanistice. — Din germ. **humanistisch**.

UMANITAR, *-Ă, umanitari, -e*, adj. Care urmărește, care se preocupă de binele omenirii, plin de umanitate, devotat umanității. — Din fr. **humanitaire**.

UMANITARISM s.n. Concepție, atitudine de înțelegere, de dragoste față de oameni; umanitate (2). — Din fr. **humanitarisme**.

UMANITARIST, *-Ă, umanitariști, -ste*, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Adept al umanitarismului. 2. Adj. Care aparține umanitarismului, privitor la umanitarism. — Din fr. **humanitariste**.

UMANITATE s.f. 1. Sentiment de bunăvoință, compasiune pentru nenorocirile altuia, bunătate, omenie, umanitarism. 2. Totalitatea oamenilor; omenire (1). ♦ Colectivitate de oameni. — Din lat. **humanitas, -atis**, fr. **humanité**.

UMANIZĂ, *umanizez*, vb. I. 1. Tranz. și refl. A (se) face mai omenos, mai apropiat de oameni. 2. Tranz. A căpăta trăsături, caracteristici apropiate de cele ale omului. — Din fr. **humaniser**.

UMANIZĂRE s.f. Acțiunea de a (se) *umaniza* și rezultatul ei. — V. **umaniza**.

UMANOID, *-Ă, umanoizi, -de*, adj., s.m. și f. (Livr.) (Ființă) cu aspect și caracter omenesc. — Din fr. **humanoïde**.

UMĂR, (1, 2, 3, 4) *umeri*, s.m., (5) *umere*, s.n. 1. S.m. Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației dintre mână și trunchi. ♦ Expr. *Umăr la umăr* = alături, unul lângă altul; împreună, uniți. *A pune umărul* = a ajuta efectiv la îndeplinirea unei acțiuni; a sprijini. *A da* (sau *a ridica* etc.) *din umeri* = a-și exprima nedumerirea, neștiința, indiferența etc. printr-un gest de ridicare a umerilor (1). *A se uita la cineva* (sau *a privi pe cineva*) *peste umăr* = a se uita la cineva disprețuitor, batjocoritor. (Pop.) *A-și lua călcăiele* (sau *picioarele*) *de-a umeri* = a fugi. *A pune (cuiva ceva) pe umeri* = a încărca, a împovăra (pe cineva) cu o vină. ♦ Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă umărul (1). ♦ Fig. Culme a unui deal, a unui munte. 2. S.m. (În sintagma) *Umărul obrazului* (sau *al feței*) = partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pomeți. 3. S.m. Partea bombată de lângă gâtul unui vas. ♦ Proeminență pe suprafața unui obiect, care servește ca reazem altui obiect. 4. S.m. Parte a jugului care se așază pe gâtul vitelor. 5. S.n. Umerăș. — Lat. **humerus**.

UMĂRĂR s.n. v. **umerar**.

UMBĂLĂ, *umbele*, s.f. Inflorescență în care pedunculii fiecărei florițele pornesc din același punct și se ridică la aceeași înălțime, ca pânza unei umbrele. — Din lat. **umbella**, fr. **ombelle**.

UMBELIFERĂ, *umbelifere*, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, ale căror flori sunt dispuse în umbеле; (și la sg.) plantă care

face parte din această familie. ♦ (Adjectival) *Plantă umbeliferă*. — Din fr. **ombellifère**.

UMBELIFORM, *-Ă, umbeliformi, -e*, adj. Care are forma unei umbеле. — După fr. **ombelliforme**.

UMBĂLĂ, *umbalu*, vb. I. Intrans. I. 1. A se deplasa dintr-un loc în altul; a merge (1), a circula (1). ♦ Expr. *A-i umbla cuiva ceva prin gură* = a nu-și putea aminti pentru un moment de ceva care îi este extrem de familiar, de cunoscut. (Pop.) *A-i umbla cuiva ceva prin* (sau *în*) *cap* = a fi preocupat de ceva, a avea ceva de gând. (Pop.) *Umbă sănătos!* (sau *cu bine!*), urare adresată cuiva care pleacă. (Pop.) *A umbla după cineva* = a căuta cu insistență să obțină simpatia cuiva; a face curte unei femei. 2. A străbate (ca drumet) un loc; a merge din loc în loc, a colinda, a cutreiera; a hoinări, a vagabonda. ♦ (Rar) A se plimba. ♦ (Pop.; despre nori) A se mișca, a se deplasa. 3. (Pop.) A merge, a se duce undeva regulat; a frecventa. *Umbă la școală*. ♦ A se ocupa, a se îndeletnici cu..., a lucra la... *Umbă în cărușie*. 4. A se purta (îmbrăcat sau încălțat) într-un anumit fel. ♦ A se comporta, a se manifesta într-un anumit fel. *Umbă întunecat și încrunțat*. II. 1. (Pop.; despre unelte, aparate, mecanisme etc.) A se afla în funcțiune; a funcționa. 2. (Despre gură, ochi etc.) A se mișca continuu. ♦ Expr. *A-i umbla cuiva limba (prin gură)* = a vorbi (mult). III. (Pop.) A trece (din mână în mână), a ajunge (de la unul la altul). ♦ (Despre bani) A fi în circulație, a avea valoare, curs. IV. 1. A căuta, a scotoci (pentru a găsi ceva). 2. A lua în mână; a pune mâna pe ceva, a atinge. ♦ (Pop.) A lucra cu..., a se servi de...; a mânui. ♦ Fig. A se folosi de..., a face uz de... *Nu umbla cu minciuni!* V. Fig. A căuta, a se strădui să obțină ceva; a se sili, a încerca să... ♦ Expr. *A umbla după cai verzi (pe pereți)* = a căuta să obțină lucruri nerealizabile. *A umbla după doi iepuri deodată* = a urmări în același timp două scopuri, două avantaje diferite. ♦ A intenționa, a fi gata să... [Var.: (inv. și pop.) **îmbălă** vb.] — Lat. **ambulare**.

UMBLĂRE, *umbări*, s.f. Acțiunea de a *umbala* și rezultatul ei; deplasare, mers; cutreierare, colindare, umblat¹. — V. **umbala**.

UMBLĂT¹ s.n. Umblare. — V. **umbala**.

UMBLĂT², *-Ă, umblați, -te*, adj. 1. (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; care este frecventat, circulat. 2. (Despre oameni) Care a mers, a fost prin multe locuri, a trăit și a văzut multe lucruri (acumulând o mare experiență de viață); călătorit, purtat² (2). — V. **umbala**.

UMBLĂCÎT s.n. v. **îmbălătit**.

UMBLĂREȚI, *-EĂȚĂ, umbăreți, -e*, adj. (Fam., depr. sau ir.) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. — **Umba** + suf. *-ăreț*.

UMBLĂTOR, *-OĂRE, umbători, -oare*, adj., s.m., s.f. 1. Adj. (Rar) Care umblă. ♦ *Pod umbător* = bac. 2. S.m. Ostaș dintr-un corp de curieri pentru Polonia și Ucraina al domnilor moldoveni. 3. S.f. Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană amenajat pentru circulația personalului. 4. S.f. (Pop.) Closet (rudimentar). — **Umba** + suf. *-ător*.

UMBLĂTĂRĂ, *umbături*, s.f. (Pop.) Umblat, mers; umblare. ♦ Fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. — **Umba** + suf. *-ătură*.

UMBLET, *umplete*, s.n. Faptul de a umbla; umblare. ♦ Cutreierare, colindare; alergătură. ♦ Mod, fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. [Var.: (înv. și pop.) **îmblet** s.n.] — **Umba** + suf. *-et*.

UMBRĂL s.n. (Opt.) Colorație a lentilelor ochelarilor de vedere. — **Umbra** + suf. *-al*.

UMBRĂR, *umbrare*, s.n. Adăpost împotriva arșii soarelui oferit într-un loc deschis de crengile și de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; *p. gener.* orice adăpost (special amenajat) împotriva arșii. — **Umbra** + suf. *-ar*.

ÚMBRĂ, *umbre*, s.f. I. 1. Lipsă de lumină, întunecime provocată de un corp opac care oprește razele de lumină; porțiune din spațiu întunecoasă (și răcoroasă) unde nu ajung direct razele de lumină. ♦ Loc. adj. *Fără umbră* = corect, desăvârșit, pur. ♦ Loc. adv. *Din umbră* = fără a se arăta pe față; pe ascuns, pe furiș. ♦ Expr. *A sta* (sau *a fi, a rămâne* etc.) *în* (sau *la*) *umbră* = a sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, deoparte. *A lăsa* (pe cineva) *în umbră* = a lăsa (pe cineva) mai prejos, a eclipsa (pe cineva). 2. Întuneric, întunecime, obscuritate. 3. Nuanță închisă, pată întunecată. ♦ Spec. Parte mai întunecată dintr-o imagine plastică. ♦ Fig. Stare de tristețe, de îngândurare etc. întipărită pe fața cuiva. II. 1. (De obicei urmat de o determinare în genitiv) Conturul întunecat al unei ființe sau al unui lucru, proiectat pe o suprafață (mai) luminată. ♦ Expr. *Se teme și de umbra lui*, se spune despre un om foarte fricos. *Face umbră pământului (degeaba)*, se spune despre un om incapabil să producă, să realizeze ceva. ♦ Compus: *umbra-iepurelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele în formă de solzi, cu florile galbene-verzui și cu fructele de formă unor boabe roșii (*Asparagus collinus*). ♦ Imagine declară, nedeslușită; obiect care nu se vede bine (din cauza întunericului, a ceții etc. sau pentru că este privit printr-un corp puțin transparent). 2. (În concepțiile mistice și în basme)

Duhul unui om mort sau ființă supranaturală, fantomatică; stafie, fantomă, nălucă. ♦ Fig. Ființă foarte slabă (și bolnavă). **3.** Fig. Urmă, semn abia perceptibil; cantitate foarte mică din ceva. ♦ Fig. Păreră, aparență, iluzie. — Lat. *umbra*.

UMBRĂLĂ, *umbrela*, s.f. Obiect alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spițe metalice fixate radial pe un baston, destinat să apere de ploaie sau de soare. — Din fr. *ombrelle* (după *umbră*).

UMBRELĂȚĂ, *umbreluțe*, s.f. Diminutiv al lui *umbrelă*. — **Umbrelă** + suf. *-uță*.

UMBRÎ, *umbresc*, vb. IV. **1.** Tranz. și intrans. A face, a ține umbră (I 1); a adumbri. **2.** Refl. (Pop.) A sta la umbră (I 1), a se adumbri. **3.** Tranz. și refl. A da sau a căpăta o nuanță mai închisă; a (se) întuneca, a (se) închide. **4.** Intrans. și refl. (Rar) A se contura. **5.** Tranz. Fig. A dezonora, a păta, a compromite. — Din *umbră*.

UMBRIRE, *umbriri*, s.f. Faptul de a (se) *umbrî*. ♦ Culoare, nuanță închisă, întunecată. — V. *umbrî*.

UMBRÎȘ, *umbrîșuri*, s.n. (Rar) Loc cu umbră; umbră (I 1). — **Umbra** + suf. *-iș*.

UMBRÎȘOARĂ, *umbrîșoare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *umbră*; umbrîță. — **Umbra** + suf. *-ișoară*.

UMBRÎT, *-Ă*, *umbrîți*, *-te*, adj. **1.** (Despre locuri) Care se află la umbră (I 1), acoperit de umbră, plin de umbră; umbros. **2.** Întunecos. ♦ Fig. (Despre voce, sunete etc.) Stins, voalat. — V. *umbrî*.

UMBRÎȚĂ, *umbrîțe*, s.f. (Pop.) Umbrîșoară. — **Umbra** + suf. *-iță*.

UMBRÓS, *-OASĂ*, *umbrosi*, *-oase*, adj. **1.** (Despre copaci, vegetație) Care face umbră (I 1), care ține umbră; (despre locuri) care se află la umbră, acoperit de umbră, plin de umbră; umbrît. **2.** Întunecos. — Lat. *umbrosus* sau *umbră* + suf. *-os*.

UMECTĂ, *umectez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A umezi ușor (și numai la suprafață). — Din fr. *humecter*, lat. *humectare*.

UMECTĂRE, *umectări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de a *umecta* și rezultatul ei. — V. *umecta*.

UMECTĂT, *-Ă*, *umectați*, *-te*, adj. Umezit. — V. *umecta*.

UMED, *-Ă*, *umezi*, *-de*, adj. **1.** Care a stat într-un lichid sau a fost acoperit sau stropit cu un lichid și nu s-a uscat încă; jilav; umezit. ♦ Igrasios. ♦ (Despre atmosferă, aer, mediu) Încărcat cu vapori de apă. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; *p. ext.* lucitor, strălucitor; galeș, duios. — Lat. *humidus*.

UMERĂL, *-Ă*, *umerali*, *-e*, adj. Care ține de umăr, privitor la umăr. — Din fr. *huméral*.

UMERĂR, *umerare*, s.n. (Rar) **1.** Umeraș. **2.** Îmbrăcăminte de protecție fixată pe umerii celor care cară greutatea. **3.** Împletitură de lână, de melanj etc. cu care își îmbracă umerii suferinzii de reumatism. [Var.: *umărăr* s.n.] — **Umăr** + suf. *-ar*.

UMERĂȘ, *umerășe*, s.n. Obiect format dintr-o bară de lemn, de plastic etc. (puțin curbată, prevăzută la mijloc cu un cârlig, pe care se păstrează hainele ca să-și mențină forma; umăr (5)). — **Umăr** + suf. *-aș*.

UMEZEALĂ, *umezeli*, s.f. **1.** Umiditate. ♦ Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. ♦ Loc umed. ♦ Igrasie. **2.** Aspect umed al ochilor. — **Umezi** + suf. *-eală*.

UMEZÎ, *omezesc*, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină umed. ♦ Refl. (Despre atmosferă) A se încălzi sau a fi încărcat de vapori de apă. **2.** Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi. ♦ Tranz. *Lacrimile îi umezeau ochii*. — Din *umed*.

UMEZIRE, *umeziri*, s.f. Acțiunea de a (se) *umezi* și rezultatul ei. — V. *umezi*.

UMEZÎT, *-Ă*, *umeziți*, *-te*, adj. **1.** Umed. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat. — V. *umezi*.

UMEZITÓR, *omezitoare*, s.n. **1.** Aparat de umezit hârtia prin stropire cu apă (pentru a o satina), în timpul procesului de fabricație. **2.** (În sintagma) *Umezitor de aer* = aparat care pulverizează apă și umezește aerul adus prin conducte din exterior la o instalație industrială, unde este nevoie de aer condiționat cu un anumit grad de umiditate. — **Umezi** + suf. *-tor*.

UMFLĂ, *úmflu*, vb. I. **1.** Tranz. A mări volumul unui obiect cu pereți elastici sau plianți, umplându-l cu aer sau cu alt fluid. ♦ Refl. (Despre cavități anatomice, mai ales despre stomac) A-și mări volumul (în urma mănăririi excesive), producând o senzație de balonare. ♦ Expr. (Tranz.) *A-1 umfla pe cineva răsul* (sau *plânsul*) sau (refl.) *a se umfla de răs* (sau *plâns*) = a nu-și putea stăpâni răsul (sau plânsul), a izbucni în răs (sau în plâns). *A se umfla de somn* (sau *de dormit*) = a se sătura de somn, a dormi foarte mult. ♦ Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) înfoia. *Vântul umflă pânzele*. ♦ Expr. (Refl.) *A se umfla în pene* = a se îngâmfă, a se fuduli. **2.** Refl. (Despre ape) A-și mări volumul, a crește depășind nivelul normal. ♦ (Despre lichide) A-și

ridica nivelul prin fierbere. **3.** Refl. (Despre obiecte de lemn) A-și mări volumul prin umezire. ♦ Tranz. *Apa a umflat doagele*. **4.** Refl. (Despre piele, țesuturi, organe etc.) A se inflama, a se congestiona. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A ridica în mod exagerat prețul, suma, proporțiile etc. **6.** Tranz. (Fam.) A înfăța, a înhăța; a prinde, a lua. — Lat. *inflare*.

UMFLĂRE, *umflări*, s.f. Acțiunea de a (se) *umfla* și rezultatul ei. — V. *umfla*.

UMFLĂT, *-Ă*, *umflați*, *-te*, adj. **1.** (Despre obiecte cu pereți elastici sau plianți) Care și-a mărit (la maximum) volumul prin umplerea cu aer sau cu alt fluid. ♦ (Despre organe anatomice, mai ales despre stomac) Care și-a mărit volumul producând o senzație de balonare (în urma mănăririi excesive). ♦ Înfoiat, răsfirat (de vânt). **2.** (Despre ape) Care a crescut, și-a mărit nivelul normal. **3.** (Despre piele, țesuturi, organe etc.) Inflamat. **4.** Fig. (Fam.; despre cifre, prețuri etc.) Care este exagerat de mare. **5.** Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Afectat, bombastic, emfatic. — V. *umfla*.

UMFLĂTÓRĂ, *umflătóri*, s.f. Loc umflat pe suprafața unui obiect. ♦ (Med.) Inflamație. — **Umfla** + suf. *-ătură*.

UMIDIFICĂRE, *umidificări*, s.f. Producere și întreținere, prin mijloace artificiale, a umidității aerului într-o instalație (industrială). — După fr. *humidification*.

UMIDIFÚG, *-Ă*, *umidifugi*, *-ge*, adj. (Despre materiale) Care nu poate fi umezit, care nu se umezește. — Din fr. *humidifuge*.

UMIDITÁTE s.f. Înșușirea, starea a ceea ce e umed; umezeală (1). ♦ Cantitatea de lichid (în special de apă) conținută într-un mediu solid sau gazos. ♦ *Umiditatea atmosferei* = cantitatea vaporilor de apă din atmosferă, exprimată de obicei prin raportul, în procente, dintre tensiunea de vapori reală și tensiunea vaporilor saturați corespunzătoare temperaturii respective. — Din fr. *humidité*, lat. *humiditas*, *-atis*.

UMIDOMÉTRU, *umidometre*, s.n. Instrument folosit pentru determinarea umidității unui corp solid sau a aerului atmosferic. — Din fr. *humidomètre*.

UMIL, *-Ă*, *umili*, *-e*, adj. **1.** Care are o atitudine modestă, de om simplu, sărac, fără pretenții; care are o atitudine supusă, ascultătoare, smerită. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează, denotă pe omul umil (1), caracteristic unui om umil. ♦ (Despre obiecte, locuri etc.) Sărăcăcios. — Din lat. *humilis*.

UMILÍ, *umilesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) pune într-o situație de inferioritate (neîndreptățită); a (se) înjosi. **2.** Refl. A adopta o atitudine de supunere, de smerenie față de cineva sau de ceva. — Din sl. *umiliti*. Cf. *umil*.

UMILÍNȚĂ, *umilințe*, s.f. **1.** Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment; supunere. ♦ Smerenie față de divinitate. ♦ Slugărnice. **2.** Situație umilitoare impusă cuiva; ofensă adusă cuiva. — **Umilii** + suf. *-ință*.

UMILÍRE, *umiliri*, s.f. Acțiunea de a (se) *umili* și rezultatul ei. — V. *umili*.

UMILÍT, *-Ă*, *umiliți*, *-te*, adj. **1.** Cu atitudine supusă, smerită, plecată; care exprimă umilința; umil. ♦ Rușinat. **2.** Care este plin de umilințe, de jigniri, de lipsuri. ♦ (Substantivat) Om care duce o viață mizeră, care suportă jigniri, lipsuri. **3.** (Rar) Simplu, modest, neînsemnat; sărac (2). — V. *umili*.

UMILITÓR, *-OÁRE*, *umilitori*, *-oare*, adj. Care umilește, înjosește, ofensează; înjositor, jignitor. — **Umili** + suf. *-tor*.

ÚMLAUT s.n. **1.** Fenomen fonetic constând în modificarea timbrului unei vocale accentuate sub influența vocalei următoare. **2.** Tremă care se pune deasupra vocalelor care au suferit un *umlaut* (1). — Din germ. *Umlaut*.

UMOÁRE, *umori*, s.f. **1.** Lichid intercelular constituind mediul în care trăiesc celulele organismelor. ♦ *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului. *Umoare vitroasă* = masă gelatinoasă care se află în camera posterioară a ochiului. **2.** (Livr.) Dispoziție sufletească; fire, temperament. [Var.: *humoáre* s.f.] — Din fr. *humour*, lat. *humor*, *-oris*.

UMÓR s.n. Înclinare spre glume și ironii, ascunse sub o aparență de seriozitate; manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei înclinații; *p. ext.* veselie, haz. ♦ Categorie estetică aparținând sferei comicalului a cărei esență constă în sublinierea incompatibilității și absurdității laturilor unor situații considerate firești. [Var.: *humór* s.n.] — Din fr. *humour*, *humour*. Cf. engl. *humour*.

UMORÁL, *-Ă*, *umoral*, *-e*, adj. Care aparține umorilor, care se referă la umori. ♦ *Teorie umorală* = teorie potrivit căreia funcțiile organismului sunt reglate de umori. — Din fr. *humoral*.

UMORIST, *-Ă*, *umoristi*, *-ste*, s.m. și f. Autor de scrieri sau de desene umoristice. [Var.: *humorist*, *-ă* s.m. și f.] — Din fr. *humoriste*.

UMORÍSTIC, *-Ă*, *umoristici*, *-ce*, adj. Care conține sau exprimă umor; care provoacă umorul; vesel, hazliu. — Din fr. *humoristique*.

ŪMPLE, *ŭmplu*, vb. III. 1. Tranz. A face ca un recipient, o cavitate etc. să fie pline; a băga înăuntru (până la refuz); *p. ext.* a face să conțină o cantitate oarecare din ceva. ⇨ Expr. *A-și umple burta* (sau *pânțele*) = a mânca mult. *A-și umple buzunarele* = a câștiga bani mulți. (Refl. pas.) *S-a umplut paharul* = s-au adunat prea multe necazuri; nu se mai poate suporta situația de acum. 2. Tranz. Fig. A coplesi pe cineva, a face să se simtă apăsător (de un sentiment, de o senzație). ⇨ Refl. *I se umple inima de bucurie*. 3. Tranz. A introduce într-un înveliș de luat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti anumite mâncăruri. ⇨ (Rar) A îmbiba un preparat culinar cu un lichid (dulce, aromat). 4. Tranz. A răspândi un miros într-un anumit spațiu. ⇨ A răspândi sunete, zgomote. ⇨ Expr. *A umple satul (ori lumea, urechile lumii)* = a face să știe, să afle toată lumea. 5. Tranz. A ocupa, a acoperi o suprafață, o întindere, o încăpere etc. (⇨ Refl. *S-a umplut grădina de flori*). 6. Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji; *fig.* a (se) contamina, a (se) molipsi. [Var.: (înv. și pop.) **umplea** vb. II, **împle** vb. III] — Lat. **implere**.

UMPLEĂ vb. II v. **umple**.

UMPLERE, *umpleri*, s.f. Acțiunea de a (se) umple și rezultatul ei; umplut. — V. **umple**.

UMPLŪT s.n. Umplere. — V. **umple**.

UMPLUTURĂ, *umpluturi*, s.f. Ceea ce servește pentru a umple un spațiu, un gol etc. ⇨ Spec. Preparat culinar care se introduce într-un înveliș comestibil, alcătuit împreună cu acesta o mâncare sau o prăjitură. ⇨ Spec. Material granular sau pulverulent pus pe un teren pentru a-l înălța sau a-l nivela. ⇨ Spec. Cantitate de praf de pușcă cu care se încarcă un cartuș (sau cu care se încarcă altădată o armă de foc pe la gura țevii). ⇨ Fig. Element de valoare minoră sau lipsit de valoare, introdus într-o operă literară, științifică, în sumarul unui periodic, într-un spectacol etc. (spre a le completa). — **Umple** + suf. *-tură*.

UN, **O**, *unii, unele*, art. nehot. (Substantivul pe care îl determină denuște obiectul neindividualizat în discuție) *Un prieten*. ⇨ (Accentuează noțiunea exprimată de substantiv) *O bucurie se vestește în ochii ei*. ⇨ (Dă sens general substantivului) *Un artist, fie și mai genial decât Paganini*. ⇨ (Înaintea unui nume propriu sugerează o comparație) *Unul ca... un asemenea cu... Mi se părea că văd un Platon*. ⇨ (Dă valoare substantivală unor cuvinte pe care le precedă) *Un murdar*. [Gen.-dat. sg. *unui, unei*; gen.-dat. pl. *unor*] — Lat. **unus, una**.

UNANIM, *-ă, unanimi, -e*, adj. Acceptat, împărțit de toți, care exprimă un acord total; care cuprinde pe toți sau aparține tuturor; fără excepție, general. ⇨ (La pl.) Care au aceeași părere, a căror părere coincide. — Din fr. **unanime**.

UNANIMITATE s.f. Unitate de opinii, de sentimente etc.; acord, înțelegere deplină cu privire la o idee, la un vot etc.. ⇨ Loc. adv. *În (sau cu) unanimitate* = cu aprobarea tuturor, fără ca nimeni să aibă altă părere, altă atitudine. ⇨ (Jur.) Regulă potrivit căreia hotărârile unui organ colegial sau ale unei organizații internaționale nu se pot lua decât cu votul sau cu aprobarea tuturor membrilor. — Din fr. **unanimité**, lat. **unanimitas, -atis**.

UNCHÊȘ s.m. v. **unchiaș**.

UNCHI, *unchi*, s.m. 1. Bărbat considerat în raport cu copiii fraților și surorilor sale, în raport cu copiii fraților și surorilor soției sale sau în raport cu copiii verilor și verișoarelor sale; termen cu care se adresează acestui bărbat nepotii; grad de rudenie astfel stabilit; unchiaș. 2. Termen de respect cu care o persoană mai tânără se adresează unui bărbat mai în vârstă. — Lat. **avunculus**.

UNCHIAȘ, *unchiași*, s.m. 1. (Pop.) Om bătrân; moș, moșneag. 2. (Reg.) Unchi (1). [Var.: (reg.) **unchêș** s.m.] — **Unchi** + suf. *-aș*.

UNCHIȘOR, *unchișori*, s.m. Diminutiv al lui **unchi**. — **Unchi** + suf. *-ișor*.

UNCIAL, *-ă, unciale*, adj. (În sintagmele) *Scriere uncială* = scriere cu litere majuscule derivate din literele romane capitale (și deosebindu-se de acestea prin rotunjimea formelor). *Caracter uncial* = caracterul literelor din scrierea uncială. [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **uncialis**, fr. **oncial**.

ŪNCIE, *uncii*, s.f. Veche unitate de măsură pentru greutate (folosită și astăzi în țările anglo-saxone), a cărei valoare a variat între circa 28 și 35 de grame. — Din lat. **uncia**.

UNCRŪP, *uncropuri*, s.n. (Înv. și reg.) 1. Apă clocotită. 2. Bătură alcoolică fierbinte care se servește la ospățul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospățul și dăniile obișnuite în această zi. — Din sl. **unkropŭ**.

UNCROPEĂLĂ s.f. (Rar) Senzație de căldură, de moleșală, de toropeală. — **Uncrop** + suf. *-eală*.

UNCROPÊL, *uncropele*, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *uncrop*; apă călduță. — **Uncrop** + suf. *-el*.

UNDĂ, *undez*, vb. I. 1. (Rar) Tranz. A face să se miște ca niște valuri. 2. Intrans. (Pop.) A fierbe, a clocoti. [Var.: **undf** vb. IV] — Lat. **undare**.

UNDAMÊTRU, *undametre*, s.n. Aparat pentru măsurarea frecvențelor oscilațiilor electromagnetice. — Din fr. **ondemètre** (după *undă*).

UNDĂ, *unde*, s.f. I. 1. Cantitate dintr-o masă de apă care face o mișcare ritmică ușoară de ridicare și coborâre formând unduța la suprafața apei; *p. ext.* apă (curgătoare sau stătătoare). ⇨ Șuvoi, torent. ⇨ Ploaie, ninsoare etc. care cade în rafale. 2. Masă de aer care se mișcă ușor; *p. ext.* aer, vâzduh. 3. Mișcare de vibrație (ușoară); zgomot (ușor). II. (Fiz.) Propagare din aproape în aproape a unei oscilații, cu viteză finită și printr-o variație spațială. ⇨ *Lungime de undă* = distanța dintre două puncte succesive ale unei unde, în care oscilația are aceeași fază. *Undă seismică* = undă pornită din epicentrul unui cutremur de pământ, de-a lungul căreia cutremurul se propagă în interiorul și la suprafața pământului. *Undă de șoc* = undă seismică de mare intensitate. *Undă electromagnetă* = câmp electromagnetic variabil care se propagă în urma interacțiunilor dintre variațiile câmpului electric și ale celui magnetic. (În radiofonie) *Undă scurtă* = undă electromagnetă cu o lungime medie de 0,50 m. *Undă mijlocie* = undă electromagnetă cu o lungime de 200–600 m. *Undă lungă* = undă electromagnetă cu o lungime de 700–2 000 m. *Undă verde* = procedeu folosit pentru asigurarea fluentei maxime a traficului auto pe arterele de circulație din orașe, realizat printr-un sistem de comandă coordonată a semafoarelor. — Lat. **unda** (pentru sensul II, după fr. *onde*).

UNDE adv., conj. I. Adv. 1. (Interogativ) În ce loc? în care parte? *Unde este?* ⇨ (Precedat de prep. „de”) De la cine? din ce loc? *De unde știi voi?* ⇨ La ce? la cine? *Unde te gândești?* ⇨ (În loc. adv.) *Unde și unde* = din loc în loc, ici și colo. ⇨ (În expr.) *A (nu) avea de unde* = a (nu) fi în stare, a (nu) avea posibilitatea să... *la, dacă ai de unde*, se spune pentru a arăta că ceva lipsește, nu se găsește. 2. Deodată, numai ce. 3. (Exprimă o negație) *Unde se mai gândeau ele la copilărie?* ⇨ Expr. *De unde (și) până unde?* = cum și în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? *(Da) de unde!* = imposibil! cu neputință! II. Conj. 1. (Introduce o propoziție circumstanțială de loc) În locul în care, încotro. *Să se ducă unde știe*. ⇨ (Cu nuanță temporală) *Să-ți dau două mere, unde te oprești să le mănânci?* 2. (Introduce o propoziție atributivă) În care. *E un punct însă unde drumul nostru se bifurcă*. 3. (Introduce o propoziție completivă) *Știe unde este parcul*. 4. (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de timp) Când, în momentul în care. 5. (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de cauză) Pentru că, din cauză că, deoarece. 6. (Precedat de prep. „de”, introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși. *A adus 10 cărți, de unde fâgăduise 12*. 7. (Condițional; în expr.) *De unde nu* = dacă nu, în cazul când. — Lat. **unde**.

UNDELEMN s.n. v. **untdelemn**.

UNDELEMNŪ, *-IE* adj. v. **untdelemnii**.

UNDERGROUND adj. invar. Realizat în afara circuitului obișnuit al difuzării și comercializării. ⇨ (Substantivat) Mișcare artistică de avangardă, realizată în acest fel. [Pr.: *ândărgraund*] — Cuv. engl.

UNDEVĂ adv. Într-un loc oarecare, într-o direcție oarecare, la o persoană oarecare. ⇨ (Precedat de prep. „de”) De la cineva, de la o persoană oarecare, dintr-un anumit loc. ⇨ (Precedat de prep. „pe”) Printr-un loc oarecare, într-un anumit loc. — **Unde** + **va**.

UNDÎ1, *undesc*, vb. IV. Tranz. și intrans. (Rar) A pescui cu undița. ⇨ Fig. A sonda, a iscodi. — Din sl. **onditi**.

UNDÎ2 vb. IV v. **unda**.

UNDIRE, *undiri*, s.f. (Rar) Faptul de a *undî1*; undit. — V. **undî1**.

UNDÎT s.n. (Rar) Undire. — V. **undî1**.

UNDIȚĂR, *undițari*, s.m. (Rar) Pescar cu undița. — **Undiță** + suf. *-ar*.

UNDIȚĂ, *undițe*, s.f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o vargă flexibilă de care este legată o sfoară, un fir de material plastic etc., având la capăt un cârlig ascuțit și îndoi, în care se pune momeala pentru a prinde peștele; *p. restr.* cârligul acestei unelte. — Din sl. **ondica**.

UNDOI vb. IV v. **undui**.

UNDOIĂ vb. I v. **undui**.

UNDOIÓS, *-OĂȘĂ* adj. v. **unduios**.

UNDRÊĂ s.f. v. **andrea**.

UNDUI, *unduiesc*, vb. IV. Intrans. (Despre suprafața apelor; la pers. 3) A face unde, a se propaga în formă de unde. ⇨ P. gener. A se mișca asemenea undelor unei ape. [Var.: **undoiă** vb. I, **undoi** vb. IV] — **Undă** + suf. *-ui* (după fr. *ondoyer*).

UNDUIÓS, *-OĂȘĂ, unduiosi, -oase*, adj. Care formează unde, valuri; care se mișcă în unde. ⇨ P. gener. Care se mișcă asemenea undelor unei ape. ⇨ Fig. (Despre sunete) Modulat, melodios. ⇨ Fig. (Despre oameni) Care cedează, se schimbă ușor; schimbător. [Var.: **undoiós, -oasă** adj.] — **Undui** + suf. *-os* (după fr. *onduleux*).

UNDUIRE, *unduirii*, s.f. Acțiunea de a *undui* și rezultatul ei; mișcare în unde, în valuri sau, *p. gener.*, asemenea undelor unei ape. ⇨ Fig. Modulare, vibrare, mlădiere a unui sunet, a vocii. — V. **undui**.

UNDUÍT, -Ă, *unduiți*, -te, adj. (Rar) Unduios. — V. **undui**.

UNDULĂ vb. I v. **ondula**.

UNDULĂRE s.f. v. **ondulare**.

UNDULÓS, -OĂSĂ adj. v. **ondulos**.

UNEALTĂ, *unelte*, s.f. **1.** Piesă, ansamblu de piese, dispozitiv acționat manual sau de un mecanism, care servește pentru a efectua o operație tehnică de prelucrare mecanică, de montare, manevrare etc.; *p. ext.* piesă auxiliară care servește la efectuarea unei lucrări. **2.** Fig. Mijloc folosit pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil); persoană, grup sau organizație de care se servește cineva pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil). **3.** (În sintagma) *Unealtă gramaticală* = instrument gramatical, v. *instrument*. — **Une**[le] + **alte**[le].

UNELTI, *uneltesc*, vb. IV. Tranz. A pregăti în ascuns, a pune la cale, a urzi o acțiune reprobabilă împotriva cuiva sau pentru a obține ceva; a complota. — Din **unealtă**.

UNELTIRE, *uneltiri*, s.f. Acțiunea de a *unelti* și rezultatul ei; intrigă, complot. ♦ (Jur.) Aranjament fraudulos prin care se creează condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni. — V. **unelti**.

UNELTITOR, -OĂRE, *uneltitori, -oare*, s.m. și f. Persoană care uneltește; conspirator, complotist; intrigant. — **Unelti** + suf. -*tor*.

UNEÓRI adv. Din când în când; câteodată. [Pr.: -*ne-or*] — **Une** + **ori**.

UNGĂR, -Ă, *ungari, -e*, adj. Maghiar. — Din germ. **ungar**.

UNGĂTOR, -OĂRE, *ungători, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în ungerea pieselor unui mecanism. **2.** S.n. Gresor. — **Ung**e + suf. -*ător*.

UNGE, *ung*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de material gras, unsuros sau lipicios; a (se) gresa. ♦ Expr. (Tranz.) *A unge pe cineva la inimă* = a da, a crea cuiva o satisfacție deosebită. (Fam.) *A unge (bine) pe cineva = a* a bate zdravăn pe cineva; **b)** a mitui. (Fam.) *A unge osia* (sau *ochii*) sau *a unge pe cineva cu miere* = a mitui, a da mită. (Fam.) *A fi uns cu toate unsoarele* = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat, a nu putea fi dus de nas. (Refl.; fam.) *A se unge pe gât* = a bea. **2.** Tranz. A investi în funcție un monarh sau un arhieru. ♦ A mirui. **3.** Tranz. A tencui un perete, a fățui, a văru, a spoi. ♦ A murdări, a mânji. — Lat. **ungere**.

UNGERE, *ungeri*, s.f. **1.** Acțiunea de a (se) *unge* și rezultatul ei. **2.** Operație de introducere a unui lubrifiant (ulei, vaselină etc.) între două suprafețe aflate în contact și în mișcare relativă, pentru a asigura o peliculă continuă de lubrifiant între ele și a reduce frecarea. **3.** (Bis.) Act colic care indică taina miruirii și care se săvârșește imediat după botez. — V. **unge**.

UNGHÉR, *unghere*, s.n. **1.** Porțiune dintr-o încăperă cuprinsă între extremitățile reunite a doi pereți alăturați; colț. ♦ Loc retras, ascuns; cotlon. **2.** (Pop.) Dulap triunghiular care se așază pe colț. — Lat. ***anglarius** (= *angularius*).

UNGHI, *unghiuri*, s.n. **1.** Figură formată din două semidrepte care pleacă din același punct. *Unghi drept*. ♦ Parte a unui obiect care formează un unghi (**1**). **2.** Colț, ungher (**1**). ♦ Expr. *În (sau prin, din) toate unghiurile* = (de) pretutindeni, în (sau prin, din) toate părțile. **3.** Fig. Punct de vedere. — Lat. ***angulus** (= *angulus*).

UNGHIE, *unghii*, s.f. **1.** Lamă cornoasă care crește pe partea de deasupra a ultimei falange a degetelor de la mâini și de la picioare, la om. ♦ Expr. *A rețea (sau a tăia) cuiva din unghii* = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva. *A pune (cuiva) unghia în gât* = a constrânge pe cineva să răspundă urgent unei obligații. *A-și pune unghia în gât* = a face orice pentru atingerea unui scop. *A-și arăta unghiile* = a deveni agresiv. ♦ Substanță cornoasă formată la vârfurile degetelor de la picioarele animalelor și păsărilor; *p. ext.* gheară. **2.** Compuse: *unghia-gâii* sau *unghia-gâinii* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori galbene-verzui, dispuse în ciorchini (*Astragalus glycyphyllos*); *unghia-păsării* = plantă erbacee cu flori albastre și cu petala inferioară prelungită în formă de pinten, pătată cu galben (*Viola declinata*). **3.** Fiecare dintre cele două instrumente, în formă de pârghie, pentru ridicat și lăsat coșul lesei la pescuit. — Lat. **ungula** (= *ungula*).

UNGHINĂL, -Ă, *unghinali, -e*, adj. (Zool.) Care aparține unghiei, privitor la unghie. — Din fr. **unghinal**.

UNGHIOARĂ, *unghioare*, s.f. Unghiută. [Pr.: -*ghi-oa*] — **Unghie** + suf. -*ioară*.

UNGHIOȘOARĂ, *unghioșoare*, s.f. Unghiută. — **Unghie** + suf. -*șoară*.

UNGHILĂR, -Ă, *unghilari, -e*, adj. Care formează un unghi, în formă de unghi; angular; în colțuri; colțuros. ♦ *Piatră unghilără* = piatra de la unghiul fundației unei clădiri; *fig.* fundament, bază, temelie. [Pr.: -*un-ghiu-*] — Din **unghi** (după fr. *angulaire*).

UNGHILĂȚIE, *unghilății*, s.f. **1.** (Fot.) Unghi de cuprindere al unui obiectiv fotografic; apertură (**2**). **2.** (Cin.) Operație prin care se stabilesc

locul și obiectivele aparatului pentru filmarea unei secvențe. [Pr.: -*un-ghiu-*] — După fr. **angulation**, it. **angolazione**.

UNGHIUȚĂ, *unghiuțe*, s.f. Diminutiv al lui *unghie*; unghioară, unghioară. [Pr.: -*ghi-u-*] — **Unghie** + suf. -*uță*.

UNGUENT, *unguente*, s.n. (Farm.) Alifie, pomadă, cremă (de uns). [Pr.: -*un-gu-ent*] — Din lat. **unguentum**.

UNGULĂT, *ungulate*, s.n. (Zool.) Copitat. — Din lat. **ungulata**, fr. **ongulés**.

UNGULIGRĂD, -Ă, *unguligrazi, -de*, adj., s.m. și f. (Mamifer) care are vârful degetelor protejat de copită. — Din fr. **onguligrade**, engl. **unguligrade**.

UNGUR, *unguri*, s.m. Maghiar. — Din sl. **ongrínŭ**.

UNGURĂȘ, *ungurași*, s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *ungur*. **2.** Plantă erbacee medicinală și meliferă cu tulpina păroasă, cu frunze aproape rotunde și cu flori albe (*Marrubium vulgare*). — **Ungur** + suf. -*aș*.

UNGUREÁN, -Ă, *ungureni, -ne*, adj., s.m. **1.** S.m. Denumire dată locuitorilor români originari din Transilvania (în special din Mărginimea Sibiului), care practicând păstoritul transhumant, s-au stabilit în Muntenia și Oltenia, întemeind sate noi; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține ungunenilor (**1**), referitor la unguneni. **3.** S.m. Numele unui dans popular; melodie după care se execută. — **Ungur** + suf. -*ean*.

UNGUREÁNCĂ, *ungurence*, s.f. Femeie aparținând neamului ungunenilor (**1**). — **Ungurean** + suf. -*că*.

UNGUREȘC, -EASCĂ, *ungurești*, adj., s.f. **1.** Adj. Maghiar. **2.** S.f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ungur** + suf. -*esc*.

UNGUREȘTE adv. În felul maghiarilor, ca maghiarii; în limba maghiară. — **Ungur** + suf. -*ește*.

UNGURÍME s.f. Mulțime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ținut locuit de maghiari (în Transilvania). — **Ungur** + suf. -*ime*.

UNGURÍSM, *ungurisme*, s.n. (Rar) Maghiarism. — **Ungur** + suf. -*ism*.

UNGUROAICĂ, *unguroaice*, s.f. Femeie maghiară. — **Ungur** + suf. -*oaică*.

UNI¹. Element de compunere care înseamnă „unul singur” și care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din fr. **uni-**.

UNI² adj. invar. (Despre materiale textile, confecții) Care are o singură culoare; unicolor. [Pr.: *únŭ*] — Din fr. **uni**.

UNI³, *unesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma un tot; a (se) împreuna, a (se) alătura, a (se) îmbina spre a forma un tot. **2.** Refl. recipr. A încheia o înțelegere, o alianță etc. în vederea unui scop comun. **3.** Tranz. și refl. recipr. A (se) lega prin căsătorie, a (se) căsători. — Lat. **unire** (= *unescere*).

UNIARTICULĂT, -Ă, *uniarticulați, -te*, adj. Care are numai o singură articulație. [Pr.: -*ni-ar-*] — Din fr. **uniarticulé**.

UNIÁT, -Ă, *uniați, -te*, adj., s.m. și f. (Rar) Greco-catolic. [Pr.: -*ni-aț*] — Din fr. **uniáte**.

UNIÁX, *uniaxe*, adj. (Min.; despre cristale) Cu o singură axă optică. [Pr.: -*ni-acs*] — Din fr. **uniaxe**.

ÚNIC, -Ă, *unici, -ce*, adj. **1.** Care este unul singur, numai unul în genul, de felul său. **2.** Care nu poate fi asemănat cu nimic (datorită însușirilor sale excepționale); excepțional, incomparabil. [Acc. și: *unic*] — Din lat. **unicus**, fr. **unique**.

UNICAMERÁL, -Ă, *unicamerali, -e*, adj. (În sintagma) *Sistem unicameral* = sistem parlamentar în care parlamentul (organul legislativ al statului) este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă (cameră). — **Uni¹**- + **cameră**.

UNICAPSULĂR, -Ă, *unicapsulari, -e*, adj. (Despre fructe) Care constă dintr-o singură capsulă; (despre plante) al cărui fruct e format dintr-o singură capsulă. — Din fr. **unicapsulaire**.

UNICARPELĂR, -Ă, *unicarpelari, -e*, adj. (Bot.; despre fructe sau ovare) Care are o singură carpelă. — **Uni¹**- + **carpelă** + suf. -*ar*.

UNICÁT, *unicate*, s.n. **1.** Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect. **2.** Înscrier constatator care se întocmește într-un singur exemplar. — Din germ. **Unikat**.

UNICELULĂR, -Ă, *unicelulari, -e*, adj. Care este format dintr-o singură celulă; monocelular. — Din fr. **unicellulaire**.

UNICITÁTE s.f. Însușirea de a fi unic. — Din fr. **unicité**, it. **unicità**.

UNICOLÓR, -Ă, *unicolori, -e*, adj. Care are o singură culoare; uni². — Din fr. **unicolore**.

UNICÓRD, -Ă, *unicorzi, -de*, adj. Care are câte o coardă pentru fiecare notă. *Instrument muzical unicord*. — Din fr. **unicorde**.

UNICÓRN, -Ă, *unicorni, -e*, adj. (Zool.) Care are numai un corn. ♦ (Substantivat, m.; în basme) Inorog. — Din fr. **unicorne**.

UNICUSPÍD, *unicuspizi*, -de, adj. (Despre organe vegetale sau formați anatomice) Cu un singur vârf. — Din fr. **unicuspidé**, engl. **unicuspid**.

UNIDIMENSIONĂ, *unidimensionez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină unidimensional. [Pr.: -si-o] — **Uni**¹- + **dimensiona**.

UNIDIMENSIONĂL, -Ă, *unidimensional*, -e, adj. Cu o singură dimensiune. [Pr.: -si-o] — Din fr. **unidimensionnel**, engl. **unidimensional**.

UNIDIMENSIONALITATE s.f. Înșușirea de a fi unidimensional. [Pr.: -si-o] — Din engl. **unidimensionality**.

UNIDIMENSIONĂRE, *unidimensionări*, s.f. (Rar) Acțiunea de a unidimensiona. [Pr.: -si-o] — V. **unidimensiona**.

UNIDIMENSIONĂT, -Ă, *unidimensionați*, -te, adj. (Rar) Care are o singură dimensiune; unidimensional. [Pr.: -si-o] — V. **unidimensiona**.

UNIDIRECȚIONAL, -Ă, *unidirecționali*, -e, adj. Care are loc, se face, se propagă într-o singură direcție. [Pr.: -ți-o] — Din fr. **unidirectionnel**.

UNIEMBRIONĂR, -Ă, *uniembrionari*, -e, adj. Care are un singur embrion. [Pr.: -ni-em-bri-o] — După fr. **uniembryonné**.

UNIFAMILIAL, -Ă, *unifamiliali*, -e, adj. Făcut pentru o singură familie. [Pr.: -li-a] — **Uni**¹- + **familial**.

UNIFICĂ, *unific*, vb. I. Tranz. **1.** A face un întreg din mai multe părți; a realiza o unitate; a uni³. **2.** A cuprinde într-un sistem unic; a face să fie unitar. *A unifica ortografia*. — Din fr. **unifier**, it., lat. **unificare**.

UNIFICĂRE, *unificări*, s.f. Acțiunea de a unifica și rezultatul ei. — V. **unifica**.

UNIFICĂTOR, -OĂRE, *unificatori*, -oare, adj. Care unifică sau contribuie la unificare. — **Unifica** + suf. -tor. Cf. it. unificatore, fr. unificateur.

UNIFLOR, -Ă, *uniflori*, -e, adj. (Despre plante) Care are, care face o singură floare. — Din fr. **uniflore**.

UNIFOLIAT, -Ă, *unifoliați*, -te, adj. (Despre plante) Care are o singură frunză. [Pr.: -li-a] — După fr. **unifolié**.

UNIFORM, -Ă, *uniformi*, -e, adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care are permanent și pe toată întinderea sau durata aceeași formă, aceeași înfățișare, aceeași intensitate, aceeași viteză, aceeași desfășurare etc.; care este la fel, constant, lipsit de variații. **2.** S.f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model și purtată în mod obligatoriu de membrii unor instituții (armată, școală etc.). — Din fr. **uniforme**, lat. **uniformis**, -e.

UNIFORMITATE s.f. Înșușirea sau starea a ceea ce este uniform. — Din fr. **uniformité**, lat. **uniformitas**, -atis.

UNIFORMIZĂ, *uniformizez*, vb. I. Tranz. A da un caracter uniform, a face să fie uniform. — Din fr. **uniformiser**.

UNIFORMIZĂRE, *uniformizări*, s.f. Acțiunea de a uniformiza și rezultatul ei. — V. **uniformiza**.

UNIFORMIZĂT, -Ă, *uniformizați*, -te, adj. Cu caracter uniform. — V. **uniformiza**.

UNIFORMIZĂTOR, -OĂRE, *uniformizatori*, -oare, adj. Care uniformizează. — **Uniformiza** + suf. -tor.

UNIGLÂND, -Ă, *uniglande*, adj. Care are o singură glandă. — Cf. fr. uniglandé.

UNILABIAT, -Ă, *unilabiati*, -te, adj. Care are o singură buză. [Pr.: -bi-a] — Din fr. **unilabé**.

UNILATERĂL, -Ă, *unilaterali*, -e, adj. Care este îndreptat, situat într-o singură direcție. ♦ (Jur.; despre contracte) Care dă naștere la obligații numai pentru una dintre părți. ♦ (Despre acte juridice) Emanat de la o singură persoană. ♦ Care este hotărât (în mod arbitrar) de una singură dintre părți. ♦ Care ține seamă de o singură latură a lucrurilor; care cunoaște numai un aspect al unei probleme și judecă dintr-un singur punct de vedere sau se mărginește la un singur domeniu de cunoștințe; mărginit; arbitrar. — Din fr. **unilatéral**.

UNILATERALITATE s.f. Înșușirea, starea a ceea ce este unilateral. — **Unilateral** + suf. -itate.

UNILINGV, -Ă, *unilingvi*, -e, adj. Scris într-o singură limbă. ♦ Care vorbește o singură limbă. — Din fr. **unilingue**.

UNILOBĂT, -Ă, *unilobați*, -te, adj. Care are un singur lob. — Din fr. **unilobé**.

UNIOCLĂR, -Ă, *unioclari*, -e, adj. (Bot.; despre ovare și fructe) Cu o singură lojă. — Din fr. **unioculaire**.

UNÍME, *unimi*, s.f. (Înv.) **1.** Cantitate abstractă considerată ca cifră elementară și care servește la formarea unui număr compus din mai multe cifre; (în sistemul zecimal) fiecare dintre cifrele de la 1 la 9; unitate. **2.** Notă muzicală întreagă. — **Un** + suf. -ime.

UNINAȚIONAL, -Ă, *uninaționali*, -e, adj. (Despre state) A căruia populație aparține în întregime aceleiași naționalități. [Pr.: -ți-o] — **Uni**¹- + **național**.

UNINOMINAL, -Ă, *uninominali*, -e, adj. Care conține sau indică un singur nume. *Vot uninominal*. — Din fr. **uninominal**.

UNIOCLĂR, -Ă, *unioclari*, -e, adj. **1.** (Despre sisteme optice) Cu un singur ocular. **2.** (Despre vedere) Care se face cu un singur ochi. [Pr.: -ni-o] — Din fr. **unioculaire**.

UNIONAL, -Ă, *unionali*, -e, adj. Care aparține unei uniuni, privitor la o uniune, care alcătuiește o uniune. [Pr.: -ni-o] — **Uniune** + suf. -al.

UNIONISM s.n. Tendința de a se uni, de a se grupa într-o uniune; curent, concepție având la bază această tendință. [Pr.: -ni-o] — Din fr. **unionisme**.

UNIONIST, -Ă, *unioniști*, -ste, adj. Care susține și propagă ideea de unire (a unor provincii într-un singur stat). ♦ (Substantivat) Sustinător al Unirii Principatelor Române (înainte de 1859). [Pr.: -ni-o] — Din fr. **unioniste**.

UNIOVLĂT, -Ă, *uniovlați*, -te, adj. (Biol.) Care are un singur ovul. [Pr.: -ni-o] — După fr. **uni-ovulé**.

UNIPĂR, -Ă, *unipari*, -e, adj. (Despre animale mamifere) Care naște în mod obișnuit un singur pui. — Din fr. **unipare**.

UNIPARIPENĂT, -Ă, *uniparipenați*, -te, adj. (Despre frunze compuse) Care are foliolele dispuse de-a lungul unui pețiol comun. — Din fr. **uniparipenné**.

UNIPERSONĂL, -Ă, *unipersonali*, -e, adj. (Despre verbe, forme și construcții verbale) Care se folosește sau se conjugă numai la persoana a 3-a singular. — Din fr. **unipersonnel**.

UNIPETĂL, -Ă, *unipetali*, -e, adj. (Despre flori) Care are o singură petală. — Din fr. **unipétale**.

UNIPOLĂR, -Ă, *unipolari*, -e, adj. Care are un singur pol. ♦ (Despre celulele nervoase) Al cărei corp celular are o singură prelungire. — Din fr. **unipolaire**.

UNIRE, *uniri*, s.f. Acțiunea de a (se) uni² și rezultatul ei. ♦ Căsătorie. — V. **uni**².

UNISÉX adj. invar. (Despre vestimentație, pieptănătură etc.) Destinat deopotrivă femeii și bărbatului. — Din fr. **unisexe**.

UNISEXUALITATE s.f. Starea, calitatea unei flori sau plante care are un singur sex. [Pr.: -xu-a] — Din fr. **unisexualité**.

UNISEXUĂT, -Ă, *unisexuați*, -te, adj. (Despre flori; p. ext. despre plante) Care are organe de reproducere de un singur sex. [Pr.: -xu-a] — Din fr. **unisexué**.

UNISILĂB, -Ă, *unisilabi*, -e, adj. (Rar) Monosilabic. — Din lat. **unisyllabus**.

UNISILĂBIC, -Ă, *unisilabici*, -ce, adj. (Rar) Monosilabic. — **Uni**¹- + **silabic**.

UNISÓN s.n. Executare de către un grup vocal sau instrumental a unei melodii la aceeași înălțime. ♦ Fig. Acord deplin, comuniune de idei, de sentimente, de interese. — Din fr. **unisson**, lat. **unisonus**.

UNISONANȚĂ, *unisonanțe*, s.f. Îmbinare armonioasă a mai multor sunete, care impresionează plăcut urechea; acord, armonie. — Din fr. **unissonance**.

UNÍT, -Ă, *uniți*, -te, adj. **1.** Care formează împreună un tot. **2.** Care se află în raporturi strânse cu cineva, care este de acord, gândește, acționează, simte la fel cu cineva; solidar cu cineva. **3.** Care aparține confesiunii catolice de rit oriental; greco-catolic, uniat. ♦ (Substantivat) Adept al confesiunii greco-catolice. — V. **uni**³.

UNITĂR, -Ă, *unitari*, -e, adj. Care formează un singur tot, un întreg; omogen. — Din fr. **unitaire**.

UNITARIAN, -Ă, *unitarieni*, -e, adj. (În sintagma) *Confesiune unitariană* = confesiune creștină bazată pe unitarianism. ♦ (Substantivat) Adept al acestei confesiuni [Pr.: -ri-an] — Din fr. **unitarien**.

UNITARIANISM s.n. Doctrină care susține unitatea lui Dumnezeu și respinge învățătura despre Treime. [Pr.: -ri-a] — Din fr. **unitarianisme**, engl. **unitarianism**.

UNITĂTE, *unități*, s.f. **1.** Numărul unu. ♦ Mărime care servește ca măsură de bază pentru toate măsurile de același fel. *Unitate de măsură*. ♦ (În sintagma) *Unitate astronomică* = unitate folosită pentru exprimarea distanțelor în sistemul solar, egală cu distanța medie de la Soare la Pământ. **2.** Înșușirea a tot ce constituie un întreg indivizibil. **3.** Coeziune, omogenitate, solidaritate, unire; tot unitar, indivizibil. ♦ *Regula celor trei unități* (de loc, de timp și de acțiune) = regulă caracteristică teatrului clasic (antic și modern), după care opera dramatică trebuie să fie dezvoltarea unei acțiuni unice, care se desfășoară în același loc și într-un interval de 24 de ore. **4.** (Ec.; în sintagma) *Unitate economică* = entitate care, conform legii, este obligată să conducă contabilitate proprie. **5.** (Mil.) Subdiviziune organizatorică permanentă, administrativă, de instrucție și de educație din forțele armate. — Din fr. **unité**, lat. **unitas**, -atis.

UNIÚNE, *uniuni*, s.f. **1.** Organizație constituită prin asocierea mai multor unități economice, fundații, sindicate, partide politice etc. **2.** Nume generic pentru diverse organizații politice, economice, obștești etc. ♦ *Uniunea Europeană* = organizație internațională care integrează economic un număr de 27 de țări din Europa. **3.** Unire a unor provincii sau state într-un

singur stat; *p. ext.* stat astfel rezultat. [Pr.: -ni-u-] — Din lat. **unio**, **-onis**, fr. **union**.

UNIVALÉNT, **-Ă**, *univalenți*, *-te*, adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.) Monovalent. **2.** S.m. (Biol.) Cromozom neîmperecheat. — Din fr. **univalent**.

UNIVÁLV, **-Ă**, *univalvi*, *-e*, adj. Care are o singură valvă. — Din fr. **univalve**.

UNIVÉRS, *universuri*, s.n. **1.** Lumea în totalitatea ei, ansamblul a tot ce există, exceptând, pentru cei credincioși, pe Dumnezeu creatorul. **2.** Spațiul, cu patru dimensiuni (cele trei coordonate spațiale și timpul), ale cărui elemente sunt evenimentele. **3.** Globul pământesc; partea populată a globului pământesc (împreună cu tot ce se află pe el); locuitorii globului pământesc. ♦ Mediul, cercul, lumea imediată în care trăiește cineva sau ceva; domeniu material, intelectual sau moral. — Din fr. **univers**, lat. **universum**.

UNIVERSAL, **-Ă**, *universal*, *-e*, adj. **1.** Care aparține Universului, privitor la Univers; care se extinde asupra întregii lumi, care cuprinde tot ce există și este comun tuturor; care se referă la toate ființele sau lucrurile luate în considerație într-un caz dat; general, obștesc. ♦ (Adverbial) *Universal valabil*. ♦ (Substantivat, n.) *Există o unitate dialectică între universal și particular*. ♦ (Log.) *Judecată universală* = judecată care afirmă (sau neagă) un predicat în legătură cu totalitatea sferei subiectului. (Jur.) *Legatar universal* = moștenitor unic al unei averi disponibile. ♦ Mondial. **2.** Care se bucură de o mare faimă; vestit, ilustru, celebru. **3.** Care posedă cunoștințe din toate domeniile, care are o cultură generală vastă. **4.** (Despre unelte, instrumente, aparate) Care poate fi folosit la mai multe operații, bun pentru mai multe situații. ♦ (Substantivat, n.) Mandrină de strung. — Din fr. **universel**, lat. **universalis**.

UNIVERSĂLII s.f. pl. Denumire dată noțiunilor generale în filosofia scolastică. ♦ *Disputa* (sau *cearta*) *universalilor* = dispută în jurul naturii noțiunilor generale care a determinat divizarea scolasticii în trei curente: realismul, nominalismul și conceptualismul. — Din lat. **universalia**.

UNIVERSALISM s.n. (Rare) Universalitate. — Din fr. **universalisme**.

UNIVERSALIST, **-Ă**, *universalisti*, *-ste*, adj. Referitor la universalism. — Din fr. **universaliste**.

UNIVERSALITATE s.f. **1.** Caracterul, însușirea a ceea ce este universal; universalism. **2.** Totalitate, generalitate. — Din fr. **universalité**, lat. **universalitas**, **-atis**.

UNIVERSALIZĂ, *universalizez*, vb. I. Tranz. (Rare) A face să fie universal, a răspândi pretutindeni; a generaliza. — Din fr. **universaliser**.

UNIVERSIADĂ, *universiade*, s.f. (leșit din uz) Competiție sportivă internațională cu caracter complex la care participă tineretul din universități. [Pr.: -si-a-] — **Univers**[itate] + suf. *-iadă* (după *olimpiadă*).

UNIVERSITAR, **-Ă**, *universitari*, *-e*, adj. Care aparține universității, privitor la universitate. ♦ *Oraș* (sau *centru*) *universitar* = oraș în care se află o universitate. ♦ (Substantivat) Persoană care face parte din corpul didactic al unei universități. — Din fr. **universitaire**.

UNIVERSITATE, *universități*, s.f. Instituție de învățământ superior cu mai multe facultăți și secții, organizată pe facultăți și secții, care pregătește specialiști în științele tehnice economice, umanistice și ale naturii. ♦ (leșit din uz) *Universitate de partid* = școală superioară în care se preda ca disciplină de bază marxism-leninismul. *Universitate populară* = instituție pentru educația adulților, având ca formă principală de activitate cicluri de prelegeri din domenii variate. ♦ Localul acestor instituții. — Din fr. **université**, lat. **universitas**, **-atis**.

UNIVITELIN, **-Ă**, *univitelini*, *-e*, adj. (Biol.; despre gemeni) Care provine dintr-un singur ou. — Din fr. **univellin**.

UNIVÓC, **-Ă**, *univoci*, *-ce*, adj. **1.** Care are un singur sens sau păstrează același sens în orice context. **2.** (Mat.) Care se caracterizează prin faptul că unui element dintr-o primă mulțime îi corespunde un singur element din a doua mulțime. — Din fr. **univoque**, lat. **univocus**.

UNIVOCITATE s.f. Caracterul a ceea ce este univoc. — Din fr. **univocité**.

UNS, **-Ă**, *unși*, *-se*, adj., s.m. **1.** Adj. Acoperit cu un strat gras. ♦ (Rare) Pătat de grăsime; unsuros. **2.** S.m. (Înv.) Monarh sau cleric învestit printr-o ceremonie religioasă specială, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. — V. **unge**.

UNSOĂRE, *unsori*, s.f. **1.** Substanță grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva sau cineva sau care servește la gătit. **2.** Faptul de a unge. — **Uns** + suf. *-oare*.

UNSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între 10 și 12 și care se indică prin cifrele 11 sau XI. ♦ (Adjectival) *Are unsprezece ani*. (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Azi suntem în unsprezece*. ♦ (Substantivat, m.) *Scrive un unsprezece*. ♦ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul unsprezece*. ♦ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De*

unsprezece ori. ♦ (Precedat de „câte”, formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte unsprezece părți*. — **Un** + **spre** + **zece**.

UNSPREZECELEA, **-ZECEA** num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află între al zecelea și al doisprezecelea. ♦ Expr. *În ceasul al unsprezecelea* = aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut; târziu. — **Unsprezece** + **le** + **a**.

UNSURÓS, **-OASĂ**, *unsuroși*, *-oase*, adj. Acoperit, îmbibat, pătat de grăsime. ♦ (Rare) Cleios, lipicios. — **Unsoare** + suf. *-os*.

UNT s.n. **1.** Grăsime naturală, solidă, extrasă din lapte și folosită ca aliment. ♦ *Unt vegetal* = grăsime solidă extrasă din semințe sau din miezul fructelor unor plante tropicale. ♦ Loc. adv. *Ca untul* = fără efort, ușor. ♦ Expr. *A scoate untul din cineva* = a stoarce de puteri pe cineva, a vlăgui. *A-l bate* (pe cineva) *de-i iese* (sau *să-i iasă*) *untul* = a-l bate tare, rău (pe cineva). ♦ (Urmat de determinări care indică proveniența) Grăsime solidă extrasă din semințele, miezul etc. unor fructe (tropicale). *Unt de cacao*. **2.** Compus: *untul-vacii* = plantă erbacee cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate și cu flori liliacii, purpurii, roz sau albe, dispuse în ciorchine la vârful tulpinii; unișor (*Orchis morio*). — Lat. **unctum**.

UNTĂR, (1) *untari*, s.m., (2) *untare*, s.n. **1.** S.m. (Rare) Persoană care se ocupă cu prepararea untului. **2.** S.n. (Reg.) Vas de lemn în care se bate untul. — **Unt** + suf. *-ar*.

UNTELEMN s.n. Ulei comestibil extras din măslină; *p. gener.* orice ulei vegetal comestibil. ♦ Expr. *A ieși deasupra ca untelemnul* = a birui, a învinge; a se confirma, a se adevări. [Var.: **undelémn** s.n.] — **Unt** + **de** + **lemn** (după sl. *drěvěno maslo*).

UNTELEMNÍU, **-IE**, *untelemnii*, adj. Care e de culoarea (galbenă a) unte-lemnului; gălbui. [Var.: **undelémniú**, **-ie** adj.] — **Untelemn** + suf. *-iu*.

UNTIÉRĂ, *untiere*, s.f. Vas în care se ține și se servește untul. [Pr.: *-ti-e-*] — **Unt** + suf. *-ieră*.

UNTIȘÓR, *untišori*, s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu flori galben-aurii, cu frunzele în formă de inimă, groase și lucioase, care se consumă ca salată; grășor, sălătea (*Ranunculus ficaria*). **2.** (Reg.) Untul-vacii. — **Unt** + suf. *-ișor*.

UNTÓS, **-OASĂ**, *untoși*, *-oase*, adj. Care conține mult unt; care are aspect de unt, ca untul; gras. — **Unt** + suf. *-os*.

UNTURĂ, *unturi*, s.f. Substanță grasă, insolubilă în apă, obținută prin topirea grăsimii animale și folosită în alimentație, în medicină, în industrie etc. ♦ *Untură de pește* = ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de pești (*Gadus*), bogat în vitaminele A și D, utilizat în tratamentul debilității fizice, al rahitismului etc. ♦ (Reg.) Osânză (de porc). — Lat. **unctura**.

UNTURÓS, **-OASĂ**, *unturoși*, *-oase*, adj. (Înv. și reg.) Care conține multă untură sau multe grăsimi; ca untura; gras. — **Untură** + suf. *-os*.

ÚNU, **ÚNA** num. card. (Când precedă un substantiv are forma *un, o*; când ține locul unui substantiv are forma *unul, una*) **1.** (Adesea substantivat) Primul număr din seria numerelor naturale, care reprezintă unitatea și se indică prin cifrele 1 și I. ♦ (În corelație cu „doi”, dă ideea de aproximație) *Veți petrece o zi sau două*. ♦ Loc. adj. *Tot unul și unul* = numai oameni sau lucruri de valoare, deosebite. ♦ Loc. adv. (Fam.) *De unul singur* = izolat; individual; fără însoțitor. *Până la unul* = toți, în unanimitate. (Sudat; cu formă feminină și valoare neutră) *Întruna sau tot întruna* = mereu. ♦ Expr. (Pop.) *A merge una* = a merge alături, nedespărțită. *A fi* (sau *a face* pe cineva) *una cu cineva* ori *cu ceva* = a fi (sau a face să fie) la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza. *A o ține una* (și *bună*) = a nu ceda, a fi perseverent, a se încapățâna în susținerea unei păreri. ♦ (Adjectival) *Are un an*. (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Acum e unu*. ♦ (Substantivat, m.) *Scrive un unu*. ♦ (Cu valoare de num. ord.) Prim, întâi. *Tomul unu*. ♦ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv corespunzător) *Venea numai câte unul să mă vadă*. ♦ Loc. adv. *Câte unul-unul* sau *unul câte unul* = succesiv, pe rând. ♦ (În corelație cu „doi”, dă ideea de aproximație) *Mai trăsesse câte-o dușcă-două de rachiu*. **2.** (Adjectival) Singur, unic. ♦ (Folosit pentru întărirea pronumelui personal) *Eu unul mă duc să deschid ușa*. **3.** (Adjectival) Același, identic. *Suntem la un gând amândoi*. **4.** (Precedat de o negație sau în propoziții negative) Nimeni. [Gen.-dat. *unuia, uneia* sau (când are forma *un, o*) *unui, unei*] — Lat. **unus**, **-a**.

ÚNUL, **ÚNA**, *unii, unele*, pron. nehot. **1.** (Ține locul unui substantiv, fără a da o indicație precisă asupra obiectului) *Să cântăm una de jale*. ♦ Expr. *Asta-i încă una!* sau *asta încă-i una!* exclamație de mirare (față de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobișnuit) sau de nemulțumire (în legătură cu o întâmplare neplăcută). ♦ (În alternanță cu „altul” sau cu sine însuși) *Unul are ureche muzicală, unul are glas frumos*. ♦ (În corelație cu „altul”, exprimă un raport de reciprocitate) *Își luară ziua bună unul de la altul*. ♦ Cineva; oarecare. ♦ (Cu determinări care indică mai precis sensul substantivelor înlocuite) *Deveni una din cele mai frumoase provincii*. ♦ (Cu nuanță peiorativă, folosit de obicei pe lângă nume de persoană) *Unu, Iorgu Bada*. ♦ (În alternanță cu „altul”) Primul, întâiul. **2.** (La pl.) O parte din...

◆ (Adjectival) Niște, anumiți. **3.** (Cu formă feminină și valoare neutră) Ceva. *A-și pune una în gând.* ◆ Expr. (Cu) *una cu alta* = compensându-se (împreună). [Gen.-dat. sg. *unuia, uneia*, pl. *unora*] — Din **unu, una**.

ÚNULEA, ÚNA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; în numerale ordinale compuse, indicând unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc.; de obicei adjectival) *A treizeci și una pagină.* — **Unu + le + a**.

UPDATÁ, updatez, vb. I. Tranz. (Inform.) A aduce la zi, a moderniza un software, un program, o aplicație (**4**). ◆ P. ext. A aduce la zi, a actualiza un document, un act, o informație. [Pr.: *apdatá*] — Din engl. **update**.

UPDATÁRE, updatári, s.f. Acțiunea de a updata și rezultatul ei. [Pr.: *apdatáre*] — V. **updatá**.

UPDATÁT, -Ă, updatáti, -te, adj. Care a fost adus la zi. [Pr.: *apdatát*] — V. **updatá**.

ÚPERCUT, upercuti, s.n. Lovitură la box, aplicată adversarului de jos în sus, în general sub bărbie. — Din engl., fr. **uppercut**.

ÚPERCUTÁ, upercutez, vb. I. Intrans. A aplica adversarului (la box) un upercut. — Din **upercut**.

ÚPERIZÁRE, uperizári, s.f. Metodă de conservare a laptelui cu ajutorul unui tratament termic de scurtă durată și la temperatură ridicată, prin care se distrug microorganismele și se păstrează integral proprietățile laptelui crud. — După fr. **upérisation**.

ÚPGRADÁ, upgradez, vb. I. Tranz. (Inform., Electron.) A îmbunătăți caracteristicile, performanțele etc. unui produs, unui dispozitiv, mai ales ale unui calculator (prin înlocuirea componentelor). [Pr.: *apgradá*] — Din engl. **upgrade**.

ÚPGRADÁRE, upgradári, s.f. Acțiunea de a upgrada și rezultatul ei. — V. **upgrada**.

ÚPGRADÁT, -Ă, upgradați, -te, adj. (Despre produse, dispozitive, calculatoare) Ale cărui caracteristici, performanțe au fost îmbunătățite. — V. **upgrada**.

ÚPS interj. Exclamație care exprimă surprindere, mirare. — Din engl. **oops**.

ÚRA¹ interj. Exclamație care exprimă însuflețire, entuziasm, aprobare, îndemn etc. — Din rus. **ура**, fr. **hourra**.

ÚRÁ², urez, vb. I. **1.** Tranz. (Construit cu dativul) A adresa cuiva o dorință de bine, de obicei cu ocazia unui eveniment deosebit, a feliicită; a închina în sănătatea cuiva. **2.** Intrans. A recita versuri populare care conțin urări, când se umblă cu colindul, cu sorcova etc. — Lat. **orare**.

ÚRACÍL s.n. (Biol.) Substanță organică de natură bazică prezentă în acidul ribonucleic. — Din fr. **uracile**.

ÚRAGÁN, uragane, s.n. Cyclon tropical sau, *p. gener.*, vânt foarte puternic cu acțiune distrugătoare, însoțit adesea de ploi torențiale. — Din fr. **ouragan**.

ÚRÁLE s.n. pl. Strigăte de entuziasm, de adeziune, de aprobare etc.; aclamație. — De la **ura¹**.

ÚRALÍT s.n. (Min.) Varietate de hornblendă cu aspect fibros. — Din germ. **Uralit**, fr. **uralite**.

ÚRALO-ALTÁIC, -Ă, uralo-altaici, -ce, adj. (Despre populații) Care se află, trăiește în regiunea munților Ural și Altai. ◆ (Substantivat, f. pl.) Limbi vorbite de aceste populații. — Din fr. **ouralo-altaïque**.

ÚRANGUTÁN, urangutani, s.m. Maimuță antropoidă arboreală, de talie mare, cu membrele anterioare foarte lungi, inteligentă și cu spiritul de imitație foarte dezvoltat, care trăiește în pădurile tropicale din Sumatra și Borneo (*Simia satyrus*). [Var.: **orangután** s.m.] — Din fr. **orang-outan**.

ÚRANIÁN, -Ă, uranieni, -e, adj. Care se referă la univers; cosmic. [Pr.: *-ni-an*] — **Uranus** (n. pr.) + suf. *-ean*.

ÚRÁNIC, -Ă, uranici, -ce, adj. (Livr.) Uranian. — Din fr. **uranique**.

ÚRANIFÉR, -Ă, uraniferi, -e, adj. (Despre minereuri și roci) Care conține uraniu. — Din fr. **uranifère**.

ÚRANÍNÁ, uranine, s.f. Substanță colorantă întrebuințată ca sensibilizator în tehnica fotografică. — Din fr. **uranine**.

ÚRANINÍT s.n. (Min.) Pehblendă. — Din fr. **uraninite**.

ÚRANÍSC s.n. (Rar) Baldachin. [Var.: **oranísc** s.n.] — Din ngr. **uraniskos**.

ÚRANÍSM s.n. (Med.) Pederastie. — Din fr. **uranisme**.

ÚRANÍT s.n. (Chim.) Amestec natural al oxizilor de uraniu. — Din fr. **uranite**.

ÚRÁNIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu proprietăți radioactive, folosit în pilele atomice. — Din fr. **uranium**.

ÚRANOFÁN, uranofani, s.m. (Chim.) Silicat hidratat de calciu și de uraniu; uranotil. — Din fr. **uranophane**, germ. **Uranophan**.

ÚRANOGRÁFIE s.f. Descriere a cerului. — Din fr. **uranographie**.

ÚRANOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor interastrale. — Din fr. **uranométrie**.

ÚRANOTÍL, uranotili, s.m. (Chim.) Uranofan. — Din fr. **uranotile**.

ÚRÁRE, urári, s.f. Acțiunea de a *ura²* și rezultatul ei; conținutul unei urări; *urat¹*. — V. **ura²**.

ÚRÁT¹, uratúri, s.n. Urare. — V. **ura²**.

ÚRÁT², uráti, s.m. (Chim.) Sare a acidului uric. — Din fr. **urate**.

ÚRÁ¹, (rar) urí, s.f. Sentiment puternic de ostilitate, atitudine dușmănoasă față de cineva sau de ceva. — Din **urí** (derivat regresiv).

ÚRÁ², urí, s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori roșii-purpuri, mai rar albe, dispuse într-un spic la vârful tulpinii (*Gymnadenia conopsea*). — Et. nec. Cf. *urá¹*.

ÚRÁTÓR, -OÁRE, urátori, -oare, s.m. și f. Colindător (care urează). — **Ura²** + suf. *-ător*.

ÚRÁTÚRÁ, uráturi, s.f. Cuvânt sau formulă de urare la adresa cuiva. ◆ Text recitat de colindători când umblă cu *uratul¹*. — **Ura²** + suf. *-ăturá*.

ÚRÁCIÓS, -OÁSÁ, urácioși, -oase, adj. Care inspiră dezgust; scârbos, neplăcut; (despre oameni) ursuz, nesuferit, antipatic. [Var.: **uriciós, -oásá** adj.] — **Urí** + suf. *-icios*.

ÚRÁCIÚNE, uráciuni, s.f. **1.** Ființă cu înfățișare respingătoare; monstru, pocitanie, pocitură. **2.** (Înv. și reg.) Urățenie (**1**). [Var.: **uriciúne** s.f.] — **Urí** + suf. *-ciune*.

ÚRÁT, -Ă, (I) uráti, -te, adj., (II) adv., (III) s.n. I. Adj. **1.** Care are o înfățișare neplăcută, care este lipsit de frumusețe, de armonie; *p. ext.* pocit, hăd, hidos. **2.** Care displace, care provoacă repulsie din punct de vedere moral. ◆ (Despre comportare, fapte) Contrar moralei, dreptății, bunecuvîinței; necuviincios; imoral; reprobabil. ◆ Neplăcut; grav. **3.** (Despre vreme) Posomorat, ploios, frigos. II. Adv. Într-un mod neplăcut, nepotrivit; imoral. ◆ Expr. *A se uita urát la cineva* = a privi cu dușmănie pe cineva. III. S.n. **1.** Stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupație, de viață banală etc.; plictiseală; indispoziție. ◆ Loc. prep. *De urátul cuiva* (sau *a ceva*) = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva). ◆ Expr. *A-i fi (cuiva) urát = a*) a se teme (în singurătate); **b)** a se plictisi. *A-și face de urát* = a se distra, a-și alunga plictiseala. *A ține cuiva de urát* = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi). **2.** Dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. — V. **urí**.

ÚRÁTÉL, -ICÁ, urátei, -ele, adj. Diminutiv al lui *urát* (I); cam urát. — **Urát** + suf. *-el*.

ÚRÁTÉNIE, (2) urátenii, s.f. **1.** Faptul de a fi urát, starea a ceea ce este urát; uráciune (**2**). **2.** (Concr.) Ființă urată sau obiect urát; ceea ce este urát. — **Urát** + suf. *-enie*.

ÚRÁTI, urátesc, vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni urát; a (se) sluți, a (se) poci. — Din **urát**.

ÚRÁTÍRE, urátiri, s.f. Acțiunea de a (se) *uráti* și rezultatul ei. — V. **uráti**.

ÚRÁBAN, -Ă, urbani, -e, adj. Care ține de oraș, privitor la oraș; orașenesc. ◆ Fig. (Despre atitudine sau comportare) Care dă dovadă de urbanitate; politicos, amabil, civilizată. — Din fr. **urbain**, lat. **urbanus**.

ÚRANÍSM s.n. Urbanistică. ◆ Fig. Urbanitate. — Din fr. **urbanisme**.

ÚRANÍST, -Ă, uranisti, -ste, s.m. și f. Specialist în domeniul urbanisticii. — Din fr. **urbaniste**.

ÚRANÍSTIC, -Ă, urbanistici, -ce, s.f., adj., s.f. **1.** Știința proiectării și planificării lucrărilor de construire, de sistematizare, de reconstruire sau de restructurare a unei așezări omenești; urbanism. **2.** Adj. Care ține de urbanistică (**1**), privitor la urbanistică; edilitar. — **Urban** + suf. *-istic* sau **urbanist** + suf. *-ic*.

ÚRANITÁTE s.f. (Rar) Comportare civilizată; politețe, bună-cuvîință; urbanism. — Din fr. **urbanité**, lat. **urbanitas, -atis**.

ÚRANIZÁ, urbanizez, vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta un caracter urban, citadin. — Din fr. **urbaniser**.

ÚRANIZÁRE, urbanizári, s.f. Acțiunea de a (se) *urbaniza* și rezultatul ei. — V. **urbaniza**.

ÚRANIZÁT, -Ă, urbanizați, -te, adj. Care a căpătat caracter urban, citadinizat. — V. **urbaniza**.

ÚRÁRIU, urbarii, s.n. (În Evul Mediu, în Transilvania) Registru oficial în care erau trecute proprietățile funciare; carte funciară. — Din germ. **Urbarium**.

ÚRBE s.f. (Fam.) Oraș. — Din lat. **urbs, -is**.

ÚRCÁ, urc, vb. I. **1.** Refl., intrans. și tranz. A (se) deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a (se) sui. ◆ Intrans. (Despre drumuri) A fi înclinat în pantă suitoare. ◆ Intrans. și refl. (Despre plante) A se prinde (cu ajutorul unor organe speciale) de un suport, de ziduri etc., ridicându-se vertical; a se cățăra. **2.** Refl., intrans. și tranz. A (se) sui și a (se) așeza pe ceva mai ridicat. G Expr. (Refl. și tranz.) *A (se) urca pe tron sau pe (ori în) scaunul împărăției* = a începe să domnească sau a învesti în funcția de suveran. **3.** Refl., intrans. și tranz. A (se) ridica (până la o înălțime oarecare); a (se) înălța (în văzduh). ◆ Expr. (Refl.) *A i se urca*

cuiva băutura la cap = a se îmbăta. *A i se urca la cap* = a deveni încrezut, înfumurat. **4.** Refl. și intranz. (Despre temperatură, presiune atmosferică; *p. ext.* despre termometre sau barometre) A avea ori a indica valori mai mari în comparație cu cele obișnuite sau anterioare. ♦ Intranz. (Fiz.; despre mărimi scalare) A suferi o variație de creștere a valorii pozitive. **5.** Refl. (Despre numere, prețuri, sume) A se ridica la..., a se mări. ♦ Tranz. *A urca prețurile*. **6.** Refl. (Despre voce, glas sau ton; *p. ext.* despre cântece) A se ridica de la un registru mai profund la unul mai înalt. ♦ Tranz. *A urca tonul*. **7.** Refl. și intranz. A merge îndărăt în timp până la..., a exista, a data din... — Probabil lat. **oricare* (= *oriri*).

URCĂRE, *urcări*, s.f. Acțiunea de a (se) *urca* și rezultatul ei; *urcat*¹. — V. *urca*.

URCĂT¹ s.n. Urcare. — V. *urca*.

URCĂT², **-Ă**, *urcați*, *-te*, *adj.* (Despre venituri, sume, prețuri) Care a devenit (mai) mare. — V. *urca*.

URCĂTOR, **-OĂRE**, *urcători*, *-oare*, *adj.* (Despre plante) Care se agăță, se urcă; agățător, suitor. — *Urca* + suf. *-ător*.

URCEOL, *urceole*, s.n. (Bot.) Organ în formă de sac. [Pr.: *-ce-ol*] — Din fr. *urcéole*.

URCEOLĂT, **-Ă**, *urceolați*, *-te*, *adj.* (Bot.; despre unele organe) În formă de sac sau de urciur¹. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. *urcéolé*.

URCIOR¹, *urcioare*, s.n. **1.** Vas de lut (smălțuit) cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor. **2.** (Rar) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează vârtejuri; bulboacă, bulboacă. [Var.: *ulciór* s.n.] — Lat. *urceolus*.

URCIOR², *urcioare*, s.n. Mic furuncul care apare la rădăcina genelor. [Var.: *ulciór* s.n.] — Lat. *hordeolus* (după *urciur*¹).

URCIORĂȘ, *urciorașe*, s.n. Diminutiv al lui *urciur*¹; *urcioruș*¹. — *Urcior*¹ + suf. *-aș*.

URCIORUȘ¹, *urciorușe*, s.n. *Urcioraș*. [Var.: *ulcioruș* s.n.] — *Urcior*¹ + suf. *-uș*.

URCIORUȘ², *urciorușe*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *urciur*². — *Urcior*² + suf. *-uș*.

URCUȘ, *urcușuri*, s.n. **1.** Faptul de a (se) *urca*. **2.** Loc, drum care este în pantă, care urcă. ♦ Loc. adv. *În urcuș* = în sus, în pantă. — *Urca* + suf. *-uș*.

URDĂR, (1) *urdari*, s.m., (2, 3) *urdare*, s.n. **1.** S.m. Cioban care face urda la stână; vânăzător de urdă. **2.** S.n. Vas, ceain, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. **3.** S.n. Unealtă cu care se amestecă zerul pus la fierț pentru a se obține urda (1). — *Urdă* + suf. *-ar*.

URDĂ s.f. **1.** Derivat al laptelui (de oaie) care se obține prin fierberea și închegarea zerului gras rămas de la prepararea cașului sau de la alegerea untului. **2.** Compus: *urda-vacii* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina acoperită cu peri cenușii și cu flori albe (*Cardaria draba*). — Et. nec.

URDINĂ, *urdin*, vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) **1.** A merge des la cineva sau undeva; a face același drum de repetate ori. **2.** A avea diaree. [Prez. ind. și: *urduinez*] — Lat. *ordinare*.

URDINĂRE, *urdinări*, s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de a *urdina* și rezultatul ei. — V. *urdina*.

URDINĂȘ, *urdinișuri*, s.n. Deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies și intră albinele. — *Urdina* + suf. *-ăș*.

URDOĂRE, *urdori*, s.f. (Pop.) Secreție gălbuiă care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); puchină. — Lat. **horridor*, *-oris* (= *horridus*).

URDU s.n. Limbă indo-europeană, din ramura indo-iraniană, oficială în Pakistan, răspândită și în nord-vestul Indiei. [Acc. și: *urdū*] — Din engl., fr. *urdu*.

URDUCĂ vb. I v. *hurduca*.

URDURÓS, **-OĂȘĂ**, *urduroși*, *-oase*, *adj.* (Pop.) Care are urdori la ochi; *p. ext.* neîngrijit, nespălat, murdar. — *Urdoare* + suf. *-os*.

URÉCHE, *urechi*, s.f. I. **1.** Fiecare dintre cele două organe ale auzului și echilibrului, așezate simetric de o parte și de cealaltă a capului omului și mamiferelor, alcătuite dintr-o parte externă, una mijlocie și una internă. ♦ Expr. *A fi numai urechi sau a-și deschide urechile (în patru)* = a asculta foarte atent. *A-i ajunge cuiva la ureche sau a ajunge la urechea cuiva* = (despre afirmații, zvonuri, știri) a deveni cunoscut, știut de cineva. *A-i trece cuiva (ceva) pe la ureche* = a auzi un lucru numai în treacăt, neprecis. *A-i intra cuiva (ceva) pe-o ureche și a-i ieși pe alta (sau pe cealaltă)* = a nu reține ceea ce i se spune, a trece ușor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite. *Tare (sau fudul) de urechi (sau de-o ureche)* = surd. ♦ Partea externă, cartilagineasă, vizibilă a urechii (I 1); pavilionul urechii, auriculă. ♦ Loc. adv. *Până peste urechi* = extrem de..., foarte. ♦ Expr. *(A fi) într-o ureche* = (a fi) smintit, scrântit, țicnit. *A i se lungi (cuiva) urechile (de foame etc.)* = a-și pierde răbdarea așteptând (să mănânce); a dori foarte mult (ceva). ♦ Compuse: (Bot.) *urechea-babei* = ciupercă comes-

tibilă de culoare gălbuiă sau trandafir pe partea exterioră și roșie-portocalie pe partea interioară; *urechiușă (Peziza aurantia)*; *urechea iepurelui* = **a)** numele mai multor specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene sau galbene-aurii (*Bupleurum*); **b)** plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu florile roz (*Stachys lanata*); *urechea-porcului* = plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu tulpina păroasă și ramificată în partea superioară, cu frunzele ovale și dințate și cu flori mici, albastri-violete (*Salvia verticillata*); *urechea-șoarecelui* = nu-mă-uita; *urechea-ursului* = plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale, ușor dințate, dispuse în formă de rozetă și cu flori galbene (*Primula auricula*). **2.** Fig. Facultatea de a auzi; simțul auzului; auz. ♦ Expr. *A avea ureche (muzicală)* = a avea un simț dezvoltat și fin al auzului, putând percepe (și reproduce în mod exact) sunetele muzicale. *A cânta după ureche* = a reproduce o melodie după auz, fără a folosi partitura. II. (Pop.) Organul respirator al peștilor; branhie. III. P. anal. **1.** Gaura acului (prin care se petrece ața sau sfoara). ♦ Expr. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate, în mod miraculos dintr-o situație dificilă. **2.** Cheotoarea de piele sau de pânză de la marginea, din spate, a ghetelor sau a cizmelor, cu ajutorul căreia se trage încălțăminte în picior. **3.** Toartă; inel, belciug. ♦ Proeminență în formă de cârlig la capătul de sus al leucii carului, de care se sprijină lanțul sau veriga care leagă loitrele de leucă. ♦ Ochi, laț, jувăț la capătul ștreangului; valul ștreangului. **4.** (La pl.) Porțiune ieșită în afară dintr-o lucrare de zidărie, amenajată pentru a ușura fixarea unui toc de fereastră sau de ușă, pentru a susține un ornament etc. — Lat. *orica* (= *auricula*).

URECHEĂ, *urechez*, vb. I. Tranz. A trage pe cineva de urechi (pentru a-l pedepsi); *p. gener.* a bate (un copil). — Din *ureche*.

URECHEĂLĂ, *urecheli*, s.f. Faptul de a *urechea*; pedepsă aplicată cuiva prin tragere de urechi; *p. gener.* bătaie (dată unui copil). — *Urechea* + suf. *-eală*.

URECHEĂT, **-Ă**, *urecheați*, *-te*, *adj.* Care are urechi mari. ♦ (Substantivat, m.) Denumire glumeață dată iepurelui și măgarului. — Din *ureche*.

URECHELNIȚĂ, *urechelnițe*, s.f. I. (Zool.) **1.** Insectă omnivoră de culoare castanie, cu corpul alungit, cu elitrele scurte, cu un clește mare la capătul abdomenului (*Forficula auricularia*). **2.** Animal miriapod cu capul mare, cu antenele lungi, cu prima pereche de picioare mai lungă, transformată într-un fel de clești cu glande veninoase (*Lithobius forficatus*). **3.** Cărcăiac. II. Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate printr-un vârf ascuțit și așezate în formă de rozetă, cu flori roșii sau roz așezate în partea superioară a tulpinii (*Sempervivum tectorum*). — *Ureche* + suf. *-elniță*.

URECHIUȘĂ, *urechiușe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *ureche*. **2.** Ciupercă comestibilă cu pâlăria în formă de pâlnie de culoare galben-portocalie sau roșcată (*Cantharellus cibarius*). ♦ (Bot.) Urechea-babei. **3.** (Pop.; la pl.) Colțunași umpluți cu carne, care se fierb în supă. — *Ureche* + suf. *-ușă*.

UREDINALĂ, *uredinale*, s.f. (La pl.) Ordin de ciuperci microscopice parazite care trăiesc pe plantele fanerogame, producând boala numită rugină; (și la sg.) ciupercă din acest ordin. — Din fr. *urédinale*.

URÉE s.f. Substanță organică incoloră, cristalizată, care se găsește în urină și în sânge (produsă de dezagregarea substanțelor azotoase în organismul animal) sau se obține pe cale sintetică, fiind folosită ca îngrășământ agricol sau la fabricarea unor mase plastice, a unor medicamente etc. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. *urée*.

URÉMIC, **-Ă**, *uremici*, *-ce*, *adj.*, s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la uremie, de uremie. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de uremie. — Din fr. *urémique*.

URÉMIE, *uremii*, s.f. Stare toxică datorată acumulării în sânge a ureei și a altor produse toxice pe care rinichiul bolnav nu le mai poate elimina. — Din fr. *urémie*.

URETÂN, *uretani*, s.m. (Chim.) Ester carbamic; carbamat. — Din fr. *uréthane*, germ. *Urethane*.

URETÉR, *uretete*, s.n. Fiecare dintre cele două canale cilindrice subțiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară. — Din fr. *urètre*.

URETERĂL, **-Ă**, *ureterali*, *-e*, *adj.* Care aparține ureterului, privitor la ureter. — Din fr. *urétéral*.

URETEROGRAFIE, *ureterografii*, s.f. (Med.) Explorare radiologică a ureterelor. — Din fr. *urétrographie*.

URETRĂL, **-Ă**, *uretrali*, *-e*, *adj.* Care aparține uretrei, privitor la uretră. — Din fr. *urétral*.

URÉTRĂ, *uretre*, s.f. Canal membranos prin care circulă urina de la vezica urinară la exterior. [Var.: *urétru* s.n.] — Din fr. *urètre*.

URETRITĂ, *uretrite*, s.f. Boală care constă în inflamarea mucoasei uretrei. — Din fr. *urétrite*.

URETROSÓP, *uretroscopae*, s.n. Instrument care servește la examinarea mucoasei uretrale. — Din fr. **urétroscope**.

URETROSCOPIE, *uretroscopii*, s.f. (Med.) Explorare endoscopică a uretrei. — Din fr. **urétroscopie**.

URÉTRU s.n. v. **uretră**.

URGÉNT, **-Ă**, *urgenți, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care necesită o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; grabnic. ♦ Spec. (Despre telegrame) Care este expediat cu precădere pentru a ajunge mai repede. — Din fr. **urgent**, lat. **urgens, -ntis**.

URGENTĂ, *urgentez*, vb. I. Tranz. A face ca o acțiune să se săvârșească mai repede; a accelera, a grăbi. — Din **urgent**.

URGENTĂRE, *urgentări*, s.f. Acțiunea de a *urgenta* și rezultatul ei. — V. **urgenta**.

URGÉNȚĂ, *urgențe*, s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este urgent; situație care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o problemă. ♦ Loc. adv. De *urgență* = imediat, numaidecât, repede, fără întârziere. — Din fr. **urgence**.

URGIE, *urgii*, s.f. (Pop.) 1. Nenorocire mare; năpastă. ♦ Loc. adj. De *urgie* = aducător de nenorocire. ♦ Dezlănțuire violentă de forțe ale naturii; prăpăd. 2. Comportare, faptă, manifestare de om dușmănos, furios etc.; ură, furie. — Lat. **orgia**.

URGISÍ, *urgisesc*, vb. IV. 1. Tranz. (Pop.) A provoca cuiva mari neplăceri, nedreptăți, persecuții. 2. Refl. (Înv.) A se mânia, a se înfuria. — Din ngr. **orghizome** (după *urgie*).

URGISÍRE, *urgisiri*, s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de a (*se*) *urgisi* și rezultatul ei. — V. **urgisi**.

URGISÍT, **-Ă**, *urgisiți, -te*, adj. 1. (Pop.) Care are de îndurat mari neplăceri, necazuri, persecuții. ♦ (Despre obiecte) Aruncat, părăsit, desconsiderat. 2. (Înv.; adesea substantivat) Nesuferit, rău, afurisit. ♦ Blestemat; necurat. — V. **urgisi**.

URIAȘ, **-Ă**, *uriași, -e*, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Personaj fabulos din basme cu înfățișare omenească, de dimensiuni gigantice. 2. S.m. și f. Persoană foarte înaltă și robustă. ♦ Fig. Personalitate cu merite excepționale într-un anumit domeniu; titan, gigant; colos. 3. Adj. De proporții enorme, cu mult peste medie; enorm, colosal, gigantic. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **óriás**.

URIC¹ adj. (În sintagma) *Acid uric* = acid organic natural prezent în cantități foarte reduse în sânge și eliminat de organism prin urină. — Din fr. **urique**.

URIC², *urice*, s.n. 1. (În Evul Mediu, în Moldova și în Maramureș) Moșie boierească sau mănăstirească care se bucura de privilegiul ereditar de imunitate. 2. Act de privilegiu acordat unui uric² (1); act de proprietate veșnică sau de donație acordat cuiva în trecut; *p. gener.* document, act; hrisov, zapis. [Acc. și: *úric*] — Din magh. **örök**.

URICĂR, *uricari*, s.m., *uricare*, s.n. 1. S.m. Persoană însărcinată să redacteze urice² (2) în cancelariile domnești; logofăt, pisar. 2. S.n. Colecție de documente vechi. — **Uric²** + suf. *-ar*.

URICEMIE, *uricemii*, s.f. Creștere patologică a cantității de acid uric din sânge. — Din fr. **uricémie**.

URICIÓS, **-OĂSĂ** adj. v. **urácios**.

URICIÚNE s.f. v. **urácione**.

URINĂ, *urinez*, vb. I. Intrans. A elimina urina din vezica urinară. — Din fr. **uriner**.

URINĂL, *urinales*, s.n. Vas plat de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gât, folosit de bărbații imobilizați la pat pentru urinare. — Din fr. **urinal**.

URINĂR, **-Ă**, *urinari, -e*, adj. Care aparține organelor de secreție a urinei, privitor la aceste organe; care are funcția de a forma, de a filtra, de a transporta și de a evacua din organism urina. — Din fr. **urinaire**.

URINĂRE, *urinări*, s.f. Acțiunea de a *urina* și rezultatul ei. — V. **urina**.

URINĂ, *urine*, s.f. Lichid secretat de rinichi, produs al metabolismului, depozitat în vezica urinară și eliminat din organism prin uretră. — Din fr. **urine**, lat. **urina**.

URINIFÉR, **-Ă**, *uriniferi, -e*, adj. Privitor la urină sau la organele urinare, care aparține urinei sau organelor urinare; de urină. — Din fr. **urinifère**.

URINÓS, **-OĂSĂ**, *urinoși, -oase*, adj. De urină, referitor la urină. — Din fr. **urineux**.

URÍ, *urâsc*, vb. IV. 1. Tranz. A purta cuiva un sentiment de dușmănie, a manifesta aversiune față de cineva sau de ceva. 2. Refl. impers. (Construit cu dativul) A se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva. ♦ Expr. *A i se urí cu viața* = a nu mai dori să trăiască. — Lat. ***horrire** (= *horre*, *horrescere*).

URLĂ, *urlu*, vb. I. Intrans. 1. (Despre oameni și animale) A scoate urlete (1) specifice. ♦ Intrans. și tranz. P. anal. (Despre oameni) A vorbi cu tonul foarte ridicat; a striga, a țipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare (și

nearmonios). ♦ Fig. (Despre o colectivitate umană) A clocoți, a fremăta, a se agita. 2. (Despre vânt, viscol, ape etc.; la pers. 3) A produce zgomote puternice; a vâjâi, a vui. — Lat. **ululare**.

URLĂT s.n. Faptul de a *urla*. — V. **urla**.

URLĂȚI s.m. pl. (Reg.; în expr.) *A se duce pe urlați* = a fugi repede de undeva (urlând). — Din **urla**.

URLĂTOR, **-OĂRE**, *urlători, -oare*, adj., s.f. 1. Adj. Care urlă sau care vuiște. 2. S.f. Pârâu care curge cu zgomot din înălțimea unui munte; *p. ext.* cascadă. — **Urla** + suf. *-ător*.

ÚRLET, *urlete*, s.n. 1. Strigăt puternic și prelung scos de oameni sau de animale. ♦ Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. ♦ Plâns cu hohote, violent și zgomotos. ♦ Executare a unui cântec cu tonul foarte ridicat (și în mod nearmonios). ♦ Fig. Clocot, freamăt. 2. Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc.; vuiet. — **Urla** + suf. *-et*.

URLÓI, *urloaie*, s.n. (Pop.) Burlan. — Et. nec. Cf. u r l a.

URLUI, *urluiesc*, vb. IV. Tranz. A măcina mare unele boabe de cereale pentru a face urluială. [Var.: **urui** vb. IV] — Din magh. **örölni**.

URLUIĂLĂ, *urluieli*, s.f. Boabe de cereale măcinate mare și întrebuințate ca hrană pentru animale. [Var.: **uruiălă** s.f.] — **Urui** + suf. *-eală*.

URLUIȚ, **-Ă**, *urluiți, -te*, adj. (Despre unele boabe de cereale) Măcinat mare, transformat în urluială. [Var.: **uruiț, -ă** adj.] — V. **urui**.

URLUIȚOĂRE, *urluitori*, s.f. Mașină cu care se urluiesc boabele sau turtele furajere de semințe oleaginoase. [Pr.: *-lu-i-*. — Var.: **uruițoăre** s.f.] — **Urui** + suf. *-toare*.

URLÚP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porumbel sau de alte păsări. — Onomatopee.

URM, *urmi*, s.m. (Bot.) Mojdrean. — Lat. **omus** (după *ulm*).

URMĂ, *urmez*, vb. I. 1. Tranz. și intrans. A merge în urma cuiva; *p. ext.* a pleca împreună cu cineva, a însoți. ♦ Tranz. A fi alături de cineva (într-o acțiune). 2. Tranz. A merge înainte pe un anumit traseu, pe un anumit drum. ♦ Tranz. și intrans. A respecta o anumită indicație primită, a se conduce după o idee, un principiu etc.; a urmări; a se conforma. 3. Tranz. și intrans. A frecventa o formă de învățământ. 4. Tranz. și intrans. A veni, în timp, după cineva sau ceva (luându-i locul); a succeda. ♦ Intrans. A succeda cuiva într-un post, într-o demnitate; a înlocui pe cineva. ♦ Intrans. A-și avea locul după cineva sau ceva într-o ierarhie. 5. Tranz. și intrans. A duce mai departe un lucru început; a continua. ♦ Spec. A continua vorba începută, textul început; a spune sau a scrie mai departe. 6. Intrans. A avea loc, a se produce, a se îndeplini (după...). ♦ A rezulta, a însemna. 7. Tranz. (Cu valoare de semiauxiliar) A trebui, a fi nevoie. — Din **urmă**.

URMĂRE, *urmări*, s.f. 1. Acțiunea de a *urma* și rezultatul ei. ♦ Loc. conj. *Prin* (sau, *înv., în*) *urmăre* = așadar, deci. ♦ Consecință, efect. 2. (Înv.) Procedeu, faptă, purtare. — V. **urma**.

URMĂȘ, **-Ă**, *urmași, -e*, s.m. și f. 1. Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generațiile anterioare lui); descendent, odraslă. ♦ Moștenitor (de bunuri materiale). 2. Succesor într-o demnitate, într-o funcție. 3. Continuator al unei opere, al unei tradiții. — **Urmă** + suf. *-aș*.

ÚRMĂ, *urme*, s.f. 1. Semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc. ♦ Loc. prep. *Pe urma* sau *pe urmele cuiva* (sau *a ceva*) = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva (sau ceva). (*De*) *pe urma...* = din cauza, ca urmare a..., drept consecință a... ♦ Loc. vb. *A fi pe urma* (sau *pe urmele*) *cuiva* = a urmări. ♦ Expr. *A merge (sau a călca) pe urmele cuiva* = a avea calitățile, defectele, apucăturile, comportarea (bună sau rea a) cuiva, a semăna cu cineva (în comportare); a imita pe cineva. *A pierde* (sau *a nu mai ști*, *a nu mai da de*) *urma* (sau *urmele*) *cuiva* = a nu mai ști nimic despre cineva. *Nici urmă* sau *fără urmă* (*de*)... = deloc, niciun pic. *A da de* (sau *a găsi*) *urma* (sau *urmele*) *cuiva* = a obține unele date cu privire la o persoană pe care o caută. 2. Punct sau stadiu final; sfârșit. ♦ Loc. adj. *Din* (sau *de*) *urmă* = **a**) de la sfârșit, ultim; **b**) precedent. *Din urmă* = **a**) din spate, dindărăt; **b**) de la locul unde a rămas. ♦ Loc. adv. *În urmă* = **a**) în spate, îndărăt; **b**) mai târziu, apoi; **c**) mai de mult. *Pe urmă* = mai târziu, ulterior. (*Până*) *la urmă* = la sfârșit de tot. *În cele din* (sau *de*) *pe urmă* = la sfârșitul unui șir, unei succesiuni; în sfârșit. ♦ Loc. prep. *În urma...* = **a**) în spatele, după..., la sfârșitul...; **b**) drept urmare, datorită... *De pe urma...* = după moartea cuiva, drept moștenire de la cineva. ♦ Expr. *A rămâne în urmă* = a se lăsa întrecut de alții pe drum sau în activitate, în muncă. *A fi* (sau *a merge*, *a rămâne*) *în urmă* = (despre ceas) a merge mai încet, arătând o oră mai mică decât cea oficială. *La urma urmei* (sau *urmelor*) = în cele din urmă; în definitiv; în concluzie. ♦ (Înv.) Urmare, consecință, rezultat. 3. (Mat.) Punct în care o dreaptă intersectează o anumită suprafață. ♦ Dreaptă de-a lungul căreia o suprafață intersectează altă suprafață. 4. (Mai ales la pl.) Rămășițe, vestigii. 5. Cantitate foarte mică, abia perceptibilă, din ceva. — Lat. ***orma**.

URMĂRI, *urmăresc*, vb. IV. Tranz. **1.** A merge, a se deplasa, a fugi după cineva, pe urmele cuiva (pentru a supraveghea, pentru a ajunge, a prinde). ♦ A ține pe cineva sub observație; a supraveghea. ♦ A face demersuri judiciare împotriva cuiva. **2.** A se conduce după un anumit principiu, după o anumită concepție călăuzitoare. **3.** A însoți pe cineva sau ceva cu privirile, cu gândul. ♦ A privi ceva în mișcare, în desfășurare. **4.** Fig. A obseda, a chinui, a tortura. **5.** A studia o problemă, o temă, activitatea cuiva etc. cu un anumit scop (practic). ♦ A asculta cu atenție o expunere orală, executarea unei compoziții muzicale etc. **6.** A avea drept scop, a tinde la... — **Urmă** + suf. *-ări*.

URMĂRIRE, *urmăriri*, s.f. Acțiunea de a urmări și rezultatul ei. ♦ Acțiune ofensivă de luptă, executată de trupe în scopul nimicirii inamicului care se retrage. — V. **urmări**.

URMĂRIȚĂ, *urmăriți*, *-te*, s.m. și f. Persoană care este căutată de organele judiciare, polițienești etc. (pentru o infracțiune comisă). — V. **urmări**.

URMĂRIȚOR, *-OĂRE*, *urmăriitori*, *-oare*, s.m. și f. Persoană care urmărește pe cineva (pentru a supraveghea, a prinde, a aresta). — **Urmări** + suf. *-tor*.

URMĂTOR, *-OĂRE*, *următori*, *-oare*, adj. **1.** Care urmează după cineva sau ceva (în spațiu sau în timp). ♦ (Substantivat) Persoană chemată (după alta) să fie servită, întrebată etc. ♦ (Substantivat, inv.) Urmaș, succesor. ♦ Care este arătat în cele ce urmează. **2.** (Inv.) Care urmează întocmai un sfat, o poruncă. — **Urmă** + suf. *-ător*.

URMULIȚĂ, *urmulițe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *urmă*; urmașoară, urmașă. — **Urmă** + suf. *-uliță*.

URMUȘOARĂ, *urmușoare*, s.f. (Pop.) Urmuliță. — **Urmă** + suf. *-ușoară*.

URMUTĂ, *urmuțe*, s.f. (Pop.) Urmuliță. — **Urmă** + suf. *-uță*.

URNĂ, *urne*, s.f. **1.** Vas de pământ sau de bronz, de capacitate și de forme diferite, în care se păstrau în Antichitate unele lichide. **2.** Vas în care se păstrează cenușa morților incinerati; cenușar (**13**). **3.** Cutie prevăzută cu o deschizătură îngustă, pe unde se introduce buletine de vot, numerele unei loterii etc. — Din fr. **urne**, lat. **urna**.

URNĂ, *urnesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) mișca, a (se) deplasa (cu greu) din locul unde se află. ♦ Tranz. A pune în funcțiune, a porni o mașină, un sistem tehnic. — Din sl. **urnontl**.

URNIRE, *urniri*, s.f. Acțiunea de a (se) urni și rezultatul ei. — V. **urni**.

UROBACTERIE, *urobacterii*, s.f. Microb existent în depozitele care conțin substanțe azotate în descompunere. — Din fr. **urobactérie**.

UROBILINĂ s.f. Pigment biliar de culoare galbenă-brună a cărei prezență în cantități mari în urină indică un proces patologic hepatic. — Din fr. **urobiline**.

UROBILINOGÉN s.n. Compus organic format în intestin prin reducerea bilirubinei, reabsorbit apoi numai în parte prin peretele intestinal și redat ficatului. — Din fr. **urobillinogène**.

UROCORDĂT, *urocordate*, s.n. (Zool.) Tunicier. — Din fr. **urocordés**.

UROCULTURĂ, *uroculturi*, s.f. Probă de laborator prin care se cercetează cultura microbiană din urină. — Din fr. **uroculture**.

URODEL, *urodele*, s.n. (Zool.) Caudat. — Din fr. **urodèles**.

UROGENITAL, *-Ă*, *urogenitali*, *-e*, adj. Care se referă la aparatul urinar și la cel genital, care cuprinde aceste două aparate. — Din fr. **urogénital**.

UROGRAFIE, *urografii*, s.f. Radiografie a aparatului urinar. — Din fr. **urographie**.

UROLOG, *-Ă*, *urologi*, *-ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în urologie. — Din fr. **urologue**.

UROLOGIC, *-Ă*, *urologici*, *-ce*, adj. (Med.) De urologie. — Din fr. **urologique**.

UROLOGIE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia aparatului urinar. — Din fr. **urologie**.

UROMETRU, *urometre*, s.n. Aparat care servește la determinarea densității urinei. — Din fr. **uromètre**.

UROSCOPIE, *uroscopii*, s.f. Examinare a aparatului urinar cu ajutorul endoscopului. — Din fr. **uroscopie**.

UROTROPINĂ s.f. Medicament pe bază de formaldehidă și amoniac, folosit ca antiseptic al căilor urinare. — Din fr. **urotropine**.

URS, *urși*, s.m. **1.** Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roșcată, cu botul ascuțit și cu coada scurtă (*Ursus arctos*). ♦ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poți obține. *A trage nădejde ca ursul de coadă* = a nădăjdui lucruri imposibile de realizat. *A se aduna ca la urs* = a se aduna în număr foarte mare. ♦ Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil. ♦ Compus: *Urs-alb* (sau *-polar*) = specie de urs cu blana albă, care trăiește în regiunile arctice (*Ursus maritimus*). **2.** (Reg.) Boț de mămăligă cu brânză la mijloc. **3.** (Reg.) Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn.

♦ Fiecare dintre stâlpii care susțin talpa prispei la casele țărănești. — Lat. **ursus**.

URSĂR, *ursari*, s.m. (Inv.) Bărbat (de obicei rom) care avea urși dresați pe care îi pune a joace. — **Urs** + suf. *-ar*.

URSĂ, *urse*, s.f. (Astron.; livr.; în sintagma *Ursa-Mare* (sau *-Mică*) = Carul-Mare (sau *-Mic*), v. *car*. — Din lat. **ursa**, fr. **ourse**.

URSĂRESC, *-EĂSCĂ*, *ursărești*, adj. **1.** (Rar) Care aparține ursului, privitor la urs. **2.** (Inv.) Care aparține ursarului, (făcut) de ursar, privitor la ursar. — **Ursar** + suf. *-esc*.

URSĂRIME s.f. (Rar) Mulțime de ursari, totalitatea ursarilor. — **Ursar** + suf. *-ime*.

URSĂRIȚĂ, *ursărițe*, s.f. (Rar) Nevastă de ursar; p. ext. țigancă. — **Ursar** + suf. *-iță*.

URSI, *ursesc*, vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a meni, a predestina. ♦ A face cuiva farmece, vrăji. — Din ngr. **ursi** (vuit. lui *orizo*).

URSIDĂ, *urside*, s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore, având ca tip ursul; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **ursidé**.

URSIN, *-Ă*, *ursini*, *-e*, adj. (Rar; despre oameni) Lat în spate. — Din fr. **oursin**.

URSIRE, *ursiri*, s.f. Faptul de a *ursi*. — V. **ursi**.

URSIT, *-Ă*, *ursiți*, *-te*, adj., s.f. (În superstiții) **1.** Adj. Hotărât de soartă; menit, predestinat. ♦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursitor (**1**). **2.** S.f. Destin, soartă; fatalitate. **3.** S.f. Ursitoare, v. *ursitor* (**2**). — V. **ursi**.

URSITOR, *-OĂRE*, *ursitori*, *-oare*, adj., s.f. (În superstiții) **1.** Adj. Care ursește. ♦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soț (sau soție) cuiva; ursit (**1**). **2.** S.f. (În mitologia populară românească) Zână căreia i se atribuie rolul de a hotărî sau a prezice soarta noului-născut. **3.** S.f. (Inv.) Soartă, destin; fatalitate. — **Ursi** + suf. *-tor*.

URSOAICĂ, *ursoaice*, s.f. **1.** Femela ursului;ursoaie (**1**). **2.** (Reg.) Coș de sobă care trage fumul de la o sobă lăaturalnică și îl transportă într-un coș mai mare; coș de nulele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, prin care iese fumul până la acoperiș;ursoaie (**2**). **3.** (Reg.) Stâlp sau barmă de susținere la o construcție;ursoaie (**3**). — **Urs** + suf. *-oaică*.

URSOAIE, *ursoi*, s.f. **1.** (Rar) Ursoaică (**1**). **2.** (Inv. și reg.) Ursoaică (**2**). **3.** (Inv. și reg.) Ursoaică (**3**). ♦ Fiecare dintre bănele în ale căror scobituri se fixează jugul joagărului. [Pr.: *-soa-ie*. — Pl. și: *ursoaie*] — **Urs** + suf. *-oaie*.

URSON, (**2**) *ursoane*, s.n. **1.** Țesătură care imită blana de urs. **2.** Palton, haină confecționată din urson (**1**). — Din fr. **ourson**.

URSULEȚ, *ursuleți*, s.m. Diminutiv al lui *urs*; pui de urs. — **Urs** + suf. *-uleț*.

URSULINĂ, *ursuline*, s.f. Călugăriță dintr-un ordin catolic care se ocupă de educația fetelor și cu îngrijirea bolnavilor. — Din fr. **ursuline**.

URSUZ, *-Ă*, *ursuzi*, *-e*, adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Marocănos, posac, neprietenos, necomunicativ, nesociabil. ♦ Fig. Lipsit de atracție, de căldură; respingător. [Var.: (pop.) **hursuz**, *-ă* adj.] — Din tc. **uğursuz**.

URSUZÉNIE s.f. (Rar) Atitudine marocănoasă, posacă, neprietenosă; comportare de om ursuz; ursuzlăc. — **Ursuz** + suf. *-enie*.

URSUZLĂC s.n. (Inv.) **1.** Nenoroc, ghinion; pacoste. **2.** Ursuzenie. [Var.: **hursuzlăc** s.n.] — Din tc. **uğursuzluk**.

URȘINIC, *urșinice*, s.n. (Inv.) Catifea. — Et. nec.

URTICACEE, *urticacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, prevăzute adesea cu peri aspri urzicători; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **urticacée**.

URTICANT, *-Ă*, *urticanti*, *-te*, adj. Care urzică, pișcă; usturător. — Din fr. **urticant**.

URTICĂRE s.f. v. **urticarie**.

URTICĂRIE, *urticarii*, s.f. Erupție cutanată, constituită din papule izolate ori confluente, însoțită de prurit. ♦ P. gener. (Pop.) Eczemă. [Var.: **urticără** s.f.] — Din fr. **urticaire**.

URUI vb. IV v. **hurui**.

URUI vb. IV v. **urui**.

URUIALĂ s.f. v. **uruială**.

URUIOC, *uruiocae*, s.n. (Pop.) Parte a urzelii de la capătul pânzei, care nu se mai poate țese și care se taie și se aruncă atunci când se scoate pânza din război. [Pr.: *-ru-ioc*] — Cf. ucr. *uryvok*, sb. *urivak*.

URUIT, *-Ă* adj. v. **urluit**.

URUITOĂRE s.f. v. **urluitoare**.

URUITURĂ s.f. v. **huruitură**.

URZEALĂ, *urzeli*, s.f. 1. Ansamblul firelor textile paralele montate în războiul de țesut, printre care se trece firul de bățătură pentru a se obține țesătura. 2. Fig. (Rar) Alcătuire, conformație, structură. 3. Fig. Intrigă, uneltire, complot. — **Urzi** + suf. *-eală*.

URZĂ, *urzesc*, vb. IV. Tranz. 1. A pregăti, a întinde, a așeza urzeala (1) în războiul de țesut pentru a începe țesutul. 2. Fig. A fonda, a întemeia; a clădi; a concepe, a alcătui. ♦ Intrans. (Reg.) A lua ființă, a se forma, a se înfiripa. ♦ A născoci, a scorni, a inventa. 3. Fig. A pune la cale o acțiune (reprobabilă); a unelti, a complota. — Lat. *ordire* (= *ordini*).

URZICĂ, *urzică*, vb. I. 1. Tranz. și refl. A(-și) produce o usturime dureroasă (și o iritație) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante (ori animale) urticante. 2. Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. — Din *urzică*.

URZICĂRE, *urzicări*, s.f. Acțiunea de a (se) *urzica* și rezultatul ei. — V. *urzica*.

URZICĂT, *-Ă*, *urzicați*, *-te*, adj. Care are pielea iritată, bășicată de urzici (sau de alte plante ori de animale). — V. *urzica*.

URZICĂ, *urzici*, s.f. 1. Gen de plante erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri urticanți, folosite în industria textilă, în medicină și în alimentație (*Urtica*); plantă din acest gen. ♦ Compus: *urzică-moartă* = plantă erbacee medicinală cu flori roșii-purpurii (*Lamium maculatum*). 2. Țesătură fabricată din fibrele urzicii (1), din care se confecționează saci. 3. Compus: (Zool.) *urzică-de-mare* = nume dat unor specii de actinii ale căror tentacule sunt urticante. — Lat. *urdica* (= *urtica*).

URZICĂTOR, *-OĂRE*, *urzicători*, *-oare*, adj. Care urzică, care produce usturime. ♦ Fig. Caustic, sarcastic, ironic. — **Urzica** + suf. *-ător*.

URZICĂTURĂ, *urzicături*, s.f. Iritație a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. — **Urzica** + suf. *-ătură*.

URZICUȚĂ, *urzicuțe*, s.f. Diminutiv al lui *urzică*. — **Urzică** + suf. *-uță*.

URZIRE, *urziri*, s.f. Acțiunea de a *urzi* și rezultatul ei; urzit. — V. **urzi**.

URZIT s.n. Urzire. — V. **urzi**.

URZITÓR, *-OĂRE*, *urzitóri*, *-oare*, s.m. și f., *urzitóri*, s.f. 1. S.m. și f. Persoană care urzește pânza. ♦ Fig. Uneltitor, conspirator, complotist. 2. S.f., s.n. Mașină de urzit pânza. [Pl.: (2, n.) **urzitoare**] — **Urzi** + suf. *-tor*.

USCĂ, *uscă*, vb. I. 1. Tranz. și refl. A scoate sau a-și pierde umiditatea printr-un procedeu mecanic, prin expunere la soare, la vânt, la foc etc.; a (se) zbici, a (se) zvânta. ♦ Expr. (Refl.) A i se *usca gura* (sau *gâtul*) ori a se *usca de sete* = a avea o senzație puternică de sete. (Absol.) *Bea de uscă* = bea foarte mult. ♦ Refl. (Despre ochi) A înceta să mai plângă; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. 2. Tranz. A deshidrata legume, fructe, pește pentru a le putea conserva. 3. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă vloga, a slăbi sau a face să devină slab, palid; *p. ext.* a (se) chinui, a (se) consuma. ♦ Refl. (Despre organe sau părți ale corpului) A se atrofia. 4. Refl. (Despre plante, frunze, flori) A-și pierde seva; a se vesteji, a se ofili. 5. Tranz. Fig. (Fam.) A face pe cineva să cheltuiască mult; a ruina, a sărăci. 6. Refl. Fig. (Fam.) A suferi lipsuri, privațiuni, a duce o viață grea. — Lat. *exsuccare*.

USCĂRE, *uscări*, s.f. Acțiunea de a (se) *usca* și rezultatul ei; uscat¹. — V. *usca*.

USCĂT¹ s.n. Uscare. — V. *usca*.

USCĂT², *-Ă*, *uscați*, *-te*, adj., s.n. I. Adj. 1. Lipsit de umezeală; zbicit, zvântat. ♦ (Despre timp) Secetos. ♦ (Despre pământ) Neroditor, neproductiv, sterp (din cauza lipsei de apă). ♦ (Despre gură sau gât) Care dă o senzație puternică de sete; lipsit de salivă. ♦ (Despre ochi) Lipsit de lacrimi, de strălucire. ♦ (Despre ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. ♦ (Despre tuse) Fără flegmă, fără expectorație; sec. ♦ Fig. (Despre voce, timbru, sunete; adesea adverbial) Rigid, spart, aspru. 2. (Despre unele alimente) Conservat prin deshidratare. 3. (Despre ființe) Slab, uscățiv; (despre organe sau părți ale corpului) atrofiat. 4. (Despre plante, frunze, flori) Fără sevă; mort; vestejtit, ofilit. II. 1. S.n. Suprafața globului neacoperită de apele oceanului planetar; pământ. ♦ Expr. *A se zbate ca peștele pe uscat* = a lupta cu mari greutăți. *A fi dracul pe uscat* = a fi șiret, abil, rău. 2. S.n. art. (Mar.) Vânt dinspre uscat. — V. *usca*.

USCĂCIÓS, *-OĂSĂ*, *uscăcioși*, *-oase*, adj. 1. Care are un aspect uscat, care este lipsit de umezeală. 2. Slab, uscățiv. — **Usca** + suf. *-ăcios*.

USCĂCIUNE s.f. 1. Înșușirea de a fi uscat. ♦ Senzație puternică de sete, de căldură, de înecăciune (pe care o simte cineva în gură, în gât etc.). 2. Secetă. — **Usca** + suf. *-ăciune*.

USCĂTOR, *-OĂRE*, *uscători*, *-oare*, adj., s.n., s.f. 1. Adj. Care uscă, care zvântă. 2. S.n. Aparat, mașină sau instalație folosită la uscarea artificială a unor materiale. 3. S.f. (Rar) Uscătorie. — **Usca** + suf. *-ător*.

USCĂTORIE, *uscătorii*, s.f. Instalație folosită la uscarea termică a unor produse agricole, industriale, casnice etc.; local, încăpere în care se află o

asemenea instalație. ♦ Spec. Cameră sau grup de camere servind la uscarea rufelor. — **Uscător** + suf. *-ie*.

USCĂTURĂ, *uscături*, s.f. 1. Creangă subțire și uscată. ♦ Așchie, surcea. 2. (Mai ales la pl.) Mâncare uscată, care se poate mânca rece (și fără o pregătire specială). ♦ Uscătea, v. *uscățel* (3). — **Usca** + suf. *-ătură*.

USCĂTUREĂ, *-ICĂ*, *uscătorele*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *uscătură*. — **Uscătură** + suf. *-ea*. — **Uscăturică**: cu schimbarea de sufix.

USCĂTEL, *-EĂ*, *-ICĂ*, *uscăței*, *-ele*, adj., s.f. 1. Adj. Diminutiv al lui *uscat*² (1). 2. S.f. pl. Crengi subțiri și uscate; uscături (1). 3. S.f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucățele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor; uscătură (2). — **Uscat**² + suf. *-el*. — **Uscățică**: cu schimbare de sufix.

USCĂȚIV, *-Ă*, *uscățivi*, *-e*, adj. (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Slab, uscat, costeliv. — **Uscat**² + suf. *-iv*.

USCIOĂRĂ s.f. v. *uscioară*.

USCIÓR s.m. v. *ușor*¹.

USLĂȘ, *uslași*, s.m. Membru al unităților de luptă antiteroriste. — *U[nitate] S[pecială] de L[uptă] A[n]titeroristă* + suf. *-aș*.

ÚSNÁ, *usne*, s.f. (Pop.) 1. Marginea de sus (de obicei răsfântă) a unei oale sau a altui vas adânc; gură, buză. ♦ Marginea (răsfântă) de jos a unui clopot. ♦ Marginea de sus a unei luntre. 2. Ghizd al fântânii (de la nivelul solului în sus). ♦ Parte mai largă la baza puțurilor ocnelor vechi de sare, formând un prag pe care se așază o armătură de lemn. — Din sl. *ustfina*.

USTĂȘ, *ustași*, s.m. Membru al unei organizații naționaliste croate create în 1929. — Din sb. *ustaš*.

USTENSILĂ, *ustensile*, s.f. Obiect care se folosește la executarea unor operații în gospodărie, în laborator, în diferite meserii; uneltă, instrument. — Din fr. *ustensile*.

USTILAGINÁLE s.f. pl. Ordin de ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate. — Din fr. *ustilaginales*.

USTURĂ, pers. 3 *ústurá*, vb. I. Tranz. A produce cuiva o senzație dureroasă de înțepătură, de urzicare sau de arsură. ♦ Fig. A provoca cuiva o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera. — Lat. *ustulare*.

USTURÁRE, *usturări*, s.f. Acțiunea de a *ustura* și rezultatul ei. — V. *ustura*.

USTURĂTOR, *-OĂRE*, *usturători*, *-oare*, adj. Care ustură, care produce usturime. ♦ Fig. Care provoacă o durere sufletească, o jignire; tăios, caustic, incisiv. — **Ustura** + suf. *-ător*.

USTURĂTURĂ, *usturături*, s.f. Usturime. — **Ustura** + suf. *-ătură*.

USTURÍME, *usturimi*, s.f. Senzație dureroasă caracteristică, provocată de o înțepătură, de o arsură, de urzicare, de un miros înțepător etc.; usturătură. — **Ustura** + suf. *-ime*.

USTURÓI s.m. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust și miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulți bulbi mici de formă lunguiață, are gust usturător, este bogat în substanțe nutritive și comestibil; ai⁴ (*Allium sativum*). ♦ Compus: *usturoi-sălbatic* = samuraslă. ♦ P. restr. Bulbul acestei plante; cățel din bulbul acestei plante. — **Ustura** + suf. *-oi*.

USTUROIÁ, *usturoiez*, vb. I. Tranz. A pune (mult) usturoi într-o mâncare, a condimenta, a iuți cu usturoi. — Din *usturoi*.

USTUROIÁT, *-Ă*, *usturoiați*, *-te*, adj. Cu gust iute de usturoi sau cu miros de usturoi; preparat cu mult usturoi. — V. *usturoia*.

USTUROIȚĂ, *usturoițe*, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi, cu flori mici, albe, întrebuințată în medicină; aișor (*Alliaria officinalis*). [Acc. și: *usturoiță*] — **Usturoi** + suf. *-iță*.

USÚC, *usucuri*, s.n. Substanță unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee și sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menținându-le rezistența și elasticitatea. ♦ Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii (și folosită în medicina populară la tratamentul scabiei). — Lat. *suc(c)us + usuc* (prez. ind. al lui *usca*).

UȘ interj. Cuvânt cu care se alungă păsările. — Onomatopoe.

UȘĂR, *ușari*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător însărcinat cu paza porții domnești, cu primirea solilor și introducerea lor la domn. [Var.: *ușer* s.m.].

UȘĂRNIC, *-Ă*, *ușarnici*, *-ce*, s.m. și f., adj. (Pop. și depr.) (Persoană) care umblă pe la ușile altora, căreia nu-i place să stea acasă. — **Ușă** + suf. *-arnic*.

UȘĂ, *uși*, s.f. 1. Deschizătură de formă regulată lăsată în perețele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă, pentru a permite intrarea (și ieșirea); ansamblu format dintr-un cadru fix de care se prinde o tăblie mobilă de lemn sau de metal care închide sau deschide această deschizătură; *p. restr.* tăblia din acest ansamblu. ♦ *Ușă domnească* (sau *împărătească*)

sau *ușa raiului* = intrarea principală a altarului. ◇ Loc. adv. *La ușă* = foarte aproape. ◇ Loc. prep. *La ușă...* = în imediata apropiere (a...). ◇ Expr. *A(-și) deschide (larg sau amândouă) ușile* = a lăsa intrarea liberă; a primi cu bucurie pe cineva în casă. *A lăsa* (pe cineva) *după ușă* = a nesocoti (pe cineva), a nu da (cuiva) nici o atenție. *A sta după ușă* = a fi nevăgâat în seamă; a sta deoparte, izolat. *A bate la ușă* = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape, a fi iminent. **2.** Fig. Casă, locuință. ◇ Expr. (*A bate, a cere, a crește* etc.) *pe la ușile oamenilor* = (a munci) pe la alții, (a trăi) din mila altora. *A umbla din ușă-n ușă* = a cerși. — Lat. **ustia* (pl., devenit sg., al lui **ustium* = *ostium*).

UȘCHEALĂ s.f. (Arg.) 1. Hoinăreală. **2.** Plecare precipitată, pe neașteptate dintr-un loc. — **UȘCHI** + suf. *-eală*.

UȘCHI, *ușchesc*, vb. IV. Refl. (Arg.) A pleca repede și pe neobservate dintr-un loc. — Et. nec.

UȘCHIRE, *ușchiri*, s.f. Acțiunea de a se *ușchi*. — V. **ușchi**.

UȘCHIT, **-Ă**, *ușchiți, -te*, adj. (Arg.) 1. Care a plecat, a dispărut repede și pe neobservate dintr-un loc. **2.** Care are comportări ieșite din comun, original. ◇ Zăpăcit. — V. **ușchi**.

UȘCIOARĂ, *ușcioare*, s.f. (Rar) Ușiță. [Var.: *uscioară* s.f.] — **Ușiță** + suf. *-ioară*.

UȘCIÓR s.m. v. **ușor**¹.

UȘÉR s.m. v. **ușar**. — **Ușă** + suf. *-ar*.

UȘIER, *ușieri*, s.m. Om de serviciu la unele instituții publice (care stătea la ușă). [Pr.: *-și-er*] — **Ușă** + suf. *-ier* (după fr. *huissier*).

UȘIȚĂ, *ușițe*, s.f. Diminutiv al lui *ușă*; ușuliță, ușuță, ușcioară. — **Ușă** + suf. *-iță*.

UȘÓR¹, *ușori*, s.m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porții sau ale ușii; părțile laterale ale tocului ușii sau ferestrei. [Var.: *uscior*, *ușciór* s.m.] — Lat. *osteolum*.

UȘÓR², **-OARĂ**, (I, II) *ușori, -oare*, adj., (III) adv. I. Adj. 1. Care are greutate mică, care cântărește puțin, care exercită o presiune redusă asupra suprafeței pe care stă. ◇ *Industria ușoară* = grup de ramuri industriale care produc bunuri de consum și articole tehnice necesare industriei, agriculturii, transporturilor etc. *Categorie ușoară* = categoriile la box, lupte și haltere, care cuprind sportivi cu greutatea corpului între 57 și 61 kg. ◇ Expr. *Fie-i țărâna ușoară!* = (formulă rostită la înmormântarea sau la pomenirea unui mort) să se odihnească în pace! ◇ (Despre materiale) Cu greutate specifică redusă. ◇ Care nu poartă sau nu conține greutate. ◇ Expr. (*A fi*) *cu inima ușoară* = (a fi) vesel, voios. (Adverbial) (*A fi*) *îmbrăcat ușor* = (a fi) îmbrăcat cu haine subțiri. ◇ (Despre trupe) Care poartă armament puțin, putându-se deplasa cu repede. **2.** (Despre alimente) Care se digeră cu ușurință, care nu cade greu la stomac. **3.** lute, sprinten, vioi. ◇ Suplu, gingaș, fin. ◇ (Despre pas; p. ext. despre mers) Care abia atinge pământul; p. ext. fără zgomot. **4.** (Despre urme, linii etc.) Care este (sau pare a fi) făcut printr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate redusă. **5.** Mic, puțin, redus (ca volum, amplasare, consistență, intensitate). ◇ (Despre somn) Din care te trezești cu ușurință la cea mai mică gălăgie; p. ext. liniștit, odihnitor. ◇ (Despre forme de relief) Domol, lin³, dulce. ◇ (Despre țesături; p. anal. despre aburi, ceață) Rar, subțire, fin. II. Adj. 1. Care este lesne de suportat, de îndurat; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre obligații materiale) care nu împovărează; mic. ◇ (Despre legi, pedepse) Lipsit de asprime; indulgent. ◇ (Despre viață, trai) Fără griji; comod, bun. ◇ (Reg.; substantivat; în expr.) *Mai cu ușorul* = mai bine, mai fără griji. **2.** Care nu prezintă dificultăți, care este lesne de înțeles sau de realizat; simplu. ◇ *Muzică ușoară* = gen muzical cult (vocal sau instrumental) larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspirațiile oamenilor. ◇ Loc. adv. (Pop.; substantivat) *Cu ușorul* = lesne, comod, fără pericol. ◇ (Despre drumuri) Bun, practicabil. **3.** Lipsit de seriozitate, superficial; frivol. ◇ *Moravuri ușoare* = purtări, practici imorale. ◇ Fără importanță; neînsemnat. III. Adv. 1. Încet, domol, lin³; fără zgomot. **2.** Cu ușurință, fără efort; lesne, comod. **3.** Fără seriozitate; în mod superficial, ușuratic. ◇ Expr. *A lua ușor* sau *a trece ușor peste un lucru* = a nu acorda importanță convenită unui lucru. **4.** Puțin. [Var.: (înv. și reg.) *ușure* adj., adv.] — Din [mai] **ușor** (înv. „ușor² < lat. *levis* + suf. *-ușor*).

UȘU, *ușuiesc*, vb. IV. Tranz. A alunga păsările (strigând „uși!”). — **Uș** + suf. *-ui*.

UȘULIȚĂ, *ușulițe*, s.f. (Pop.) Ușiță. — **Ușă** + suf. *-uliță*.

UȘURĂ, *ușurez*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A reduce sau a scădea din greutate. **2.** Fig. A(-și) alina, a(-și) potoli o suferință fizică sau morală. ◇ A (se) destăina pentru a-și alina o durere sufletească. ◇ Refl. (Despre boli) A ceda, a slăbi, a se ameliora. ◇ Tranz. A înlesni, a facilita. **3.** A (se) elibera, a scoate sau a ieși de sub apăsarea unui lucru greu; a (se) despovăra. ◇ Expr. (Fam.) *A (se) ușura de bani* = a face să cheltuiască sau

a cheltui o mare sumă de bani sau toți banii. ◇ Tranz. Fig. A scuti; a salva. — Din **ușor**².

UȘURARE, *ușurări*, s.f. Acțiunea de a (se) *ușura* și rezultatul ei. ◇ Loc. adv. *Cu ușurare* = împăcat sufletește, mulțumit. — V. **ușura**.

UȘURĂT, **-Ă**, *ușurați, -te*, adj. **1.** Care a scăzut în greutate. **2.** Fig. Împăcat, liniștit sufletește, scăpat de o grijă. — V. **ușura**.

UȘURĂTIC, **-Ă**, *ușuratici, -ce*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de seriozitate (mai ales din punct de vedere moral); nesocotit; flusturatic, frivol. — **Ușor**² + suf. *-atic*.

UȘURĂTATE s.f. (Rar) Înșușirea, caracterul a ceea ce este ușuratic; neseriozitate. ◇ Faptă, acțiune, atitudine ușuratică; frivolitate. — **Ușor**² + suf. *-ătate*.

UȘURĂTOR, **-OARE**, *ușurători, -oare*, adj. (Rar) Care ușurează, alină, liniștește, calmează. — **Ușura** + suf. *-ător*.

UȘURE adj., adv. v. **ușor**².

UȘUREL, **-EA**, **-ICĂ**, *ușurei, -ele*, adj., adv. Diminutiv al lui *ușor*². — **Ușor**² + suf. *-el, -ea, -ică*.

UȘURIME s.f. (Rar) Ușurință. — **Ușor**² + suf. *-ime*.

UȘURINȚĂ, (2) *ușurințe*, s.f. **1.** Faptul de a fi ușor (de făcut); facilități. ◇ Loc. adv. *Cu (multă sau mare) ușurință* = a) fără greutate, fără efort; b) cu indiferență, cu nepăsare; în mod superficial. ◇ (Rar) Înlesnire, avantaj, favoare. **2.** Nesocotință, neseriozitate; superficialitate. **3.** (Înv.) Înviorare, întremare (a unui bolnav). **4.** (Înv.) Înșușire a unui lucru lipsit de greutate. — **Ușor**² + suf. *-ință*.

UȘUȚĂ, *ușuțe*, s.f. (Reg.) Ușiță. — **Ușă** + suf. *-uță*.

UT s.m. (Înv.) Denumire a notei do. — Din germ. **Ut**, fr. **ut**.

ÚTER, *utere*, s.n. Organ cavitat muscular care face parte din aparatul genital feminin, în care se dezvoltă embrionul și fătul la animalele superioare; mîtră. — Din lat. *uterus*, fr. *utérus*.

UTERÍN, **-Ă**, *uterini, -e*, adj. Care ține de uter, privitor la uter. ◇ *Frați uterini* = frați născuți din aceeași mamă, dar din tați diferiți. — Din fr. **utérin**.

UTIL, **-Ă**, *utili, -e*, adj. Care poate servi la ceva, care este folositor, necesar. ◇ Loc. adv. *În timp util* = la timp, la momentul oportun. ◇ (Substantivat, n.) Ceea ce servește, folosește la ceva. — Din fr. **utile**, lat. **utilis**.

UTILĂ, *utilez*, vb. I. Tranz. A înzestra un atelier, o fabrică etc. cu utilajul necesar desfășurării în bune condiții a procesului de producție. — Din fr. **utiliser**.

UTILAJ, *utilaje*, s.n. Totalitatea uneltelor, aparatelor, mașinilor etc. necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări sau pentru asigurarea procesului de lucru într-o întreprindere, într-un laborator etc. — Din fr. **outillage**.

UTILĂRE, *utilări*, s.f. Acțiunea de a *utila*. — V. **utila**.

UTILĂT, **-Ă**, *utilați, -te*, adj. Înzestrat cu utilajul necesar. — V. **utila**.

UTILITAR, **-Ă**, *utilitari, -e*, adj. Care are scopuri utile (imediate), care pune pe primul plan utilitatea (imediată); preocupat de interese materiale. — Din fr. **utilitaire**.

UTILITARÍSM s.n. **1.** Spirit utilitar. **2.** Doctrină care plasează valoarea supremă în utilitate, aceasta putând fi de diferite feluri. ◇ Concepție care explică morală prin utilitate. — Din fr. **utilitarisme**.

UTILITARÍST, **-Ă**, *utilitariști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține utilitarismului, privitor la utilitarism; p. ext. care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (și personal) al lucrurilor; care se bazează pe considerente practice. **2.** S.m. și f. Adept al utilitarismului; p. ext. persoană care apreciază totul din punctul de vedere al avantajului sau profitului personal. — Din fr. **utilitariste**.

UTILITĂTE, *utilități*, s.f. **1.** Înșușirea a ceea ce este util sau utilizabil. ◇ (Ec. pol.) Capacitatea unui bun material sau serviciu de a satisface o necesitate prin folosirea în procesul de producție sau în consumul personal.

◇ Folos, serviciu pe care îl (poate) aduce cineva sau ceva. **2.** (La pl.) Servicii (energie electrică și termică, canalizare, apă și gaze, telefon) de care beneficiază o unitate economică, de obicei productivă. — Din fr. **utilité**, lat. **utilitas, -atis**.

UTILIZĂ, *utilizez*, vb. I. Tranz. A întrebuința (cu folos), a folosi. — Din fr. **utiliser**.

UTILIZABIL, **-Ă**, *utilizabili, -e*, adj. Care poate fi utilizat; de care te poți folosi. — Din fr. **utilisable**.

UTILIZĂRE, *utilizări*, s.f. Faptul de a *utiliza*. — V. **utiliza**.

UTÓPIC, **-Ă**, *utopici, -ce*, adj. Care are caracter de utopie, care constituie o utopie; utopist, iluzoriu, himeric. — Din fr. **utopique**.

UTOPIE, *utopii*, s.f. **1.** Loc sau stare de viață proiectate în viitor, întruchipând modelul unei ordini social-politice și religioase ideale. **2.** Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. — Din fr. **utopie**.

UTOPISM s.n. (Rar) Credință în realizarea unei societăți perfecte și criticare a societății actuale în lumina unor utopii; credință în idealuri utopice, irealizabile. — **Utop**[ie] + suf. *-ism*.

UTOPIST, **-Ă**, *utopiști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Creator sau adept al unei utopii; *p. ext.* persoană care crede în proiecte, planuri, idei fanteziste, irealizabile. **2.** Adj. Utopic. — Din fr. **utopiste**.

UTRENIE, *utrenii*, s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Biserica ortodoxă dimineața (foarte devreme), înaintea liturghiei. ⇨ Loc. adv. *Pe la utrenie* = dis-de-dimineață. [Var.: (reg.) **utrînă** s.f.] — Din sl. **utrînja**.

UTRÎNĂ s.f. v. **utrenie**.

UȚA interj. v. **huța**.

UVERTURĂ, *uverturi*, s.f. Compoziție muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părți). — Din fr. **ouverture**.

UVIOL s.n. Varietate de sticlă transparentă pentru radiațiile ultraviolete. [Pr.: *-vi-ol*] — Din germ. **Uviol**, fr. **uviole**.

UVOGRAFIE s.f. Descriere științifică a soiurilor de struguri. — Din fr. **uvographie**.

UVOLOGIE s.f. Cercetare științifică sistematică a strugurilor. — Din fr. **uvologie**.

UVRĂGIU s.n. v. **uvraj**.

UVRĂJ, *uvraje*, s.n. (Înv.) **1.** Operă (literară sau științifică), lucrare, scriere. **2.** (Lucrare de) construcție. [Var.: **uvrăgiu** s.n.] — Din fr. **ouvrage**.

UVRIER, **-Ă**, *uvrieri, -e*, s.m. și f. (Înv.) Muncitor, lucrător. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **ouvrier**.

UVULĂR, **-Ă**, *uvulari, -e*, adj. Care aparține uvulei, privitor la uvulă. ⇨ (Despre sunete) Care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin vibrarea omușorului. — Din fr. **uvulaire**.

UVULĂ, *uvule*, s.f. (Anat.) Omușor. — Din fr. **uvule**, lat. **uvula**.

UZ, *uzuri*, s.n. **1.** Faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuințare, folosire; folosință. ⇨ Loc. vb. *A face uz de...* = a (se) folosi de... ⇨ Expr. *Scos (sau ieșit) din uz* = care nu (se) mai folosește. **2.** Spec. (Jur.) Dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia. **3.** Uzanță, obicei. **4.** (Înv.) Comportare, manieră. — Din lat. **usus**, it. **uso**.

UZĂ, *uzez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) strica, a (se) toci (prin întrebuințare îndelungată). ⇨ Refl. Fig. (Despre oameni) A se consuma, a se epuiza. ⇨ Refl. Fig. (Despre cuvinte, construcții, figuri de stil) A-și pierde valoarea expresivă (prin deasă întrebuințare). **2.** Intrans. A face uz de...; a se folosi de..., a întrebuința. — Din fr. **user**.

UZĂJ, *uzajuri*, s.n. **1.** Uzură¹. **2.** Uz (1), folosire, întrebuințare. ⇨ Uzanță, obicei. — Din fr. **usage**.

UZĂNȚĂ, *uzanțe*, s.f. Practică uzuală; regulă, obicei statornicit. — Din fr. **usage**, it. **usanza**.

UZĂRE, *uzări*, s.f. Faptul de a (se) *uza*. — V. **uza**.

UZĂT, **-Ă**, *uzați, -te*, adj. Degradat, deteriorat, stricat, tocit (prin folosire îndelungată). ⇨ Fig. (Despre oameni) Slăbit, consumat, epuizat. — V. **uza**.

UZBĒC, **-Ă**, *uzbeci, -ce*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Uzbekistanului sau care este originară de acolo. **2.** Adj.

Care aparține Uzbekistanului sau uzbecilor (**1**), privitor la Uzbekistan ori la uzbeci (**1**). ⇨ (Substantivat, f.) Limba (turcică) vorbită de uzbeci (**1**). — Din rus. **uzbek**.

UZI s.m. pl. Popor migrator de neam turcic. — Cf. engl. u d i.

UZINĂ, *uzinez*, vb. I. Tranz. (Rar) A prelucra un material în uzină cu ajutorul unei mașini-unelte. — Din fr. **usiner**.

UZINĂJ s.n. Uzinare. — Din fr. **usinage**.

UZINĂL, **-Ă**, *uzinali, -e*, adj. De uzină, al uzinei. — Din fr. **usinal**.

UZINĂRE s.f. Prelucrare a unui material cu ajutorul mașinilor-unelte; uzinaj. — După fr. **usinage**.

UZINĂ, *uzine*, s.f. **1.** Întreprindere industrială de mari proporții dotată cu mașini, agregate, instalații etc. în care se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii. **2.** Instalație producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă a unei așezări, a unei zone, a unei locuințe. **3.** (În sintagma) *Uzina verde* = natura, vegetația privitye ca sursă de energie și hrană. — Din fr. **usine**.

UZITĂ, *uzitez*, vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) întrebuința, a (se) folosi în mod obișnuit. — Din **uzitat** (derivat regresiv).

UZITĂBIL, **-Ă**, *uzitabili, -e*, adj. (Livr.) Care poate fi folosit, întrebuințat în mod curent. — **Uzita** + suf. *-bil*.

UZITĂT, **-Ă**, *uzitați, -te*, adj. Folosit în mod curent, obișnuit. — Din fr. **usité**, lat. **usitatus**, it. **usitato**.

UZUAL, **-Ă**, *uzuali, -e*, adj. Întrebuințat, folosit în mod obișnuit. ⇨ Frecvent, de mare uz. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **usuel**, lat. **usualis**.

UZUCAPIUNE s.f. (Jur.) Dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun prin posedarea lui o anumită vreme. [Pr.: *-pi-u-*] — Din fr. **usucapion**.

UZUFRUCT s.n. Drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care aparține altei persoane și pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept. — Din lat. **usufructus**. Cf. fr. **usufruit**.

UZUFRACTUĂR, **-Ă**, *uzufractuari, -e*, s.m. și f. Persoană care deține dreptul de uzufruct asupra unui bun. [Pr.: *-tu-af*] — Din lat. **usufructuarius**. Cf. fr. **usufruitier**.

UZURĂR, **-Ă**, *uzurari, -e*, adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Cămătăresc. **2.** S.m. Cămătar. — Din fr. **usuraire**, lat. **usurarius**.

UZURĂ¹ s.f. **1.** Deteriorare, degradare a unui obiect (prin întrebuințare îndelungată); uzaj. ⇨ Modificare progresivă a (dimensiunilor) unei piese tehnice, în cursul funcționării sistemului din care face parte. ⇨ Fig. Slăbire, oboseală, epuizare. **2.** Fig. (Rar) Corupție, desfrâu. — Din fr. **usure**.

UZURĂ², *uzuri*, s.f. (Înv.) Camătă, dobândă; cămătărie. — Din lat. **usura**, fr. **usure**.

UZURPĂ, *uzúrp*, vb. I. Tranz. A-și însuși în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurper**, lat. **usurpare**.

UZURPĂRE, *uzurpări*, s.f. Acțiunea de a *uzurpa* și rezultatul ei; uzurpațiune. — V. **uzurpa**.

UZURPATĂTOR, **-OĂRE**, *uzurpatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care uzurpă, care își însușește în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurpateur**, lat. **usurpator**.

UZURPAȚIUNE, *uzurpațiuni*, s.f. (Înv.) Uzurpare. [Pr.: *-fi-u-*] — Din fr. **usurpation**, lat. **usurpationis**.

V

V, *v*, s.m. **1.** A douăzeci și șaptea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană fricativă labiodentală sonoră). [Pr.: *ve, ví* — Pl. și (1, n.) *v-ur*]

VA¹ Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe (*undeva, cândva*) sau a unor pronume (*cineva, careva*), cărora le imprimă o nuanță nehotărâtă. — Din prez. ind. (pers. 3 sg., forma populară) al lui **vrea**.

VA² vb. intranz. defectiv (La prez. ind. pers. 3 sg.; pop. și fam.; în expr.) *Mai va* = mai așteaptă; mai este (mult) până acolo; mai trece vreme până atunci. — Lat. **vadit**.

VACĂNT, **-Ă**, *vacanți, -te*, adj. **1.** (Despre posturi, funcții etc.) Care nu este ocupat de nimeni, fără titular; liber. **2.** (Jur.; despre succesiuni) Care nu este reclamat de moștenitori. — Din fr. **vacant**, lat. **vacans, -ntis**.

VACĂNȚĂ, *vacanțe*, s.f. **1.** Perioadă de odihnă acordată elevilor și studenților pe o anumită perioadă. ♦ Concediu de odihnă (acordat unui salariat). **2.** Interval de timp în care o instituție, un organ reprezentativ etc. își încetează activitatea. ♦ Interval de timp în care un post, o funcție, o demnitate etc. rămân vacante. [Var.: (inv.) **vacanție** s.f.] — Din fr. **vacance**, it. **vacanza**.

VACĂNȚIE s.f. v. **vacanță**.

VACĂRM, *vacarmuri*, s.n. Zgomot asurzitor, hărmălaie. — Din fr. **vacarme**.

VACĂT, *vacaturi*, s.n. Pagină albă, intenționat netipărită, din interiorul unei lucrări. — Din germ. **Vakat**.

VĂCĂ, *vaci*, s.f. **1.** Animal domestic din specia bovinelor, femela taurului; *p. restr.* carnea acestui animal, folosită ca aliment; *p. gener.* carne de bovine. ♦ Expr. *S-a dus bou și a venit* (sau *s-a întors*) *vacă*, se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și care s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decât plecase. *Vacă (bună) de muls* = persoană sau situație de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale. ♦ Epitet injurios dat unei femei (grase și lenese sau proaste). **2.** Compose: *vacă-de-mare* = morsă; *vacă-Domnului* = insectă lată și lunguiată, cu aripile superioare de culoare roșie cu două puncte negre (*Pyrrhocoris apterus*). — Lat. **vacca**.

VACCIN, *vaccinuri*, s.n. **1.** Produs biologic preparat din germeni patogeni sau din secreții microbiene, care se administrează prin injecții sau pe cale bucală unui om ori unui animal în scop preventiv (pentru a căpăta imunitate împotriva bolilor infecțioase) sau curativ. **2.** Administrare a unui vaccin (**1**); vaccinare. **3.** (Concr.) Urmă, semn, cicatrice rămasă pe corp în urma administrării unui vaccin (**1**). — Din fr. **vaccin**, lat. **vaccinus**. Cf. it. **vaccino**.

VACCINĂ, *vaccinez*, vb. I. Tranz. A administra cuiva un vaccin. — Din fr. **vacciner**.

VACCINABIL, **-Ă**, *vaccinabili, -e*, adj. Care poate fi vaccinat. — Din fr. **vaccinabile**.

VACCINAL, **-Ă**, *vaccinali, -e*, adj. (Rar) Care aparține vaccinului, privitor la vaccin; care servește la prepararea vaccinului. — Din fr. **vaccinal**.

VACCINĂRE, *vaccinări*, s.f. Acțiunea de a *vaccina*; vaccinație. — V. **vaccina**.

VACCINAȚIE, *vaccinații*, s.f. (Rar) Vaccinare. — Din fr. **vaccination**.

VACCINĂ, *vaccine*, s.f. Boală virotică a bovinelor, caracterizată prin prezența unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate față de variolă. — Din fr. **vaccine**.

VACCINOTERAPIE s.f. Metodă de imunizare activă a organismului uman și animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccinuri. — Din fr. **vaccinothérapie**.

VACS, *vacsuri*, s.n. **1.** Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruitul încălțăminte de piele și al hamurilor; *p. ext.* cremă de ghețe. **2.** Fig. (Pop. și fam.) Lucru fără nicio valoare, fără nicio însemnătate. — Din germ. **Wachs**.

VACUITĂTE s.f. (Livr.) Starea, însușirea a ceea ce este gol, vid. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **vacuité**, lat. **vacuitas, -atis**.

VACUOLĂR, **-Ă**, *vacuolari, -e*, adj. Al vacuolelor, privitor la vacuole; cu vacuole. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuolaire**.

VACUOLĂ, *vacuole*, s.f. Cavitate situată în citoplasma celulelor, plină cu o soluție apoasă. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuole**.

VĂCUUM, *vacuumuri*, s.n. **1.** (Fiz.) Vid. **2.** Aparat în care se concentrează o soluție, prin fierbere în vid, la temperaturi joase. [Pr.: *-cu-um-*] — Din lat., fr. **vacuum**.

VACUUMĂRE, *vacuumări*, s.f. **1.** (Fiz.) Vidare. **2.** (Constr.) Procedeu de extragere a apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat. [Pr.: *-cu-um-*] — Din **vacuum**.

VACUUMĂMETRU, *vacuummetre*, s.n. Manometru folosit pentru determinarea calității vidului prin măsurarea presiunii (foarte scăzute) a gazului rezidual dintr-un recipient vidat. [Pr.: *-cu-um-*] — Din germ. **Vakuummeter**.

VAD, *vaduri*, s.n. **1.** Loc în albia unui râu, unde apa e puțin adâncă, permițând trecerea prin apă de pe un mal pe altul. ♦ P. gener. Albie, matcă (a unei ape curgătoare). ♦ Canal de irigație, jgheab. ♦ Fig. Loc de trecere; drum, cale; *p. ext.* loc de scăpare, de salvare. **2.** Țărniș, mal, liman. **3.** Fig. Loc situat în apropierea unei mari căi de comunicație, care asigură o clientelă numeroasă; *p. ext.* sursă bună de câștig. — Lat. **vadum**.

VADEĂ, *vadele*, s.f. (Inv. și reg.) Termen de plată; scadență, soroc. — Din tc. **vädē**.

VADEMĂCUM, *vademecuri*, s.n. Carte (manual, îndreptar, repertoriu etc.) care servește drept ghid într-o călătorie, într-o disciplină științifică etc. — Din lat. **vade mecum**, fr. **vade-mecum**.

VADOĂSĂ, *vadoase*, adj. (În sintagma) *Apă vadoasă* = apă provenită din infiltrația în scoarța pământului a apelor rezultate din precipitațiile atmosferice. — Vad + suf. *-os*.

VĂDRĂ, *vedre*, s.f. **1.** Veche unitate de măsură a capacității, folosită pentru lichide, echivalentă cu circa zece ocale (astăzi cu circa 10 litri). **2.** Vas de lemn sau de metal cu care se scoate apa din fântână, în care se păstrează sau cu care se transportă diferite lichide. — Din sl. **vědro**.

VĂFĂ, *vafe*, s.f. Foaie crocantă din aluat nedospit, care servește ca foaie de tort, la fabricarea napolitanelor, a cornetelor de înghețată etc.; vafelă — Din germ. **Waffel**.

VĂFELĂ, *vafele* s.f. Vafă. — Abr. din **vafelă**.

VAG, **-Ă**, *vagi*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de limpezime, de claritate, de precizie; neclar, nelămurit, nesigur, confuz (pentru vedere, auz sau minte). ♦ (Substantivat, n.) Ceea ce este vag (**1**). **2.** (Anat.; în sintagma) *Nerv vag* (și substantivat, m.) = unul dintre cei doisprezece nervi cranieni, important pentru funcționarea aparatului respirator, circulator și digestiv. — Din fr. **vague**, lat. **vagus**.

VAGABOND, **-OĂNDĂ**, *vagabonzi, -de*, adj., s.m. și f. (Om sau animal) care rătăcește fără rost pe drumuri, care hoinărește fără țintă; (om) fără ocupație stabilă, fără domiciliu fix. ♦ (Om) de nimic, fără căpătâi. [Adj., s.f. *vagabondă*] — Din fr. **vagabond**, lat. **vagabundus**. Cf. it. **vagabondo**.

VAGABONDĂ, *vagabondez*, vb. I. Intranz. A trăi ca un vagabond, a umbla fără țintă, fără rost, dintr-un loc în altul. — Din fr. **vagabonder**.

VAGABONDĂJ, (2) *vagabondaje*, s.n. 1. Vagabondare; starea celui care vagabondează. 2. Infrațiune comisă de o persoană fără domiciliu, fără ocupație stabilă, fără mijloace de subsistență, care trăiește din expediente. — Din fr. **vagabonda**.

VAGABONDĂRE, *vagabondări*, s.f. Acțiunea de a *vagabonda*; vagabondaj. — V. **vagabonda**.

VAGĂNT, *vagați*, s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. — Din fr. **vagant**.

VAGIN, *vagine*, s.n. Parte a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, muscular și membranos, care face legătura între vulvă și uter. [Pl. și: *vaginuri*] — Din fr. **vagin**, lat. **vagina**.

VAGINAL, **-Ă**, *vaginali*, **-e**, adj. Care aparține vaginului, privitor la vagin. — Din fr. **vaginal**.

VAGINISM s.n. Con tracție spasmodică dureroasă a mușchilor constrictor vaginal. — Din fr. **vaginisme**.

VAGINITĂ, *vaginite*, s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a vaginului. — Din fr. **vaginite**.

VAGINOSCOPIE, *vaginoscopii*, s.f. (Med.) Examinare endoscopică a cavității vaginale. — Din fr. **vaginoscopie**.

VAGMISTRU, *vagmiștri*, s.m. (Înv.) Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie care se ocupa de administrarea unui escadron sau a unei baterii; persoană care avea acest grad. — Din rus. **vahmistr**, germ. **Wachtmeister**.

VAGÓN, *vagoane*, s.n. 1. Vehicul de mari dimensiuni (propulsat sau autopropulsat), care circulă pe șine servind la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. ⇨ *Vagon de dormit* = vagon cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit; *vagon-lit*. *Casă (sistem) vagon* = casă ale cărei încăperi se înșiră una după alta, ca vagoanele unei garnituri de tren. ⇨ Compuse: *vagon-restaurant* = vagon amenajat pentru a servi ca restaurant; *vagon-cisternă* = recipient de formă cilindrică montat pe șasiu, folosit pentru transportul lichidelor pe calea ferată. 2. Cantitate de mărfuri, de materiale care intră într-un vagon (1) și care servește ca unitate de măsură. — Din fr. **vagon**.

VAGONET, *vagonete*, s.n. Vagon (1) de dimensiuni mici, care circulă pe șine cu ecartament îngust, folosit pentru transportul de materiale la lucrări forestiere și de terasament, în fabrici, în mine, pe șantiere etc. ⇨ Vehicul de funicular care circulă suspendat pe un cablu. — Din fr. **vagonnet**.

VAGONETĂJ s.n. (Rar) Transport cu ajutorul vagonetelor. — **Vagonet** + suf. **-aj** (după fr. *waggonage*).

VAGONETĂR, *vagonetări*, s.m. Muncitor care lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonete în minele de cărbuni, de sare, pe șantiere etc. — **Vagonet** + suf. **-ar**.

VAGOTOMIE, *vagotomii*, s.f. Secționare chirurgicală a nervului vag, practică în tratamentul unor ulcere. — Din fr. **vagotomie**.

VAGOTONIE, *vagotonii*, s.f. (Med.) Dezechilibrul al funcționării sistemului nervos vegetativ parasimpatic. — Din fr. **vagotonie**.

VAH interj. (Înv.) Ah! vai! — Cf. tc. *v a h*, ngr. *v á h*.

VAI interj. Cuvânt care exteriorizează sentimente (intense) de: **a)** durere, suferință, deprimare, deznădejde; **b)** compătimire, milă, regret, nechez, ciudă; **c)** bucurie, plăcere, admirație, entuziasm; **d)** nerăbdare; **e)** surpriză. ⇨ Loc. adj. și adv. (Substantivat) *Ca vai de lume* = (care se află) într-o stare foarte rea, în ultimul grad; (care este) foarte rău, foarte prost. ⇨ (Substantivat, n.) Tânguire, plâns, strigăt jalnic; *p. ext.* suferință, durere. ⇨ Expr. *A fi vai (și amar) de...* = a fi rău de cineva, a se afla într-o situație grea, jalnică. *Cu chiu, cu vai sau cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multă osteneală; *abia-abia*. — Cf. lat. *v a e*.

VĂICĂR, *vaicăre*, s.n. (Reg.) Faptul de a se văicări; strigăt intens de durere; tânguire. — Din **văicări** (derivat regresiv).

VĂIER, *vaiere*, s.n. Tânguire (prelungă), vaiet. ⇨ Suferință, durere. — Din **văiera** (derivat regresiv).

VĂIET, *vaiete*, s.n. Strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferință; plâns, vaiet. — Din **văita** (derivat regresiv).

VĂJNIC, **-Ă**, *vajnici*, **-ce**, adj. 1. Energic, viguros, puternic; aprig, dărz; grozav, cumplit. 2. Important, grav, serios; (rar, despre oameni) de seamă; marcant, ilustru. — Din rus. **vajnij**, ucr. **vajnyj**.

VAL¹, *valuri*, s.n. l. 1. Undă formată la suprafața oceanelor, a mărilor și a lacurilor prin mișcarea oscilatorie a maselor de apă datorită vântului, mai rar , unui cutremur; talaz. ⇨ Loc. adv. *Val-vârtej* = în mare grabă, foarte repede; vijelios. În *valuri* sau *valuri-valuri* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** din plin, cu grămada. ⇨ Expr. *Valurile vieții* (sau *lumi, lumești*) = greutățile, încercările prin care trece omul în viață; vicisitudinile vieții. *Valurile tinereții* = inconsecvențe, dibuirile inerente vârstei tinere. *Valul* (sau *valurile*) *vremii* = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). 2. P. anal. Ceea ce se mișcă, vine în cantitate mare sau se năpustește ca niște valuri

(1); ceea ce poate fi comparat (ca formă și mișcare) cu un val. 3. Fig. (Înv. și pop.) Încercare grea; neplăcere, necaz. II. 1. Cantitate de țesătură înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton; vâlătuc, trâmă. ⇨ *Val de tei* = sul făcut din șuvițe lungi de scoarță de tei care se folosesc ca sfoară de legat. 2. (Tipogr.) Piesă cilindrică de metal la presele de imprimat și de fălțuit. 3. (Reg.) Tăvălug. 4. (Pop.) Sul mobil de lemn sau de metal, pe care se înfășoară lanțul care ține găleata la o fântână. 5. (În sintagma) *Valul ștreangului* = lanțul cu care se prinde ștreangul sau șleaul² de crucea căruței. — Din sl. **valŭ**.

VAL², *valuri*, s.n. Meterez de pământ care servea în Antichitate ca fortificație militară. — Din lat. **vallum**. Cf. germ. *Wall*, it. *vallo*.

VALĂBIL, **-Ă**, *valabili*, **-e**, adj. Care este recunoscut, admis, acceptat ca fiind bun, adevărat, autentic. ⇨ Spec. Care întrunește condițiile cerute de lege, de o autoritate; pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. — Din fr. **valable**.

VALABILITĂTE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil. — **Valabil** + suf. **-itate**.

VALĂDĂ, *valade*, s.f. (Mar.) Concavitate a malului unui fluviu. — Din it. **vallata**.

VALĂH, **-Ă**, *valahi*, **-e**, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Nume dat în Evul Mediu de către alte popoare, românilor din stânga și din dreapta Dunării. 2. Adj. Care aparține Valahiei sau valahilor (1), privitor la Valahia ori la valahi. [Var.: *vlah*, **-ă** s.m. și f., adj.] — Cf. sl. *v l a h ŭ*.

VALDRĂP s.n. v. **valtrap**.

VĂLE, *văi*, s.f. 1. Formă negativă de relief, formată prin acțiunea unei ape curgătoare sau a unui ghețar. ⇨ (Bis.) *Valea plângerii* (sau *a lacrimilor*) = Pământul considerat ca loc al suferințelor și al durerii, în raport cu cerul. ⇨ Loc. adj. și adv. (*De mai la vale* = (de) mai departe, care urmează, în continuare. ⇨ Loc. adv. *La vale* = la coborâs; în jos; în josul apei. *De vale* = la capătul coborâșului, acolo unde începe valea; mai departe (în sensul coborârii). ⇨ Expr. (Fam.) *A-și lua valea* = a pleca, a fugi (de undeva). ⇨ (Fam.; cu valoare de interj.; art.) Pleacă! plecați (imediat)! 2. (Reg.) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare. — Lat. **vallis**.

VALÉNȚĂ, *valențe*, s.f. 1. (Chim.) Număr egal cu numărul de atomi de hidrogen (sau echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina un atom al unui anumit element sau al unui radical. ⇨ *Liniuță de valență* (și eliptic) = semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. ⇨ Forță de legătură între doi atomi ai unei molecule. 2. Fig. Înșușire, posibilitate (de dezvoltare). — Din fr. **valence**.

VALERIANACÉE, *valerianacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip valeriana; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valerianacée**.

VALERIANĂ, *valeriane*, s.f. 1. (Bot.) Odolean. 2. Medicament preparat din rizomul odoleanului, cu acțiune antispasmodică și sedativă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valériane**.

VALERIANIC adj. (În sintagma) *Acid valerianic* = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din valeriană și întrebunțat ca medicament antispasmodic și sedativ. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianique**.

VALET, *valeți*, s.m. 1. Persoană care se află în serviciul personal al cuiva; fecior, lacheu. 2. Fiecare dintre cele patru cărți de joc, reprezentând figura unui cavaler; fante. — Din fr. **vale**.

VALÉU interj. v. **văleu**.

VĂLEX s.n. (Chim.) Extract de valonee. — Din lat., fr. **valex**.

VĂLGUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului în afară. — Din fr. **valgus**.

VALID, **-Ă**, *valizi*, **-de**, adj. 1. (Despre oameni) Apt pentru muncă (sau pentru o anumită activitate); *p. gener.* sănătos. 2. (Despre o acțiune, un act, un contract) Care îndeplinește condițiile cerute de lege; valabil. — Din fr. **valide**.

VALIDĂ, *validez*, vb. I. Tranz. 1. (Jur.) A confirma, a recunoaște valabilitatea, puterea juridică a unui act de procedură, a unui mandat electiv etc. 2. A confirma autenticitatea unui card prin apropiere de un dispozitiv special. — Din fr. **valider**. Cf. engl. *valid* date.

VALIDĂRE, *validări*, s.f. Acțiunea de a *valida*. — V. **valida**.

VALIDITĂTE s.f. Calitatea de a fi valid; situația, starea celui valid. — Din fr. **validité**, lat. **validitas**, **-atis**.

VALINĂ s.f. Aminoacid prezent în proteinele naturale, având un rol esențial în coordonarea sistemului nervos central. — Din fr. **valine**.

VALIU, *valii*, s.m. (În Imperiul Otoman) Guvernator al unui vilaiet. — Din tc. **vali**.

VALIZĂ, *valize*, s.f. Geamantan; geantă (mare, de bagaje). ⇨ *Valiză diplomatică* = geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă țară (și al căror conținut este scutit de controlul vamal). — Din fr. **valise**.

VĂLMĂ, *vălmi*, s.f. (Pop.) Mulțime, învâlmășeală; *p. ext.* hărmălaie, tumult. ⇨ Loc. adj. și adv. *De-a valma* = (care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); clăie peste grămadă. ⇨ Expr. *A da valma* = a da buzna, a se repezi, a da năvală. — Cf. rus., ucr. *valom* [= *valit*] „a veni buluc, a se îmbulzi”.

VĂLMEȘ adv. (Înv.) De-a valma. — **Valmă** + suf. *-eș*.

VALOARE, *valori*, s.f. **1.** Proprietate a ceea ce este bun, dezirabil și important; *p. restr.* lucrul bun, dezirabil, important ca atare (adevărul, binele, frumosul); importanță, însemnătate, preț, merit. ⇨ *Scară de valori* = ierarhie a valorilor. *Judecată de valoare* = judecată normativă care enunță o apreciere. ⇨ Loc. adj. *De valoare* = **a)** (despre lucruri) prețios, scump, de preț; valoros; **b)** (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros. ⇨ Expr. *A scoate (sau a pune) în valoare* = a arăta, a demonstra importanța, calitățile esențiale ale unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia. ◆ (Concr.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere material, social, moral etc.). ◆ (Concr.) Persoană vrednică de stimă, cu însușiri deosebite. **2.** Eficacitate, putere. *Valoare nutritivă*. **II. 1.** (Ec. pol.) Consumul de factori de producție necesar pentru obținerea de bunuri economice și servicii. ⇨ *Valoarea de întrebuințare* = capacitatea unui bun economic (materiale, servicii, informații) de a satisface o anumită necesitate a omului sau a societății. *Valoare de schimb* = raport cantitativ în care se schimbă două bunuri economice. **2.** (Concr.) Marfă. **3.** (Comerț, Fin.) Exprimer în bani a prețului unei mărfi sau al unei acțiuni, al unui cec etc. ⇨ *Valoare comercială (sau de piață)* = prețul fixat pe piață la o anumită dată; curs. ◆ Înscris (cec¹, cambie, obligațiune etc.) reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. ⇨ *Valoare mobilă* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). *Valoare imobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.). ◆ Rentabilitate, productivitate. **4.** (Mat., Fiz.) Număr asociat unei mărimi fizice (după un anumit procedeu de măsurare), permițând compararea mărimii acesteia cu altele de aceeași natură. ⇨ *Valoare absolută* = valoarea unei expresii matematice când nu se ține seamă de semnul (+ sau -) pe care îl are. ◆ Rezultat al unui calcul, al unei operații matematice etc. **5.** (Muz.) Durata absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. **6.** Efect obținut în pictură prin alăturarea a două nuanțe diferite ale unui ton. **7.** Sens, nuanță de sens a unui cuvânt. — Din fr. *valeur*, lat. *valor*, -oris.

VALÓN, -Ă, *valoni*, -e, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația (de limbă romanică) din sudul Belgiei, nordul Franței, Olanda și Luxemburg sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține acestor regiuni sau valonilor (**1**), privitor la aceste regiuni sau la valoni. ◆ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de valoni (**1**). — Din fr. *wallon*, germ. *Wallone*.

VALONÉE, *valonee*, s.f. Cupa ghindei unor specii de stejar. — Din fr. *valonnée*.

VALORĂ, *valorez*, vb. I. Intrans. A avea sau a reprezenta o anumită valoare; a pretui. — Din *valoare*.

VALORĂȚIE, *valorății*, s.f. Procedu artistic datorită căruia se poate reda în pictură iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare (**II 6**). — **Valora** + suf. *-ție* (după fr. *valorisation*).

VALÓRIC, -Ă, *valorici*, -ce, adj. Referitor la valoare, de valoare, considerat din punctul de vedere al valorii. — **Valoare** + suf. *-ic*.

VALORIFICĂ, *valorific*, vb. I. Tranz. A pune în valoare, a face să primească o anumită valoare; a scoate în evidență valoarea unui lucru; *spec.* a folosi în procesul de producție anumite materii prime care duc la realizarea unor produse de valoare mai mare. ◆ A schimba o hârtie de valoare sau un obiect cu contravaloarea lui în bani. — **Valoare** + suf. *-ifică*.

VALORIFICĂRE, *valorificări*, s.f. Acțiunea de a valorifica. — V. *valorifica*.

VALORIFICĂT, -Ă, *valorificați*, -te, adj. Care este pus în valoare, pentru care s-au depus eforturi spre a primi valoarea maximă; a cărui valoare este pusă în evidență. ◆ (În special despre surse de energie, materii prime) Care este folosit (în procesul de producție) cât mai rațional, cât mai rentabil etc. — V. *valorifica*.

VALORIZĂ, *valorizez*, vb. I. Tranz. **1.** A valorifica. **2.** (Fil.) A conferi sau a recunoaște o valoare; a formula judecății de valoare. — Din fr. *valoriser*.

VALORIZĂRE, *valorizări*, s.f. Acțiunea de a valoriza. — V. *valoriza*.

VALORIZĂT, -Ă, *valorizați*, -te, adj. Valorificat. — V. *valoriza*.

VALORÓS, -OĂSĂ, *valoroși*, -oase, adj. Care are valoare, calități, merite (deosebite). — Din fr. *valoureux*.

VALS, *valsuri*, s.n. Dans în măsura de trei timpi, cu mișcări relativ vioaie, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (Înv. și pop.) *valș* s.n.] — Din fr. *valse*, germ. *Walzer*.

VALSĂ, *valsez*, vb. I. Intrans. A dansa un vals. — Din fr. *valser*.

VALSATÓR, -OĂRE, *valsatori*, -oare, s.m. și f. Persoană care valsează. — **Valsa** + suf. *-tor*.

VALTRÁP, *valtrapuri*, s.n. **1.** Pătură, împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spinarea calului, sub șă; cioltar. **2.** Ghetră (**1**). [Var.: *valdráp* s.n.] — Din rus. *valitrap*.

VALT¹, *valțuri*, s.n. Mașină sau instalație al cărei organ principal este constituit dintr-o pereche de cilindri care se rotesc în sensuri contrare, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului etc. ◆ Cilindru care intră în componența unei mașini. — Din germ. *Walze*.

VALT² s.n. v. *vals*.

VALUTĂR, -Ă, *valutari*, -e, adj. Referitor la valută, de valută. — **Valută** + suf. *-ar*.

VALUTĂ, *valute*, s.f. Monedă, alta decât moneda națională. ⇨ *Valută forte* = valută care are acoperire în aur și care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe țări. — Din it. *valuta*.

VALVĂR, -Ă, *valvari*, -e, adj. În formă de valvă; care aparține valvei, privitor la valvă. — Din fr. *valvaire*.

VĂLVĂ, *valve*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți (simetrice) ale cochiliei unei scoici. **2.** Fiecare dintre pereții exteriori ai unor fructe, care se desfac la maturitate, permițând căderea semințelor din interior. **3.** Ansamblu de piese sau armătură care servește la stabilirea, întreruperea sau reglarea circulației unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. — Din fr. *valve*, lat. *valva*.

VALVĂRTEJ, (**1**) *valvârtejuri*, s.n., (**2**) adv. **1.** S.n. Volbură, vâltoare, bulboană. ⇨ Loc. adv. *În valvârtej* = în spirală, rotocol. ◆ Fig. În vâlmășeală, dezordine. **2.** Adv. Vijelios, repede, în iureș. ◆ Fig. Cu înfrigurare, în mare agitație. ◆ Fig. În dezordine; clăie peste grămadă; buluc. — **Val¹** + *vârtej*.

VALVOLINĂ, *valvoline*, s.f. Ulei mineral vâscos obținut prin distilarea unor țituri și folosit ca lubrifiant la unele angrenaje închise. — Din germ. *Valvolin*[öl].

VALVULĂR, -Ă, *valvulari*, -e, adj. Cu valvule; referitor la valvule, de valvule. — Din fr. *valvulaire*.

VĂLVULĂ, *valvule*, s.f. **1.** Valvă mică. **2.** (Anat.) Cută membranoasă subțire, elastică, cu o margine liberă, situată pe pereții interni ai inimii sau ai vaselor și care are rol în dinamica circulației sanguine. [Acc. și: *valvulă*] — Din fr. *valvule*, lat. *valvula*.

VALVULITĂ, *valvulite*, s.f. (Med.) Infecție a valvulelor inimii. — Din fr. *valvulite*.

VALVULOPATIE, *valvulopatii*, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile valvulare. — Din fr. *valvulopathie*.

VALVULOTOMIE, *valvulotomie*, s.f. (Med.) Secționare chirurgicală a unei valvule cardiace. — Din fr. *valvulotomie*.

VAMĂL, -Ă, *vamali*, -e, adj. Care aparține vămii, privitor la vamă; de vamă; care are loc sau se aplică la vamă. ⇨ *Uniune vamală* = acord încheiat între două sau mai multe state privind suprimarea frontierelor vamale dintre ele, stabilirea unui singur teritoriu vamal și unificarea tarifelor și legislației vamale. — **Vamă** + suf. *-al*.

VĂMĂ, *vămi*, s.f. **1.** Autoritate de stat investită cu aplicarea reglementărilor vamale, respectiv cu exercitarea controlului asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, a mijloacelor de transport și a altor bunuri, în vederea identificării și stabilirii drepturilor vamale cuvenite statului; loc, punct în care funcționează această unitate. ◆ Taxă care se plătește ca un bun să treacă dintr-o țară în alta sau (în trecut) dintr-o regiune în alta a țării. ⇨ Loc. vb. *A pune vamă* = a vămui. ◆ Cantitate de grăunțe care se percepe la moară ca taxă în natură pentru măcinat; uium. **2.** (În credințele populare) Fiecare dintre cele șapte (sau nouă) popasuri (în văzduh) pe care trebuie să le străbată sufletul după moarte, pentru a ajunge purificat în împărăția cerului. ◆ Taxă pe care trebuie să o plătească sufletul după moarte, la trecerea sa prin fiecare dintre aceste popasuri. — Din magh. *vám*.

VĂMEȘ, *vameși*, s.m. **1.** Funcționar însărcinat cu controlul și cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. ◆ (În organizarea administrativă din Principatele Române) Dregător care avea funcția de a încasa veniturile vămii. **2.** Persoană care lua în arendă dările pe care trebuia să le plătească cetățenii Romei și locuitorii Imperiului Roman. **3.** (În credințele populare) Ființă imaginară care păzește vămile văzduhului și căreia sufletul mortului îi plătește vamă ca să poată trece spre cer. — Din magh. *vámos*.

VĂMPĂ, *vampe*, s.f. Actriță de cinema care interpretează roluri de femeie fatală. ◆ Tip de femeie fatală și irezistibilă. — Din fr. *vamp*.

VAMPÍR, *vampiri*, s.m. **1.** Specie de lilieci mari care trăiesc în America de Sud și în America Centrală și care se hrănesc cu sângele păsărilor și mamiferelor (surprinse în somn) (*Phyllostoma spectrum*). **2.** (În folclor și superstiții) Omul mort care, în virtutea unui blestem, părăsește noaptea mormântul și suge sângele oamenilor adormiți. ◆ Fig. Persoană care

asupește crunt pe cineva. **3.** Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sânge. — Din fr. **vampire**, germ. **Vampir**.

VAMPÍRIC, -Ă, *vampirici*, -ce, adj. De vampir; *p. ext.* oribil, îngrozitor. — Din fr. **vampirique**.

VAMPÍRISM s.n. Credință în existența vampirilor. — Din fr. **vampirisme**, engl. **vampirism**.

VAN, -Ă, *vani*, -e, adj. (Rar) Zadarnic, inutil, fără rost. ♦ Loc. adv. *În van* = în zadar, degeaba. ♦ Neîntemeiat; iluzoriu. — Din lat. **vanus**, it. **vano**.

VANADINŢ s.n. Minerul de vanadiu combinat cu plumb și cu clor. — Din fr. **vanadinite**.

VANÁDIU s.n. Element chimic, metal dur, casant, de culoare albă-cenușie, care se găsește în natură sub formă de compuși și care este folosit în fabricarea oțelurilor speciale. — Din fr. **vanadium**.

VÁNĂ, *vane*, s.f. **1.** Vas mare (de tablă, de lemn, de faință etc.) pentru îmbăiat sau (rar) pentru spălat rufe; cadă. **2.** Dispozitiv montat pe traseul ori la capătul unei conducte, care servește la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulației unui fluid. — Din germ. **Wanne**.

VANDÁBIL, -Ă, *vandabilii*, -e, adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut. — Din fr. **vendable**.

VANDABILITÁTE s.f. Înșușirea de a se vinde (ușor). — **Vandabil** + suf. *-itate*. Cf. engl. **vandability**.

VANDÁL, -Ă, *vandali*, -e, s.m., adj. **1.** (Persoană) care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au emigrat în sec. V de pe țărmurile Mării Baltice ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat, desființat de armatele bizantine. **2.** Fig. (Om) necivilizat, barbar, care distruge valori culturale și artistice. — Din fr. **vandale**.

VANDÁLIC, -Ă, *vandalici*, -ce, adj. **1.** De vandal. **2.** Fig. Necivilizat, barbar; crud. — Din fr. **vandalique**.

VANDALISM, (2) *vandalisme*, s.n. **1.** Distrugere a unor opere de artă, a unor edificii publice etc. **2.** Faptă de vandalism (1). — Din fr. **vandalisme**.

VANDRÚG, vandrugii, s.m. Lemn rotund, lung de 3–4 m și despicat în două, folosit la susținerea pereților unei mine. [Accentuat și *vándrug*] — Din germ. **Wanddruck**. Cf. *d rug*.

VANG, vanguri, s.n. (Constr.) Grindă așezată de-a lungul marginilor unei scări fixe, pe care se reazemă capetele treptelor. — Din germ. **Wange**.

VANGHÉLIE s.f. v. **evanghelie**.

VANGHELÍST s.m. v. **evanghelist**.

VANILÁT, -Ă, *vanilați*, -te, adj. Aromat, parfumat cu vanilie. — Din fr. **vanille**.

VANILIE, vanilii, s.f. **1.** Plantă exotică erbacee agățătoare din familia orhideelor, cu frunze cărnoase și fructe aromatice, în formă de pâstaie, folosite drept condiment (*Vanilla planifolia*); *p. restr.* fructul acestei plante, supus unui proces special de fermentare și folosit drept condiment plăcut aromat, datorită conținutului de vanilină. **2.** Plantă cu tulpina ramificată și flori albastre sau liliacii cu miros foarte plăcut (*Heliotropium peruvianum*). ♦ *Vanilie sălbatică* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze eliptice, păroase și cu flori albe sau violacee (*Heliotropium europaeum*). — Din ngr. **vanilli**. Cf. it. *vaniglia*, *vainiglia*, fr. *vanille*.

VANILINÁ s.f. Substanță organică foarte aromată care se extrage din fructul de vanilie (1) sau care se obține pe cale sintetică, folosită în alimentație și în parfumerie. — Din fr. **vaniline**.

VANISÁRE, vanisări, s.f. (Text.) Procedeu de tricotare a două fire de naturi sau de culori diferite. — După fr. **vanisage**.

VANITÁTE, (2) *vanități*, s.f. **1.** Ambiție neîntemeiată; dorință de a face impresie; orgoliu, trufie, îngâmfare, înfumurare. **2.** (La pl.) deșertăciune, zădărnice. — Din fr. **vanité**, lat. **vanitas**, -atis.

VANITÓS, -OÁȘĂ, *vanitoși*, -oase, adj. Plin de vanitate; orgolios, îngâmfat, înfumurat, trufaș. — Din fr. **vaniteux**.

VANTÚRĂ, vanturi, s.f. (Constr.) Grindă la acoperișul unei case. — Cf. germ. **Wanten**.

VAPÓR, vapoare, s.n. Navă pusă în mișcare de un motor propriu. ♦ Navă propulsată de o mașină cu aburi. — Din ngr. **vapóri**.

VAPORÁȘ, vapoare, s.n. Diminutiv al lui *vapor*. — **Vapor** + suf. *-aș*.

VAPOREÁN, vaporeni, s.m. Navigator care staționează puțin timp într-un port, fără a avea domiciliul stabil în acesta. ♦ (Fam.) **Marinar**. — **Vapor** + suf. *-ean*.

VAPÓRI s.m. pl. Substanță aflată în stare gazoasă, la o temperatură mai joasă decât temperatura ei critică. — Din fr. **vapeur**, lat. **vapor**.

VAPORIZÁ, pers. **3 vaporizează**, vb. I. Refl. (Despre lichide) A se transforma în stare de vapor; a se evapora. — Din fr. **vaporiser**.

VAPORIZÁRE, vaporizări, s.f. Faptul de a se vaporiza; evaporare. — V. **vaporiza**.

VAPORIZATÓR, vaporizatoare, s.n. **1.** Aparat care produce vaporizarea unui lichid. **2.** Spec. (Rar) Pulverizator. — Din fr. **vaporisateur**.

VAPORIZÁȚIE, vaporizații, s.f. (Fiz.; rar) Vaporizare. — Din fr. **vaporisation**.

VAPORÓS, -OÁȘĂ, *vaporosi*, -oase, adj. Asemănător (prin finețe) cu vaporii; subțire, diafan, străveziu. ♦ Fără contururi precise; difuz, neclar. — Din fr. **vaporeux**, lat. **vaporosus**.

VAPOROSITÁTE s.f. Înșușirea a ceea ce este vaporos. — **Vaporos** + suf. *-itate*.

VAPOTRÓN, vapotroane, s.n. Tub electronic de mare putere pentru stații de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă. — Din fr. **vapotron**.

VAR¹, (2) *varuri*, s.n. **1.** Oxid de calciu obținut prin calcinarea rocilor calcaroase (și prin hidratarea lor), folosit ca liant în construcții, ca materie primă în industria chimică etc. ♦ Lapte de var (v. *lapte*) folosit pentru spoitul pereților caselor. **2.** Sortiment de var (1). — Din sl. **varŭ**.

VAR², var, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru puterea reactivă. — Din fr., engl. **var.**

VARACTÓR, varactoare, s.n. (Electron.) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator, a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control; varicap. — Din engl., fr. **varactor**.

VARĂ, veri, s.f. Anotimpul cel mai călduros al anului, cuprins între primăvară și toamnă și reprezentând (în emisfera boreală) intervalul de timp de la 22 (21) iunie până la 23 septembrie. ♦ Loc. adj. *De vară* = a) necesar în timpul verii; care se poartă în timpul verii; care se practică vara; b) (despre fructe, plante etc.) care se coace, rodește vara; văratic. ♦ Loc. adv. *La vară* = în vara viitoare, în vara care urmează. *Astă-vară* = în vara care a trecut. (*În*) *vara asta* = în vara în care ne aflăm. (Pop.) *An-vară* = în vara anului precedent. *De cu vară* = fiind încă vară. *Peste vară* = în timpul verii. ♦ (Adverbial; în forma *vara*) În cursul anotimpului mai sus definit; în fiecare an, în cursul acestui anotimp. — Lat. **vera** (=ver „primăvară”).

VARDÍST s.m. v. **gardist**.

VARÉC s.n. Numele unor alge brune marine azvârlite de valuri pe țărm, care servesc ca îngrășământ pentru pământurile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea solei, iodului etc. — Din fr. **varoch**.

VARÉG, varegi, s.m. Nume sub care erau cunoscuți normanzii de către slavii de răsărit, de bizantini și de arabi. — Din fr. **Varègues**.

VÁRGÁ, (I) *vergi*, (II) *vărgi*, s.f. I. **1.** Nuia lungă, subțire și flexibilă, tăiată de obicei dintr-o ramură dreaptă de arbore. ♦ Expr. (Adesea adverbial) *A tremura vargă* (sau *ca varga*) = a tremura foarte tare, din tot corpul (de frică sau de frig). (*A fi*) *varga lui Dumnezeu* = (a fi) foarte rău, aspru, crunt. ♦ (La pl.) Mănușii de bețe tăiate egal, cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. ♦ Lovitură aplicată cuiva cu varga (I 1); urma lăsată pe corp de o astfel de lovitură. ♦ Băț de undiță. ♦ Vergea cu care se încarcă în trecut puștile și cu care se curăța țeava puștii. ♦ Baghetă. ♦ Vergea subțire de metal. **2.** Compus: (Bot.) *varga-ciobanului* = a) plantă erbacee cu tulpina și ramurile teptoase, cu flori liliacii, dispuse în capitule (*Dipsacus silvester*); b) scăiuș; *vargă-de-aur* = splinută (*Solidago virgaurea*). II. (Pop.) Dungă (în special la o țesătură). — Lat. **virga**.

VÁRIA¹ s.n. pl. **1.** Culegere bibliografică de scrieri diferite. **2.** Rubrică într-o publicație periodică, care cuprinde articole, note și informații mărunte și cu conținut variat. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

VÁRIA², variez, vb. I. **1.** Intranz. A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situații); a nu semăna, a nu avea aceeași înfățișare, structură, compoziție etc. cu altceva. **2.** Tranz. A da o formă diferită, a schimba. **3.** Intranz. și tranz. (Mat.) A(-și) schimba valoarea. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **varier**, lat. **variare**.

VARIÁBIL, -Ă, variabili, -e, adj. Care variază; susceptibil de a se schimba; schimbător. ♦ (Mat.) *Canțități* (sau *mărimi*) *variabile* = canțități (sau mărimi) susceptibile de a-și schimba valoarea față de altele, care rămân constante. ♦ (Mat.; substantivat, f.) Cantitate care ia succesiv diferite valori (în cursul unui calcul); *p. gener.* cantitate, element etc. care variază. ♦ (Despre cuvinte) Care are forme diferite, care își schimbă terminația. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **variable**, lat. **variabilis**.

VARIABILITÁTE, variabilități, s.f. Înșușirea unui lucru, a unui fenomen etc. de a varia, de a lua forme și aspecte diferite. ♦ Spec. (Biol.) Proprietate a ființelor vii de a-și schimba, sub influența mediului și a eredității, însușirile morfologice, fiziologice, biochimice etc. ♦ Spec. (Mat.) Proprietate pe care o are o cantitate, o mărime sau o funcție algebrică de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **variabilité**.

VARIÁC, variace, s.n. Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieșire. [Pr.: *-ri-ac*] — Din engl. **variac**.

VARIÁNTĂ, variante, s.f. **1.** Aspect diferit față de forma considerată ca bază sau ca formă tipică a unui lucru, a unei acțiuni etc. ♦ Spec. (Lingv.) Formă a unui element lingvistic care diferă de aspectul tipic, obișnuit al

acestui element. **2.** Drum care ocolește (pe o anumită porțiune) traseul principal, ajungând în același punct final. [Pr.: -ri-an-] — Din fr. **variante**.

VARIANȚĂ s.f. **1.** Numărul factorilor unui sistem fizico-chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. **2.** Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unui șir statistic de experiențe, de la media aritmetică a șirului respectiv. [Pr.: -ri-an-] — Din fr. **variance**.

VARIAT, -Ă, variați, -te, adj. Care variază, care este divers sau conține elemente diverse; variu. [Pr.: -ri-a] — V. **varia**.

VARIATOR, variatoare, s.n. Mecanism sau dispozitiv schimbător de viteză cu variație continuă, care permite transmiterea mișcării de la un arbore motor la arborele principal al unei mașini. [Pr.: -ri-a] — Din rus. **variator** [skorosti], fr. **variateur** [de vitesse].

VARIAȚIE, variații, s.f. **1.** Schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător. ◊ (Mat.) *Variația unei funcții* = diferența dintre valorile unei funcții în două puncte ale ei. ◊ Diversitate, felurime. ◊ (Mat.) *Calculul variațiilor* = calcul întrebunțat în analiza infinitesimală (prin care se rezolvă anumite probleme a căror soluție nu se poate obține prin calcul diferențial). ◊ Spec. (Biol.) Schimbare a unei însușiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. a organismului animal și vegetal. **2.** (În forma *variațiune*) Modificare a unei teme muzicale sub raportul melodiei, al ritmului, al măsurii, al armoniei, al tonalității etc. ◊ Dans solistic clasic, variat și de virtuozitate. [Pr.: -ri-a-. — Var.: **variațiune** s.f.] — Din fr. **variation**, lat. **variatio, -onis**.

VARIAȚIONAL, -Ă, variațional, -e, adj. Referitor la variație. [Pr.: -ri-a-ți-o-] — Din fr. **variationnel**, engl. **variational**.

VARIAȚIUNE s.f. v. **variație**.

VARICÁP, varicape, s.n. (Electron.) Varactor. — Din fr. **varicap**.

VARICE s.f. pl. Dilație venoasă permanentă și neregulată, mai frecventă la membrele inferioare, produsă de pierderea elasticității pereților venelor. — Din fr. **varice**, lat. **varix, -ricis**.

VARICELĂ, (2) varicele, s.f. **1.** Boală virotică proprie copilăriei, foarte contagioasă, caracterizată prin apariția pe piele a unor bășicuțe care, spre deosebire de variolă, nu evoluează spre stadiul de pustule; vărsat de vânt. **2.** (La pl.) Cazuri de varicelă (**1**). — Din fr. **varicelle**.

VARICOCÉL, (2) varicocele, s.n. **1.** Tumoare formată prin dilatarea venelor cordonului spermatic, ale scrotului sau a venelor tuboovariene. **2.** (La pl.) Cazuri de varicocel (**1**). [Pr.: -ri-o-] — Din fr. **varicocèle**.

VARICÓS, -OĂȘĂ, varicoși, -oase, adj. Cu varice; provocat de varice. — Din fr. **variqueux**, lat. **varicosus**.

VARIETATE, variații, s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este divers, variat; felurime, diversitate. ◊ (La pl.) Spectacol distractiv, ușor, alcătuit din cântece, dansuri, numere de circ, recitări, cuplete etc. **2.** Formă (diferită), soi (deosebit). ◊ (Biol.) Individ (sau grup de indivizi) care se diferențiază în cadrul unei specii prin unele particularități morfologice; categorie sistematică inferioară speciei. [Pr.: -ri-e-] — Din fr. **variété**, lat. **varietas, -atis**.

VARIETÉ s.f. v. **varieteu**.

VARIETÉU, varieteu, s.n. Spectacol teatral de gen ușor, în repertoriul căruia intră piese simple, recreative, scheciuri, cuplete, dansuri, cântece, acrobații, jonglerii etc. [Pr.: -ri-e-. — Var.: **variété** s.n.] — Din fr. **variété**.

VARIOLĂ, variole, s.f. Infecție virotică umană foarte gravă, caracterizată printr-o erupție cutanată generalizată, care apare și pe mucoase și care lasă cicatrice desfigurante; vărsat¹. [Pr.: -ri-o-] — Din fr. **variole**.

VARIOLIC, -Ă, variolici, -ce, adj. Al variolei, privitor la variolă. [Pr.: -ri-o-] — Din fr. **variolique**.

VARIOMÉTRU, variometre, s.n. **1.** (Eit.) Dispozitiv cu inductanță variabilă care servește la reglarea fină a inductanței unui circuit. **2.** Instrument care măsoară viteza de urcare și de coborâre a unui aparat de zbor. [Pr.: -ri-o-] — Din fr. **variomètre**.

VARISTÓR, varistoare, s.n. Dispozitiv (rezistor) a cărui rezistență depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui. — Din fr. **varistor**.

VÁRIU, -IE, varii, adj. (Livr.) Variat. — Din lat. **varius**.

VARMÉTRU, varmetre, s.n. Instrument pentru măsurarea puterii electrice reactive în rețelele de curent alternativ. — Din fr. **varmètre**, engl. **varmeter**.

VÁRNIȚĂ, varnițe, s.f. Ladă de scânduri deschisă în partea de sus și îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului sau la prepararea manuală a mortarului pe un șantier. ◊ Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var. — Din bg., sb. **vamica**.

VAROMÉTRU, varometre, s.n. Contor electric pentru măsurarea în varoare a energiei electrice reactive. — Din fr. **varheuremètre**.

VAR-ÓRĂ, vari-ore, s.f. (Fiz.) Multiplu al secunde egal cu 3600 de varsecunde. [Abr.: varh. — Scris și: **varóră**] — Din fr. **varheure**.

VARSECÚNDĂ, varsecunde, s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru energia reactivă. [Abr.: vars] — Din fr. **varsecunde**.

VÁRUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului către înăuntru. — Din fr. **varus**.

VÁRVA, varve, s.f. (Geol.) Depozit stratificat de argile din lacurile glaciare din cuatenar, care se prezintă ca niște benzi albicioase sau cenușii-închise. — Din fr. **varve**.

VÁRZĂ, verze, s.f. Plantă legumicolă biennială din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase și ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpățână compactă, folosită în alimentație (*Brassica oleracea*); *p. ext.* mâncare preparată din frunzele acestei plante. ◊ *Varză de Bruxelles* = varietate de varză cu tulpina înaltă, cu căpățâna mică, de la care se consumă mugurii formați la subsuoara frunzelor (*Brassica oleracea gemmifera*). *Varză creastă* = varietate de varză cu frunzele încrețite și cu căpățâna afânată (*Brassica oleracea sabanda*). *Varză roșie* = varietate de varză cu frunzele roșii-violete, care se consumă ca salată (*Brassica oleracea rubra*). ◊ Expr. (Fam.) *A face o varză* = a încurca lucrurile, a nu face nicio ispravă. *A (se) face* (sau *a ajunge, a fi* etc.) *varză* = (mai ales despre cărți și caiete) a (se) distruge, a (se) degrada, a (se) zdrențui. — Lat. **vir(i)dia „verdețuri”**.

VAS, vase, s.n. **1.** Recipient de sticlă, de metal, de lemn, de pământ etc., de diferite forme și mărimi, care servește la păstrarea (și transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament. ◊ *Vase comunicante* v. *comunicant*. ◊ Nume generic dat farfurilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă și la pregătirea mâncării. **2.** Vehicul pentru transportul pe apă al călătorilor și al mărfurilor; navă. **3.** Fiecare dintre formațiile tubulare închise prin care circulă sângele, limfa etc. în interiorul organismului. ◊ Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol prin care circulă seva în plante. — Lat. **vasum**.

VASÁL, -Ă, vasali, -e, s.m. și f. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Persoană care, în schimbul unui beneficiu sau feude, datora suzeranului său omagiu, fidelitate și avea obligații civile și militare față de acesta; *p. gener.* ◊ (Adjectival) *Persoană vasală*. *Stat vasal*. — Din fr. **vassal**.

VASALITÁTE s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Ansamblul raporturilor sociale stabilite între membrii clasei dominante, pe baza acordării de către seniori vasalilor a unor feude, din care decurgeau obligații reciproce; calitatea de vasal. **2.** Situație de dependență politică a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei. — Din fr. **vassalité**.

VÁSCĂ, vasce, s.f. (Arhit.) Recipient în formă de cupă, folosit ca element decorativ (în parcuri, în piețe publice etc.). — Din it. **vasca**, fr. **vasque**.

VASCULÁR, -Ă, vasculari, -e, adj. **1.** Care aparține vaselor sangvine sau limfatice din organismele vii, privitor la aceste vase. ◊ *Sistem vascular* = totalitatea venelor, arterelor și vaselor capilare ale unui organism. *Țesut vascular* = țesutul vaselor sangvine. **2.** (În sintagma) *Plantă vasculară* = nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezența în structura lor a unor vase prin care circulă seva. — Din fr. **vasculaire**.

VASCULARIZÁ, pers. **3** *vascularizează*, vb. I. Tranz. (Med.; despre vase de sânge) A străbate un țesut, un organ etc. — Din fr. **vasculariser**, engl. **vascularize**.

VASCULARIZÁRE s.f. Acțiunea de a *vasculariza* și rezultatul ei. — V. **vasculariza**.

VASCULARIZÁT, -Ă, vascularizați, -te, adj. (Despre țesuturi, organe) Care conține vase sangvine, care este bogat în vase sangvine — Din fr. **vascularisé**.

VASCULARIZÁȚIE s.f. Proces de formare a unor vase noi de sânge în țesuturile sau organele unui organism. ◊ Totalitatea vaselor sangvine și limfatice ale unui organ sau ale unei structuri biologice. ◊ Mod de așezare a vaselor într-un țesut, într-un organ, într-un organism. — Din fr. **vascularisation**.

VASECTOMIE, vasesctomie, s.f. (Med.) Rezecție a canalelor deferente (prin care spermatozoizii ajung din testicule în uretră). — Din it. **vasectomie**.

VASÉL, vasele, s.n. (Înv.) Vas de război; bastiment. — Din it. **vascello**.

VASELÍNĂ, vaseline, s.f. Substanță văsoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale, folosită ca unsoare pentru pielărie, ca lubrifiant etc. sau (în stare pură) ca unguent în farmacie și în cosmetică. — Din fr. **vaseline**.

VASÍLCĂ, vasilci, s.f. Cap de porc împodobit cu flori și cu panglici, purtat pe o tavă de către flăcăii care colindă în ajunul Anului Nou; *p. ext.* numele colindului care se cântă cu acest prilej. — Cf. n. pr. **Vasilie**.

VASILICÁLE s.f. pl. Culegere de texte juridice, în 60 de cărți, alcătuită în sec. IX-X din ordinul împăraților bizantini Vasile I și Leon VI Înțeleptul, care

a înlocuit legislația lui Justinian și a fost folosită și în Țările Române până în 1865. [Var.: **baziliciale** s.f. pl.] — Din ngr. **vasillikále**.

VASILISC, *vasiliști*, s.m. Animal din basme, asemănător cu un șarpe, despre care se credea că ucide cu privirea. — Din ngr. **vasiliskos**.

VASLUIAN, -Ă, *vasluieni*, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Vaslui. 2. Adj. Care aparține municipiului sau județului Vaslui ori vasluienilor (1), referitor la municipiul sau la județul Vaslui ori la vasluieni. — **Vaslui** (n. pr.) + suf. *-ean*.

VASLUIANCĂ, *vasluience*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Vaslui. — **Vasluian** + suf. *-că*.

VASOCONSTRICTOR, -OĂRE, *vasoconstrictori*, -oare, adj. Care provoacă vasoconstricție. — Din fr. **vaso-constricteur**.

VASOCONSTRICTIE, *vasoconstricții*, s.f. Micșorare a diametrului vaselor sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat reducerea afluxului de sânge). — Din fr. **vaso-constriction**.

VASODILATĂRE, *vasodilatări*, s.f. Vasodilație. — Din **vasodilație**.
VASODILATĂTOR, -OĂRE, *vasodilatatori*, -oare, adj., s.n. (Medicament, substanță, proces etc.) care provoacă vasodilație. — Din fr. **vaso-dilatateur**.

VASODILATĂȚIE, *vasodilații*, s.f. Mărire a diametrului vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat sporirea afluxului de sânge); vasodilație. — Din fr. **vaso-dilatation**.

VASOMOTOR, -OĂRE, *vasomotori*, -oare, adj. Care se referă la contracția sau la relaxarea vaselor sangvine, care aparține acestor mișcări; care produce, reglează contracția sau relaxarea vaselor sangvine. — Din fr. **vaso-moteur**.

VASOPRESINĂ s.f. (Fiziol.) Hormon cu acțiune vasoconstrictoare și anti-diuretice secretat de hipofiza posterioară. — Din fr. **vasopressine**.

VAST, -Ă, *vaști*, -ste, adj. (Despre spații, terenuri, construcții etc.) Care este foarte întins, care se întinde până departe; de mari dimensiuni, de mari proporții. ♦ (Despre abstracte) De mare anvergură, de amploare; bogat; complex. — Din fr. **vaste**, lat. **vastus**.

VASTITĂȚE s.f. Însușirea a ceea ce este vast; întindere mare, imensitate; complexitate. — Din fr. **vastité**, lat. **vastitas**, **-atis**.

VASEȚĂ, *vașete*, s.f. Piele de taurine tăbăcită vegetal. — Din fr. **vachette**.

VATALĂ s.f. v. **vătălă**.

VATĂ s.f. Material format din fibre elastice de bumbac scurte și subțiri care se întrepătrund și formează o masă compactă albă, folosit pentru pansamente, în diferite procese tehnice etc. ♦ *Vată de hârtie* = produs similar vatei obținut din celuloza de lemn, care se folosește în medicină, în locul vatei de bumbac, sau la ambalaj. *Vată de zahăr* = produs alimentar dulce, pufoș, asemănător cu vata, care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr; se vinde în comerț înfășurat pe bețișoare de lemn. *Vată de zgură* = material obținut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, utilizat ca izolat termic și acustic. *Vată de sticlă* = masă de fibre scurte de sticlă împăslite, folosită ca izolat termic și acustic. — Din germ. **Watte**.

VATELINĂ, *vatine*, s.f. Material textil din bumbac scămășat, care se introduce între stofa și căptușeala unei haine, pentru a face haina mai călduroasă. — Din germ. **Wattelin**.

VATICINĂR, -Ă, *vaticinari*, -e, adj. (Livr.) Care are caracter de prorocire; profetic, vizionar. — Din fr. **vaticinaire**.

VATIR, (2) vațiruri, s.n. 1. Țesătură de bumbac, de în sau de cănepă, foarte apretată, folosită pentru întărirea haine (bărbătești). 2. Sortiment de vatir (1). — Din germ. **Wattier**|leinen].

VATMĂN, vatmani, s.m. Persoană care conduce un tramvai. [Acc. și: *vátman*] — Din fr. **watman**.

VĂTOS, vatoși, s.m. Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin; vulpe-de-mare (*Raja clavata*). — Et. nec.

VĂTRĂ, *vetre*, s.f. 1. Partea cuptorului unde se face focul; (în vechile case țărănești) suprafață plană care prelungeste cuptorul în afară și pe care se poate sta sau dormi. ♦ Expr. *A îmbătrâni în vatră* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. *A rămâne cu sluta în vatră* = a nu-și putea mărita fata. *A cloci pe vatră* = a lenevi (la căldură), a trăndăvi. *A cădea cuiva în vatră* = a fi oaspete nepoftit și supărător al cuiva. ♦ Parte a forței în care se depozitează și unde arde combustibilul; partea inferioară din interiorul unui cuptor metalurgic, pe care se așază materialele care trebuie încălzite sau topite. 2. Locuință, cămin, casă (părintească). ♦ Loc. adj. *De vatră* = care și-a făcut gospodărie și s-a statornicit într-un loc. ♦ Loc de baștină, de origine. ♦ Expr. (leșit din uz) *A lăsa (un ostaș) la vatră* = a elibera (un ostaș) după terminarea stagiului militar. ♦ Cuib al unui animal sălbatic, cu puii în el. 3. Locul principal, central al unei așezări, al unei instalații etc.; locul pe care s-a clădit ceva, pe care se construiește sau unde se așază

ceva. ♦ *Vatra satului* = suprafața de teren pe care se găsesc casele și construcțiile anexe gospodărești. 4. (Pop.) Porțiune de pământ, pe un câmp, care se deosebește de restul locului printr-o vegetație diferită sau prin absența vegetației. — Cf. alb. *vatrë*.

VAVILONIE s.f. v. **babilonie**.

VĂZĂ¹ s.f. 1. Considerație, stimă, prestigiu, reputație. ♦ Loc. adj. *De văză* = de frunte, marcant, cunoscut, vestit. *Cu văză* = cu trecere, cu prestigiu, important. 2. (Rar) Vedere, văz. — Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂZĂ², *vaze*, s.f. Vas de flori. — Din fr. **vase**.

VĂCĂR, văcari, s.m. 1. Persoană care duce la păscut și păzește vacile. 2. (Art.) Constelație din emisfera boreală, situată în apropierea Carului Mare. — Lat. **vaccarius**.

VĂCĂLIE, văcălii, s.f. 1. Marginea de lemn sau de tinichea a sitei, a ciurului și a banitei. 2. Numele mai multor specii de ciuperci necomestibile, cu consistență lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor: **a) văcălie-de-brad** = ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roșcată (*Fomes pinicola*); **b) văcălie-de-fag** = ciupercă de forma unei etajere, de culoare brună-negricioasă (*Ganoderma applanatum*); **c) văcălie-de-mesteacăn** = ciupercă în formă de copită, cenușie-roșcată, acoperită cu o pielășă subțire și netedă (*Placodes betulinus*); **d) văcălie-de-salcie** = ciupercă cu pălăria bombată, albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason (*Trametes suaveolens*). — **Veacă** (reg. „văcălie” < sl.) + suf. *-ălie*.

VĂCĂREASĂ, văcărese, s.f. Văcăriță. — **Văcar** + suf. *-easă*.

VĂCĂRI, văcăresc, vb. IV. Intrans. (Pop.) A duce la păscut și a păzi vacile. — Din **văcar**.

VĂCĂRIE¹, văcării, s.f. 1. Cireadă de vaci. 2. Loc îngrădit și amenajat pentru adăpostirea vacilor. — **Vacă** + suf. *-ărie*.

VĂCĂRIE², văcării, s.f. Meseria de văcar. — **Văcar** + suf. *-ie*.

VĂCĂRIȚ s.n. Dare care se plătește în Evul Mediu în Țara Românească pentru fiecare cap de vită. — **Vacă** + suf. *-ăriț*.

VĂCĂRIȚĂ, văcărițe, s.f. Femeie care duce la păscut și păzește vacile; văcăreasă. — **Văcar** + suf. *-iță*.

VĂCĂSUI, văcsuiesc, vb. IV. Tranz. A unge încălțăminte cu vâcș (sau cu cremă de ghetă) și a o lustrui. — **Văcs** + suf. *-ui*.

VĂCĂSUIRE, văcsuiri, s.f. Acțiunea de a văcsui. — V. **văcsui**.

VĂCĂSUIȚ, -Ă, văcsuiți, -te, adj. (Despre încălțăminte) Uns cu vâcș (sau cu cremă de ghetă) și lustruit. — V. **văcsui**.

VĂCĂSUIȚOR, -OĂRE, văcsuitori, -oare, s.m. și f. Lustragiu. [Pr.: *-su-i-*] — **Văcsui** + suf. *-tor*.

VĂCUȘOARĂ, văcușoare, s.f. (Pop.) Văcuță. — **Vacă** + suf. *-ușoară*.

VĂCĂȚĂ, văcuțe, s.f. Diminutiv al lui *vacă*; văcușoară. — **Vacă** + suf. *-uță*.

VĂDĂN, -Ă, vădani, -e, adj., s.m. și f. (Pop.) Văduv (1). — **Văduu** (inv. „văduv” < lat.) + suf. *-an*.

VĂDĂNCĂ, vădance, s.f. (Pop.) Vădುವă. — **Vădan** + suf. *-că*.

VĂDĂOI, vădăoi, s.m. (Reg.) Văduvoi. — **Vădan** + suf. *-oi*.

VĂDÍ, vădesc, vb. IV. Tranz. A face să fie evident, a dovedi, a demonstra, a arăta. ♦ A da pe față, a denunța, a demasca. — Din sl. **vaditi**.

VĂDÍT, -Ă, vădiți, -te, adj. (Adesea adverbial) Care este limpede, clar, evident. — V. **vădi**.

VĂDRĂR, vădrari, s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu încasarea vădrăritului. — **Vădră** + suf. *-ar*.

VĂDRĂRÍT s.n. (În sec. XVIII, în Moldova) Dare care se plătește pentru fiecare vadră de vin. — **Vădră** + suf. *-ărit*.

VĂDUV, -Ă, văduvi, -e, adj., s.m. și f. 1. Adj., s.m. și f. (Persoană) care și-a pierdut soțul sau soția prin deces și nu s-a recăsătorit; vădan. 2. Adj. Fig. Lipsit de ceva; liber, gol. — Lat. **viduus**, **-ua**.

VĂDUVÍ, văduvesc, vb. IV. 1. Intrans. și tranz. A rămâne sau a face, a lăsa pe cineva văduv. ♦ Tranz. Fig. A lăsa pe cineva singur, a lipsi pe cineva de ceva. 2. Intrans. A duce viață de văduv. — Din **văduv**.

VĂDUVIE s.f. Stare de văduv; timp petrecut de cineva ca văduv; văduvire. — **Văduv** + suf. *-ie*.

VĂDUVIOARĂ, văduvioare, s.f. 1. Diminutiv al lui *văduv*; văduviță (1). 2. Pește teleostean comprimat lateral, acoperit cu solzi mici, albi pe burtă și verzi sau albaștrui pe spate; văduviță (2) (*Leuciscus idus*). — **Văduv** + suf. *-ioară*.

VĂDUVÍRE s.f. (Rar) Văduvie. — V. **văduvi**.

VĂDUVÍȚĂ, văduvițe, s.f. (Rar) 1. Văduvioară (1). 2. (Iht.) Văduvioară (2). — **Văduv** + suf. *-iță*.

VĂDUVÍOI, -OĂIE, văduvoi, -oai, s.m. și f. (Pop.) Augmentativ al lui *văduv*. — **Văduv** + suf. *-oi*.

VĂGĂȘ s.n. v. **făgaș**.

VĂGĂUNĂ, *văgăuni*, s.f. 1. Loc înfundat între dealuri sau între munți; scobitură adâncă într-un munte. ♦ Fig. Încăpere strâmtă și întunecoasă. 2. Scorbură. 3. (Rar) Orbita ochiului. [Pl. și: *văgăune*] — Et. nec.

VĂICĂRĂ vb. I v. **văicări**.

VĂICĂREALĂ, *văicăreli*, s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a se *văicări*; zgomot făcut de cel care se văicărește; tănguire, lamentare, plânset. — **Văicări** + suf. *-eală*.

VĂICĂRET, **-EĂȚĂ**, *văicăreți*, *-e*, adj. (Pop. și fam.) Care se văicărește. — **Văicări** + suf. *-eț*.

VĂICĂRI, *văicăresc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se tăngui, a se văita, a se căina. ♦ (Peior.) A manifesta o falsă desperare. [Var.: (reg.) **văicără** vb. I] — Din **vai**.

VĂIERĂ, *văier*, vb. I. Refl. (Înv. și reg.) A se văita. [Pr.: *vă-ie-*] — Din **vai** (după *suiera*, *fluiera* etc.).

VĂIERĂRE, *văierări*, s.f. (Înv. și reg.) Faptul de a se *văiera*; vaiet. [Pr.: *vă-ie-*] — V. **văiera**.

VĂIETĂ vb. I v. **văita**.

VĂIETĂRE s.f. v. **văitare**.

VĂIETĂTOR, **-OĂRE** adj. v. **văitător**.

VĂIETĂTURĂ s.f. v. **văitătură**.

VĂIȘOARĂ s.f. v. **vălișoară**.

VĂIȚĂ, *vait*, vb. I. Refl. A scoate vaiete, a geme de durere, de jale; a se tăngui, a se lamenta, a se văiera. ♦ (Despre unele păsări și animale) A scoate sunete, țipete tănguitoare și prelungi. ♦ Tranz. A plânge, a compătimi pe cineva. ♦ Refl. A-și exprima (în cuvinte) necazul, ne mulțumirea, durerea. [Var.: **văietă** vb. I] — Din **vai**.

VĂITĂRE, *văitări*, s.f. Faptul de a (se) *văita*; strigăt de suferință; lamentare; vaiet, **văitătură**. [Var.: **văietare** s.f.] — V. **văita**.

VĂITĂRET, **-EĂȚĂ**, *văităreți*, *-e*, adj. (Rar) Văitător. — **Văita** + suf. *-ăreț*.

VĂITĂTOR, **-OĂRE**, *văitători*, *-oare*, adj. (Rar) Care se vaită, care se tănguiește; căruia îi place să se vaite cu orice prilej; **văităreț**. [Var.: **văietător**, **-oare** adj.] — **Văita** + suf. *-ător*.

VĂITĂTURĂ, *văitături*, s.f. Văitare. [Var.: **văietătură** s.f.] — **Văita** + suf. *-ătură*.

VĂIUGĂ, *văiugi*, s.f. (Reg.) Vale mică, îngustă și puțin adâncă. [Pr.: *vă-iu-*] — **Vale** + suf. *-ugă*.

VĂL, *văliuri*, s.n. 1. (Adesea fig.) Bucată de țesătură fină, de obicei transparentă, pe care și-o pun femeile pe cap sau cu care își învâluie corpul ori o parte a lui. ♦ Expr. *A i se pune (sau a i se lua cuiva) un văl (de) pe ochi* = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înțeleagă ceva. 2. (Anat.; în sintagma *Vălu palatului* = porțiunea musculară care continuă, în partea posterioară a cavității bucale, palatul tare (dur) și care se termină cu omușorul. 3. (Bot.; în compusul *Vălu-miresei* = plantă erbacee anuală, mică, cu flori lineare (*Gypsophila muralis*). — Din lat. **velum**. Cf. fr. *voile*.

VĂLĂȚUC, *vălățuci*, s.m. 1. Sul făcut dintr-un material (flexibil), înfășurat în sensul unuia dintre laturile sale; *spec. val*¹ (II 1). ♦ Loc. adv. *De-a vălățuc* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. 2. Material de construcție făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, în formă de colaci sau de cărămizi, din care se clădesc pereții caselor țărănești (astupându-se o îngrăditură de pari). 3. Tăvălug. — Din **val**. Cf. tăvălu.

VĂLĂȚUCI, *vălățucesc*, vb. IV. Tranz. A clădi pereți din vălățuci (2). — Din **vălățuc**.

VĂLEAN, *văleni*, s.m. (Rar) Persoană care locuiește într-o vale, la câmpie. — **Vale** + suf. *-ean*.

VĂLEAT s.m. v. **veleat**.

VĂLELÉU interj. v. **văleu**.

VĂLEU interj. (Pop.) Vai! aoleu! [Var.: **văleléu**, **valéu**, interj.] — Cf. v a i, a o l e u.

VĂLICICĂ, *vălicele*, s.f. Diminutiv al lui *vale*; vălișoară. — **Vale** + suf. *-ică*.

VĂLIȘOARĂ, *vălișoare*, s.f. Vălicică. [Var.: **văișoară** s.f.] — **Vale** + suf. *-ișoară*.

VĂLMĂȘĂG, *vălmășaguri*, s.n. Învălmășeală, neorânduială, dezordine; obiecte sau ființe aflate în neorânduială, învălmășite. — [De-a] **valma** + suf. *-șag*.

VĂLMĂȘEALĂ, *vălmășeli*, s.f. (Pop.) Învălmășeală. — **Vălmăși** + suf. *-eală*.

VĂLMĂȘI, *vălmășesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învălmăși. — Din **vălmășag** (derivat regresiv).

VĂLMĂȘIRE, *vălmășiri*, s.f. (Pop.) Învălmășire. — V. **vălmăși**.

VĂLTUI, *văltuiesc*, vb. IV. Tranz. A prelucra cu ajutorul **vălturilor**¹. — **Valt**¹ + suf. *-ui*.

VĂLTUIRE, *văltuiri*, s.f. Acțiunea de a *văltui* și rezultatul ei. — V. **văltui**. **VĂLTUITOR**, **-OĂRE**, *văltuitori*, *-oare*, s.m. și f. Muncitor care lucrează la valt¹. [Pr.: *-tu-i-*] — **Văltui** + suf. *-tor*.

VĂLURĂȚ, **-Ă**, *vălurați*, *-te*, adj. Care este cu valuri¹ sau ca niște valuri¹; cu nereglatăți, cu ridicături și scobituri. [Var.: **vălurț**, **-ă** adj.] — Din **valuri** (pl. lui *val*¹).

VĂLURÉL, *vălurele*, s.n. Diminutiv al lui *val*¹. — **Val**¹ + suf. *-urel*.

VĂLURIRE, *văluriri*, s.f. Formare de undulații pe suprafața părții carosabile a unei șosele. — Din **valuri** (pl. lui *val*¹).

VĂLURIT, **-Ă** adj. v. **vălurat**.

VĂLURÓS, **-OĂSĂ**, *văluroși*, *-oase*, adj. Cu valuri¹; cu aspect de valuri¹; unduos. — **Val**¹ + suf. *-os*.

VĂLVĂȚAIE s.f. v. **vălvătaie**.

VĂMEȘESC, **-EASCĂ**, *vămeșești*, adj. Care aparține vameșului sau vămii, privitor la vameș sau la vamă. — **Vameș** + suf. *-esc*.

VĂMEȘIE, *vămeșii*, s.f. (Înv.) 1. Funcție, slujbă de vameș. 2. Taxă plătită ca vamă. — **Vameș** + suf. *-ie*.

VĂMUÍ, *vămuiesc*, vb. IV. Tranz. 1. A lua, a percepe, a încasa vamă. 2. (La moară) A lua uium ca plată pentru măcinat. ♦ Fig. A fura o parte din ceva. — **Vamă** + suf. *-ui*.

VĂMUIĂLĂ, *vămuieali*, s.f. Faptul de a *vămui*. [Pr.: *-mu-ia-*] — **Vămui** + suf. *-eală*.

VĂMUIRE, *vămuiri*, s.f. Acțiunea de a *vămui*. — V. **vămui**.

VĂPĂIE, *văpăi*, s.f. 1. Flacără mare; pară. ♦ Arșiță, dogoara. ♦ Fig. Lumină strălucitoare. 2. Văpăiță (2). — Cf. alb. *vapë*.

VĂPĂIȚĂ, *văpăițe*, s.f. 1. (Pop.) Opați. 2. Făclie de lemn sau de rășină cu care se sperie noaptea peștii, pentru a-i face să fugă spre uneltele de pescuit; **văpăie** (2). [Pr.: *-pa-i-*. — Var.: **vopăiță** s.f.] — Contaminare între **văpăie** și **opați**(ă).

VĂPĂÍ, pers. 3 *văpăiește*, vb. IV. Intrans. (Înv.) A arde cu văpăi. [Var.: **văpăiá** vb. I] — Din **văpăie**.

VĂPĂÍÁ vb. I v. **văpăi**.

VĂPĂIERE, *văpăieri*, s.f. (Înv.) Acțiunea de a *văpăi*; *p. ext.* **pălpăire**. [Pr.: *-pă-ie-*] — V. **văpăi**.

VĂPSEÁ s.f. v. **vopsea**.

VĂPSEÁLĂ s.f. v. **vopsea**.

VĂPSÍ vb. IV v. **vopsi**.

VĂR, **VĂRĂ**, *veri*, *vere*, s.m. și f. 1. Persoană considerată în raport cu copiii fraților și surorilor părinților săi; gradul de rudenie respectiv. 2. (La voc. m.) Termen familiar de adresare către un prieten, un cunoscut. — Lat. [consobrinus] **verus**, [consobrina] **vera**.

VĂRĂ, *vărez*, vb. I. Intrans. (Despre animale; *p. ext.* despre oameni) A petrece vara undeva sau într-un anumit fel. ♦ Tranz. A ține vitele sau oile la pășune (la munte) în timpul verii. — Din **vară**.

VĂRĂR, *vărari*, s.m. Muncitor care lucrează la construirea cuptoarelor de var și la arderea pietrei de var; persoană care vinde var. — **Var** + suf. *-ar*.

VĂRÁT s.n. 1. Faptul de a *văra*. 2. Taxă care se plătește în trecut pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; **văratic** (II 2). — V. **văra**.

VĂRĂTEC, **-Ă** adj., s.n. v. **văratic**.

VĂRĂȚIC, **-Ă**, *văratici*, *-ce*, adj., s.n. I. Adj. De vară, specific verii. ♦ (Despre plante, fructe etc.) Care se dezvoltă, se coace vara; timpuriu. II. S.n. 1. Locul unde sunt duse oile vara la pășunat. 2. (Reg.) Taxă pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; **vărăt** (2). [Var.: **vărătec**, **-ă** adj., s.n.] — **Vară** + suf. *-atic*.

VĂRĂRIE, *vărării*, s.f. Loc unde se extrage piatra de var; locul și instalațiile pentru fabricarea varului; loc unde se depozitează sau se vinde varul. — **Var** + suf. *-ărie*.

VĂRGĂ, *vărghez*, vb. I. Tranz. A face dungă. — Din **vărgat** (derivat regresiv).

VĂRGĂȚ, **-Ă**, *vărgați*, *-te*, adj. Cu dungă, cu vărgă; dungat. — **Vărgă** + suf. *-at*.

VĂRGĂȚÉL, **-EÁ**, *vărgăței*, *-ele*, adj. (Pop.) Diminutiv al lui **vărgat**. — **Vărgat** + suf. *-el*.

VĂRGULIȚĂ, *vărgulițe*, s.f. Vărguță. — **Vărgă** + suf. *-uliță*.

VĂRGUȚĂ, *vărguțe*, s.f. Diminutiv al lui *vărgă*; **vărguliță**. — **Vărgă** + suf. *-uță*.

VĂRÓS, **-OĂSĂ**, *văroși*, *-oase*, adj. Care conține var, calcaros; cu aspect de var. — **Var** + suf. *-os*.

VĂRSĂ, *várs*, vb. I. I. 1. Tranz. A face să curgă (un lichid sau o substanță curgătoare) dintr-un recipient. ♦ Expr. *A vărsa lacrimi* = a plânge. *A vărsa sânge* = a ucide, a omorî. *A-și vărsa sângele (pentru cineva sau ceva)* = a-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva). (Pop.) *A vărsa mațele* (cuiva) = a spinteca (pe cineva); *p. ext.* a ucide. *A vărsa (multe) sudori* (sau *nădușeli*)

sau a *vârșă sudori de moarte* = **a**) a face un lucru greu, a munci din greu; **b**) a fi în agonie, a trage să moară. ♦ A lansa, a arunca asupra cuiva săgeți, bombe, explozibile (în cantitate mare). **2.** Refl. (Despre ape curgătoare) A-și uni cursul cu altă apă. (Rar) A se revârșă (peste maluri). ♦ (Despre ploaie) A cădea din abundență; a turna cu găleata. **3.** (Pop.) Tranz. A vomita. ♦ Expr. *A-și vârșă (și) mâțele* (sau *măruntaietele*), se spune când cineva vomită foarte tare. A *vârșă venin* sau *a-și vârșă veninul* = a vorbi despre cineva cu dușmănie, cu ură. *A-și vârșă focul* (sau *sufletul, amarul*) = a-și destăina durerea, mahnirea, supărarea. A *vârșă foc*, se spune despre caii iuți și puternici (din basme). **4.** Tranz. A revârșă, a răspândi lumină, căldură. ♦ Refl. *Căldura se revârșă pretutindeni*. **5.** Tranz. și refl. A (se) împrăști, a (se) risipi. **II.** Tranz. **1.** A repartiza un ostaș la o anumită unitate sau a-l trece dintr-o unitate în alta. **2.** A preda cuiva o sumă de bani; a efectua un vârsământ. — Lat. **versare**.

VĂRSĂRE, *vârsări*, s.f. **1.** Acțiunea de a (se) *vârșă* și rezultatul ei. ♦ Expr. *Vârsare de sânge* = ucidere în masă, masacru. **2.** (Concr.) Loc unde o apă curgătoare se vârsă în alta. **3.** Fig. (Rar) Ivire, apariție (a zorilor, a serii etc.). — V. **vârșă**.

VĂRSĂT¹ s.n. **1.** Faptul de a (se) *vârșă*. **2.** (Med.; pop.; și în sintagma *vârsat mare*) Variolă. ♦ *Vârsat negru* = formă gravă de variolă, în care pustulele de pe corp sunt foarte numeroase și pline cu sânge, apărând ca niște pete negre. *Vârsat de vânt* = (Pop.) varicelă. — V. **vârșă**.

VĂRSĂT², **-Ă**, *vârșăți*, *-te*, adj. (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul dintr-o cantitate mai mare; care nu este preambalat. — V. **vârșă**.

VĂRSĂMĂNT, *vârsăminte*, s.n. Modalitate de stingere a obligației legale prin virarea unei sume de bani, efectuată de un agent economic sau de o instituție publică ori financiară; (concr.) sumă de bani astfel predată sau trecută la dispoziția cuiva. — **Vârșă** + suf. *-ământ* (după fr. *versement*).

VĂRSĂTOR, **-OĂRE**, *vârsători*, *-oare*, adj., s.m. I. Adj. Care vârsă. **II.** n.pr. art. Una dintre cele 12 constelații ale zodiacului, care se găsește între constelația Capricornului și cea a Peștilor. ♦ Unul dintre semnele zodiacului. — **Vârșă** + suf. *-ător*.

VĂRSĂTURĂ, *vârsături*, s.f. Faptul de a (se) *vârșă*. ♦ Ceea ce a fost vârsat, vomitat. — **Vârșă** + suf. *-ătură*.

VĂRUȚI, *vâruiesc*, vb. IV. Tranz. A acoperi o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție cu un strat subțire de lapte de var (cu unele adaosuri); a spoi. — **Var** + suf. *-uți*.

VĂRUIALĂ, *vâruieli*, s.f. **1.** Vâruiere. **2.** (Concr.) Strat de lapte de var (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție; spoială. [Pr.: *-ru-ia*] — **Vârui** + suf. *-eală*.

VĂRUIRE, *vârui*, s.f. Acțiunea de a *vârui*; vâruială, vârui¹. — V. **vârui**.

VĂRUIȚ¹ s.n. Vâruiere. — V. **vârui**.

VĂRUIȚ², **-Ă**, *vâruiți*, *-te*, adj. Pe care s-a aplicat un strat de lapte de var (cu unele adaosuri); spoit. — V. **vârui**.

VĂRZĂR, *vârzari*, s.m. (Rar) Cultivator (și vânzător) de varză. — **Varză** + suf. *-ar*.

VĂRZĂRE, *vârzări*, s.f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, știr etc. — **Varză** + suf. *-are*.

VĂRZĂRIE, *vârzării*, s.f. Grădină în care se cultivă (cu precădere) varză. — **Varză** + suf. *-ărie*.

VĂRZUȚI, *vârzuiesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A rupe, a zdrențui, a degrada o carte, un caiet etc. — **Varză** + suf. *-uți*.

VĂRZUȚI, **-Ă**, *vârzuți*, *-te*, adj. (Fam.; despre cărți, caiete etc.) Rupt, zdrențuit, degradat. — V. **vârzuți**.

VĂSĂR, *văsări*, s.m. (Reg.) Meseriaș care face (și vinde) vase, recipiente de lemn. — **Vas** + suf. *-ar*.

VĂSĂRI, *văsăresc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A face vase, recipiente de lemn. — Din **văsar**.

VĂSĂRIE s.f. Totalitatea vaselor dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc. în care se gătește sau din care se mănâncă; veselă. — **Vas** + suf. *-ărie*.

VĂSĂRIȘ, *văsărișe*, s.n. Canal de scurgere a apelor din mină. — De la **vas**.

VĂSCIÓR, *văscioare*, s.n. Văsuț. — **Văsuț** + suf. *-ior*.

VĂSULÉȚ, *văsuțele*, s.n. Diminutiv al lui *vas*; văscior, văsușor, văsuț. — **Vas** + suf. *-uleț*.

VĂSUȘÓR, *văsușoare*, s.n. (Rar) Văsuț. — **Vas** + suf. *-ușor*.

VĂSÚȚ, *văsuțe*, s.n. (Rar) Văsuț. — **Vas** + suf. *-uț*.

VĂTĂF, *vătăfi*, s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire; logofăt. **2.** Conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbași sau de oșteni ai domniei. ♦ *Vătăful divanului* = boier însărcinat cu convocarea divanului. *Vătăf de agie* = șeful poliției. *Vătăf de plai* = șef al plăieșilor care păzeau un plai sau o trecătoare. *Vătăf de hotar* = șef de străjeri, de grăniceri. *Vătăf de plasă* = funcționar administrativ care conducea o plasă.

3. P. gener. Persoană care avea sub ordinele sale un anumit număr de oameni; conducător, șef. ♦ Spec. Conducător al unei bresle, al unui grup de meșteșugari. ♦ Spec. Căpetenie a călușarilor, a colindătorilor etc.; persoană care conduce aliaii unei nunți. [Var.: (reg.) **vătăș**, **vătăv** s.m.] — Cf. ucr. *vataha*, pol. *wataha*, bg. *vatah*.

VĂTĂLĂ, *vătale*, s.f. Organ mobil al războiului de țesut, care susține spata și permite dirijarea suveicii prin rost, menținerea paralelă a firelor de urzeală și îndesarea firului de bătătură. [Var.: **vătălă** s.f.] — Din bg. **vatala**.

VĂTĂȘ s.m. v. **vătăf**.

VĂTĂV s.m. v. **vătăf**.

VĂTĂJÉL s.m. v. **vătășel**.

VĂTĂJÉSC, **-EĂSCĂ** adj. v. **vătășesc**.

VĂTĂJÍ vb. IV v. **vătăși**.

VĂTĂJÍȚĂ s.f. v. **vătășiță**.

VĂTĂMĂ, *vătăm*, vb. I. Tranz. **1.** A dăuna sănătății, integrității corporale (producând boli, răni). ♦ Refl. Spec. A se îmbolnăvi de hernie. **2.** A cauza pagube, stricăciuni, prejudicii, neajunsuri; a atinge, a leza (moralmente). — Lat. **victimare**.

VĂTĂMÁN, *vătămani*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) **1.** Conducător al obștii dintr-un sat liber. **2.** Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligațiilor locuitorilor satului față de stăpân. — Din rus., ucr. **ataman**.

VĂTĂMĂRE, *vătămări*, s.f. Acțiunea de a (se) *vătăma* și rezultatul ei. — V. **vătăma**.

VĂTĂMÁT, **-Ă**, *vătămați*, *-te*, adj. **1.** Bolnav; rănit, lovit. ♦ Spec. Bolnav de hernie. **2.** Stricat², deteriorat; atins. — V. **vătăma**.

VĂTĂMĂTOR, **-OĂRE**, *vătămători*, *-oare*, adj., s.f. **1.** Adj. Care vătămă sau poate vătăma; dăunător, păgubitor, stricător. ♦ (Substantivat, m.) Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. **2.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstăie, folosită ca plantă medicinală sau ca nutreț (*Anthyllis vulneraria*). **3.** S.f. Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculețe (*Bromus commutatus*). — **Vătămă** + suf. *-ător*.

VĂTĂMĂTURĂ, *vătămături*, s.f. Nume dat mai multor boli interne care provoacă crize viscerale acute (hernie, colici, pelagră etc.). — **Vătămă** + suf. *-ătură*.

VĂTĂȘÉL, *vătășei*, s.m. Diminutiv al lui *vătăf*. ♦ Vornicel (la nuntă). ♦ (În trecut) Funcționar inferior la primărie. [Var.: (reg.) **vătăjél** s.m.] — **Vătăș** + suf. *-el*.

VĂTĂȘÉSC, **-EĂSCĂ**, *vătășești*, adj. Care aparține vătăfului, privitor la vătăf, de vătăf. [Var.: (reg.) **vătăjésc**, **-ească** adj.] — **Vătăș** + suf. *-esc*.

VĂTĂȘÍ, *vătășesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a administra (în calitate de vătăf). [Var.: (reg.) **vătăjív** vb. IV] — Din **vătăș**.

VĂTĂȘÍE, *vătășii*, s.f. **1.** Funcția, slujba de vătăf. ♦ *Vătășie de plai* = subprefectură. **2.** Taxă care se plătea în trecut la bariera unui oraș pentru intrarea unui vehicul cu marfă. — **Vătăș** + suf. *-ie*.

VĂTĂȘÍȚĂ, *vătășițe*, s.f. **1.** Soția vătăfului. **2.** Femeie care conducea gospodăria unei case boierești, având în supraveghere slugile (de sex feminin). **3.** Vorniceasă la nuntă. [Var.: (reg.) **vătăjítă** s.f.] — **Vătăș** + suf. *-iță*.

VĂTMÁNÍȚĂ, *vătmănițe*, s.f. Femeie care conduce un tramvai. — **Vatman** + suf. *-iță*.

VĂTRĂÍ, *vătraie*, s.n. **1.** Unealtă metalică în formă de cârlig lung sau de lopățică, cu coadă, cu care se scoate sau se scormonește jarul din sobe, din cuptoare etc.; vătrar. ♦ Expr. (Pop. și fam.) *Trai pe vătrai* = viață ușoară, lipsită de griji. (Înv. și reg.) *Trai cu vătrai* = viață grea, plină de certuri, de neînțelegeri. **2.** Lambă (la căruță sau la car). — Cf. sb. *vătraj*, bg. *vatraj*.

VĂTRĂR, *vătrare*, s.n. (Reg.) Vătrai (**1**). — **Vătră** + suf. *-ar*.

VĂTUÍ, *vătuiesc*, vb. IV. Tranz. A căpuși cu vată sau cu vatelină un obiect de îmbrăcăminte; a bumbăci; p. ext. a capitona. — **Vată** + suf. *-uți*.

VĂTUÍȚ, **-IE**, *vătui*, *-ie*, s.m. șt. f. Ied sau pui de iepure (până la un an). ♦ Piele (prelucrată) a puului de căprioară. — Lat. ***vituleus** (<*vitulus*).

VĂTUÍRE, *vătui*, s.f. Acțiunea de a *vătui*¹ și rezultatul ei; bumbăcit, bumbăceală. — V. **vătui**¹.

VĂTUÍȚ, **-Ă**, *vătuiți*, *-te*, adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Căpușit cu vată sau cu vatelină; p. ext. capitonat. — V. **vătui**¹.

VĂZ s.n. Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum și distanța și mișcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile; vedere; văzut¹. ♦ Loc. prep. *În* (sau, *înv.*, *la*) *văzul*... = în ochii..., în fața..., față de... — Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂZĂTOR, **-OĂRE**, *văzători*, *-oare*, adj. (Rar) Care vede; p. ext. care este sau a fost martor la ceva. — **Vedea** + suf. *-ător*.

VĂZDÚH, *văzduhuri*, s.n. Înveliș gazos care înconjoară Pământul; aer; straturile (mai) înalte ale atmosferei. — Din sl. **vūzduhū**.

VĂZÚT¹ s.n. (Înv. și reg.) Faptul de a vedea; capacitatea de a vedea; văz. — V. **vedea**.

VĂZÚT², **-Ă**, *văzuți*, *-te*, adj. Care se vede; vizibil, clar. ♦ (Substantivat, f. pl.) Tot ceea ce se vede sau se poate vedea. — V. **vedea**.

VĂJ interj. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de vânt, de curgerea năvalnică a unei ape, de mișcarea unui corp care străbate cu viteză un spațiu etc. — Onomatopoeie.

VĂJĂI, pers. 3 *văjâie*, vb. IV. Intrans. (Despre vânt, ape curgătoare, corpurile care străbat spațiul etc.) A produce un zgomot (șuierător) caracteristic. ♦ (Despre sânge) A pulsa cu violență. ♦ Expr. *A-i văjâi cuiva capul* (sau *urechile, tâmplele, p. ext., creierul, auzul*) = a) a avea falsă senzație de zgomot continuu și obsedant, provocată de aflulul de sânge la cap; b) a fi zăpăcit, năucit. ♦ (Despre foc) A dudui. ♦ (Despre albine) A bâzâi, a zumzâi. [Var.: (reg.) **văjîi** vb. IV] — **Văj** + suf. *-ăi*.

VĂJĂIALĂ, *văjâieli*, s.f. Văjâit¹. [Pr.: *-jă-ia-*. — Var.: (reg.) **văjâială** s.f.] — **Văjâi** + suf. *-eală*.

VĂJĂIRE, *văjâiri*, s.f. Văjâit¹. — V. **văjâi**.

VĂJĂIT¹, *văjâituri*, s.n. Faptul de a văjâi; zgomot caracteristic produs de ceva care văjâie; văjâială, văjâitură, văjâire. [Var.: (reg.) **văjîit** s.n.] — V. **văjâi**.

VĂJĂIT², **-Ă**, *văjâiți*, *-te*, adj. (Rare; despre oameni) Ametit (de băutură), cherchelit. — V. **văjâi**.

VĂJĂITÓR, **-OÁRE**, *văjâitori*, *-oare*, adj., s.f. 1. Adj. Care văjâie. 2. S.f. Zbărnaitoare (la zmeul cu care se joacă copiii). [Pr.: *-jă-i-*. — Var.: (reg.) **văjîitor**, **-oáre** adj.] — **Văjâi** + suf. *-tor*.

VĂJĂITURĂ, *văjâituri*, s.f. Văjâit¹. [Pr.: *-jă-i-*. — Var.: (reg.) **văjeitură**, **văjjetură**, **văjîitură** s.f.] — **Văjâi** + suf. *-tură*.

VĂJEITURĂ s.f. v. **văjâitură**.

VĂJIALĂ s.f. v. **văjâială**.

VĂJETURĂ s.f. v. **văjâitură**.

VĂJÍ vb. IV v. **văjâi**.

VĂJÍT s.n. v. **văjâit**¹.

VĂJÍTÓR, **-OÁRE** adj. v. **văjâitor**.

VĂJÍTURĂ s.f. v. **văjâitură**.

VÁLCEÁ, **-ICÁ**, *válcele*, s.f. 1. Vale îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară; vâlcică. 2. Pârâu mic de-a lungul unei vâlcele (1). — Lat. ***vallicella** (= *vallicula*). — **Vâlcică**: cu schimbare de suf.

VÁLCEÁN, **-Ă**, *vâlceni*, *-e*, s.m., adj. 1. S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. 2. Adj. Care aparține municipiului Râmnicu Vâlcea sau județului Vâlcea ori vâlcenilor (1), privitor la municipiul Râmnicu Vâlcea sau județul Vâlcea ori la vâlceni. — **Vâlcea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

VÁLCEÁNCÁ, *vâlcence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. — **Vâlcean** + suf. *-că*.

VÁLCEĐ, **-Ă**, *vâlcezi*, *-de*, adj. (Reg.) Vânăț, învinețit; livid, palid. — Et. nec.

VÁLCELÚŠÁ, *vâlcelușe*, s.f. Diminutiv al lui *vâlcea*. — **Vâlcea** + suf. *-elușă*.

VÁLCEZ, *vâlcezes*, vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) învineți. — Din **vâlced**.

VÁLCCICŪTÁ, *vâlcicuțe*, s.f. (Rare) Diminutiv al lui *vâlcică*. — **Vâlcică** + suf. *-uță*.

VÁLĚÁ s.f. v. **vâlvă**.

VÁLNIC, *vâlnice*, s.n. 1. Fotă încrețită în talie și despicată în față, care aparține portului popular oltenesc. 2. Pânză țărănească subțire; învelitoare de cap făcută din astfel de pânză; vâl. — Din bg. **válnenik**.

VÁLTOÁRE, *vâltori*, s.f. 1. Loc adâncit în albia unui râu, unde apa formează vârtejuri; vârtej format de apă în acest loc; bulboană, bulboacă. 2. (Reg.) Vijelie. 3. Fig. Zarvă; învălmășeală. [Var.: (pop.) **vultóare** s.f.] — Lat. ***voltoria** (< *volutus*).

VÁLĚÁ, (4) *vâlve*, s.f. 1. Agitație deosebită provocată de un fapt ieșit din comun; frământare, zarvă. 2. Renum, faimă. 3. (Înv.) Alai, pompă; p. ext. măreție, grandoare. ♦ Fală, orgoliu, mândrie. 4. (În mitologia populară) Duh, zână, știmă. ♦ *Vâlva băii* = zână despre care se crede că stăpânește, supraveghează și distribuie comorile dintr-o mină de aur. 5. (Rare) Vâlvătaie. [Var.: (pop.) **vâlfă** s.f.] — Din sl. **vľuhvu**, bg. **vľahva**.

VÁLĚÁTÁIE, *vâlvătăie*, s.f. Flacăra mare; pâlălaie, vâltoare, vâlvă, bobotaie. [Pr.: *-ta-ie*. — Var.: **vâlvătăie**, **vâlvotăie** s.f.] — Din **vâlvă** (după *pâlălaie, bobotaie*).

VÁLVOÁRE, *vâlvori*, s.f. (Rare) Vâlvătaie. ♦ Lumină roșiatică, incandescentă. [Var.: (pop.) **vulvoáre** s.f.] — Cf. **vâlvă**.

VÁLVOÍ adj. invar. (Despre păr) Ridicat în sus (în neorânduială); zbârlit, ciufulit. [Var.: **vulvói** adj. invar.] — Et. nec. Cf. **vâlvo** a.e.

VÁLVRÓÁ, pers. 3 *vâlvorează*, vb. I. Intrans. (Rare; despre foc) A arde cu flăcări mari, a scoate vâlvătaie. — Din **vâlvoare**.

VÁLĚVOTÁIE s.f. v. **vâlvătaie**.

VÂNÁ, *vânez*, vb. I. Tranz. 1. A pândi, a urmări și a prinde sau ucide animale sau păsări sălbatice. ♦ A pescui (mai ales pești mari). ♦ Fig. A urmări un om pentru a-l prinde; a hăitui. 2. Fig. (Adesea peior.) A urmări cu aviditate, cu stăruință. ♦ (Fam.) A pune mâna pe...; a face rost. — Lat. ***venare** (= *venari*).

VÂNÁRE, *vânări*, s.f. (Rare) Faptul de a vâna; vânătoare. — V. **vâna**.

VÂNÁT, *vânaturi*, s.n. 1. Vânătoare. 2. Ceea ce vânează cineva; p. restr. carnea unui animal vânat. — V. **vâna**.

VÂNÁ, *vine*, s.f. I. 1. Vas sangvin de diferite mărimi, care duce sângele de la organe și țesuturi la inimă; p. gener. (fam.) orice vas sangvin; venă (1). ♦ Expr. *A-i îngheta* (sau *a i se slei*) *cuiva sângele în vine* = a-l cuprinde pe cineva groaza, a încremeni de frică. 2. (Pop.) Fibră musculară; tendon, zgârci; mușchi. ♦ *Vână de bou* = cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; p. ext. baston de cauciuc folosit de cei care mențin ordinea publică. ♦ Loc. adj. *Tare* (sau *bun*) *de vână* = puternic, viguros. *Slab de vână* = neputincios, slăbănog. ♦ Expr. *A fi numai vână* = a fi sprinten, agil, puternic. 3. (Pop.) Parte a piciorului cuprinsă între genunchi și gleznă; gambă. ♦ Loc. adj. și adv. *Pe* (sau *în*) *vine* = (despre pantaloni) lăsați sau căzuți mai jos de talie; spre genunchi; (despre oameni) cu pantalonii lăsați sau căzuți. ♦ Loc. adv. *Pe vine* = ghemuit, cu genunchii îndoiți, sprijinind greutatea corpului pe gambe. ♦ Expr. (Reg.; în legătură cu verbe de mișcare) *Cu coada între vine* = umilit, rușinat. II. 1. Pătură minerală continuă infiltrată între celelalte straturi ale solului; filon. ♦ Pânză subterană de apă. 2. Șuviță, coloană de lichid; p. ext. dără. ♦ *Vâna apei* = curenții, șuvoiul apei. 3. (Bot.) Nervură. ♦ Fiecare dintre ramificațiile rădăcinii unui copac. — Lat. **vena**.

VÂNÁT, **-Ă**, *vineți*, *-te*, adj., s.n., s.f. I. Adj. 1. De culoare albastru-închis (cu reflexe violete). ♦ Întunecat, plumburiu (din cauza ceții, a depărțării etc.). 2. (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Învinețit; palid, livid. 3. (Despre penele unor păsări sau despre părul unor animale) Cenușiu bătând în albastru; sur. II. S.n. Culoare vânăată (I 1). III. S.f. (Bot.) Pătălegea rădăcinii unui copac. — Lat. **venetus**.

VÂNÁTÁIE, *vânătăi*, s.f. Pată vânăată care apare pe corp în urma unei lovituri; echimoză, vinețeală. — **Vânăț** + suf. *-aie*.

VÂNÁTOÁRE, *vânători*, s.f. Acțiunea de a vâna și rezultatul ei; vânat (1). ♦ Fig. Urmărire (polițienească) a unui om, pentru prinderea lui. — Lat. **venatoria**.

VÂNÁTOR, *vânători*, s.m. 1. Persoană care vânează, care practică vânătoarea. ♦ Fig. (Peior.) Persoană care caută să obțină prin orice mijloace o situație, un post (pe care nu-l merită), să parvină. 2. Soldat dintr-o veche unitate militară (formată din pedestrași și călărime). 3. (În sintagma *Vânător de munte* = ostaș infanterist special instruit, echipat și înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. — Lat. **venatorem**.

VÂNÁTORÉSC, **-EÁSCÁ**, *vânătoresți*, adj. Care aparține vânătorii sau vânătorului, privitor la vânătoare sau la vânător. — **Vânător** + suf. *-esc*.

VÂNÁTORÉȘTE adv. În felul vânătorilor, ca vânătorii. — **Vânător** + suf. *-ește*.

VÂNÁTORÍE s.f. (Rare) Vânătoare; p. ext. îndeletnicirea de vânător. — **Vânător** + suf. *-ie*.

VÂNÁTORÍME s.f. Mulțime de vânători; totalitatea vânătorilor. — **Vânător** + suf. *-ime*.

VÂNĚJ s.n., (2) *vânji*, s.m. 1. S.n. (Înv. și pop.) Putere, vigoare. 2. S.m. (Bot.) Velnîș. — Cf. sl. **v on z u**.

VÂNĚÓŠ, **-OÁŠÁ**, *vânjoși*, *-oase*, adj. Puternic, viguros; musculos. ♦ Fig. Înzestrat cu forță morală, cu tărie de caracter. — **Vânj** + suf. *-os*.

VÂNĚÓŠÁ, *vânjoșez*, vb. I. Tranz. (Pop.) A face vânjos, a întări, a fortifica corpul. — Din **vânjos**.

VÂNĚÓŠÉNIE, *vânjoșenii*, s.f. (Pop.) Putere fizică; forță, tărie, vânjoșie. — **Vânjos** + suf. *-enie*.

VÂNĚÓŠÍE, *vânjoșii*, s.f. (Pop.) Vânjoșenie. — **Vânjos** + suf. *-ie*.

VÂNÓŠ, **-OÁŠÁ**, *vânoși*, *-oase*, adj. Care are vine groase; p. ext. puternic, viguros, vânjos. — Lat. **venosus**.

VÁNT, *vânturi*, s.n. 1. Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferența de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei. ♦ *Vânt rău* = întâmplare nenorocită care lovește pe cineva. ♦ Loc. adv. *Ca vântul* = foarte repede. ♦ Expr. *Ce vânt te aduce?* se spune cuiva care a venit pe neașteptate. A se așterne vântului = a alerga foarte

repede. *A se duce pe aripi de vânt* = a se duce foarte repede. *Bate vântul*, se spune când un loc, de obicei populat, este (temporar) pustiu. *A-i bate (sau a-i sufla cuiva) vântul în buzunare* = a nu avea niciun ban, a fi foarte sărac. *A arunca banii în vânt* = a cheltui fără socoteală. *Din (sau de la) cele patru vânturi* = din toate părțile, de pretutindeni. *A vedea dincotro bate vântul* = a-și da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. *A-l bate vântul (pe cineva)* = a fi extrem de slab sau de slăbit. (Rar) *A se duce pe vânturi* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Aer, văzduh. ◊ Loc. adv. *În vânt* = **a)** în gol; **b)** în sus; **c)** fig. fără folos, zadarnic. **3.** Curent de aer creat pe cale artificială (cu un dispozitiv, cu evantaiul etc.). **4.** (În expr.) *A face vânt* = **a)** a împinge, a arunca, a azvârli; *p. ext.* a da afară (dintr-o slujbă); **b)** (fam.) a scăpa de cineva. *A-și face (sau, rar, a-și da) vânt* = a-și lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt. *A lua vânt* = (despre cai) a porni, cu viteză mare (scăpând de sub controlul conducătorului). **5.** (Astron.; în sintagma) *Vânt solar* = flux de protoni și neutroni emiși continuu de Soare. — Lat. *ventus*.

VĂNTICÉL, *vânticele*, s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-icel*.

VĂNTIȘÓR, s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-ișor*.

VĂNTOÁICĂ s.f. (În superstiții) Duh rău, care dezlănțuie furtuni. — **Vânt** + suf. *-oaică*.

VĂNTOÁIE, *vântoaiie*, s.f. (Pop.) Vântoasă (**2**). — **Vânt** + suf. *-oaie*.

VĂNTÓS, **-OÁSĂ**, *vântoși*, *-oase*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu vânt, bătut de vânt.

2. S.f. Vânt mare (cu vârtejuri); vântoaiie, furtună, vijelie. **3.** S.f. pl. lele. — **Vânt** + suf. *-os*.

VĂNTRÉÁ, *vántréle*, s.f. Pânză de corabie; vetrelă. [Var.: *vintreá* s.f.] — Cf. sl. *vetriilo*, rom. *vânt*.

VĂNTULÍ, pers. **3** *vântuiește*, vb. IV. **1.** Intrans. (Despre vânt) A sufla cu putere, vijelios. **2.** Tranz. (În superstiții, subiectul este „vântul rău”) A face pe cineva să înnebunească sau să ologească. — **Vânt** + suf. *-ui*.

VĂNTULÍȚ, **-Ă**, *vântuliți*, *-te*, adj. (Reg.) Nebun. — Cf. *vântui*.

VĂNTULÉȚ, *vântulețe*, s.n. Diminutiv al lui *vânt*; vânticel, vântișor, vânturel, vântușor. — **Vânt** + suf. *-uleț*.

VĂNTURÁ, *vántur*, vb. I. Tranz. **1.** A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le face să cadă de la o mică înălțime pentru ca vântul să împrăștie puritățile ușoare. ◊ Fig. A împrăștia, a risipi, a spulbera. **2.** A vărsa de mai multe ori un lichid dintr-un vas în altul, pentru a-l răci, pentru a-l amesteca etc. **3.** A mișca încoace și încolo, a agita. ◊ Fig. A frământa, a tulbura. **4.** Fig. A da în vileag, a povesti, a comenta vorbe, fapte etc. **5.** Fig. A cutreiera, a colinda. ◊ Compus: *vánturá-lume* sau *vánturá-țară* s.m. și f. = om hoinar, aventurier. **6.** (Rar; despre vânt) A sufla, a bate peste... — Lat. *ventulare* (= *ventilare*).

VĂNTURÁR, *vánturare*, s.n. (Rar) Evantai. — **Vânturi** (pl. lui *vânt*) + suf. *-ar*.

VĂNTURÁRE, *vánturări*, s.f. Acțiunea de a *vántura* și rezultatul ei; vânturat; fig. frământare, agitație, tulburare. — V. *vántura*.

VĂNTURÁT s.n. Vânturare. *Vánturatul grăului*. — V. *vántura*.

VĂNTURÁTIC, **-Ă**, *vánturatici*, *-ce*, adj. (Rar; și substantivat) Nesperios, ușuratic. — **Vánturi** (pl. lui *vânt*) + suf. *-atic*.

VĂNTURÁTOÁRE, *vánturători*, s.f. **1.** Mașină agricolă de sortat, care curăță semințele de impurități printr-un curent de aer produs de un ventilator și prin cernerea restului prin site. **2.** Mașină folosită în turnătorie pentru vânturarea amestecurilor. — **Vántura** + suf. *-ătoare*.

VĂNTURÁTÚRÁ, *vánturături*, s.f. Vânturare; (concr.) ceea ce rămâne (ca impuritate) după vânturarea semințelor; pleavă. — **Vántura** + suf. *-ătură*.

VĂNTURÉL, (**1**) *vánturele*, s.n., (**2**) *vánturei*, s.m. **1.** S.n. Vântuleț. **2.** S.m. (Ornit.) Vindereu. — **Vânt** + suf. *-el*.

VĂNTURÓS, **-OÁSĂ**, *vánturoși*, *-oase*, adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vânt, vântos. ◊ Fig. Nesperios, ușuratic. — **Vânt** + suf. *-os*.

VĂNTUȘÓR s.n. (Rar) Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-ușor*.

VĂNZÁRE, *vánzári*, s.f. **1.** Acțiunea de a *vinde* și rezultatul ei; vindere. ◊ (Pop.) *Vánzare bună!* = urare făcută negustorului (sau vânzătorului) de către cumpărător, la plecarea acestuia dintr-o prăvălie. *Vánzare silită* = vânzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. ◊ Loc. adj. *De vânzare* = oferit spre vânzare, destinat vânzării, menit să fie vândut. **2.** (Concr.) Ceea ce se vinde, obiectul care se vinde; marfă. **3.** (Ec.) Procesul de schimb al unor mărfuri, corporale și necorporale, contra unei sume de bani, numită preț. **4.** Fig. Trădare. — **Vinde** + suf. *-are*.

VĂNZÁTÓR, **-OÁRE**, *vánzátori*, *-oare*, s.m. și f. **1.** Persoană fizică sau juridică care vinde bunuri (ocazional sau permanent). ◊ Spec. Persoană care este angajată într-un magazin pentru a efectua vânzarea mărfurilor și pentru a servi clientela. ◊ Expr. (lr.) *Vánzátor de piei de cloșcă* = negustor fără marfă și fără capital. ◊ (Adjectival) Care este de vânzare, destinat vânzării, de vândut. ◊ Loc. vb. *A face (un bun imobil) vânzátor* = a pune în

vânzare, a vinde. **2.** Fig. (Adesea adjectival) Trădător, înșelător. — **Vinde** + suf. *-ător*.

VĂNZOLEÁLÁ, *vánzoleli*, s.f. Faptul de a (*se*) *vánzoli*; frământare, agitație, mișcare, vântoliz. — **Vánzoli** + suf. *-eală*.

VĂNZÓLI, *vánzolesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (*se*) frământa, a (*se*) zbate, a (*se*) agita (de colo până colo). **2.** Refl. (Înv.) A se război, a se lupta. — Din magh. *vonzolini*.

VĂNZÓLIRE, *vánzoliri*, s.f. Acțiunea de a (*se*) *vánzoli* și rezultatul ei. — V. *vánzoli*.

VĂNZÓLÍT s.n. (Rar) Vánzoleală. — V. *vánzoli*.

VĂRÁRE, *várári*, s.f. Acțiunea de a (*se*) *vári* și rezultatul ei. — V. *vári*.

VÁRCOLÁC, *várcolaci*, s.m. I. **1.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă fără reprezentare concretă, care mănâncă Luna și Soarele (provocând fazele Lunii, eclipse etc.) **2.** Strigoii. **II.** Peștișor artificial de metal, folosit ca nadă la pescuitul cu undiță. [Var.: *várcoláci*, *várcolág*, *várgolág*, *várcolic* s.m.] — Din bg. *várkolak*.

VÁRCOLÁCI s.m. v. *várcolac*.

VÁRCOLÁG s.m. v. *várcolac*.

VÁRCOLÍC s.m. v. *várcolac*.

VÁRF, *várfuri*, s.n. **1.** Partea cea mai de sus (ascuțită) a unor obiecte înalte (case, copaci etc.) sau a anumitor forme de relief (deal, munte). ◊ Expr. *Asta pune (sau, rar, face) vârful (la toate)* = asta întrece orice închipuire sau așteptare, este din cale-afară. (*Plin*) *cu vârful* sau *încărcat cu vârful* = plin de tot, până sus. ◊ Fig. (La pl.) Persoanele care se află în fruntea unei organizații, a unor grupuri sau clase sociale etc. ◊ (Rar *din*) *várful limbii* (sau *buzelor*) = a vorbi petic; *p. ext.* a vorbi afectat. **3.** Punctul de intersecție a laturilor unui unghi sau ale unui triunghi, a muchiilor unei piramide etc. **4.** Fig. Moment de intensitate maximă a unei activități. ◊ *Ore de vârful* = **a)** (în legătură cu mijloace de transport, magazine sau alte unități de servire a populației) ore de afluență maximă, de mare aglomerație și de solicitare intensă; **b)** (în legătură cu sursele de apă, de energie electrică, de gaze) ore în care consumul este foarte intens. *Vârful de consum* = cantitate maximă de energie electrică necesară abonaților unei rețele electrice la anumite ore din zi sau în anumite perioade ale anului. — Din sl. *vrühü*.

VÁRFÁR, *várfare*, s.n. **1.** Țăpoi cu coada lungă, cu care se poate așeza fânul în vârful stogului. **2.** Vârful de munte. — **Vârful** + suf. *-ar*.

VÁRFȘÓR s.f. v. *várfușor*.

VÁRFÚI, *várfuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face vârful unei grămezi. **2.** A umple până sus un vas, un recipient etc.; a face să fie plin ochi. **3.** Fig. (Despre munți, culmi etc.) A-și înălța, a-și profila vârful. — **Vârful** + suf. *-ui*.

VÁRFÚIT, **-Ă**, *várfuiți*, *-te*, adj. **1.** Prelungit în formă de vârful, cu vârful; țuguat, ascuțit. **2.** (Despre recipiente) Plin până sus, umplut cu vârful. — V. *várfui*.

VÁRFULEȚ, *várfulețe*, s.n. Diminutiv al lui *vârful*; vârful, vârfulșor; capăt, extremitate (mică). — **Vârful** + suf. *-uleț*.

VÁRFUȘÓR, *várfușoare*, s.n. Vârfululeț. [Var.: *várfșor* s.n.] — **Vârful** + suf. *-ușor*.

VÁRFÚȚ s.n. (Rar) Vârfululeț. [Var.: *várfúț* s.n.] — **Vârful** + suf. *-uț*.

VÁRGOLÁC s.m. v. *várcolac*.

VÁRÍ, *vár*, vb. IV. **1.** Tranz. A băga, a introduce. ◊ Expr. *A-i vârî cuiva (ceva) pe gât* = a sili pe cineva să accepte un lucru împotriva voinței, intereseului sau plăcerii sale. *A-i vârî cuiva (ceva) în cap* = **a)** a face pe cineva să priceapă bine un lucru; **b)** a face pe cineva să creadă ceea ce nu este adevărat; **c)** a sugera cuiva ceva. *A-și vârî nasul în ceva (sau undeva, în toate)* sau *a-și vârî nasul unde nu-i fierbe oala* = a se amesteca, a interveni (inoportun) în ceva (sau undeva, în toate) sau în lucruri care nu-l privesc. *A-și vârî (sau a-i vârî cuiva) mințile în cap* = a-și da bine seama (sau a face să-și dea seama) de urmările faptelor sale; a se cuminti și a face să se cumițească. *A vârî vrajbă (sau zăzanie, intrigă etc.)* = a provoca (cu intenție) neînțelegeri, ură, intrigi; a învrăjbi. ◊ A înfige, a împănța. ◊ A investi bani, capital. **2.** Tranz. A face (pe cineva) să intre undeva (de bunăvoie sau forțat). ◊ Expr. *A vârî pe cineva (de viu) în groapă (sau în mormânt, în pământ)* = **a)** a pricinui moartea cuiva, a omorî pe cineva cu zile; **b)** a cauza cuiva supărări foarte mari. *A vârî (pe cineva) în boală (sau în toate bolile, în sperieți, în toți sperieții, în groază, în răcori)* = a speria tare

(pe cineva); a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoșa. A *vârî* (pe cineva) *la închisoare* (sau *la pușcărie*) = a face să fie închis, întemnițat. **3.** Refl. A intra, a se băga în... ⇨ Expr. *A se vâri sub pielea cuiva* = a câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea cuiva. ♦ Tranz. A face ca cineva să fie angajat sau a angaja într-un serviciu. ⇨ A se înghesuși. ⇨ Expr. *A se vâri în sufletul cuiva* = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă. ♦ A se amesteca între alții (intervenind într-un sens oarecare). — Din sl. **vřeti**.

VĂRLĂV, -Ă, *vărlavi*, -e, adj. (Reg.) lute în mișcări; vrednic, îndemnatic. — Din sb. **vrljav**.

VĂRLUGĂ s.f. v. **zvârlugă**.

VĂRSTĂ¹, *vârste*, s.f. **1.** Timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un anumit moment din viața ei; numărul de ani (și de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. ⇨ *Președinte de vârstă* = președinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. ⇨ Loc. adj. *În vârstă* = bătrân. *De-o vârstă cu...* = care are același număr de ani cu... *Fără vârstă* = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. *Între două vârste* = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. **2.** Etapă din viața unei ființe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. ⇨ *Vârsta a treia* = perioada de după pensionare. **3.** Număr de ani împliniți care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.). **4.** (Inv.; în sintagma) *Vârsta de mijloc* = Evul Mediu. **5.** Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de strate grupate într-un etaj geologic. [Var.: (reg.) **vřstă** s.f.] — Din sl. **vrusta**.

VĂRSTĂ², *vârste*, s.f. (Reg.) **1.** Dungă sau bandă de altă culoare (într-o țesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. **2.** Mânunchi de flori, buchet. [Var.: **vřstă** s.f.] — Din sb. **vrsta**.

VĂRSTEAN, *vărteni*, s.m. (Rar) Persoană considerată în raport cu altă persoană de aceeași vârstă¹ cu ea. — **Vărstă**¹ + suf. -ean.

VĂRSTNIC, -Ă, *vărstnici*, -ce, adj. **1.** Trecut de epoca tinereții, înaintat în vârstă¹. ⇨ *Mai vărstnic decât...* = mai în vârstă¹ decât... **2.** (Inv.; adesea substantivat) De aceeași vârstă¹ (cu altcineva). [Var.: **vřstnic**, -ă adj.] — **Vărstă**¹ + suf. -nic.

VĂRSTNICIE s.f. (Rar) Vârstă¹ de adult. — **Vărstnic** + suf. -ie.

VĂRȘAR, *vărșari*, s.m. Pescar care pescuiește cu vârșă. — **Vârșă** + suf. -ar.

VĂRȘĂ, *vărșe*, s.f. Unealtă de pescuit în formă lunguiată, alcătuită dintr-un coș făcut din plasă sau din nulele de răchită împletite, cu gura îngustă și întoarsă înăuntru în formă de pâlnie; vintir. [Pl. și: *vărșji*] — Din sb. **vřša**.

VĂRȘTI interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal când țâșnește dintr-un loc. — Onomatopee.

VĂRTECŪȘ s.n. v. **vărticuş**.

VĂRTEJ, *vărtejuri*, s.n. **1.** Porțiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mișcare de rotație; turbion, bulboană, vârtoare, vărticuş. ♦ Rotire a apei (sau a spumei) sub formă de cercuri repetate, în locul unde se confundă cineva sau ceva. ♦ (Fiz.) Mișcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translație și de rotație. **2.** Vânt puternic, vijelios, care se învârtă cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, hârtii, frunze uscate etc.) ♦ Sul, coloană, trambă (de praf, de fum, de zăpadă etc.). ♦ Compus: *vărtejul-pământului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu flori galbene (*Medicago orbicularis*); **b)** mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roșii dispuse în vârful tulpinii, care crește prin locuri stâncose din regiunea alpină (*Pedicularis verticillata*). **3.** Mișcare (amețitoare) în cerc. ♦ Fig. Vălmășag care târâște pe cineva ca o vârtoare; amețeață, buimăceață, zăpăceață. **4.** Loc în creștetul capului omului sau pe pielea animalelor de unde părul pornește în toate direcțiile. **II.** Nume dat unor unelte care, atunci când funcționează, descriu o mișcare circulară: **a)** fus pe care se desfășoară o funie sau un lanț la capătul cărora se află o găleată, și care se învârtă cu ajutorul unei manivele, folosit pentru a scoate apă din puț, pământ din gropi etc.; **b)** (reg.) unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a se repara roata; **c)** încuietorie la ușă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârtă în jurul unui cui; **d)** unealtă din lemn folosită pentru presat (la teascul de stors struguri) sau pentru strâns (la masa dulgherului); **e)** unealtă de dogărie care servește la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. — Din bg. **vărtez**.

VĂRTEJ, *vărtelesc*, vb. **IV.** Refl. și tranz. (Rar) A (se) învârteji, a (se) învolbură. — Din **vărtej**.

VĂRTEJITŌR, -OĂRE, *vărtejitori*, -oare, adj. (Rar) Care învolbură, răscolește. — **Vărteji** + suf. -tor.

VĂRTEJUL, *vărtejuesc*, vb. **IV.** Refl. (Rar) A se învârteji. — **Vărtej** + suf. -ui.

VĂRTEJUIRE, *vărtejuiuri*, s.f. (Rar) Faptul de a se *vărteji*; învolburare. — **V. vărtejui**.

VĂRTELNIC, -Ă, *vărtelnici*, -ce, adj. (Rar) Care se învârtă ca o vârtelniță. ♦ (Neobișnuit) Cu vârtejuri, plin de vârtejuri. — Cf. **vărtelniță**.

VĂRTELNIȚĂ, *vărtelnițe*, s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se deapănă firele de cânepă, de lână, de bumbac; depănătoare. ♦ Mașină care servește la înfășurarea sau la desfășurarea sulurilor ori a sârmelor de metal laminat. — Cf. bg. *vărtelka*.

VĂRTICŪȘ, *vărticuşuri*, s.n. (Rar) Vărtej (I 1). [Var.: **vărtecuş** s.n.] — Din [în]**vărtecuş**.

VĂRTOJIT, -Ă, *vărtojiți*, -te, adj. (Reg.) Învârtoșat. — Din **vărtos**.

VĂRTŌP s.n. v. **hărtop**.

VĂRTŌS, -OĂSĂ, *vărtoși*, -oase, adj., adv. **I.** Adj. **1.** Puternic, voinic, viguros, robust. **2.** Tare, des, îndesat, solid, dur, dens, compact. ♦ (În expr.) *Vărtos la cap* = dărz, încăpățânat, îndărătnic. ♦ (Despre vinuri) Care are o concentrație mare de alcool; tare. **II.** Adv. **1.** Cu putere, cu forță, cu tărie, zdravăn. **2.** (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă, mai mult, cu atât mai mult. — Lat. ***virtuosus** (< *virtus*, -utis).

VĂRTOȘIE s.f. Putere, vigoare, forță. — **Vărtos** + suf. -ie.

VĂRTŪTE, *vărțuți*, s.f. (Inv.) **1.** Putere, tărie, vigoare. ⇨ Expr. *Om în vărțute* = om în putere. *A fi tare de vărțute, dar slab de minte* = a fi puternic, dar prost. **2.** Bărbăție, curaj, vrednicie (războinică). **3.** Proprietate, însușire, calitate. — Lat. **virtus**, -utis.

VĂRVŪȚ s.n. v. **vărful**.

VĂȘC s.m. Plantă semiparazită care crește pe ramurile unor copaci, cu frunzele pieloașe, totdeauna verzi, cu tulpina ramificată și cu fructul în forma unor boabe albe sau gălbui, folosită ca plantă medicinală (*Viscum album*). ⇨ Compus: *văsc-de-stejar* = mărgăritar. — Lat. **viscum**.

VĂȘCŌS, -OĂSĂ, *vășcoși*, -oase, adj. Care prezintă vășcozitate; cleios, lipicios. — Lat. **viscosus**.

VĂȘCOZITĂTE s.f. v. **viscozitate**.

VĂȘLĂȘ, *vășlași*, s.m. Persoană care mănăiește vășlele¹, care conduce o ambarcație cu vășle¹; vășlitor. — **Vășlă**¹ + suf. -aș.

VĂȘLĂ¹, *vășle*, s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se conduce o ambarcație, formată dintr-o parte mai lată, care lovește apa, și dintr-o coadă lungă, de care ține vășlașul; ramă, lopată. — Din sl. **veslo**.

VĂȘLĂ², *vășle*, s.f. (Reg.) **1.** Coardă de viță-de-vie cu câțiva ciorchini, care se păstrează pentru iarnă. **2.** Mânunchi de spice câte poate cuprinde secerătorul cu mâna. — Din bg. **sveslo**.

VĂȘLİ, *vășlesc*, vb. **IV.** Intranz. A mănui vășlele¹ în apă, făcând să înainteze o ambarcațiune. — Din **vășlă**¹. Cf. bg. *veslja*, sb. *vesliti*.

VĂȘLIRE, *vășliri*, s.f. Acțiunea de a *vășli* și rezultatul ei; lopătare, vășlit. — **V. vășli**.

VĂȘLIȘOĂRĂ, *vășlișoare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui **vășlă**¹. — **Vășlă**¹ + suf. -ișoară.

VĂȘLIT, *vășlituri*, s.n. Vășlire. — **V. vășli**.

VĂȘLITŌR, *vășlitori*, s.m. (Rar) Vășlaș. — **Vășli** + suf. -tor.

VĂȘCĂ, *vășc*, vb. **I.** Intranz. (Reg.) **1.** A se mișca din loc; a se urni, a se clinti. ♦ A se foi, a forfoți. **2.** Fig. A cărți, a murmura. — Et. nec.

VĂZDOĂGĂ, *văzdoage*, s.f. (Bot.; reg.) Crăiță. — Cf. rus. *gvozdk a*, ucr. *hvozdyk*.

VĂZDOGEĂ, *văzdogele*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *văzdoagă*. — **Văzdoagă** + suf. -ea.

VEAC, *veacuri*, s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol. **2.** Interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare. ⇨ *Veacul de mijloc* = Evul Mediu. *Veac de aur* = perioadă istorică de înflorire a vieții materiale și culturale. ⇨ Loc. adj. și adv. *Din veac sau de veacuri* = (care există, s-a întâmplat etc.) de foarte multă vreme, din moși-strămoși. ♦ (Reg.) Mers al vremii, stare meteorologică. **3.** (La pl.; în forma *veci*) Veșnicie, eternitate. ⇨ Loc. adj. *De veci* = etern, veșnic. ⇨ Loc. adv. *În veci* sau (*în*) *veac de veac*, *în veac* etc. = pururea, întotdeauna, mereu; (în construcții negative) niciodată, nicicând. *Pe veci* = pentru totdeauna. **4.** (Pop. și fam.) Viață, existență, trai. ⇨ Expr. *A-și face (sau a-și duce, a-și trece, a-și petrece) veacul* = a trăi (într-un anumit fel). [Pl. și: (**3.** m.) *veci*] — Din sl. **věkŭ**.

VECE, *veci*, s.f. **1.** Organ suprem al puterii în unele orașe rusești în sec. X-XV. **2.** Nume dat mai multor organe reprezentative ale puterii de stat din fosta Iugoslavie. — Din sb. **veće**.

VECERNIE, *vecernii*, s.f. **1.** Slujbă religioasă care se face spre seară, în ajunul sau în ziua unei sărbători bisericesti. **2.** Timp al zilei pe la apusul Soarelui; chindie. — Din sl. **večerinja**.

VECHI, **VĒCHE**, *vechi*, adj. **1.** Care există de mult timp, din alte vremuri; care ține, durează, se face de multă vreme; făcut de mult. ⇨ *Lumea veche* = **a)** societate dispărută sau pe cale de dispariție; **b)** Antichitate; țările,

locuitorii din Antichitate; **c**) nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia și Africa) cunoscute până la descoperirea Americii. *Vorbă veche* = vorbă moștenită din timpuri îndepărtate; maximă, zicătoare, prover. ♦ (Despre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; care este cunoscut (și studiat) sub aspectul ei din trecut (deosebit de cel actual). ♦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuți. ♦ (Despre alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Obținut, recoltat, preparat de prea multă vreme; care și-a pierdut calitățile inițiale; lipsit de gust; alterat, stricat. **2.** Care a fost folosit mult și este stricat, uzat. **3.** (Rar) Bătrân. ♦ Fig. Îmbătrânit (înainte de vreme). ♦ Care exercită de multă vreme o profesie. **4.** (Marcând raportul dintre oameni) Cu care cineva are relații, se cunoaște de multă vreme. **5.** Care a îndeplinit în trecut o anumită funcție, a avut o anumită ocupație etc. pe care n-o mai are în prezent; fost. **6.** (Despre ființe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre obiecte, fenomene etc.) care a existat într-o epocă anterioară; perimat. ♦ Loc. adj. și adv. (Inv.) *Din vechi* = din vechime, de demult. ♦ Care nu se mai folosește, nu mai prezintă interes, ieșit din uz. ♦ (Despre oameni) Cu concepții învechite. ♦ (Substantivat, n.) Ceea ce nu mai corespunde timpului sau stadiului dintr-un moment dat, ceea ce este depășit, perimat, pe cale de dispariție. — Lat. pop. **veclus** (= *vetulus*).

VECHIE, s.f. (Inv.) Vechime; Antichitate. — **Vechi** + suf. *-ie*.

VECHIL, *vechili*, s.m. **1.** (În trecut) Persoană care supraveghea și administra munca de pe o moșie, om de încredere al unui moșier; administrator de moșie. **2.** (Inv.) Avocat. — Din tc. **vekl**.

VECHIME s.f. **1.** Faptul de a fi vechi, de a exista de multă vreme; însușirea, caracterul, starea a ceea ce este vechi. ♦ Numărul de ani pe care cineva i-a prestat într-o slujbă, într-o funcție. **2.** Vreme de demult, timpuri îndepărtate; Antichitate, vechie. — **Vechi** + suf. *-ime*.

VECHITURĂ, *vechituri*, s.f. **1.** Lucru vechi sau învechit, uzat; *spec.* haină uzată, zdreanță. **2.** (Rar) Vechime (1); uzură. — **Vechi** + suf. *-tură*.

VECIÉ s.f. Eternitate, veșnicie. ♦ Loc. adj. și adv. *Pe vecie* = veșnic, etern. — **Veac** + suf. *-ie*.

VECIN, **-Ă**, *vecini*, *-e*, adj., s.m., s.f. I. **1.** Adj. Care este, se află, stă alături, în apropiere de cineva sau de ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care trăiește, locuiește, se află alături sau în apropiere de cineva ori de ceva; popor, stat etc. care este vecin (**I 1**) cu alt popor, cu alt stat etc. ♦ Loc. adv. *Prin* (sau *în*) *vecini* = prin (sau în) apropiere, (pe undeva pe) alături. II. S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Țăran dependent de stăpânul feudal; rumân, iobag. — Lat. **vicinus**.

VECINĂTATE, *vecinătăți*, s.f. I. **1.** Starea, situația cuiva sau a ceva care este, se află, locuiește, trăiește alături, în apropiere de altcineva sau de altceva; raportul dintre doi sau mai mulți vecini. **2.** Loc situat alături de cineva sau de ceva; împrejurime. **3.** Cei care sunt sau locuiesc alături sau în apropiere (față de alții sau față de un loc dat). II. Stare de vecin (II); vecinie, rumânie, iobăgie. — Lat. **vicinitas**, **-atis**.

VECINIC, **-Ă** adj. v. **veșnic**.

VECINICIE s.f. v. **veșnicie**.

VECINIE s.f. Vecinătate (II). — **Vecin** + suf. *-ie*.

VECSSEL, *vecsese*, s.n. (Inv.) Poliță. — Din germ. **Wechsel**.

VÉCTOR, *vectori*, s.m. **1.** Mărire matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcție și un punct de aplicație (reprezentată grafic printr-un segment de dreaptă orientat). ♦ (Adjectival) *Rază vectoroară*. **2.** (Med.) Organism care transmite germeni patogeni de la un animal la altul, de la om la om sau de la animale la om. [Accentuat și: *vector*] — Din fr. **vecteur**.

VECTORIAL, **-Ă**, *vectoriali*, *-e*, adj. Care aparține vectorului, privitor la vector, care folosește vectorii. ♦ *Calculul vectorial* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul operațiilor făcute cu vectori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **vectoriel**.

VECTORMÉTRU, *vectormetre*, s.n. (Elt.) Aparat electric pentru măsurarea caracteristicilor curenților alternativi. — Din fr. **vecteurmètre**.

VECUÍ, *vecuiesc*, vb. IV. Intrans. (Pop.) A locui, a petrece vreme îndelungată undeva sau cu cineva. — **Veac** + suf. *-uí*.

VÉDA, *vede*, s.f. Cea mai veche scriere sacră indiană, considerată operă necreată, existând dintotdeauna și dobândită prin revelație de câțiva înțelepți primordiali, care au transmis-o posterității. — Din fr. **Védas**.

VEDEĂ, *văd*, vb. II. **1.** I. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului. ♦ Loc. adv. *Pe văzute* = **a**) în fața tuturor, în mod deschis; **b**) condiția de a vedea cu proprii săi ochi. ♦ Expr. (Tranz.) *A vedea lumina zilei* = a se naște. (Fam.) *Cum te văd și cum mă vezi* = evident, clar, sigur, categoric. **2.** Tranz. A fi de față, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment. **3.** Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. ♦ Intrans. A pătrunde, a descifra (cu privirea). ♦ P. gener. A cerceta, a căuta. **4.** Refl. A fi, a ajunge, a se pomeni, a se găsi

într-o anumită situație. **5.** Tranz. și refl. recipr. A (se) întâlni undeva. ♦ Expr. (Refl. recipr.) *Să ne vedem sănătoși* (sau *cu bine*)! formulă de salut la despărțire. ♦ Tranz. A vizita. **6.** Intrans. A avea grijă, a îngriji, a se ocupa (de cineva sau de ceva). ♦ Tranz. (Pop.) A ajuta. **7.** Tranz. A căpăta, a primi, a se alege cu ceva. II. **1.** Tranz. A-și da seama, a remarca, a constata, a observa. ♦ Expr. *Ce să vezi?* sau *ce să vadă?* formulă prin care se exprimă mirarea față de ceva neașteptat. ♦ A lua în considerare; a considera, a socoti. ♦ Expr. *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). **2.** Tranz. A înțelege, a pricepe. ♦ A-și imagina, a-și închipui; a interpreta. **3.** Refl. impers. A părea, a se arăta. ♦ Expr. *Se vede că...* sau *se vede treaba (ori lucrul) că...* = e probabil, pesemne. **4.** Intrans. (La imperativ) A lua seama, a avea grijă să... *Vezi de te silește..., că, uite, avem oaspeți*. ♦ (Cu valoare de interjecție) Cuvânt cu care se atrage atenția cuiva asupra celor ce urmează. — Lat. **videre**.

VEDÉNIE, *vedenii*, s.f. **1.** Halucinație; nălucă, fantomă. ♦ (Rar) Miraj. ♦ Ființă care apare în mod nedeslușit sau neașteptat, care sperie prin aspectul ei ciudat; arătare. **2.** (Inv.) Imagine, reprezentare. **3.** (Pop.) Vedere (**I 1**). — Din sl. **viděnije** (după *vedere*).

VEDERE, (**I 4, II**) *vederi*, s.f. I. **1.** Faptul de a (*se*) vedea; percepere a imaginilor cu ajutorul văzului; vedenie. ♦ Loc. adv. *La vedere* = în văzul tuturor, în public, deschis. *Din vedere* = **a**) (numai) privind; (numai) după înfățișare, fără a-l fi cunoscut personal; **b**) la repezeală. ♦ Loc. prep. *În vedere...* = în scopul..., pentru... ♦ Expr. *A avea pe cineva în vedere* = a se interesa de aproape de cineva, a avea grijă (de cineva), a ține în evidență pentru un anumit scop. *A avea ceva în vedere* = a avea o intenție, a-și face un plan, a urmări realizarea unui scop. *A pune (cuiva ceva) în vedere* = a face cunoscut, a comunica cuiva o hotărâre; a avertiza. *A trece cu vederea* = a nu ține seamă, a nu lua în seamă; a scuza cuiva o greșeală; a omite. (Reg.) *La bună vedere!* formulă de salut la despărțire. ♦ (Pop.) Întâlnire (pusă la cale de părinți sau de pețitori) între două persoane de sex opus, pentru mijlocirea unei căsătorii. **2.** Simțul văzului; ochii. ♦ Expr. *A avea vederea scurtă* sau *a fi scurt de vedere* = a fi miop. **3.** Înfățișare, chip, aspect. **4.** Priveliște, peisaj. ♦ Fotografie înfățișând un peisaj; carte poștală ilustrată. II. (Mai ales la pl.) Părere, idee, concepție, convingere. — V. **vedea**.

VEDETĂ, *vedete*, s.f. I. **1.** Actor sau actriță care deține un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (și se bucură de renume, de mare popularitate); sportiv de mare talent și popularitate; *p. ext.* persoană care vrea să iasă în evidență, să epateze. II. Navă mică (de război) care navighează pe fluviu sau în apropierea litoralului, pe o rază redusă de acțiune. III. Rând dintr-un text, tipărit cu caractere mai groase, spre a fi scos în evidență față de rest. — Din fr. **vedette**.

VEDETISM s.n. Preocupare, tendință de a se pune în evidență cu orice preț, de a epata; altitudine de afirmare exagerată a calităților proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv). — **Vedetă** + suf. *-ism*.

VÉDIC, **-Ă**, *vedici*, *-ce*, adj. Referitor la Vede, al Vedelor. — Din fr. **védique**.

VEDRIȘOARĂ, *vedrișoare*, s.f. (Rar) Vedriță. — **Vadră** + suf. *-ișoară*.

VEDRÎȚĂ, *vedrițe*, s.f. Diminutiv al lui *vadră*; vedrișoară. — **Vadră** + suf. *-iță*.

VEGÁN, **-Ă**, *vegani*, *-e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care nu consumă și nu folosește produse de origine animală. **2.** Adj. (Despre diete) Compus din astfel de produse. — Din engl. **vegan**.

VEGETĂ, *vegetez*, vb. I. Intrans. **1.** (Despre plante) A trăi, a crește, a se dezvolta. **2.** Fig. (Despre oameni) A trăi fără a realiza nimic, a duce o viață obscură, lipsită de activitate. — Din fr. **végéter**, lat. **vegetare**.

VEGETÁL, **-Ă**, *vegetali*, *-e*, adj. **1.** Care ține de plante, privitor la plante, de plante. ♦ (Substantivat, f.) Plantă. **2.** Extras din plante. ♦ *Cărbune vegetal* = pulbere neagră foarte fină care se obține prin pulverizarea cărbunelui de lemn și care are utilizări în medicină. — Din fr. **végétal**.

VEGETÁRE, *vegetări*, s.f. Faptul de a *vegeta*. — V. **vegeta**.

VEGETARIÁN, **-Ă**, *vegetarieni*, *-e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre alimentație, dietă etc.) Care se bazează (numai) pe produse vegetale (și pe lactate). **2.** S.m. și f. Adept al vegetarianismului. ♦ (Adjectival) *Persoană vegetariană*. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **végétarien**.

VEGETARIÁNISM s.n. Regim alimentar sau sistem de alimentație bazat pe produse vegetale, care exclude carnea, permițând unele alimente de origine animală (ouă, lactate, miere). [Pr.: *-ri-a-*] — **Vegetarian** + suf. *-ism*. Cf. fr. **végétarisme**.

VEGETATÍV, **-Ă**, *vegetativi*, *-e*, adj. **1.** Care indică natura proceselor fiziologice ce se petrec în afara controlului voluntar și se realizează într-un sector special al sistemului nervos central (supus controlului și conducerii scoarței). ♦ *Sistem nervos vegetativ* = sistem nervos care inervează organele interne. **2.** Care se referă la organe sau părți ale plantelor (altele decât cele de reproducere sexuată). ♦ *Înmulțire vegetativă* = înmulțire

asexuată prin bulbi, rizomi, butași etc. (și nu prin semințe, spori). — Din fr. **végétatif**, it. **vegetativo**.

VEGETĂȚIE, *vegetații*, s.f. 1. Totalitatea plantelor dintr-o regiune, zonă, țară etc., distribuite și asociate după anumite condiții naturale; mulțime de plante. ♦ Creștere, dezvoltare și întreținere a vieții unei plante. 3. Excrescență care se formează, se dezvoltă pe corpul omului sau al animalelor; polip. [Var.: **vegetațiune** s.f.] — Din fr. **végétation**, lat. **vegetatio**, -onis.

VEGETAȚIUNE s.f. v. **vegetație**.

VĒGHE, *veghe*, s.f. 1. Stare a celui care nu doarme; trezie. ♦ Priveghi (la un mort). 2. Ocrotire, pază, strajă. 3. (Mar.) Explorare a orizontului pentru a descoperi nave, avioane sau uscatul; *p. ext.* totalitatea persoanelor care execută această misiune. — Din **veghea** (derivat regresiv).

VEGHEĂ, *veghez*, vb. I. 1. Intrans. A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții. 2. Tranz. A îngriji un bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui). 3. Tranz. A păzi, a sta de strajă. ♦ A supraveghea o activitate; a fi atent la ceva. — Lat. **vigilare**.

VEGHEAT, -**Ă**, *vegheati*, -te, adj. (Înv.) Care veghează; treaz; vigilent, precaut. — V. **veghea**.

VEGHĒRE, *veghe*, s.f. Acțiunea de a **veghea**; veghe, pază, strajă. — V. **veghea**.

VEGHETŌR, -**OĂRE**, *veghe*, -oare, adj. (Rar) Care veghează, care păzește. — **Veghea** + suf. -*tor*.

VEHEMĒNT, -**Ă**, *vehementi*, -te, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Violent, impetuos, furunos. — Din fr. **véhément**, lat. **vehemens**, -ntis.

VEHEMĒNTĂ s.f. Violență, înfocare, impetuoșitate (în manifestări, ton). — Din fr. **véhémence**, lat. **vehementia**.

VEHICUL, *vehicule*, s.n. Mijloc de transport pe o cale de comunicație terestră, subterană, aeriană, cosmică, pe (sau sub) apă. — Din fr. **véhicule**, lat. **vehiculum**.

VEHICULĂ, *vehiculez*, vb. I. Tranz. A face să circule, a difuza, a transmite, a răspândi. — Din fr. **véhiculer**.

VEIŌZĂ, *veioze*, s.f. Lampă (mică) de noapte cu abajur. — Din fr. **veilleuse**.

VEL adj. invar. (Preceda un titlu sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Mare. *Vel-logofăt*. — Din sl. **velil**.

VELĂR¹, -**Ă**, *velare*, adj., s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vâltul palatului. — Din fr. **vélaire**.

VELĂR², *velari*, s.m. Muncitor sau marinar specializat în confecționarea și repararea velor. ♦ Marinar care execută manevra navelor sau a ambarcațiunilor cu vele. — Cf. it. *velaio*, fr. *voilier*.

VELĂRIUM s.n. Pânză mare care acoperea teatrele sau arena circului la romani. [Pr.: -*ri-um*] — Din lat. **velarium**, fr. **vélarium**.

VELATŪRĂ, *velaturi*, s.f. Totalitatea velor unei nave cu pânze. — Din it. **velatura**.

VELĂ, *vele*, s.f. Pânză de corabie, care asigură deplasarea navei sub acțiunea vântului; *p. ext.* corabie, ambarcațiune cu pânze. ♦ (La pl.) Sport care se practică cu ajutorul ambarcațiunilor cu pânze. — Din it. **vela**.

VELĂRIE¹, *velării*, s.f. 1. Meseria velarului². 2. Atelier în care se confecționează vele și obiecte din pânză de vele. — **Velar**² + suf. -*ie*.

VELĂRIE², *velării*, s.f. Obiecte din pânză de vele de la bordul navelor. — **Velă** + suf. -*ărie*.

VELEĂT, *veleaturi*, s.n. (Înv.) 1. Timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen; *p. ext.* an. ♦ Expr. *A-i trece (cuiva) veleatul* = a-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul. 2. Durată a vieții, trai. ♦ (În construcție cu verbele „a veni”, „a sosi”, „a sosi”) Sfârșitul vieții; moartea. [Var.: **văleăt** s.n.] — Din sl. **vŭlĕto** „în anul...”.

VELEITĂR, -**Ă**, *veleitari*, -e, adj., s.m. și f. 1. Adj. Care manifestă, exprimă, trădează o veleitate. 2. S.m. și f. Persoană care are anumite dorințe, pretenții, ambiții (nejustificate). [Pr.: -*le-i*] — Din fr. **vellĕtaire**.

VELEITĂTE, *veleități*, s.f. Dorință, pretenție, ambiție (nejustificată). [Pr.: -*le-i*] — Din fr. **vellĕté**.

VELICORŪS, -**Ă**, *velicoruși*, -se, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Persoană care face parte din ramura cea mai numeroasă a poporului rus. 2. Adj. Care aparține velicorșilor (1), referitor la velicorșii. — Din rus. **velikorus**.

VELIĒR, *veliere*, s.n. Corabie. — Din it. **veliero**.

VELIN, -**Ă**, *veline*, adj. (În sintagmele) *Hârtie velină* sau *carton velin* = hârtie sau carton de calitate foarte bună, de culoare foarte albă, preparate dintr-o pastă fină. — Din fr. **velin**.

VELINȚĂ, *velințe*, s.f. Țesătură țărănească groasă de lână albă sau vărgată în diferite culori, de obicei împăslită la puiă, folosită ca pătură, cuvertură, covor etc. [Pl. *velinți*] — Cf. ngr. *velĕntza*, sb. *velenac*.

VELIST, -**Ă**, *velisti*, -ste, s.m. și f. Sportiv care participă la concursuri de vele. — **Velă** + suf. -*ist*.

VELĪT, *veliiți*, adj. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Care ocupa primul loc în ierarhia boierilor; de rangul întâi; mare. — **Vel** + suf. -*it*.

VELNICĒR, *velniceri*, s.m. (Înv. și reg.) Proprietar al unei velnițe; persoană care lucrează la o velniță; povarnegiu. — **Velniță** + suf. -*ar*.

VĒLNIȘ, *velniși*, s.m. Arbore înalt cu scoarța cenușie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roșietice dispuse în umbel; vânj (*Ulmus levis*). — Et. nec.

VĒLNIȚĂ, *velnițe*, s.f. (Reg.) Instalație rudimentară (la țară) pentru fabricarea rachiului, țuicii, spiritului; povarnă. — Din ucr. **vyntyc'a**.

VELOCIPĒD, *velocipede*, s.n. (Rar) Vehicul cu două roți inegale, precursor al bicicletei. — Din fr. **vélocipède**.

VELOCIPĒDIST, -**Ă**, *velocipediști*, -ste, s.m. și f. (Rar) Persoană care circulă cu velocipedul. — Din fr. **vélocipédiste**.

VELOCITĂTE s.f. (Livr.) luteală, repezițiune, viteză. — Din fr. **vélocité**, it. **velocità**.

VELODRŌM, *velodromuri*, s.n. Pistă special amenajată, de formă circulară și înclinată, pentru cursele de biciclete (sau de motocicletă). — Din fr. **vélo-drome**.

VELOGRAFĒE, *velografii*, s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar înalt pentru obținerea de tipare artistice asemănătoare fotografiei. — Din fr. **vélographie**.

VELŪR s.n. 1. Catifea. ♦ Țesătură din lână de calitate superioară, supusă unor procese tehnologice, datorită cărora capătă aspect de catifea. 2. Piele tăbăcită de taurine, scâmoșată pe una dintre părți și folosită mai ales pentru fețe de încălțăminte. [Var.: (Înv.) **velŭră** s.f.] — Din fr. **velours**.

VELURĂ¹, -**Ă**, *velurați*, -te, adj. Scâmoșat pe o parte; cu aspect de velur. — **Velur** + suf. -*at*.

VELŪRĂ s.f. v. **velur**.

VENĂL, -**Ă**, *venali*, -e, adj. (Livr.) Care este lipsit de scrupule, care face orice lucru (reprobabil) pentru bani. — Din fr. **vénal**, lat. **venalis**.

VENALITĂTE, (2) *venalități*, s.f. 1. (Livr.) Însușirea, caracterul a ceea ce este venal. 2. Faptă venală. — Din fr. **vénalité**.

VĒNĂ, *vene*, s.f. 1. Vână (I 1). 2. Fig. (Livr.) Conjunctură favorabilă; șansă, noroc (la un joc de noroc). — Din fr. **veine**, lat. **vena**.

VĒNDĒȚĂ, *vendete*, s.f. Cutumă justițiară frecventă în trecut în Corsica și în sudul Italiei, potrivit căreia o stare de inimizității provocată de o ofensă sau de un omor se extindea și asupra rudelor victimei, care își aveau obligația de a o răzbuna; *p. gener.* ură puternică, sete de răzbunare nestăpănită. — Din it. **vendetta**.

VENECTĂZIE s.f. (Med.) Dilatație a unei vene. — Din germ. **Venektasie**.

VENERĂ, *venerez*, vb. I. Tranz. A respecta în mod deosebit, a cinști în cel mai înalt grad, a manifesta o prețuire profund respectuoasă pentru cineva sau ceva. — Din fr. **vénerer**, lat. **venerari**.

VENERĂBIL, -**Ă**, *venerabili*, -e, adj., s.m. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care inspiră cel mai profund respect, care este vrednic de o stimă, de o considerație deosebită. ♦ *Vârsta venerabilă*, se spune despre vârsta unui om foarte bătrân. 2. S.m. (La catolic) Titlu dat unui candidat la beatificare și canonizare, înainte de a deveni fericit și apoi sfânt. — Din fr. **vénération**.

VENERĂRE, *venerări*, s.f. Faptul de a **venera**. — V. **venera**.

VENERĂȚIE s.f. Respect profund, stimă deosebită, prețuire adânc respectuoasă pentru cineva sau ceva. [Var.: (Înv.) **venerațiune** s.f.] — Din fr. **vénération**, lat. **veneratio**, -onis.

VENERAȚIUNE s.f. v. **venerație**.

VENERIĂN, -**Ă**, *venerieni*, -e, adj. (Rar) Veneric. [Pr.: -*ri-an*] — Din fr. **vénérien**.

VĒNĒRIC, -**Ă**, *venerici*, -ce, adj. (Despre boli) Care se răspândește prin contact sexual; care afectează organele genitale; venerian. — Din germ. **venerisch**.

VENEROLŌG, -**Ă**, *venerologi*, -ge, s.m. și (Rar la f.) Specialist în venerologie. — Din **venerologie** (derivat regresiv). Cf. rus. *venĕrolog*.

VENEROLOGĒE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și tratarea bolilor venerice. — Din fr. **vénérologie**.

VĒNESĒȚIE, *veneseții*, s.f. Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge. — Din engl. **venesection**.

VĒNĒȚ, *veneți*, s.m. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită în Antichitate în nord-estul Peninsulei Italice și supusă de romani; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din fr. **Vénètes**.

VĒNETĒC, -**Ă**, *venetici*, -ce, s.m., s.f. I. S.m. și f. (Adesea peior.) Persoană venită undeva din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. II. S.m. Veche monedă venețiană de aur, care a circulat în trecut și în Țările Române. ♦ (Adjectival) *Galben venetic*. — Din ngr. **venĕtikos**, (II) și tc. **venedik**.

VENEȚIÁN, -Ă, *venețieni*, -e, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Veneția. **2.** Adj. Care aparține Veneției sau venețienilor (**1**), referitor la Veneția ori la venețieni. [Pr.: -ți-an] — **Veneția** (n. pr.) + suf. -ean.

VENEZUELÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean**.

VENEZUELEÁN, -Ă, *venezueleni*, -e, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Venezuelei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Venezuelei sau venezuelenilor (**1**), privitor la Venezuela ori la venezueleni. [Pr.: -zu-e-. — Var.: **venezuelan**, -ă, **venezuelián**, -ă s.m. și f., adj.] — Din fr. **vénezélien**.

VENEZUELIÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean**.

VENEZUELÍT, -Ă, *venezueliți*, -te, adj. (Rar) Venezuelean. [Pr.: -zu-e-] — **Venezuela** (n. pr.) + suf. -ít.

VENGHERCÁ, vengherci, s.f. (Inv. și reg.) Haină scurtă de postav îmbălnătită (împodobită cu șireturi sau cu brandenburguri). [Var.: **vinghércá** s.f.] — Din rus. **vengherka**.

VENÍ, vin, vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa înspre persoana care vorbește sau despre care se vorbește; a se apropia de un loc, de o așezare; *p. ext.* a merge, a trece pe lângă sau printr-un anumit loc. ⇨ Expr. *Du-te-vino* subst. = mișcare, circulație intensă, neîntreruptă și în ambele sensuri. *Vino-noace* subst. = **a)** farmec, drăgălășenie, atracție irezistibilă; **b)** (rar) ademenire, ispită, păcat. ⇨ A merge împreună cu cineva sau în urma cuiva. ⇨ Expr. (Pop.) *A veni după cineva* = a se căsători cu cineva. ⇨ A intra (în locul, în spațiul unde se află vorbitorul). ⇨ Expr. (Pop.) *A veni în slujbă* = a se angaja, a intra în slujba cuiva. ⇨ (Despre ape) A curge (la vale); a inunda, a se revărsa. ⇨ Expr. (Pop.) *A veni mare* = a-și ridica mult nivelul, a se umfla, a crește, a se revărsa. ⇨ A se deplasa la suprafața apei dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. ⇨ A merge, a se deplasa, a zbura prin aer dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. ⇨ A năvăli asupra sau împotriva cuiva. **2.** A sosi, a ajunge undeva sau la cineva (pornind dintr-un punct anumit). ⇨ Expr. *A veni pe lume* = a se naște. ⇨ (Despre obiecte) A fi adus, trimis, expediat de cineva, de undeva. ⇨ (Despre publicații) A sosi periodic undeva, a fi difuzat. ⇨ (Despre zgomote, cuvinte, mirosuri etc.) A ajunge (până) la persoana care vorbește sau la ființa despre care se vorbește ori într-un loc determinat. **3.** A se duce în vizită (sau în treacăt) la cineva sau undeva, a trece pe la cineva; a se prezenta; *p. ext.* a apărea, a se ivi. ⇨ Expr. *A-i veni* (cuiva) *lacrimile* = a plânge sau a fi gata să plângă. *A-i veni* (cuiva) *în* (sau *prin*) *minte* (sau *cap*) = a se gândi dintr-odată la ceva, a-și aminti de ceva. *Ce-i vine cuiva pe limbă* = ce exprimă cineva spontan și fără discernământ într-un moment de suferință. *Cum* (sau *ce*) *ii vine cuiva la gură* = cu termeni ireverențioși, cu insulte. **4.** A urma după altcineva sau după altceva; a succeda. ⇨ Expr. *Anul* (sau *luna*, *săptămâna* etc.) *ce vine* = anul (sau luna, săptămâna etc.) care urmează imediat după cea în curs. ⇨ A urma în grad sau în rang după...; a fi situat pe o anumită treaptă într-o ierarhie, după... **5.** A-și avea originea; a proveni, a purcede; a izvorî; a se trage (din...); a deriva. ⇨ A decurge (ca o consecință). **6.** A sosi în locul unde trebuie să se afle, unde se cuvine să fie, unde este așteptat. ⇨ Expr. (*Așa* sau *acum*) *mai vîi de-acasă* = începi să înțelegi, să fii mai conciliant, mai îngăduitor. *A-i veni mîntea la cap* (sau *la loc*) = a se potoli, a se liniști. *A-i veni inima la loc* sau *a-și veni în fire* = a se calma, a se liniși. *A-i veni* (cuiva) *numele* = a muri (undeva, departe). (În imprecății) *Veni-ți-ar numele!* **7.** (Despre așezări, locuri, construcții) A fi situat într-un anumit loc sau într-o anumită poziție. ⇨ A ajunge până la...; a atinge. **8.** A se vedea, a se pomeni, a ajunge într-o anumită poziție, situație, stare. ⇨ Expr. *A veni în nas* = a cădea (cu fața în jos). *A-i veni* (cuiva) *nu știu cum*, se spune când cineva se află într-o situație neplăcută, jenantă, penibilă. *A veni la putere* = a prelua puterea politică într-o țară. *A veni vorba de* (sau *despre*) *cineva* sau *ceva* = a ajunge cu discuția la un anumit subiect. *A veni la vorba* (sau *la cuvântul*, *la spusele*) *cuiva* = a recunoaște (prin desfășurarea ulterioară a lucrurilor) că prevederile cuiva (cu care nu a fost de acord) s-au adevărit, că sfaturile pe care le-a dat (fără a fi urmate) au fost bune. *Vorba vine*, se spune despre o afirmație care nu corespunde realității. *Cum vine asta?* se spune pentru a-și arăta nedumerirea sau nemulțumirea în legătură cu ceva. **9.** (Despre întâmplări, evenimente, fenomene) A se produce, a se întâmpla, a avea loc. ⇨ (Despre unități de timp) A sosi (în succesiune normală). ⇨ Expr. (Pop.) *Vine un an* (de când...) = se împlinește un an (de când...). *A-i veni cuiva ceasul* = a sosi pentru cineva momentul decisiv sau moartea. **10.** (Despre gânduri, sentimente, senzații etc.) A cuprinde, a pune stăpânire, a preocupa pe cineva. ⇨ Expr. *A-i veni* (cuiva) *toți dracii* = a se înfuria, a se mânia. *Ce ți-a venit* (să... sau *de...?*) se spune când cineva face un lucru ciudat, nepotrivit, nesăbuit. *Cum îi vine* (cuiva) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine. *A-i veni* (cuiva) *la îndemână* (sau *la socoteală*) = a-i conveni, a-i fi pe plac. **11.** (Despre încălțăminte, îmbrăcăminte) A fi pe măsura cuiva, a se potrivi; *p. ext.* a-i ședeă cuiva bine (sau rău). ⇨ (Inv., în

construcții negative) A se potrivi, a cadra. **12.** A-i reveni sau a i se cuveni ceva (de drept, printr-o împărțea etc.) ⇨ (Pop.) A reprezenta rezultatul unei măsurători, al unui calcul. **13.** (Pop.) A se afla într-o anumită legătură de dependență, de rudenie etc. (cu cineva). [Prez. ind. și: (pop.) *viu*] — Lat. **venire**.

VENÍN, (1) veninuri, s.n. **1.** Substanță toxică secretată de glandele unor animale (șerpi, insecte sau arahnide) și de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare). ⇨ Fig. Răutate; dușmănie. **2.** (Anat.; pop.) Fiere; *fig.* supărare, mahnire, necaz; furie. ⇨ Expr. *A face venin* = a se supăra foarte tare, a-și face sânge rău. *A pune* (cuiva) *venin la inimă* = a face ca cineva să se supere foarte tare. *A-și vărsa veninul* = a-și manifesta supărarea, mânia, furia față de cineva. — Lat. **venenum**.

VENINÁ, veninez, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învenina. — Din **venin**. **VENINÁRIȚĂ, veninarițe**, s.f. Plantă erbacee cu flori albe sau trandafirii, care se folosește în medicină pentru proprietățile ei iritante și purgative; avrămeasă (*Gratiola officinalis*). — **Venin** + suf. -ariță.

VENINÁT, -Ă, veninați, -te, adj. (Pop.) Înveninat. — V. **venina**.

VENINÓS, -OĂSĂ, veninoși, -oase, adj. Care conține sau secretă venin (**1**); care este otrăvit, care poate otrăvi. ⇨ Fig. Răutăcios, dușmănos; plin de răutate. — Lat. **venenosus** sau **venin** + suf. -os.

VENÍRE, veniri, s.f. Acțiunea de a veni și rezultatul ei; sosire, apariție; prezentare; venit. ⇨ Năvălire. — V. **veni**.

VENÍT, -Ă, (1) venituri, s.n., **(2) veniți**, -te, s.m. și f. **1.** S.n. Ceea ce se obține din desfășurarea unei activități, din plasarea unei sume de bani etc.; câștig, beneficiu. ⇨ *Venit național* = indicator macroeconomic al rezultatelor activității (anuale) reprezentând suma veniturilor încasate de factorii de producție care participă direct sau indirect la producție. **2.** S.m. și f. Persoană care vine, se prezintă undeva, la cineva. ⇨ *Nou-venit* = persoană sosită de curând undeva, la cineva. — V. **veni**.

VENÍTĂ s.f. (Pop.) Venire. — V. **veni**.

VENÓS, -OĂSĂ, venoși, -oase, adj. Care aparține venei (**1**), privitor la venă, care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor. — Din fr. **veineux**, lat. **venosus**.

VENOZITÁTE s.f. Modul de distribuire a venelor în corp sau într-un organ al corpului. — Din fr. **vénosité**.

VENTÍL, ventile, s.n. Piesă care servește ca organ de închidere a unei supape. [Pl. și: *ventiluri*] — Din germ. **Ventil**.

VENTILÁ, ventilez, vb. I. Tranz. A împospăta aerul (viciat) dintr-un spațiu închis prin deplasarea și înlocuirea lui. ⇨ Refl. pas. Fig. (Despre idei, știri, proiecte) A fi pus în circulație, a ajunge obiect de discuție. — Din fr. **ventiler**, lat. **ventilare**.

VENTILÁRE, ventilări, s.f. Acțiunea de a (se) *ventila* și rezultatul ei; ventilație. — V. **ventila**.

VENTILATÓR, ventilatoare, s.n. Aparat sau organ al unei mașini cu care se împospătează aerul (viciat) într-un spațiu închis (prin deplasarea și înlocuirea lui), cu care se produc curenți de aer în uscătorii etc. — Din fr. **ventilateur**.

VENTILÁȚIE, ventilații, s.f. **1.** Împospătare a aerului (viciat) dintr-un spațiu închis; ventilarie, aeratie. ⇨ *Ventilație pulmonară* = proces fiziologic de circulație a aerului prin căile respiratorii și plămâni, prin alternanță ritmică a inspirației și expirației. **2.** Sistem, aparat, instalație pentru realizarea ventilației (**1**). — Din fr. **ventilation**, lat. **ventilatio**.

VENTRÁL, -Ă, ventrali, -e, adj. Care ține de pântec, privitor la pântec, din regiunea pântecului; *p. gener.* care aparține părții anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului; care aparține părții inferioare a corpului unui animal; privitor la aceste părți. — Din fr. **ventral**, lat. **ventralis**.

VENTRICEÁ, ventricele, s.f. (Bot.) Ventrilică (**1**). — Et. nec.

VENTRÍCUL, ventricule, s.n. (Anat.) Cavitate naturală, de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe. — Din fr. **ventricule**, lat. **ventriculus**.

VENTRICULÁR, -Ă, ventriculari, -e, adj. Care ține de ventricule, privitor la ventricule, din regiunea ventriculelor. — Din fr. **ventricular**.

VENTRICULOGRAFIE, ventriculografii, s.f. (Med.) Radiografie a ventriculilor cerebrali sau ai inimii. — Din fr. **ventriculographie**.

VENTRILICÁ, ventrilici, s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina culcată sau agățătoare și cu flori albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea (*Veronica tournefortii*). **2.** Plantă erbacee păroasă, cu tulpina târătoare la bază și ridicată la vârf, cu flori albastre, albe sau albe-trandafirii, cu dungi închise (*Veronica officinalis*). — Et. nec.

VENTRILÓC, -Ă, ventriloci, -ce, s.m. și f. Persoană care poate rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dând impresia că vorbește din abdomen. [Var.: **ventrilóg**, -ă s.m. și f.] — Din fr. **ventriloque**.

VENTRILÓG, -Ă s.m. și f. v. **ventriloc**.

VÉNTRU, *ventre*, s.n. (Fiz.) Punct, linie, suprafață a unui sistem de unde staționare, în care amplitudinea vibrației are valoare maximă. — Din fr. *ventre*.

VENTURIMÉTRU, *venturimetre*, s.f. Instrument care măsoară debitul unui curent de fluid într-o conductă de apă. — Din it. *venturimetro*.

VENTUZĂ, *ventuze*, s.f. 1. Organ în formă de disc al unor animale (acvatic), care le permite să se fixeze pe diferite corpuri. 2. Pahar special de sticlă, cu marginea superioară puțin răsfrântă, care se aplică (prin crearea de vid în interior) pe pielea unui bolnav, pentru a provoca o mică congestie locală a sângelui (în scop curativ). 3. Aparat în formă de clopot, cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulația unui lichid într-o conductă. — Din fr. *ventouse*.

VENUSIÂN, *-Ă, venusieni*, -e, adj., s.m. și f. (Presupus locuitor) de pe planeta Venus. [Pr.: -si-an] — Din fr. *venusien*.

VENÚST, *-Ă, venuști*, -ste, adj. (Livr.) Care are o frumusețe feminină voluptuoasă. — Din fr. *vénuiste*.

VERACITÁTE s.f. (Livr.) Veridicitate. — Din fr. *véracité*, lat. *veracitas*, -atis.

VERÁNDĂ, *verande*, s.f. Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereți având numeroase ferestre, care alcătuiește anexa unei locuințe. — Din fr. *véranda*.

VERB, *verbe*, s.n. 1. Parte de vorbire care exprimă o acțiune sau o stare și care se caracterizează prin flexiune proprie. 2. (Livr.; la sg.) Mijloc, fel de exprimare; limbaj; cuvânt. — Din fr. *verbe*, lat. *verbum*.

VERBÁL, *-Ă, verbali*, -e, adj. 1. Care se face, se transmite, se comunică prin viu grai, din gură în gură; care caracterizează graiul viu, vorbirea; oral. 2. Care aparține verbului (1), privitor la verb, de verb. ⇨ *Flexiune verbală* = conjugare (2). — Din fr. *verbal*, lat. *verbalis*.

VERBALÍSM s.n. Tendință de a da mai multă importanță cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele; abuz de cuvinte în exprimarea unor idei. — Din fr. *verbalisme*.

VERBALIZÁ, *verbalizez*, vb. I. Tranz. A exprima în cuvinte o idee, o experiență etc. — Din fr. *verbaliser*.

VERBALIZÁRE, *verbalizări*, s.f. Acțiunea de a verbaliza și rezultatul ei. — V. *verbaliza*.

VERBALIZÁT, *-Ă, verbalizați*, -te, adj. Care a fost expus, exprimat în cuvinte. — V. *verbaliza*.

VERBIÁJ s.n. (Livr.) Abundență de cuvinte inutile; vorbărie, flecăreală. [Pr.: -bi-aj] — Din fr. *verbiage*.

VERBINÁ, *verbine*, s.f. Numele mai multor specii și varietăți de plante erbacee decorative cu frunze dintate, ascuțite la vârf și acoperite cu peri, cu flori roșii, albe, purpurii sau liliacii; vervenă (*Verbena*); plantă aparținând uneia dintre aceste specii sau varietăți. — Din lat. *verbena*.

VERBOZITÁTE s.f. (Rar) Vorbărie. — Din fr. *verbosité*.

VERDÁRE s.f. v. *verdare*.

VÉRDE, (I, II) *verzi*, adj., (III) s.n. I. Adj. 1. Care are culoarea frunzelor, a ierbiilor sau, în general, a vegetației proaspete de vară. ⇨ *Zonă verde* = porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. ⇨ Fig. (Despre oameni; adesea cu determinarea „la față”) Palid. 2. (Despre plante sau părți ale lor) Plin de sevă, care nu s-a uscat; viu. ⇨ Expr. (Substantivat) *A îndruga (la) verzi și uscate* = a spune lucruri inutile, nimicuri, minciuni. 3. (Despre legume și fructe) Care nu a ajuns la deplină maturitate; crud, necopt. 4. (Despre piei) Care nu a fost prelucrat, tăbăcit; brut. II. Adj. Fig. (Despre oameni) Voinic, viguros; curajos, îndrăzneț. ⇨ (Adesea adverbial) Sincer, deschis, fățiș. ⇨ Expr. (Adverbial) *A spune verde* = a spune adevărul de-a dreptul, fără menajamente. III. S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbiilor fragede etc. ⇨ *Verde-de-Paris* = cristale mixte de arsenit de cupru cu acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluție preparată cu aceste cristale. ⇨ Loc. adj. *De verde = a)* (despre cărți de joc) de culoarea numită „pică”; *b)* (în limbajul ghicitorilor în cărți; despre oameni) cu ochii verzi și cu părul negru. ⇨ Expr. *A i se face (cuiva) verde înaintea ochilor* = a i se face (cuiva) rău, a-i veni amețea. — Lat. *vir(i)dis*.

VERDEÁȚĂ, (2) *verdețuri*, s.f. 1. Culoarea verde a vegetației. ⇨ (Concr.) Multime de frunze, de ramuri, de ierburi verzi. 2. (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuștean etc., folosite în alimentație; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete). 3. Compus: (Bot.) *verdeța-zidurilor* = nume dat unor specii de alge verzi care cresc pe stânci, pe ziduri umede, pe scoarța arborilor. — *Verde* + suf. *-eață*.

VERDÍCT, *verdict*, s.n. 1. (Jur.; în stălele în care jurații intră în organizarea instanțelor penale) Păreră a juraților asupra vinovăției sau nevinovăției acuzatului, pe baza căreia se pronunță hotărârea de către instanța penală; *p. ext.* hotărâre dată pe baza acestei părerii. ⇨ P. gener.

sentință judecătorească. 2. Fig. Hotărâre, opinie definitivă, care nu admite contradicție. — Din fr. *verdict*.

VERESÍE s.f. (Pop. și fam.) Credit. ⇨ Loc. adv. *Pe veresie* = fără a primi banii imediat; *p. ext.* degeaba, gratis. — Din tc. *veresiye*.

VERFAFÓR, *verfafoare*, s.n. (Mar.) Scodru scos în afara vergii cu ajutorul unor brătări. — Et. nec.

VÉRGĂ, *vergi*, s.f. Bară (de lemn sau de metal) așezată perpendicular pe catargul unei corăbii, folosită la susținerea unor vele. — Din fr. *vergue*, it. *verga*.

VERGEÁ, *vergele*, s.f. Băt, vargă, nuia; bară (îngustă și flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diverse. ⇨ (Spec.) Sucitor (1). ⇨ Spec. Fiecare dintre bețișoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfășoară pe sulul războiului de țesut. ⇨ Spec. Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre. — Lat. **virgella* (= *virgula*).

VERGÉL, *vergeluri*, s.n. 1. Bețișor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de țesut. 2. Obicei calendaristic de Anul Nou, care cuprinde o serie de rituri pentru prevestirea norocului, a viitorului în anul care urma, dar având profund caracter social, fiind organizat pentru cunoașterea tineretului din sat în vederea căsătoriei. — *Vergea* + suf. *-el*.

VERGELÁ, *vergelez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A bate vergele pe scheletul de lemn al unor case, construcții (pentru a putea lipi apoi cu lut pereții). — Din *vergea*.

VERGELÁT, *-Ă, vergelați*, -te, adj. (Reg.; despre scheletul de lemn al unor construcții) Cu vergele bătute pe suprafața pereților. — V. *vergela*.

VERGELÚȘĂ, *vergelușe*, s.f. Diminutiv al lui *vergea*; vergeluță. — *Vergea* + suf. *-ușă*.

VERGELÚȚĂ, *vergeluțe*, s.f. Vergeluță. — *Vergea* + suf. *-eluță*.

VERGÉNȚĂ, *vergente*, s.f. (Fiz.) Mărire caracteristică unui sistem optic centrat, egală cu inversul distanței focale. — Din fr. *vergence*.

VERGETÚRĂ, *vergeturi*, s.f. (Med.; mai ales la pl.) Dungi (sau șir de dungi) de culoare violacee (apoi siefie), localizate în regiunea abdominală sau la fese și care apar în sarcină, obezitate, în boli endocrine etc. — Din fr. *vergeture*.

VERGÍN, *-Ă* adj. v. *virgin*.

VERGINÁL, *-Ă* adj. v. *virginal*.

VERÍC, *verici*, s.m. (Pop. și fam.; ca termen de adresare) Diminutiv al lui *văr*. — *Văr* + suf. *-ic*.

VERIDÍC, *-Ă, veridici*, -ce, adj. Care este (sau pare că este) conform cu adevărul; adevărat, real. ⇨ Care spune adevărul. — Din fr. *véridique*, lat. *veridicus*.

VERIDICITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este veridic; veracitate. — Din fr. *véridicité*.

VERÍF s.n. (În loc. adj. și adv.; în legătură cu felul de a așeza, a îndoi sau a croi o stofă) *În verif* = (așezat) în diagonală, pieziș. — Din bg. *verev*.

VERIFICÁ, *verific*, vb. I. Tranz. 1. A controla ceva pentru a constata dacă corespunde adevărului, cerințelor, calității sau anumitor date. 2. A examina pe cineva pentru a vedea în ce măsură corespunde funcției sau calității pe care o deține sau care i se încredințează. — Din fr. *vérifier*, lat. *verificare*.

VERIFICÁBIL, *-Ă, verificabili*, -e, adj. Care poate fi verificat. — Din fr. *vérifiable* (după *verifica*).

VERIFICÁRE, *verificări*, s.f. Acțiunea de a verifica și rezultatul ei. — V. *verifica*.

VERIFICÁT, *-Ă, verificați*, -te, adj. Supus unei cercetări, unui control, unei examinări, unei probe. ⇨ (Despre oameni) Cu experiență, încercat; *p. ext.* capabil. — V. *verifica*.

VERIFICATÓR, *-OÁRE, verificatori*, -oare, s.m. și f. Persoană care verifică ceva (din punct de vedere contabil, tehnic etc.). — Din fr. *verificateur*.

VERIGÁR, *verigari*, s.m. Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu frunze alterne și opuse, cu flori galbene-verzii și cu fructe globuloase, cărnoase, negre, folosite în medicină pentru proprietățile lor purgative; pașchină (1) (*Rhamnus cathartica*). [Var.: *verigáriu* s.m.] — *Verigă* + suf. *-ar*.

VERIGÁRIU s.m. v. *verigar*.

VERIGĂ, *verigi*, s.f. 1. Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț. ⇨ Fig. Element de legătură; *p. ext.* parte componentă. 2. Inel de metal, de material plastic etc., de diferite mărimi, cu numeroase utilizări tehnice (ca element de fixare). 3. (Pop.) Verighetă. 4. (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. 5. (Reg.) Braț de apă care împrejmuește un ostrov. 6. (În sintagma *Verigă de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cap, care se lasă la tăierea viței-de-vie. — Din sl. *veriga*.

VERIGEÁ, *verigele*, s.f. (Pop.) Veriguță. — *Verigă* + suf. *-ea*.

VERIGÉL, *vergei*, s.m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici și cu flori galbene-roșietice dispuse în ciorchini (*Orobancha caryophyllacea*). — **Verigă** + suf. *-el*.

VERIGHETĂ, *verighete*, s.f. Inel de metal (prețios, fără pietre) purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți. — **Verigă** + suf. *-etă*. Cf. ngr. *verghêta*.

VERIGUȚĂ, *veriguțe*, s.f. Diminutiv al lui *verigă*; vergea. — **Verigă** + suf. *-uță*.

VERINĂ, *verine*, s.f. (Mar.) Parămă cu ochi cu rodanță și cârlig la un capăt. — Din fr. *vérine*.

VERISM s.n. Curent literar și muzical (de operă) apărut în Italia la sfârșitul sec. XIX sub influența realismului și a naturalismului francez. — Din it. *verismo*, fr. *vérisme*.

VERIST, *-Ă*, *veristi*, *-ste*, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Persoană care aderă la verism, care susține verismul. 2. Adj. Care aparține versimului, privitor la verism. — Din fr. *vériste*.

VERIȘCAN, *-Ă*, *verișcani*, *-e*, s.m. și f. (Pop. și fam.; mai ales ca termen de adresare) Văr. — **Văr** + suf. *-ișcan*.

VERIȘOR, *-OARĂ*, *verișori*, *-oare*, s.m. și f. Diminutiv al lui *văr*. — **Văr** + suf. *-ișor*.

VERIȘORICĂ s.f. (Fam., rar) Diminutiv al lui *verișoară*. — **Verișoară** + suf. *-ică*.

VERITABIL, *-Ă*, *veritabili*, *-e*, adj. Conform cu adevărul; adevărat, real, autentic. ♦ Care este pur, care nu este amestecat cu nimic. — Din fr. *véritable*.

VERITATE, *verități*, s.f. (Rar) Realitate, adevăr. — Din fr. *vérité*, lat. *veritas*, *-atis*.

VERMIĂL, *-Ă*, *vermiăli*, *-e*, adj. Referitor la viermii de mătase. [Pr.: *-mi-a*] — Cf. lat. *vermis*.

VERMICID, *-Ă*, *vermicide*, adj., s.n. (Substanță, preparat) care servește la combaterea viermilor. — Din fr. *vermicide*.

VERMICULĂR, *-Ă*, *vermiculari*, *-e*, adj. Vermiform. — Din fr. *vermiculaire*.

VERMIFORM, *-Ă*, *vermiformi*, *-e*, adj. Care are forma sau mișcarea caracteristică unui vierme; vermicular. — Din fr. *vermiforme*. Cf. it. *vermiforme*.

VERMIFUG, *-Ă*, *vermifuge*, adj., s.n. (Substanță, medicament) care distruge viermii intestinali. — Din fr. *vermifuge*.

VERMILLON s.n. Sulfură roșie de mercur sau de antimoniu, folosită pentru fabricarea culorii roșu-viu; culoare fabricată pe baza acestei sulfuri și folosită în pictura de ulei. [Pr.: *-mi-ion*] — Cuv. fr.

VERMINĂȚIE s.f. 1. (Med.) Reproducerea a viermilor în intestin. 2. Mulțime de viermi intestinali. — Din fr. *vermination*.

VERMINĂ s.f. (Livr.; cu sens colectiv) Insecte parazite (purici, păduchi etc.) ♦ Fig. Individii de la periferia societății. — Din fr. *vermine*.

VERMINOZĂ, *verminoze*, s.f. Boală la copii, cauzată de intoxicația organismului cu produsele de dezagregare ale paraziților intestinali. — Cf. fr. *vermineuse*.

VÉRMISS s.n. Parte mediană a cerebelului, cuprinsă între cele două emisfere ale acestuia. — Din fr. *vermis*.

VERMOREL, *vermorele*, s.n. Aparat portabil pentru stropitul grădinilor, viilor, pomilor etc. cu substanțe care distrug paraziții. — Denumirea comercială.

VERMUT, (2) *vermuturi*, s.n. 1. Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au macerat plante amare sau aromatice. 2. (La pl.) Sorturi sau porții de vermut (1). [Acc. și: *vermuf*] — Din fr. *vermouth*, germ. *Wermut*, it. *vermut*.

VERMUTIZĂ, *vermutizez*, vb. I. Tranz. A prepara vinul ca să devină vermut. — Din fr. *vermouthiser*.

VERMUTIZĂRE s.f. Acțiunea de a *vermutiza*. — V. *vermutiza*.

VERMUTIZĂT, *-Ă*, *vermutizați*, *-te*, adj. (Despre vin) Care a fost preparat ca să devină vermut. — V. *vermutiza*.

VERNĂL, *-Ă*, *vernali*, *-e*, adj. (Livr.) Care ține de primăvară, privitor la primăvară. ♦ (Astron.) *Punct vernal* = punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care Soarele se află la echinocliul de primăvară. — Din fr. *vernal*, lat. *vernalis*.

VERNIÉR, *vernieri*, s.n. Scară gradată suplimentară trasată pe rigleta sau pe cursorul unor instrumente și aparate de măsură, pentru a mări precizia de măsurare a acestora. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. *vernier*.

VERNIL adj. invar., s.n. 1. Adj. invar. De culoare verde-deschis. 2. S.n. Culoare vernil (1). — Din fr. *vert Nil*.

VERNIS s.n. 1. Soluție formată din rășini (naturale sau artificiale) și dintr-un solvent, care, aplicată pe anumite obiecte, formează la uscare un strat neted și lucios, cu rol ornamental sau protector; *p. ext.* lac. ♦ *Vernis moale* = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în

creion. 2. Fig. Ceea ce dă un aspect sau o culoare favorabilă cuiva sau la ceva. [Pr.: *vernî*] — Din fr. *vernis*.

VERNISĂ¹, *vernisez*, vb. I. Tranz. A acoperi un tablou în ulei cu un strat de vernis (pentru a proteja culorile și a le da strălucire). — Din fr. *vernisser*.

VERNISĂ², *vernisez*, vb. I. Tranz. A deschide, a inaugura o expoziție (de sculptură, pictură, grafică etc.) — Din *vernisaaj* (derivat regresiv).

VERNISĂGIU s.n. v. *vernisaaj*.

VERNISĂJ, *vernisaaje*, s.n. 1. Faptul de a vernisa¹. 2. Deschidere oficială, inaugurarea a unei expoziții de artă (în special de pictură). [Var.: *vernisaگیu* s.n.] — Din fr. *vernissage*.

VERONĂL s.n. Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amar, puțin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic, sedativ etc. — Din germ. *Veronal*, fr. *véronal*.

VERÓS, *-OĂSĂ*, *veroși*, *-oase*, adj. (Livr.) Necinstit, suspect. — Din fr. *véreux*.

VEROSÍMIL, *-Ă*, *verosimili*, *-e*, adj. Care pare real, care are o aparență de adevăr; posibil, plauzibil. — Din it. *verosimile*.

VEROSIMILITĂTE s.f. (Rar) Faptul, însușirea de a fi verosimil; verosimilitudine. — *Verosimil* + suf. *-itate*.

VEROSIMILITUDINE s.f. (Rar) Verosimilitate. — Din lat. *verosimilitudo*, *-inis*.

VERS, *versuri*, s.n. Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme și determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rândurile care alcătuiesc strofele unei poezii; *p. ext.* (la pl.) poezie. — Din fr. *vers*, lat. *versus*.

VERSĂNT, *versanți*, s.m. Coastă a unui munte sau a unui deal; pantă. ♦ Fiecare dintre suprafețele înclinate ale unui acoperiș. [Pl. și: (n.) *versante*] — Din fr. *versant*.

VERSĂT, *-Ă*, *versați*, *-te*, adj. (Despre oameni) Cu experiență, priceput, competent (într-un anumit domeniu). — Din fr. *versé*.

VERSATIL, *-Ă*, *versatili*, *-e*, adj. (Despre oameni) Care își schimbă cu ușurință părerile; nehotărât, nestatornic, schimbător, instabil. — Din fr. *versatile*, lat. *versatilis*.

VERSATILITATE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi versatil. — Din fr. *versatilité*.

VERSÉT, *versete*, s.n. Paragraf, de obicei numerotat și cu înțeles de sine stătător, dintr-un text religios sau literar. — Din fr. *verset*.

VERSIFICĂ, *versific*, vb. I. 1. Tranz. A transpune un text (de proză), o temă etc. în versuri. 2. Intrans. (Rar) A face, a scrie versuri; a versui. — Din fr. *versifier*, lat. *versificare*.

VERSIFICĂRE, *versificări*, s.f. Acțiunea de a *versifica* și rezultatul ei. — V. *versifica*.

VERSIFICĂT, *-Ă*, *versificați*, *-te*, adj. Scris sau transpus în versuri. — V. *versifica*.

VERSIFICĂTOR, *-OĂRE*, *versificatori*, *-oare*, s.m. și f. Persoană care face versuri sau transpune ceva în versuri. ♦ Poet minor (la care meșteșugul de a face versuri este mai evident decât inspirația poetică). — Din fr. *versificateur*, lat. *versificator*, *-oris*.

VERSIFICĂȚIE, *versificații*, s.f. (Mod de) dispunere a versurilor potrivit anumitor reguli prozodice, dintre care cele mai importante sunt cele ale rimei, ritmului și ale grupării strofice; arta de a face versuri; *p. ext.* poezie. — Din fr. *versification*.

VERSIUNE, *versiuni*, s.f. 1. Traducere a unei opere literare sau științifice dintr-o limbă în alta. ⇨ Loc. adj. și adv. *În versiune originală* = care nu a fost sau fără a fi tradus în altă limbă. 2. Fiecare dintre formele unui text care a suferit modificări (în raport cu o formă considerată de bază). 3. Manieră (personală) de a prezenta, de a interpreta o întâmplare, un fapt, o afirmație. 4. Manoperă care constă în schimbarea poziției fătului în uter pentru a facilita nașterea. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. *version*.

VERSLIBRISM s.n. (Livr.) Folosire a versului liber modern. — Din fr. *vers-librisme*.

VERSLIBRIST, *-Ă*, *verslibriști*, *-ste*, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Poet modern care scrie versuri libere. 2. Adj. Compus din versuri libere. — Din fr. *vers-libriste*.

VÉRSO, *versouri*, s.n. Fața a doua a unei pagini de hârtie sau a unei pagini scrise sau tipărite; dosul paginii; contrapagină. — Din fr. *verso*, lat. [folio] *verso*.

VERSÓR, *versori*, s.m. (Mat., Fiz.) Vector care are modulul egal cu unitatea. — Din fr. *verseur*.

VÉRSTĂ, *verste*, s.f. Unitate de măsură pentru distanțe folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km. — Din rus. *versta*.

VERSUÍ, *versuiesc*, vb. IV. Intrans. (Înv.) A versifica (2). — **Vers** + suf. *-ui*.

VERSUIT, *-Ă*, *versuiri*, *-te*, adj. (Înv.) Scris în versuri. — V. *versui*.

VERSUITÓR, *versuitori*, s.m. (Înv.) Poet. [Pr.: *-su-i-*] — **Versui** + suf. *-tor*.

VERSURÉL, *versurile*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *vers*. — **Vers** + suf. *-urel*.

VERTEBRÁL, *-Ă*, *vertebrali*, *-e*, adj. Care ține de vertebre, privitor la vertebre, alcătuit din vertebre; de sau din vertebre. — Din fr. **vertebral**.

VERTEBRÁT, *-Ă*, *vertebrați*, *-te*, adj., s.n. 1. Adj. (Despre animale) Care are vertebre și schelet osos (sau cartilagos) intern. 2. S.n. (La pl.) Încrângătură de animale cu corpul diferențiat în cap, trunchi și coadă, cu schelet osos sau cartilagos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală; (și la sg.) animal din această încrângătură. — Din fr. **vertébré**, lat. **vertebratus**, it. **vertebrato**.

VERTÉBRĂ, *vertebre*, s.f. Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care formează împreună coloana vertebrală la om și la animalele vertebrate și în care se află măduva spinării și anexele ei. — Din fr. **vertèbre**, lat. **vertebra**.

VÉRTEX s.n. 1. (Anat.) Sinciput. 2. (Mar.) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. 3. (Met.) Punctul cel mai vestic atins de traiectoria unui ciclon. — Din fr., lat. **vertex**.

VERTICÁL, *-Ă*, *verticali*, *-e*, adj. Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal; care are direcția căderii corpurilor; (sens curent) care este orientat drept (în sus). ⇨ *Dreaptă verticală* = dreaptă care unește un punct de pe pământ cu zenitul respectiv. *Plan vertical* = **a** (Geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală; **b** (Astron.) plan care trece prin verticala locului. ⇨ (Substantivat, f.) Linie dreaptă care cade perpendicular pe un plan orizontal; direcția urmată de această linie. ⇨ *Verticala locului* = direcție determinată de poziția firului cu plumb aflat în stare de echilibru într-un punct dat. ⇨ (Substantivat, n.) Semicerc al sferei cerești care intersectează un plan determinat de verticala locului și de un astru. ⇨ (Adesea adverbial) Care vine sau cade drept în jos (de la înălțime). — Din fr. **vertical**.

VERTICALITÁTE s.f. Poziție verticală a ceva; însușirea de a fi vertical. — Din fr. **verticalité**.

VERTICÍL, *verticile*, s.n. Mod de așezare a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la același nivel, în jurul unei axe. — Din fr. **verticille**, lat. **verticillus**.

VERTICILÁT, *-Ă*, *verticilați*, *-te*, adj. Așezat în formă de verticil. — Din fr. **verticilé**.

VERTIGINÓS, *-OĂSĂ*, *vertiginosi*, *-oase*, adj. Care se produce, se mișcă, se succedă cu mare viteză, cu rapiditate. — Din fr. **vertigineux**, lat. **vertiginosus**.

VERTÍJ, *vertijuri*, s.n. (Med.) Amețeală. [Pl. și: *vertije*] — Din fr. **vertige**.

VERÚCÁ, *veruce*, s.f. (Med.) Excreșcență papilară provocată de un virus; neg, aluniță. — Din lat. **verruca**.

VERUCÓS, *-OĂSĂ*, *verucoși*, *-oase*, adj. (Med.; despre oameni și părți ale corpului lor) Plin de negi. ⇨ (Bot.; despre plante și părți ale lor) Acoperit cu protuberanțe mici, sferice, de forma unor negi. — Din lat. **verrucosus**, fr. **verruqueux**.

VÉRVÁ s.f. Însuflețire, avânt, imaginație, fantezie care animă pe cineva (fiind exprimată prin cuvinte); bogăție verbală rezultată din această stare de spirit; volubilitate. ⇨ Expr. *A fi în* (sau *în*) *vervā* = **a** a fi însuflețit, volubil, avântat; **b** (despre sportivi, artiști etc.) a manifesta o formă deosebit de bună. — Din fr. **verve**.

VERVÉNÁ, *vervene*, s.f. (Bot.; franțuzism) Verbină. — Din fr. **verveine**.

VERZÁL, *-Ă*, *verzale*, adj. (Despre caractere tipografice, litere; adesea substantivat, f.) Majuscul; capital. — Din germ. **Versal**.

VERZÁTÚRÁ s.f. v. **verzitură**.

VERZÍȘ s.n. (Rar) Vegetație, verdeată, frunziș. — **Verde** + suf. *-iș* sau **verde** + **frunziș**.

VERZIȘOÁRÁ, *verzișoare*, s.f. 1. Diminutiv al lui *varză*. 2. (Lht.) Boiștean. — *Varză* + suf. *-ișoară*.

VERZIȘÓR, *-OÁRÁ*, *verzișori*, *-oare*, adj., s.m. 1. Adj. Diminutiv al lui *verde*. 2. S.m. Ostaș (cu uniformă de culoare verde) din vechea cavalerie românească. — **Verde** + suf. *-ișor*.

VERZITÚRÁ, *verzituri*, s.f. Fruct necopt, verde. [Var.: **verzátúra** s.f.] — **Verde** + suf. *-itură*.

VERZÍU, *-IE*, *verzii*, adj. (Pop.) Verziu. — **Verde** + suf. *-iu*.

VERZÚI, *-IE*, *verzui*, adj. Care bate în verde; verziu. — **Verde** + suf. *-ui*.

VÉSEL, *-Ă*, *veseli*, *-e*, adj. 1. (Despre ființe) Cu voie bună, bine dispus; voios. ⇨ (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă voie bună, bună dispoziție, vioașie. 2. Care produce veselie, înveselește; desfătător, plăcut. 3. Care se face cu vioașie, cu veselie. — Din sl. **veselŭ**.

VESÉLÁ s.f. Totalitatea vaselor folosite la masă. — Din fr. **vaisselle**.

VESELÍ, *veselesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) înveseli. — Din **vesel**.

VESELÍE, (2) *veselii*, s.f. 1. Stare de bună dispoziție, de vioașie. 2. Manifestare, comportare care reflectă această stare. ⇨ Petrecere veselă cu mâncare și cu băutură. — Din sl. **veselije**.

VESELÍRE, *veseliri*, s.f. (Pop.) Înveselire. — V. **veseli**.

VESELÍT, *-Ă*, *veseliți*, *-te*, adj. (Pop.) Înveselit. — V. **veseli**.

VESELITÓR, *-OÁRE*, *veselitori*, *-oare*, adj. (Pop.) Înveselitor. — **Veseli** + suf. *-tor*.

VEȘMÁNT s.n. v. **veșmânt**.

VEȘPÁSIÁNÁ, *vespasiane*, s.f. (Livr.) Toaletă publică (pentru bărbați). [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **vespasienne**.

VEȘPERÁL, *-Ă*, *vesperali*, *-e*, adj. (Livr.) De seară, al serii. — Din fr. **vespéral**.

VEST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului; *p. ext.* loc pe orizont, regiune unde apune Soarele; apus. ⇨ Nume generic dat unui loc, unei regiuni, unui stat așezat spre apus (în special nume dat statelor din Apusul Europei și din America de Nord); Apus, Occident. ⇨ (Adjectival) *Statele vest-europene*. — Din germ. **West**.

VESTÁLÁ, *vestale*, s.f. (La romani) Preoteasă care întreține focul sacru în templul zeiței Vesta; *p. ext.* (azi livr.) femeie virtuoasă. — Din fr. **vestale**, lat. **vestalis**.

VÉSTÁ, *veste*, s.f. Obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci și fără guler, purtat de bărbați sub haină și de femei peste bluză. — Din fr. **veste**.

VÉSTE, *vești*, s.f. 1. Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoștința cuiva; știre, informație. ⇨ Loc. adv. *Fără (de) veste* = deodată, subit, pe neașteptate. ⇨ Expr. *A da de veste* = a aduce la cunoștință, a înștiința, a vesti. *A prinde de veste* = a afla ceva (la timp). *Ce (mai) veste?* = ce (mai) e nou? ce noutăți știi? 2. Zvon; *p. ext.* faimă, renume. ⇨ Expr. *A (i) se duce cuiva vestea* sau *a se duce vestea de ceva* = a ajunge foarte cunoscut, vestit, renumit. — Din sl. **vesti**.

VEȘTEJÍ vb. IV v. **veșteji**.

VEȘTEJÍRE s.f. v. **veștejire**.

VEȘTEJÍT, *-Ă* adj. v. **veștejit**.

VEȘTÍ, *vestesc*, vb. IV. 1. Tranz. A aduce la cunoștință, a face cunoscut; a înștiința, a anunța, a informa. ⇨ A face să se prevadă, a prevedea. 2. Refl. A-și face cunoscută, simțită existența sau prezența. 3. Refl. (Inv.) A deveni vestit, faimos. ⇨ Tranz. A socoti pe cineva drept..., a considera ca...; a aprecia. — Din **veste**.

VEȘTIÁR, *vestiare*, s.n. Garderobă (într-o clădire publică). ⇨ Mică încăpere la intrarea într-o locuință, unde se lasă paltoanele, pălăriile etc. ⇨ Încăpere într-un spital sau într-o întreprindere unde se lasă hainele în păstrare sau se îmbracă echipamentele de protecție. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **vestiaire**.

VEȘTIBŪL, (1) *vestibuluri*, (2) *vestibule*, s.n. 1. Antreu. 2. Prima cavitate a urechii interne. [Acc. și: *vestibul*] — Din fr. **vestibule**, lat. **vestibulum**.

VEȘTIBULÁR, *-Ă*, *vestibulari*, *-e*, adj. (Anat.) Care se referă la vestibul (2). — Din fr. **vestibulaire**.

VÉȘTIC, *-Ă*, *vestici*, *-ce*, adj. Care aparține vestului, privitor la vest, care se află la vest; apusean; occidental. — **Vest** + suf. *-ic*. Cf. germ. **westisch**.

VEȘTIGIU, *vestigii*, s.n. Urmă din trecut; rămășiță a ceva vechi, dispărut de mult (și care prezintă o importanță documentară, culturală etc.). — Din fr. **vestige**, lat. **vestigium**.

VEȘTIMENTÁR, *-Ă*, *vestimentari*, *-e*, adj. Care ține de veșminte, privitor la veșminte, al veșmintelor. — Din fr. **vestimentaire**.

VEȘTIMENTÁȚIE s.f. Îmbrăcăminte. — **Vestmânt** + suf. *-ație* (după it. *vestimenta*).

VEȘTÍRE, *vestiri*, s.f. Acțiunea de a vesti și rezultatul ei; înștiințare, comunicare; știre, veste. ⇨ Indicație, semn, indiciu. — V. **vesti**.

VEȘTÍT, *-Ă*, *vestiți*, *-te*, adj. Care se bucură de renume; celebru, renumit, faimos. — V. **vesti**.

VEȘTITÓR, *-OÁRE*, *vestitori*, *-oare*, adj., s.m. și f. 1. Adj. Care vestește; care prevestește. 2. S.m. și f. Persoană care duce și aduce vești, care anunță sau care prezice; (pop.) persoană care însoțește pe nuntași (făcând anunțurile). — **Vesti** + suf. *-tor*.

VEȘTMÁNT s.n. v. **veșmânt**.

VEȘTÓN, *vestoane*, s.n. Haină (de uniformă). — Din fr. **veston**.

VÉȘCÁ, *vești*, s.f. Coajă de copac din care se face marginea circulară a sitelor, cercul din jurul pietrelor de moară și al rășnițelor etc.; *p. ext.* obiect făcut din această coajă (mai ales sită). — Din ucr. **večka**.

VEȘMÁNT, *veșminte*, s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcăminte. ⇨ (La pl.) Odăjdii. [Var.: **veștmânt**, **vestmânt**, **vesmânt** s.n.] — Lat. **vestmentum**.

VÊȘNIC, -Ă, veșnici, -ce, adj. Care există de totdeauna și va exista întotdeauna; etern. ♦ *Somnul cel veșnic* = moartea. ♦ (Prin exagerare) Care are durată lungă; continuu, permanent. ♦ (Adverbial) Întruna, mereu, neconținut. [Var.: (inv. și pop.) **veșnic, -ă** adj.] — Din sl. **věcĭnŭ**.

VEȘNICIE, veșnicii, s.f. Durată care nu are nici început, nici sfârșit, care nu se supune niciunei determinări temporale; eternitate, vecie. ♦ Loc. adv. *Pe (sau pentru) veșnicie* = pentru totdeauna. ♦ Durată nelimitată în viitor. ♦ (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. [Var.: (inv. și pop.) **veșnicie** s.f.] — **Veșnic** + suf. *-ie*.

VÊȘTED, -Ă, veștezi, -de, adj. **1.** (Despre plante sau părți ale lor) Care și-a pierdut prospețimea, seva; ofilit. ♦ (Despre locuri, suprafețe etc.) Pe care vegetația și-a pierdut prospețimea, s-a ofilit. ♦ Fig. Lipsit de culoare, mohorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Lipsit de vlagă, de vioiciune; ofilit. **3.** (Despre culori) Lipsit de strălucire; palid, șters, mort. — Lat. ***vescidus** (<*vescus*).

VEȘTEJĬ, veștejesc, vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină veșted (1); a (se) ofili. **2.** Refl. și intranz. Fig. (despre oameni) A-și pierde forța, vigoarea, vioiciunea; p. ext. a îmbătrâni, a (se) trece. **3.** Tranz. Fig. A stigmatiza, a dezaproba, a înfieră. ♦ A păta, a dezonoara. [Var.: **veșteji**, (pop.) **veștezi** vb. IV] — Din **veșted**.

VEȘTEJIRE, veștejiri, s.f. Faptul de a (se) *veșteji*. [Var.: **veștejire** s.f.] — V. **veșteji**.

VEȘTEJIT, -Ă, veștejiți, -te, adj. Veșted. [Var.: **veștejit, -ă**, (pop.) **veștezit, -ă** adj.] — V. **veșteji**.

VEȘTEZĬ vb. IV v. **veșteji**.

VEȘTEZIT, -Ă adj. v. **veștejit**.

VEȘTMÂNT s.n. v. **veșmânt**.

VETERÂN, -Ă, veterani, -e, s.m., s.f. **1.** S.m. Ostaș roman liberat după terminarea serviciului militar și care obținea la liberare o serie de privilegii. **2.** S.m. Soldat (în vârstă) care a participat la unul sau mai multe războaie. **3.** S.m. și f. Persoană (în vârstă) care a activat și s-a remarcat vreme îndelungată într-o acțiune (de mare răspundere), într-o instituție etc. — Din fr. **vétéran**, lat. **veteranus**.

VETERINĂR, -Ă, veterinari, -e, adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la prevenirea, combaterea și vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice). **2.** Adj., s.m. (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară (1). — Din fr. **vétérinaire**, lat. **veterinarius**.

VÉTO, vetouri, s.n. (Și în sintagma *drept de veto*) Drept al unei persoane, al unui stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri discutate în organizația din care face parte; formulă prin care se exercită acest drept. — Din lat., fr. **veto**.

VÉTRELĂ, vetrele, s.f. (Inv. și pop.) Pânză (de corabie); p. ext. corabie. [Var.: **vetriliă** s.f.] — Din sl. **větrilo**.

VETRICE, vetrice, s.f. **1.** Plantă erbacee din familia compozelelor, cu tulpina înaltă, cu flori galbene-aurii dispuse în corimb (*Chrysanthemum vulgare*). **2.** (Entom.; reg.) Efemeră. — Cf. sb. v. **vratic**.

VÉTRILĂ s.f. v. **vetrelă**.

VETRIȘOARĂ, vetrișoare, s.f. Diminutiv al lui *vatră*; vetriță. — **Vatră** + suf. *-ișoară*.

VETRÎȚĂ, vetrițe, s.f. Vetrișoară. — **Vatră** + suf. *-iță*.

VETUȘT, -Ă, vetuști, -ste, adj. Care are un aspect învechit, arhaic sau demodat; uzat. — Din fr. **vétuste**, lat. **vetustus**.

VETUȘTĂTE s.f. (Livr.) Vechime, bătrânețe. ♦ Stare de deteriorare provocată de trecerea timpului. — Din fr. **vétuste**, lat. **vetustus, -atis**.

VETUȘTÉTE s.f. (Livr.) Vetustate. — **Vetust** + suf. *-ete* (după fr. **vétusté**).

VÉVERIȚĂ, veverițe, s.f. Mamifer rozător arboreal, de talie mică, cu blană roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă (*Sciurus vulgaris*). ♦ Epitet dat unei fete vioaie, zglobii. — Din sl. **věverica**.

VEXĂ, vexezi, vb. I. Tranz. A răni pe cineva în amorul său propriu; a jigni, a ofensa; p. ext. a contraria. — Din fr. **vexer**, lat. **vexare**.

VEXĂȚ, -Ă, vexați, -te, adj. (Livr.) Rănit în amorul său propriu, jignit, ofensat; p. ext. contrariat. — V. **vexa**.

VEXĂTORIU, -IE, vexatorii, adj. (Livr.) Care vexează, contrariază; jignitor, ofensator. — Din fr. **vexatoire**.

VEXĂȚIE s.f. v. **vexațiune**.

VEXAȚIUNE, vexațiuni, s.f. (Livr.) Faptul de a vexa; vorbă, faptă, atitudine care supără, jignește, contrariază. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **vexăție**] — Din fr. **vexation**, lat. **vexatio, -onis**.

VEXL, vexile, s.n. (Bot.) Petală superioară a florilor leguminoaselor. [Pl. și: *vexilur*] — Din fr. **vexille**.

VEZETÉU s.m. v. **vizițiu**.

VEZICĂL, -Ă, vezicali, -e, adj. Care ține de vezică, privitor la vezică; al vezicii, de vezică. — Din fr. **véscial**, lat. **vesicalls**.

VEZICĂNT, -Ă, vezicanti, -te, adj. (Despre substanțe și medicamente) Care produce vezicule pe piele. — Din fr. **vésicant**.

VEZICĂȚ, -Ă, vezicați, -te, adj. Cu bășici. — De la **vezică**.

VEZICĂTOR, -OĂRE, vezicatori, -oare, adj., s.n. (Substanță, medicament) care produce vezicule pe piele; vezicant. — Din fr. **vésicatoire**.

VEZICĂȚIE, vezicații, s.f. Acțiunea unui vezicant. — Din fr. **vésication**.

VEZICĂ, vezici, s.f. **1.** Organ cavitătar care colectează temporar unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa. **2.** (În sintagma) *vezică înțotoare* = organ al peștilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin și umplut cu gaze, care servește la echilibrul, la ridicarea și la coborârea în apă etc. — Din lat. **vesica**.

VEZICULĂR, -Ă, veziculari, -e, adj. În formă de veziculă. — Din fr. **vésiculaire**.

VEZICULĂ, vezicule, s.f. Formațiune anatomică în formă de pungă membranoasă, care îndeplinește diferite funcții organice. ♦ *Veziculă biliară* = rezervor temporar al bilei¹ situat în fosa colecistului de pe fața inferioară a ficatului; colecist. — Din fr. **vésicule**, lat. **vesicula**.

VEZICULÓS, -OĂSĂ, veziculoși, -oase, adj. Cu vezicule. — Din fr. **vésiculeux**, lat. **vesiculosus**.

VEZUVIÂN s.n. Silicat natural hidratat de calciu și de aluminiu. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Vesuvian**.

VIA¹ prep. (Indică o rută, un itinerar) Pe drumul, pe direcția; (treacănd) prin... — Din fr., lat. **via**.

VIĂZ, viez, vb. I. Intranz. (Inv.) A avea viață; a trăi, a viețui, a exista. ♦ (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) A dura, a dăinui. — Lat. **vivere**.

VIABIL, -Ă, viabili, -e, adj. Care prezintă condițiile, calitățile necesare pentru a dura, a se menține, a se dezvolta. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viaible**.

VIABILITĂTE s.f. Faptul, calitatea de a fi viabil. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viabilité**.

VIADUCT, viaducte, s.n. Construcție de piatră, de beton sau de metal care susține o cale de comunicație terestră, traversând o vale la mare înălțime. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viaduc**, germ. **Viadukt**.

VIAGÉR, -Ă, viageri, -e, adj. (Despre drepturi, rente, pensii) De care se bucură cineva toată viața, dar care nu este transmisibil urmașilor. [Pr.: *vi-a-*. — Var.: **viager**, **-ă** adj.] — Din fr. **viager**.

VIAGER, -Ă adj. v. **viager**.

VIĂȚĂ, vieți, s.f. **1.** Sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. ♦ Loc. adj. *Plin de viață* sau *cu viață* = energic, viguros, vioi; vesel. *Fără (pic de) viață* = fără vlagă, fără vigoare. *De viață* = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă. ♦ Loc. adj. și adv. *Pe viață și pe moarte* = în chip deznădăduit; cu înverșunare, din toate puterile, cu riscul vieții. ♦ Loc. adv. *Cu viață = a)* în mod vioi, avântat, viu; *b)* viu, teafăr. *Cu prețul vieții* = cu orice risc. ♦ Expr. *A fi în viață = a trăi. A trece (sau a se trece) din viață = a muri. A aduce (pe cineva) la viață = a face (pe cineva) să-și recapete cunoștința, sănătatea; a însănătoși. A fi între viață și moarte = a fi în pericol să moară. A mântui (cuiva) viața = a scăpa (pe cineva) dintr-o mare primejdie, a salva de la moarte. A-și pune viața în primejdie (sau la mijloc) = a face ceva cu riscul vieții, a risca foarte mult. A lua (sau a căpăta) viață = a lua ființă, a se naște; a se produce. ♦ Epitet dat unei ființe iubite, care reprezintă totul în existența cuiva. ♦ Existență umană, petrecere a omului pe Pământ. ♦ Expr. *Când ți-e viața mai dragă* = când nici nu te aștepti, când nici nu te gândești. ♦ Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, metabolism, reproducere etc.) pe care le prezintă organisme animale sau vegetale de la naștere până la moarte. ♦ Fig. Vietate, ființă; spec. om. **2.** (În concepțiile religioase; determinat prin „de apoi”, „de veci” etc.) Existență de dincolo de moarte. **3.** Mod, fel, ansamblu de condiții materiale și morale ori mediu în care se desfășoară existența unei ființe sau a unei colectivități; totalitatea actelor săvârșite de cineva în timpul existenței sale. ♦ Ceea ce este necesar pentru existența zilnică a cuiva; trai (zilnic). **4.** Timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; șirul evenimentelor întâmplute în acest timp. ♦ Loc. adj. și adv. *Pe viață* = (care este) pentru tot timpul cât trăiește cineva. *Din viață* = (care este) din timpul când trăiește (cineva), când este încă viu. ♦ Loc. adv. *În viața mea* (sau *ta, lui* etc.) = (în construcții negative) niciodată. ♦ Expr. *O viață de om* = vreme foarte îndelungată. ♦ Biografie (relatăată oral sau în scris). — Lat. ***vivitia** (<*vivus*).*

VIBRĂ, vibrez, vb. I. Intranz. **1.** (Despre corpuri sau medii) A se mișca oscilatoriu și periodic în jurul poziției sale de echilibru; a avea vibrații; a tremura, a trepida; p. ext. a produce sunete. ♦ (Despre sunete) A răsună. ♦ (Despre voce) A avea o sonoritate tremurătoare, a exprima o emoție puternică prin tremuratul sunetelor pe care le articulează. **2.** Fig. A pălpâi.

3. Fig. (Despre oameni) A fi emoționat puternic, a fremăta, a palpa (sub impresia unei emoții). — Din fr. **vibrer**, lat. **vibrare**.

VIBRAFÓN, *vibrafoane*, s.n. Instrument muzical de percuție asemănător cu xilofonul, în care sunetele produse de niște lame metalice sunt prelucrate cu ajutorul unor tuburi de rezonanță. — Din fr. **vibraphone**.

VIBRÁNT, **-Ă**, *vibranți*, *-te*, adj. 1. Care vibrează, vibrator; *p. ext.* care produce sunete. ⇨ *Consoană vibrantă* (și substantivat, f.) = consoană lichidă care se realizează printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a vârfului limbii. 2. Fig. Care exprimă, trădează sau produce o emoție puternică; emoționant, impresionant, patetic. — Din fr. **vibrant**.

VIBRÁRE, *vibrări*, s.f. 1. Acțiunea de a *vibra* și rezultatul ei. 2. Operație de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcție cu ajutorul vibratorului; vibrație. — V. **vibra**.

VIBRÁTIL, **-Ă**, *vibratili*, *-e*, adj. Care vibrează; care poate avea vibrații. — Din fr. **vibratile**.

VIBRÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu vibrații. ◆ (Substantivat, n.) Bucată (sau parte dintr-o bucată) muzicală astfel executată. ⇨ *Vibrato vocal* = modulație a vocii umane (de frecvență, de amplitudine, de spectru) de foarte joasă frecvență. — Cuv. it.

VIBRÁTÓR, **-OÁRE**, *vibratori*, *-oare*, adj., s.n. I. Adj. Care vibrează, care produce vibrații, vibrant. II. S.n. 1. Aparat care produce oscilații (electromagnetice, mecanice etc.) ◆ Întrerupător electromagnetic automat care produce oscilații slabe de înaltă frecvență; dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit pentru transformarea curentului continuu în curent alternativ monofazat; lamă metalică vibrantă care întrerupe un curent electric la comanda unui electromagnet, folosită la soneriile electrice. ◆ Dispozitiv de apel pentru telefonul unui abonat. 2. Aparat care servește la îndesarea prin vibrare (2) a unui material. — **Vibra** + suf. *-tor*.

VIBRÁTIE, *vibrații*, s.f. 1. Mișcare oscilatorie periodică a unui corp sau a particulelor unui mediu, efectuată în jurul unei poziții de echilibru, cu frecvență relativ înaltă; oscilație. 2. Vibrare (2). 3. Fig. Emoție puternică, înfiorare, fremătat. [Var.: *vibrațiune* s.f.] — Din fr. **vibration**, lat. **vibratio**, **-onis**.

VIBRÁȚIUNE s.f. v. **vibrație**.

VIBRÍÓN, *vibrioni*, s.m. Tip de bacterie în formă de virgulă și cu cili, cuprinzând specii saprofite și patogene. [Pr.: *-bri-on*] — Din fr. **vibrion**.

VIBRÍOZĂ s.f. (Med.) Boală infecțioasă a taurinelor și a ovinelor, provocată de vibrioni. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **vibroiose**.

VIBRÍSĂ s.f. (Anat.) Părul din nările omului. ◆ Mustăți (la unele mamifere). — Din fr. **brisse**, lat. **vibrissae**.

VIBROFÓREZĂ, *vibroforeze*, s.f. Instalație de foraj care acționează prin vibrație. — **Vibra**[ție] + **foreză**.

VIBROGRÁF, *vibrografe*, s.n. Aparat, dispozitiv pentru măsurarea și înregistrarea valorilor unor vibrații. — Din fr. **vibrographe**.

VIBROLAMINÁRE, *vibrolaminări*, s.f. (Constr.) Confecționare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalații care laminează și vibrează concomitent betonul. — **Vibra** + **laminare**.

VIBROMASÁJ, *vibromasaje*, s.n. Masaj pe bază de vibrații (electrice). — Din fr. **vibromassage**.

VIBROMÉTRU, *vibrometre*, s.n. (Fiz.) Instrument de măsurare a vitezei sau accelerației vibratorii a unui corp. — Din fr. **vibromètre**.

VIBROSCÓP, *vibroscopae*, s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, frecvenței și fazei vibrațiilor. — Din fr. **vibroscopie**.

VIBROTÉRAPIE s.f. (Med.) Seismoterapie. — Din fr. **vibrothérapie**.

VICÁR, *vicari*, s.m. Preot sau episcop care ține locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. — Din fr. **vicair**, lat. **vicarius**.

VICARIÁNT, **-Ă**, *vicarianți*, *-te*, adj. (Anat., despre organe) Care exercită o funcție compensatorie, putând chiar să se substituie altui organ. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **vicariant**.

VICARIÁT, (2) *vicariate*, s.n. 1. Funcția sau demnitatea de vicar; timpul cât un vicar exercită această funcție. 2. Reședința vicarului. [Pr.: *-ri-aț*] — Din fr. **vicariat**.

VICE- Element de compunere însemnând „adjunct”, „subordonat imediat”, care servește la formarea unor substantive-nume de grade, de funcții, de titluri sau de persoane care le poartă. — Din fr. **vice-**, lat. **vice**.

VICEAMIRÁL, *viceamirali*, s.m. Grad în marina militară, inferior amiralului și superior contraamiralului, corespunzător generalului-locotenent din armata terestră; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ce-a-*] — Din fr. **vice-amiral**.

VICECAMPÍÓN, **-OÁNĂ**, *vicecampioni*, *-oane*, s.m. și f. Persoană care se clasează pe locul al doilea într-un campionat. [Pr.: *-pi-on*] — **Vice-** + **campion** (după fr. *vice-champion*).

VICECANCELÁR, *vicecancelari*, s.m. Persoană care ține locul unui cancelar în absența acestuia; titlu, funcție, deținută de această persoană. — **Vice-** + **cancelar** (după fr. *vice-chancelier*).

VICECÓMITE, *vicecomiți*, s.m. (În Evul Mediu, în Transilvania) Dregător subordonat comitelui și numit de către acesta; persoană care purta acest titlu. — **Vice-** + **comite**.

VICECÓNSUL, *viceconsuli*, s.m. Persoană care înlocuiește pe consul când acesta lipsește sau care îndeplinește funcția de consul într-un oraș unde nu există consulat; titlu, funcție deținută de această persoană. — Din fr. **vice-consul**.

VICECONSULÁT, (2) *viceconsulate*, s.n. 1. Funcție de viceconsul. 2. Reședința viceconsulului. — Din fr. **vice-consulat**.

VICEGUVERNÁTOR, *viceguvernatori*, s.m. Locuitor al unui guvernator în absența acestuia; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **guvernator** (după fr. *vice-gouverneur*).

VICEPREȘEDINTE, **-Ă**, *vicepreședinți*, *-te*, s.m. și f. Persoană care ține locul unui președinte când acesta lipsește; locuitor de președinte; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **președinte** (după fr. *vice-président*).

VICERÉGE, *viceregi*, s.m. Persoană care guvernează o colonie sau o provincie (care depinde de alt stat) în numele unui rege; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **rege** (după fr. *vice-roi*).

VICEVERSA adv. Inversând rolurile, situațiile; invers; reciproc. — Din fr., lat. **vice versa**.

VICIÁ, *viciez*, vb. I. Tranz. 1. A strica, a altera puritatea aerului. ◆ Tranz. și refl. Fig. A (se) corupe, a (se) deprava. 2. (Jur.) A face ca un act, o clauză etc. să fie nule, defectuoase. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **vicier**.

VICIÁBIL, **-Ă**, *vicibili*, *-e*, adj. Care se poate vicia. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **viciable**.

VICIÁT, **-Ă**, *viciați*, *-te*, adj. 1. (Despre aer) Devenit impropriu pentru respirație; stricat, infectat, alterat. ◆ Fig. Depravat, desfrânat, corupt. 2. (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Care a devenit nul (din cauza unor vicii). [Pr.: *-ci-at*. — Var.: (Inv.) **vițiat**, **-ă** adj.] — V. **vicia**.

VICIÉRE, *vicieri*, s.f. Acțiunea de a (se) *vicia* și rezultatul ei; stricare, alterare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **vicia**.

VICINÁL, **-Ă**, *vicinali*, *-e*, adj. (Despre drumuri și căi ferate) Care leagă localități (rurale) vecine. — Din fr. **vicinal**.

VICIÓS, **-OÁSĂ**, *vicioși*, *-oase*, adj. 1. Care are defecte (de construcție, de funcționare etc.); defectuos. ◆ Fig. (Adesea substantivat) Plin de vicii morale, de comportare, de caracter; depravat, destrăbălat, corupt. 2. (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Cu vicii de formă sau de fond. [Pr.: *-ci-os*. — Var.: (Inv.) **vițios**, **-oasă** adj.] — Din fr. **vicieux**, it. **vizioso**.

VICISITÚDINE, *vicisitudini*, s.f. Concurs de împrejurări grele, nefavorabile pentru cineva; *p. ext.* necaz, suferință. — Din fr. **vicissitude**, lat. **vicissitudo**, **-inis**.

VICIU, *vicii*, s.n. 1. Defect, cusur, neajuns (de construcție, de funcționare etc.) ◆ *Viciu de conformație* = dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului; diformitate fizică. ◆ Fig. Pornire nestăpănită și statornică spre rău, apucătură rea, patimă; desfrâu, dezmaț, destrăbălare. 2. Neîndeplinire a unor condiții legale de formă sau de conținut în întocmirea actelor, clauzelor etc. juridice, care duce la anularea valorii acestora. [Var.: (Inv.) **vițiu** s.n.] — Din fr. **vice**, lat. **vitium**.

VICLEÁN, **-Ă**, *vicleni*, *-e*, adj. (Adesea substantivat) 1. Care se poartă, vorbește fără sinceritate, ascunzându-și adevăratele intenții (reprobabile); fățarnic, ipocrit, perfid; (cu sens atenuat) șiret, șmecher, isteț. 2. (Pop.) Rău, crud, neîndurător, hain. 3. (Inv.) Care își calcă credința sau cuvântul; necredincios; trădător. ◆ (Rar) Care nu crede în învățăturile religiei creștine; păgân. ◆ (Substantivat, m.) Duh necurat, drac. [Var.: (Inv.) **hicléan**, **-ă** adj.] — Din magh. **hitlen**.

VICLEÍM, *vicleimuri*, s.n. Veche dramă populară de origine creștină reprezentând nașterea lui Isus Hristos, jucată la țară, în perioada Crăciunului, de către flăcăi costumați. — Din sl. **Vitlemŭ**.

VICLENÍ, *viclenesc*, vb. IV. 1. Intranz. și refl. (Inv. și pop.) A se purta ca un viclean; a unelti (pe ascuns) contra cuiva. 2. Tranz. (Inv.) A trăda, a înșela. ◆ A ispitii, a iscodii. — Din **viclean**.

VICLENÍE, *viclenii*, s.f. Înșușirea de a fi viclean; faptă, comportare de om viclean; perfidie, ipocrizie, falsitate, viclesug. ◆ (Jur.) Dol. ◆ (Cu sens atenuat) Șiretenie, șmecherie, șiretlic; stratagemă. — **Viclean** + suf. *-ie*.

VICLEȘÚG, *vicleşuguri*, s.n. Viclenie, șiretlic. — Din magh. **hitlenség**.

VICÓNTE, *viconți*, s.m. Titlu de noblete ereditar, inferior contelui și superior baronului; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **vicomte**.

VICONTESÁ, *vicontese*, s.f. Soție sau fiică a unui viconte. — Din fr. **vicomtesse**.

VÍCTIMĂ, *victime*, s.f. 1. Persoană care suferă chinuri fizice sau morale ca urmare a greșelilor sale sau ale altora ori a unor catastrofe naturale. 2. Persoană care suferă un prejudiciu ori o atingere a vieții, sănătății sau integrității sale fizice ca urmare a unei fapte ilicite săvârșite de altcineva. 3. (În Antichitate) Animal sau om care era sacrificat unui zeu. — Din fr. **victime**, lat. **victima**.

VICTIMIZĂ, *victimizez*, vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină victimă. — **victimă** + suf. *iza*.

VICTORIÁN, *-Ă*, *victorien*, *-e*, adj. Care se referă la epoca istoriei engleze corespunzătoare domniei reginei Victoria. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **victorien**, engl. **victorian**.

VICTÓRIE, *victorii*, s.f. 1. Succes reputat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluție (armată); biruință, izbândă. 2. Succes obținut într-o competiție sportivă, într-un concurs, la un examen etc. 3. Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora opuse. 4. Rezultat deosebit de bun obținut într-un domeniu de activitate. — Din lat. **victoria**.

VICTORIOS, *-OĂSĂ*, *victoriosi*, *-oase*, adj. Care a obținut o victorie; învingător, biruitor, triumfător; câștigător. ♦ Care exprimă mândria succesului obținut. *Aer victorios*. [Pr.: *-ri-os*] — Din lat. **victoriosus**, fr. **victorieux**.

VID, *-Ă*, (1) *vizi*, *vide*, adj., (2) *viduri*, s.n. 1. Adj. (Despre un spațiu) Care nu conține nimic; care nu conține aer sau alt gaz; care nu este ocupat, locuit; pustiu. ♦ Fig. Lipsit de orice gânduri, de orice idei. 2. S.n. Spațiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. ♦ Loc. adv. *În vid* = a) în gol; b) cu privirea fixă, fără țintă; c) zadarnic, fără rezultat, în van. ♦ Fig. Pierdere ireparabilă. — Din fr. **vide**.

VIDĂ, *videz*, vb. I. Tranz. (Fiz.) A realiza vid într-un spațiu închis. — Din fr. **vider**.

VIDANJĂ, *vidanjez*, vb. I. Tranz. A goli, a curăța haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidanger**.

VIDANJĂRE, *vidanjări*, s.f. Acțiunea de a *vidanja* și rezultatul ei. — V. *vidanja*.

VIDANJÓR, *vidanjóri*, s.m. Lucrător care evacuează, curăță haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidangeur**.

VIDĂRE, *vidări*, s.f. Acțiunea de a *vida* și rezultatul ei. — V. *vida*.

VIDEO¹, Element de compunere care înseamnă „*image*”. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **video-**.

VIDEO² adj. invar., (2) *videouri*, s.n. 1. Adj. invar. Care se referă la sistemele de transmitere și de înregistrare a imaginii. 2. S.n. Aparatură pentru înregistrarea, transmisia și reproducerea imaginii. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéo**, engl. **video**.

VIDEOCĂMERĂ, *videocamere*, s.f. Cameră pentru înregistrări video. [Pr.: *-de-o*] — **Video¹** + **cameră**.

VIDEOCAPTÓR, *videocaptoare*, s.n. (În sintagma) *Tub videocaptor* = tub analizor de imagine, esențial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéocapteur**.

VIDEOCASETĂ, *videocasete*, s.f. Casetă care conține bandă magnetică pe care se pot înregistra imagini și sunete însoțitoare. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videocassette**, fr. **vidéocassette**.

VIDEOCASETOFÓN, *videocasetofoane*, s.n. Aparat pentru înregistrarea și redarea videocasetelor. [Pr.: *-de-o*] — **Video¹** + **casetofon**.

VIDEO CHAT, s.n. Conversație, cu conținut sexual și contra cost, prin internet, cu posibilitatea interlocutorilor de a se vedea. [Pr.: *videóčef*] — Cuv. engl.

VIDEOCLÍP, *videoclipuri*, s.n. Scurt film video, cu caracter artistic sau publicitar, turnat în sistemul video². [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéo-** + **clip**.

VIDEODISC, *videodiscuri*, s.n. Disc care permite vizionarea unui program (de imagine și sunet) preînregistrat, pe ecranul unui televizor obișnuit. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videodisc**, fr. **vidéodisque**.

VIDEOFÓN, *videofoane*, s.n. Videotelefon. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videophone**, fr. **vidéophone**.

VIDEOFÓNIC, *-Ă*, *videofonici*, *-ce*, adj. Referitor la videofon, prin videofon. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videophonic**, fr. **vidéophonique**.

VIDEOFONIE s.f. Termen folosit pentru transmisia simultană a imaginii și a sunetului. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videophony**, fr. **vidéophonie**.

VIDEOFRECVÉNTĂ, *videofrecvențe*, s.f. Fiecare dintre frecvențele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune. [Pr.: *-de-o*] — Din germ. **videofrequenz**, fr. **vidéofréquence**.

VIDEOMAGNÉTIC, *-Ă*, *videomagnetici*, *-ce*, adj. Referitor la înregistrarea imaginii pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéomagnétique**.

VIDEOMAGNETOFÓN, *videomagnetofoane*, s.n. Aparat pentru înregistrarea și redarea imaginii și sunetului însoțitor înregistrate pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o*] — **Video¹** + **magnetofon**.

VIDEOTÉCĂ, *videoteci*, s.f. 1. Mobilă specială cu rafturi pentru păstrat videocasete. 2. Încăpere, sală în care se păstrează și se vizionează videocasete. 3. Colecție de videocasete. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéothèque**.

VIDEOTELEFÓN, *videotelefoane*, s.n. Sistem de comunicații telefonice care permite interlocutorilor să se vadă reciproc în timpul convorbirii; videofon. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videotelephone**, fr. **vidéo-téléphone**.

VIDICÓN, *vidicoane*, s.n. Tub analizor de imagine folosit în captarea imaginii pentru televiziune acolo unde se dispune de iluminări puternice. — Din fr., engl. **vidicon**.

VÍDMĂ, *vidme*, s.f. (Reg.) 1. Arătare, fantomă, nălucă, stafie. 2. Vrăjitoare. ⇨ *Vidma pădurii* = mama-pădurii. — Din ucr. **vid'ma**.

VIDRĂ, *vidre*, s.f. Mamifer carnivor cu corpul acoperit cu blană deasă, casta-nie-roșcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pielță; lutră (*Lutra vulgaris*). ♦ Blana prelucrată a acestui animal; lutru. — Din sl. **vydra**, bg., sb. **vidra**.

VIDUITATE s.f. (În sintagma) *Termen de viduitate* = timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie. [Pr.: *-du-i*] — Din fr. **viduité**, lat. **viduitas**, **-atis**.

VIÉ, *vii*, s.f. 1. Teren plantat cu viță (l); plantație de viță. 2. Viță (l). — Lat. **vinea**.

VIÉLĂ, *viele*, s.f. Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-o manivelă. [Pr.: *vi-e*] — Din fr., it. **vielle**.

VIÉR¹, *vieri*, s.m. (Rar) Podgorean, viticultor. ♦ Îngrijitor, păzitor de vie. — **Vie** + suf. *-ar*.

VIÉR², *vieri*, s.m. 1. Porc necastrat. 2. Porc mistreț mascul. — Lat. **verres**. **VIERĂSĂ**, *vierese*, s.f. Soția vierului¹; îngrijitoare, paznică de vie [Pr.: *vi-e*] — **Vier¹** + suf. *-easă*.

VIÉRÍT s.n. (Rar) Ocupația vierului¹; viticultură. [Pr.: *vi-e*] — **Vier¹** + suf. *-it*.

VIERMĂR, *viermare*, s.n. (Rar) Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ar*.

VIERMĂNĂR, *viermănari*, s.m. Insectă de forma unei muște, cu capul de culoare galbenă, care se hrănește cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacție (*Sarcophaga carnaria*). — Din **vierme**.

VIERMĂNÓS, *-OĂSĂ*, *viermănoși*, *-oase*, adj. (Mai ales despre fructe) Cu viermi, mâncat de viermi. — Lat. **verminosus**.

VIERMĂNOȘĂ, pers. 3 *viermănoșează*, vb. I. Refl. (Mai ales despre fructe) A se umple sau a fi plin de viermi. — Din **viermănos**.

VIERMĂRAIE s.f. Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ăraie*.

VIERMĂRIE, *viermării*, s.f. Mulțime de viermi; forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt, viermar. — **Vierme** + suf. *-ărie*.

VIERMĂT s.n. (Reg.) Viermărie. ♦ Fig. Mulțime de oameni care merg de colo până colo. — **Vierme** + suf. *-et*.

VIÉRME, *viermi*, s.m. Nume dat unor animale nevertebrate, lipsite de picioare, cu corpul moale, lunguiet, de obicei cu o piele lucioasă, care trăiesc în sol, în apă sau ca parazite pe plante și pe animale; (pop.) nume dat larvelor unor insecte. ⇨ *Vierme de mătase* = larvă a unor fluturi care produc gogoșile de mătase și care se hrănesc cu frunze de dud sau de stejar. ⇨ Expr. *A avea* (sau *a-l roade pe cineva*) *un vierme la inimă* = a fi chinuit de griji. *A trăi ca viermele în hrean* (sau *în rădăcina hreanului*) = a duce (și a se deprinde cu) o viață grea. *A avea viermi* (*neadormiți*) = a fi neastâmpărat, a nu-și găsi locul. *A-l mânca* (pe cineva) *viermii* (*de viu*) = a fi foarte lenș și murdar. — Lat. **vermis**.

VIERMİȘÓR, *viermișori*, s.m. Viermușor. — **Vierme** + suf. *-ișor*.

VIERMUÍ, pers. 3 *viermüieste*, vb. IV. Intrans. A se mișca neîncetat și în număr mare de colo până colo; a mișuna, a forfoți. — **Vierme** + suf. *-ui*.

VIERMUIĂLĂ, *viermüieli*, s.f. Viermuire. [Pr.: *-mu-ia*] — **Viermul** + suf. *-eală*.

VIERMUIRE, *viermüiri*, s.f. Faptul de a *viermui*; viermuială. — V. **viermul**.

VIERMULÉȚ, *viermüleți*, s.m. Viermușor. — **Vierme** + suf. *-uleț*.

VIERMUȘ, *viermuși*, s.m. (Rar) Viermușor. — **Vierme** + suf. *-uș*.

VIERMUȘÓR, *viermușori*, s.m. Diminutiv al lui *vierme*; viermișor, viermuleț, viermuș. — **Vierme** + suf. *-ușor*.

VIERS, *viersuri*, s.n. (Pop.) 1. Melodie, cântec, arie. 2. Glas, voce; timbru al voci. [Var.: (pop.) **ghiers** s.n.] — Lat. **versus**.

VIERSUÍ, *viersüiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A cânta, a îngâna un cântec. — **Viers** + suf. *-ui*.

VIERSUÍRE, *viersüiri*, s.f. Acțiunea de a *viersui* și rezultatul ei. — V. **viersul**.

VIESPĂR, (1) *viespare*, s.n., (2, 3) *viespari*, s.m. 1. S.n. Cuib de viespi. ♦ Fig. Mulțime de ființe care mișună. ♦ Fig. Loc periculos, primejdios. 2. S.m. (Entom.) Gărgăun. 3. S.m. (Ornit.) Albinărel. — **Viespe** + suf. *-ar*.

VIESPĂRIE, *viespării*, s.f. Mulțime de viespi; cuib de viespi. — **Viespe** + suf. *-ărie*.

VIÉSPE, *viespi*, s.f. 1. Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac și cu o pungă cu venin. 2. Fig. Femeie rea. — Lat. **vespis* (= *vespa*).

VIESPÓI, *viespoi*, s.m. Augmentativ al lui *viespe*. ♦ Specie de viespe mare, cu pânțele roșu, lungă de 2-4 cm. (*Sirex gigas*). — **Viespe** + suf. *-oi*.

VIETÁTE, *vietăți*, s.f. Ființă, viețuitoare. [Pr.: *vi-e*] — **Viu** + suf. *-ătate*.

VIETNAMÉZ, *-Ă*, *vietnamezi*, *-e*, s.m. și f., adj. 1. S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Vietnam. 2. Adj. Care aparține Vietnamului sau vietnamezilor (1), privitor la Vietnam ori la vietnamezi. ♦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de vietnamezi (1). [Pr.: *vi-et*] — **Vietnam** (n. pr.) + suf. *-ez*.

VIETŪI, *viețuiesc*, vb. IV. Intrans. (Inv. și pop.) A se afla în viață, a fi viu; a trăi, a exista. ♦ A-și procura mijloacele necesare traiului. ♦ A trăi la un loc cu cineva; a conviețui. ♦ A locui într-un anumit loc. — **Viață** + suf. *-ui*.

VIETŪIRE, *viețuiri*, s.f. (Inv. și pop.) Faptul de a *viețui*; viață, existență, trai; conviețuire. — V. **viețui**.

VIETŪITÓR, *-OÁRE*, *viețuitori*, *-oare*, adj. (Inv. și pop.) Care viețuiește; (care este) în viață, viu. ♦ (Substantivat, f.) Vietate, ființă. [Pr.: *-tu-i*] — **Viețui** + suf. *-tor*.

VIÉZURE, *viezuri*, s.m. Mamifer omnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi și aspri de culoare cenușie, cu două dungi negre, cu picioarele scurte, cu capul lunguiet, având un fel de rât asemănător cu al porcului; bursuc (*Meles meles*). — Cf. alb. *vjedhullë*.

VIÉZURINĂ, *viezurine*, s.f. (Reg.) Vizuină. — **Viezure** + suf. *-ină*.

VÍFOR, *vifore*, s.n. (Pop.) Vânt puternic, furtună mare (cu ninsoare); viforită, viforeală. — Din sl. *vihrŭ*, bg., sb. *vihor*.

VIFORÁTEC, *-Ă* adj. v. **viforatic**.

VIFORÁTIC, *-Ă*, *viforatic*, *-ce*, adj. (Pop.) Viforos. [Var.: **viforátec**, *-ă*, adj.] — **Vifor** + suf. *-atic*.

VIFORÁRE, *viforări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de a *vifori* și rezultatul ei. — V. **vifor**.

VIFOREÁLĂ, *viforeli*, s.f. (Pop.) Vifor. — **Vifor** + suf. *-eală*.

VIFORÍ, pers. 3 *viforáste*, vb. IV. Intrans. impers. (Pop.) A fi vifor, furtună, viscol. — Din **vifor**.

VIFÓRNITĂ, *vifornite*, s.f. (Pop.) Vifor, furtună, vijelie, viscol. — **Vifor** + suf. *-nită*.

VIFORÓS, *-OÁSĂ*, *viforoși*, *-oase*, adj. (Pop.) Furtunos, vijelios; (despre vânt) care bate cu putere; (despre vânt, nori) care aduce vifor; fig. aprig, năvalnic; agitat, tulbure; viforatic. — **Vifor** + suf. *-os*.

VIG, *viguri*, s.n. (Pop.) Val, sul, trambă (de pânză, de stofă etc.) — Din magh. **vég**.

VIGILÉNT, *-Ă*, *vigilenți*, *-te*, adj. Care manifestă, demonstrează vigilență. — După fr. **vigilant**, lat. **vigilans**, *-ntis*.

VIGILÉNȚĂ s.f. Atitudine de observare atentă și susținută, de supraveghere continuă a ceea ce se întâmplă în jurul său (pentru a preveni, a descoperi sau a combate acțiuni reprobabile, ostile, dușmănoase). — După fr. **vigilance**, lat. **vigilantia**.

VIGNÉTĂ s.f. v. **vinieta**.

VIGOÁRE s.f. 1. Forță fizică, putere (de lucru, de acțiune); energie; vitalitate. (În loc. adj.) *În vigoare* = (despre legi, dispoziții etc.) valabil într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **vigueur**, lat. **vigor**, *-oris*.

VIGÓNIE, *vigonii*, s.f. 1. Specie sălbatică de lamă cu lână mățoasă (*Lama vicugna*). 2. Fir textil mățos obținut din lâna de vignonie (1). 3. Fir textil obținut dintr-un amestec de lână cu bumbac de bună calitate sau din bumbac pur. — Din fr. **vigogne**.

VIGURÓS, *-OÁSĂ*, *viguroși*, *-oase*, adj. Plin de vigoare; puternic, robust. — Din fr. **vigoureux**.

VIGUROZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi viguros; vigoare. — **Viguros** + suf. *-itate*.

VIIȘOÁRĂ, *vișoare*, s.f. Diminutiv al lui *vie*. [Pr.: *vi-i*] — **Vie** + suf. *-ișoară*.

VIITÓR, *-OÁRE*, (I) *viitori*, *-oare*, (II, 1) adj., s.n. (II, 2) *viitoruri*, s.n. I. Adj. Care va veni, care va fi, va exista, va apărea după momentul de față; proiectat într-o perioadă care va veni. ♦ *Viața viitoare* = (în concepțiile religioase) viața care ar continua și după moarte, într-o lume de apoi. (Gram.) *Timpul viitor* (și substantivat, n.) = timp verbal care exprimă o acțiune ulterioară momentului vorbirii. II. S.n. 1. Timpul care urmează prezentului; viitorime. ♦ Loc. adv. *Pe* (sau *în*) *viitor* = de acum înainte.

2. Situație, stare care urmează să existe; perspectivă. ♦ Loc. adj. (*Plin de viitor* sau *cu viitor* = cu perspective frumoase de dezvoltare. ♦ Expr. *A avea viitor* = a avea șanse de succes într-o acțiune; a-l aștepta o carieră plină de succes. [Pr.: *vi-i*] — **Veni** + suf. *-tor*.

VIITORÍME s.f. 1. (Inv.) Viitor (II 1). 2. Oamenii din viitor, generațiile viitoare; posteritate. [Pr.: *vi-i*] — **Viitor** + suf. *-ime*.

VIITORÍST, *-Ă*, *viitorști*, *-ste*, s.m. și f. Viitorolog. [Pr.: *vi-i*] — **Viitor** + suf. *-ist*.

VIITOROLÓG, *-Ă*, *viitorologi*, *-ge*, s.m. și f. (Rare la f.) Specialist în viitorologie; viitorist, futurolog. [Pr.: *vi-i*] — Din **viitor** (după *meteorolog*).

VIITOROLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu teoriile și metodele de previziune și de cercetare a viitorului; știința viitorului, futurologie. [Pr.: *vi-i*] — Din **viitor** (după *meteorologie*).

VIITŪRĂ, *viituri*, s.f. 1. Creștere bruscă a nivelului apei dintr-un râu (care poate duce la revărsarea lui). 2. Măl, bolovani, pietriș, crengi etc. aduse de apele curgătoare când se revărsă. [Pr.: *vi-i*] — **Veni** + suf. *-tură*.

VIJELÍE, *vijelii*, s.f. Vânt foarte puternic, adesea însoțit de descărcări electrice și de precipitații atmosferice; furtună. ♦ Loc. adv. *Cu vijelie* = cu putere, furtunos. ♦ Fig. Furie. — Et. nec.

VIJELÍÓS, *-OÁSĂ*, *vijelioși*, *-oase*, adj. 1. Cu vijelie; ca vijelia; năvalnic. ♦ Bătut de furtună, bătut de vijelie. 2. Fig. Violent, impetuos, aprig. [Pr.: *-li-os*] — **Vijelie** + suf. *-os*.

VÍKING, *vikingi*, s.m. Nume dat populațiilor germanice de războinici, navigatori și negustori din țările scandinave care au întreprins, între sec. VII și X, numeroase expediții maritime în Europa și în America de Nord. — Din fr. **vik**.

VIL, *-Ă*, *vili*, *-e*, adj. (Inv.) De proastă calitate, demn de disprețuit; ordinar; josnic; abject. — Din fr. **vil**.

VILAIÉT, *vilaiete*, s.n. Diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu. [Pr.: *-la-ief*] — Din fr. **vilayet**.

VILANÉLĂ, *vilanele*, s.f. Cântec vocal cu caracter dansant, specific unor popoare din vestul Europei. — Din fr. **villanelle**, it. **villanella**.

VÍLĂ, *vile*, s.f. 1. Denumire dată, în Imperiul Roman, unor reședințe rurale de pe domeniul agricol și pastoral exploatat de marii proprietari de sclavi. 2. Locuință cu înfățișare voit rustică, elegantă și spațioasă, situată într-o grădină. 3. (În Evul Mediu) Denumire care desemna diferite forme de așezări (obștea țărănească, satul liber, satul dependent de domeniul stăpânului feudal și, uneori, centrul urban). — Din lat., fr., it. **villa**.

VILBROCHÉN, *vilbrochene*, s.n. (Tehn.) Arbore al unui motor, cu unul sau mai multe coturi, antrenat prin una sau mai multe biele într-o mișcare de rotație pe care o transmite unui mecanism (cu pistoane); arbore cotit. [Pl. și: *vilbrochenuri*] — După fr. **vilebrequin**.

VILEÁG s.n. (Inv. și pop.; în loc adv. și expr.) (*A da* sau *a scoate*, *a ieși* etc.) *în vileag* = (a face sau a deveni cunoscut) în fața lumii, a tuturor, în public. — Din magh. **világ**.

VILEGIATŪRĂ, *vilegiaturi*, s.f. Concediu, vacanță etc. petrecută de cineva în afara locului său de domiciliu. [Pr.: *-gi-a-*. — Var.: (pop.) **viligiatúră** s.f.] — Din fr. **villégiature**.

VILEGIATURÍST, *-Ă*, *vilegiaturști*, *-ste*, s.m. și f. Persoană care se află în vilegiatură. [Pr.: *-gi-a-*. — Var.: (pop.) **viligiaturíst**, *-ă*, s.m. și f.] — **Vilegiatură** + suf. *-ist*.

VILIGIATŪRĂ s.f. v. **vilegiatură**.

VILIGIATURÍST, *-Ă* s.m. și f. v. **vilegiaturist**.

VILÓS, *-OÁSĂ*, *vilosi*, *-oase*, adj. 1. (Bot.) Acoperit cu peri mai lungi sau mai scurți, asemănători cu lâna. 2. (Anat.; în sintagma *Membrană vilooasă* = membrană acoperită cu vilozități. — Din fr. **villex**, lat. **villosus**.

VILOZITÁTE, *vilozități*, s.f. 1. Totalitatea perilor care acoperă o suprafață; parte poroasă. 2. (Anat.) Ridicătură, prelungire, încrețitură, cută mică situată pe suprafața anumitor organe ale corpului, mai ales a intestinului subțire. — Din fr. **vilosité**.

VIN, (2) *vinuri*, s.n. Băutură alcoolică (de 7-16%) obținută prin fermentarea mustului de struguri sau, *p. gener.*, prin fermentarea mustului, altor fructe. 2. Sortiment din această băutură. — Lat. **vinum**.

VINÁR, *vinari*, s.m. (Pop.) Podgorean; negustor, vânzător de vinuri. — **Vin** + suf. *-ar*.

VINÁRIȚĂ, *vinarițe*, s.f. Plantă erbacee cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor sau la aromatizarea unor băuturi (*Asperula odorata*). — **Vin** + suf. *-ariță*.

VINÁRS, *vinarsuri*, s.n. (Reg.) Rachiu (tare). — **Vin** + **ars** (după germ. *Branntwein*).

VINÁȚ, *vinături*, s.n. (Pop.) (Varietate) de vin. [Pl. și: *vinate*] — Probabil lat. **vinaceus**.

VINĂ, *vini*, s.f. Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșeală, vinovăție; păcat; culpă. ♦ Loc. adj.

De *vină* = vinovat, responsabil. *Fără vină* = nevinovat; (rar, despre lucruri, manifestări) ireproșabil, perfect. ⇨ Loc. conj. *Din vina...* = în urma greșelii făptuite de...; din cauza, din pricina... ⇨ Expr. (Pop.) *Bată-l vina!* exprimă o mustrare cu o nuanță de simpatie. *A da* (sau *a arunca, a pune vina pe cineva* (sau *pe ceva*) sau *asupra cuiva* ori (reg.) *a băga* (cuiva) *vină* = a învinuăți, a învinui (pe cineva sau ceva). *A face cuiva o vină din* (sau *pentru*) *ceva* = a considera drept greșeală o faptă a cuiva. *A cădea în vină* = a se face vinovat de ceva. ⇨ Spec. Faptă pedepsită de lege; infracțiune; delict; crimă. — Din sl. *vinā*.

VINĂRICI, *vinăriciuri*, s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dijmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, care se plătea în trecut domniei; vinărit. — **Vin** + suf. *-ărici*.

VINĂRIE, *vinării*, s.f. (Rar) Pivniță în care se păstrează (și se vinde) vinul; depozit de vin. — **Vin** + suf. *-ărie*.

VINĂRIȚĂ, *vinărituri*, s.n. (Înv.) Vinărici. — **Vin** + suf. *-ărit*.

VINCI, *vinciuri*, s.n. (Tehn.) 1. Trolu folosit pentru manevrarea greutăților pe bordul navelor. 2. Cric. — Cf. it. *vinciglio*.

VINCIER, *vincieri*, s.m. Muncitor portuar care mănuieste vinciul. [Pr.: *-ci-er*] — **Vinci** + suf. *-ier*.

VINCLU, *vincluri*, s.n. 1. Piesă de lemn sau de metal formată din două laturi, cu ajutorul căreia se pot trasa sau măsura unghiuri. 2. Bară profilată din oțel sau din metale ușoare, care are în secțiune două aripi. — Din germ. *Winkel*.

VÎNDE, *vând*, vb. III. Tranz. 1. A ceda unui cumpărător dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani. ⇨ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* (sau *peștele din baltă*) = a promite un lucru pe care nu-l ai; a face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi încă, care este nesigur. *A-și vinde (și) pielea sau cămașa (de pe sine)* = a vinde sau a ceda, din cauza unei nevoi mari, tot ce posedă. *A-și vinde scump viața* (sau *pielea*) = a se apăra cu îndârjire, cauzând pierderi mari dușmanului (înainte de a muri sau de a fi prins). *Cum* (sau *asa*) *am cumpărat-o, așa o vând* = o spun așa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea autenticității). (Refl. pas.) *Cum* (sau *cu cât*) *se vinde?* = ce preț are? cu cât se plătește? ⇨ A scoate un bun la licitație (pentru neplata datoriilor). ⇨ A oferi spre vânzare; a face comerț. ⇨ Refl. pas. (Despre mărfuri) A găsi cumpărători, a avea căutare. ⇨ Fig. A face compromisuri morale în schimbul unor avantaje materiale. ⇨ Tranz. și refl. Fig. A (se) prostitua. 2. A trăda sau a denunța, a pări (pentru bani sau pentru un interes material). [Prez. ind. și: (reg.) *vânz*] — Lat. *vendere*.

VÎNDEC, *vindecuri*, s.n. (Pop.) Vindecare, tămăduire, lecuire; *p. ext.* (concr.) leac. — Din *vindeca* (derivat regresiv).

VÎNDECĂ, *vindec*, vb. I. 1. Refl. și tranz. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală, a (se) face sănătos; a (se) însănătoși, a (se) tămădui, a (se) lecu. ⇨ Refl. Spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. 2. Tranz. Fig. A face să dispară, să înceteze o suferință morală, o supărare, un dor etc. — Lat. *vincicare*.

VÎNDECĂBIL, *-Ă, vindecabili*, *-e*, adj. (Despre boli, răni, leziuni etc.; *fig.* despre suferințe morale) Care poate fi vindecat, care are leac; curabil. — **Vindeca** + suf. *-bil*.

VÎNDECĂRE, *vindecări*, s.f. Acțiunea de a (se) *vindeca* și rezultatul ei; însănătoșire. ⇨ Loc. adj. *Fără vindecare* = incurabil. — V. *vindeca*.

VÎNDECĂȚĂ, *-Ă, vindecăți*, *-te*, adj. Însănătoșit, lecut (de o boală, de o suferință). — V. *vindeca*.

VÎNDECĂȚOR, *-OĂRE, vindecători*, *-oare*, adj. Care vindecă; lecutor, tămă-duitor. — **Vindeca** + suf. *-ător*.

VÎNDECEĂ, *vindecele*, s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu proprietăți medicinale (*Stachys officinalis*). — **Vindeca** + suf. *-ea*.

VÎNDERE, *vinderi*, s.f. Acțiunea de a (se) *vinde* și rezultatul ei; vânzare. — V. *vinde*.

VÎNDERÉL, *vinderi*, s.m. (Ornit.; reg.) Vindereu. — **Vinder**[eu] + suf. *-el*. **VÎNDERÉU**, *vinderi*, s.m. Numele a două specii de șoimi mici: *vinderel* (*Falco tinnunculus* și *vesperinus*). [Var.: *vindiréu* s.m.] — Cf. magh. *vándorsólyom*.

VÎNDIAC, *vindiacuri*, s.n. Haină scurtă special confecționată pentru a apăra de vânt; canadiană. [Acc. și: *vindiac*] — Din germ. *Windjacke*.

VINDICATIV, *-Ă, vindicativi*, *-e*, adj. (Livr.) Răzbnător. — Din fr. *vindicatif*.

VINDICTĂ, *vindicta*, s.f. (Livr.) Urmărire, pedepsire, răzbunare a unei crime. — Din fr. *vindicta*, lat. *vindicta*.

VINDIRÉU s.m. v. *vindereu*.

VINECIÓR, *-OĂRĂ, vineciori*, *-oare*, adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vânăt*. ⇨ (Despre păsări) Cu penele cenușii-albăstrii, bătând în vânăt; (despre animale) cu blana sură. — **Vânăt** + suf. *-ior*.

VINEGRÉTĂ, *vinegrete*, s.f. Sos rece preparat din oțet, untdelemn, sare și piper. — Din fr. *vinaigrette*.

VINERI, *vineri*, s.f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. ⇨ (În religia creștină) *Vinerea Mare* (sau a *Patimilor*, a *Paștilor*) = vinerea din ajunul Paștelui, în care creștinii țin post sever, celebrând răstignirea lui Isus Hristos. *Vinerea Mare* = sărbătoare ortodoxă în care se prăznuiește Sfânta Paraschiva (la 14 octombrie). ⇨ (Adverbial) În cursul zilei de vineri; (în forma *vinerea*) în fiecare vineri. — Lat. *Veneris* [dies].

VINERITĂ, *vinerite*, s.f. Plantă erbacee cu frunzele de la bază așezate în formă de rozetă, cu flori albastre, roșii sau albe, dispuse în spic în vârful tulpinii, care se folosește ca plantă medicinală; vinețică (*Ajuga reptans*). — **Vineri** + suf. *-ită*.

VINETEĂ, *-ICĂ, vinețele*, s.f. (Bot.) 1. (În forma *vinețea*) Albăstrea. 2. (În forma *vinețică*) Vineriță. 3. (În forma *vinețică*) Numele mai multor ciuperci (comestibile) cu pălăria tare, cămoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie (*Russula*). ⇨ *Vinețică cu lapte* = ciupercă comestibilă cu pălăria cămoasă, aurie sau portocalie, care conține un suc lăptos și dulce (*Lactarius volenus*). — **Vânăt** + suf. *-ea, -ică*.

VINETEĂLĂ, *vinețeli*, s.f. 1. Vânătaie. 2. (Pop.) Scrobeală albastră, albăstreală (pentru rufe). 3. Boală a viței-de-vie produsă de o ciupercă parazită, care se manifestă prin apariția unor pete roșietice pe frunze. — **Vânăt** + suf. *-eală*.

VINETIŪ, *-IE, vineții*, adj. Care bate în vânăt, cu nuanțe albăstrii. ⇨ (Substantivat, n.) Culoarea vânăta; vânăt. ⇨ (Substantivat, f.; reg.) Albastrul cerului; *p. ext.* văzduh. — **Vânăt** + suf. *-iu*.

VINGALAC, *vingalace*, s.n. (Tipogr.) Culegar. [Var.: *vingălác* s.n.] — Din germ. *Winkelhaken*.

VINGĂLĂC s.n. v. *vingalac*.

VINGHERCĂ s.f. v. *venghercă*.

VINICÉR s.m. (Pop.) Luna septembrie. — Cf. sl. *vinicije „vie”*.

VINICOL, *-Ă, vinicoli*, *-e*, adj. Privitor la vii și la producția vinului, care aparține viilor și producției de vinuri. — Din fr. *vinicole*, it. *vinicolo*.

VINIETĂ, *viniete*, s.f. Ilustrație de mici dimensiuni folosită ca ornament, care precede sau încheie o pagină de text (tipărit sau manuscris); ornament pe coperta unei cărți; clișeu folosit în tipografie pentru ornamentație. [Var.: *vignată* s.f.] — Din fr. *vignette*.

VINIETIST, *-Ă, vinietiști*, *-ste*, s.m. și f. Autor de viniete. — Din fr. *vignettiste*.

VINIFÉR, *-Ă, viniferi*, *-e*, adj. Care produce vin. ⇨ (Despre terenuri) Pe care se cultivă vița-de-vie. — Din fr. *vinifère*.

VINIFICĂ, *vinific*, vb. I. Tranz. A supune mustul de struguri procesului de prelucrare care îl preface în vin, a face operațiile necesare obținerii vinului din struguri. — După fr. *vinifier*.

VINIFICĂRE, *vinificări*, s.f. Acțiunea de a *vinifica* și rezultatul ei; vinificație. — V. *vinifica*.

VINIFICĂTOR, *-OĂRE, vinificatori*, *-oare*, s.m. și f. Persoană specializată în operațiile de vinificare. — Din fr. *vinificateur*.

VINIFICĂȚIE, *vinificații*, s.f. Vinificare. — Din fr. *vinification*.

VINIŪ s.n. Radical organic obținut din etilenă. — Din fr. *vinyle*.

VINILIC, *-Ă, vinilici*, *-ce*, adj. (Despre substanțe chimice) Care se obține din vinil, pe bază de vinil. — Din fr. *vinilylique*.

VINILIN s.n. Masă plastică pe bază de vinil, cu mare rezistență mecanică, având multiple utilizări în industrie și la fabricarea obiectelor de larg consum. — Din *vinil*.

VINIPLĂST, *viniplaste*, s.n. Policlorură de vinil amestecată cu plastifianti și stabilizatori de temperatură. — Din fr. *vinylplaste*, germ. *Viniplast*.

VINIȘOĂRĂ, *vinisoare*, s.f. Diminutiv al lui *vânăt*; vânăt subțire. — **Vânăt** + suf. *-ișoară*.

VINIȘÓR s.n. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *vin*; vin bun; vinuleț, vinuț. — **Vin** + suf. *-ișor*.

VINOGRĂD, *vinograduri*, s.n. Sos rece, preparat cu oțet, untdelemn, sare, piper și pătrunjel verde tocat. — Din rus. *vinograd*.

VINOTECĂ, *vinoteci*, s.f. Colecție de vinuri din diferite soiuri, cupaje și din ani de recoltă diferiți. — Din *vin* (după cuvinte ca *biblioteca*, *fonotecă*, *cartotecă*).

VINOVĂT, *-Ă, vinovați*, *-te*, adj. 1. (Despre oameni) Care are o vină, care a comis o greșeală sau o faptă ireproșabilă; culpabil; pasibil de o pedeapsă. 2. (Despre faptele, comportările etc. oamenilor) Care se abate de la lege sau de la bunele moravuri; nepermis, condamnat. — Din sl. *vinovatŭ*.

VINOVĂȚIE, *vinovății*, s.f. Faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. — **Vinovat** + suf. *-ie*.

VINTIL s.n. v. *vintir*.

VINTIR, *vintire*, s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac alungit, cu gura răstrântă înăuntru sacului ca o pânză. [Var.: *vintil* s.n.] — Din rus. *venter*.

VÎNTRE, *vintr*, s.f. (Pop.) 1. Pânțece, abdomen, burtă. 2. (La pl.) Măruntăie. 3. Dizenterie; diaree. — Lat. *venter*, -ris.

VINTREĂ s.f. v. *vântrea*.

VINULÉT, *vinulețe*, s.n. (Pop.) Vinisor. — **Vin** + suf. *-uleț*.

VINUȚ, *vinuțe*, s.n. (Pop.) Vinisor. [Pl. și: *vinuțuri*] — **Vin** + suf. *-uț*.

VIOARĂ¹, *vioare*, adj. (Pop.; despre ape curgătoare) Limpede, cristalin, clar. ⇨ (Substantivat) *Limpede* (sau *curat*) *vioară* sau *ca* (sau *cum e*) *vioara* = foarte limpede, ca lacrima. [Pr.: *vi-oa*] — Probabil lat. **vivula* (< *vivus*).

VIOARĂ², *vioare*, s.f. (Bot.; reg.) 1. Toporaș. 2. Compus: *vioară-roșie* = micsandră. [Pr.: *vi-oa*] — Lat. *viola*.

VIOARĂ³, *violi*, s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu patru coarde întinse peste ea, care vibrează prin frecare cu arculus sau prin ciupire; violină, scripcă. [Pr.: *vi-oa* — Pl. și: *vioare*] — Cf. it. *viola*.

VIOI, **VIOAIE**, *vioi*, *vioaie*, adj. 1. Care este plin de viață, de vigoare; iute în mișcări, sprinten; zglobiu, zburdalnic. ⇨ (Despre ochi; *p. ext.* despre privire, înfățișare) Radios, luminos, viu. ⇨ Ager, isteț. 2. Aprins, inflăcărat, intens. ⇨ (Despre sunete, melodii etc.) Cu ritm accelerat; săltăreț; vesel. [Pr.: *vi-o*] — **Viu** + suf. *-oi*.

VIOCIUNE s.f. 1. Calitatea de a fi vioi; sprinteneală, zburdalnicie, agerime în mișcări; însuflețire, animație. ⇨ Neastâmpăr, strălucire, expresie vie; elan, avânt. 2. Capacitatea de a înțelege cu ușurință ceva, de a reacționa spontan la ceva; istețime; spontaneitate. [Pr.: *vi-o-i*] — **Vioi** + suf. *-iune*.

VIOL, *violuri*, s.n. Infrațiune care constă în fapta unei persoane de a avea raport sexual cu altă persoană prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra sau a-și exprima voința. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *viol*.

VIOLĂ, *violez*, vb. I. Tranz. 1. A nesocoti, a nu respecta, a încălca un angajament, o lege, o convenție, o dispoziție. 2. A intra undeva prin violență, a pătrunde cu forța; a deschide prin abuz. ⇨ A pângări, a profana. 3. A săvârși un viol. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violier*, lat. *violare*.

VIOLABIL, *-Ă*, *violabili*, -e, adj. (Rar) Care poate fi violat. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violable*.

VIOLABILITATE s.f. (Rar) Însușirea de a fi violabil. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violabilité*.

VIOLACÉU, *-CÉE*, *violacei*, *-cee*, adj., s.f. 1. Adj. Care bate în violet, care are nuanțe de violet. ⇨ (Substantivat, n.) Culoare care are aceste nuanțe. 2. S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, al cărei tip principal este vioarea; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violacé*, lat. *violaceus*.

VIOLĂRE, *violări*, s.f. Acțiunea de a *viola* și rezultatul ei. [Pr.: *vi-o*] — V. *viola*.

VIOLATOR, *-OARE*, *violatori*, *-oare*, s.m. și f. (Adesea adjectival) 1. Persoană care violează (1, 2), care determină sau pricinuieste o încălcare a unei legi, dispoziții, convenții etc.; infractor; profanator, pângăritor. 2. Persoană care comite un viol. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violateur*, lat. *violator*, -oris.

VIOLĂ¹, *viola*, s.f. Instrument muzical cu coarde și arcuș mai mare decât vioara și având sunete mai grave decât aceasta; alto. [Pr.: *vi-o*] — Din it. *viola*, fr. *viola*.

VIOLĂ², *viola*, s.f. (Bot.) 1. Toporaș. 2. Compus: *violă-de-noapte* (sau *-de-primăvară*) = nopticoasă. [Pr.: *vi-o*] — Din lat. *viola*.

VIOLÉNT, *-Ă*, *violenți*, *-te*, adj. 1. Care se produce sau acționează cu putere, cu intensitate, cu violență; intens, puternic, tare. ⇨ (Despre culori, lumină etc.) Izbitor, tipător; tare, viu, puternic. 2. (Despre ființe) Care are o fire nestăpănită, care se înfurie ușor, impulsiv, brutal, irascibil. ⇨ (Despre manifestări ale ființelor) Care arată violență, impulsivitate, nestăpânire, agresiune. 3. Care se face cu forța; brutal, silnic. ⇨ *Moarte violentă* = moarte provocată de un factor extern (traumatic, fizic, chimic, mecanic sau psihic). [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violent*, lat. *violentus*, it. *violento*.

VIOLENTĂ, *violentez*, vb. I. Tranz. A comite un act de violență; a constrânge, a silii, a forța. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violenter*.

VIOLENTĂRE, *violentări*, s.f. Acțiunea de a *violenta* și rezultatul ei. [Pr.: *vi-o*] — V. *violenta*.

VIOLÉNTĂ, *violente*, s.f. 1. Însușirea, caracterul a ceea ce este violent (1); putere mare, intensitate, tărie. 2. Lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; impulsivitate, brutalitate, vehemență. 3. Faptul de a întrebuița forța brutală; constrângere, violentare; siluire; încălcare a ordinii legale. ⇨ Faptă violentă, impulsivă. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violence*, lat. *violentia*, it. *violenza*.

VIOLÉT, *-Ă*, *violeți*, *-te*, adj., s.n., s.f. 1. Adj. De culoarea vioarelei. 2. S.n. Culoare fundamentală a spectrului luminii, situată la capăt, după indigo; culoarea violet (1). 3. S.f. (Bot.) Toporaș. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violet*.

VIOLINĂ, *violine*, s.f. Vioară³. [Pr.: *vi-o*] — Din it. *violino*.

VIOLONCĒL, *violoncelle*, s.n. Instrument muzical cu coarde și arcuș asemănător cu vioara³, dar de dimensiuni mult mai mari, cu un timbru mai grav și care se ține în poziție verticală; cello. [Pr.: *vi-o* — Pl. și: *violonceluri*] — Din fr. *violoncelle*, it. *violoncello*.

VIOLONCELIST, *-Ă*, *violonceliști*, *-ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la violoncel. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violoncelliste*, it. *violoncellista*.

VIOLONIST, *-Ă*, *violoniști*, *-ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la vioară³. [Pr.: *vi-o*] — Din fr. *violoniste*.

VIOLONISTIC, *-Ă*, *violonistici*, *-ce*, adj. Care se referă la vioară³ sau la cântatul din vioară; pentru vioară. [Pr.: *vi-o*] — Din it. *violonistico*.

VIOREA, *-ICĂ*, *viorele*, s.f. (Bot.) 1. Toporaș. 2. Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două-trei frunze lunguiețe și o tulpină cu flori albastre, roz sau albe (*Scilla bifolia*). [Pr.: *vi-o*] — **Vioară**² + suf. *-ea*, *-ică*.

VIORIȘT, *-Ă*, *vioriști*, *-ste*, s.m. și f. Violonist (într-o orchestră populară). [Pr.: *vi-o*] — **Vioară**³ + suf. *-ist*.

VIORIU, *-IE*, *viorii*, adj. Violet-deschis, liliachiu. ⇨ (Substantivat, n.) Culoare violet-deschis, liliachie. [Pr.: *vi-o*] — **Vioară**² + suf. *-iu*.

VIP, *VIP-uri*, s.n. Persoană foarte importantă; vedetă. — Abr. din engl. *Vlery* I[mportant] P[erson].

VIPERĂ, *viperă*, s.f. 1. Șarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V și pe spate o dungă neagră în zigzag; năpărcă (*Vipera berus*). ⇨ Expr. *Pui de viperă* = om rău, femeie rea. ⇨ Compus: *Viperă-cu-corn* = specie de viperă mai mare și mai veninoasă decât vipera comună, care are deasupra gurii un fel de corn format din solzi (*Vipera ammodytes*). 2. Fig. Persoană rea, perfidă. — Lat. *vipera*.

VIPERIN, *-Ă*, *viperini*, -e, adj. (Livr.) De viperă, privitor la viperă. — Din fr. *vipérin*, lat. *viperinus*.

VIPIE, *vipii*, s.f. (Reg.) 1. Căldură mare, arșiță, fierbințeală, zăduf. ⇨ Febră. 2. Toi, putere. — Et. nec.

VIPISĂ s.f. v. *vipușcă*.

VIPLĂ s.f. Aliaj de oțel cu crom și nichel, inoxidabil și rezistent la acizi, folosit în tehnica dentară. — Din germ. *Wiepla*.

VIPT, *vipturi*, s.n. (Inv.) Rod, produs al pământului; bucate, recoltă. ⇨ (Reg.) Ceea ce servește ca hrană oamenilor; mâncare. ⇨ Expr. *A lua* (sau *a ține*) *pe cineva în vipt* = a primi pe cineva în gazdă (cu locuința și cu mâncarea). — Lat. *victus*.

VIPUȘCĂ, *vipuști*, s.f. Fâșie îngustă de postav, cusută ca garnitură de altă culoare la unele uniforme (pentru a masca mai ales cusătura exterioară a pantalonilor). ⇨ P. gener. (Rar) Fâșie, bandă îngustă (dintr-un material). [Var.: (inv.) *vipiscă* s.f.] — Din rus. *vypuška*.

VIRĂ, *virez*, vb. I. 1. Intranz. (Despre vehicule) A-și schimba orientarea în mers până la aproximativ 90°; a coti. ⇨ (Despre oameni) A face ca un vehicul în mers să-și schimbe direcția; a coti, a cărmi. 2. Tranz. A face un virament. 3. Tranz. A trata o copie fotografică cu o soluție specială pentru a-și schimba nuanțele de negru în alte nuanțe. — Din fr. *virer*.

VIRĂGIU s.n. v. *viraj*.

VIRĂJ, *viraje*, s.n. 1. Faptul de a *viră*, de a (-și) schimba orientarea de mers; cotire. ⇨ Porțiune curbă de șosea cu rază de curbură mică. 2. (Chim.) Schimbare a culorii unei substanțe cu ajutorul unui reactiv; schimbare a culorii unui pozitiv fotografic. [Pl. și: *virajuri*. — Var.: (rar) *virăgiu* s.n.] — Din fr. *virage*.

VIRĂL, *-Ă*, *virali*, -e, adj. 1. (Biol.) Virotic. 2. (Inform.) Care circulă rapid pe internet de la un utilizator la altul. — Din fr. *viral*, engl. *viral*.

VIRAMÉNT, *viramente*, s.n. Operație contabilă prin care o sumă de bani se trece dintr-un cont în altul, în procesul înregistrărilor contabile. ⇨ Plată fără numerar, prin trecerea la bancă a unei sume de bani din contul plătorului în contul beneficiarului. ⇨ (Concr.) Document prin care se dispune efectuarea unei astfel de operații sau plăți. — Din it. *viramento*. Cf. fr. *virement*.

VIRÁN, *-Ă*, *virani*, -e, adj. (Despre terenuri din cuprinsul unei localități) Care, deși se află într-un cartier construit și locuit, este fără clădiri și, de obicei, neîngrădit. — Din tc. *viran*.

VIRĂRE, *virări*, s.f. Acțiunea de a *viră* și rezultatul ei; viraj. ⇨ (Rar) Virament. — V. *viră*.

VIRDĂRE, *virđări*, s.f. Specie de ciocănitore, cu penele verzi împetrite cu roșu, galben, negru și alb (*Picus viridis*). [Var.: *verđare* s.f.] — Et. nec.

VIRGA subst. (Met.) Fenomen constând în evaporarea ploii înainte de a atinge solul, întâlnit mai ales în zonele montane. — Din lat., fr. *virga*.

VIRGIN, *-Ă*, *virgini*, -e, adj. 1. Care nu a avut nicodată relații sexuale; cast, neprihănit, feciorelnic. ⇨ (Substantivat, f.) Fecioară, fată. 2. Fig. Candid, inocent, nevinovat. 3. Fig. (Despre locuri) Necunoscut de oameni; nelucrat, necultivat; neexplorat; neexploatat. 4. Fig. (Despre obiecte)

Neatins, intact, neutilizat; curat. ♦ Spec. (Despre metale) Pur, curat. [Var.: (înv. și pop.) **vergin**, -ă adj.] — Din lat. **virgo**, -inis.

VIRGINÁL¹, *virginale*, s.n. Instrument muzical cu coarde și claviatură, asemănător clavecinului. — Din it., fr. **virginale**.

VIRGINÁL², -Ă, *virginali*, -e, adj. **1.** De virgină (**1**), de fecioară; feciorelnic, virgin. **2.** Fig. Candid, pur. [Var.: (înv. și pop.) **verginál**, -ă adj.] — Din fr. **virginal**, lat. **virginalis**.

VIRGINITATE, *virginități*, s.f. **1.** Însușirea unei persoane virgine (**1**); feciorie, castitate. **2.** Fig. Curățenie morală; candoare, puritate, nevinovăție. — Din fr. **virginité**, lat. **virginitas**, -atis.

VIRGULĂ, *virgule*, s.f. **1.** Semn de punctuație care delimitează grafic unele propoziții în cadrul frazei și unele părți de propoziție în cadrul propoziției. **2.** Semn întrebuițat pentru a arăta când trebuie făcută respirația în timpul unei interpretări muzicale vocale. **3.** Semn întrebuițat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracționară. — Din fr. **virgule**.

VIRIDIN s.n. (**1.** Min.) Andaluzit de culoare verde. **2.** (Tipogr.) Colorant ver-de-gălbui. — Din fr. **viridine**, engl. **viridin**, germ. **Viridin**.

VIRIL, -Ă, *virili*, -e, adj. Care aparține sexului masculin; specific bărbatului sau masculului, bărbătesc. ♦ Care exprimă bărbăție, forță, energie; care este energic, viguros. — Din fr. **viril**, lat. **virilis**.

VIRILISM s.n. Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine. — Din fr. **virilisme**.

VIRILITATE s.f. Ceea ce aparține sexului masculin, ceea ce este specific sexului masculin; *p. ext.* vigoare bărbătească. — Din fr. **virilité**, lat. **virilitas**, -atis.

VIRILIZĂ, *virilizez*, vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter viril. — Din fr. **viriliser**.

VIRNĂNȚ, *virnanți*, s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze alterne și penate, cu flori galbene, dispuse în corimb, cu miros pătrunzător, neplăcut, utilizată în medicină; rută (*Ruta graveolens*). — Din magh. **virnanc**.

VIROĂGĂ, *viroage*, s.f. Vale mică, răpoasă, mocirloasă, formată de ploii și de inundații sau prin părăsirea albiei de către un râu; albia unui torrent, cu malurile adânci și abrupte. — Et. nec.

VIROLĂ, *virole*, s.f. **1.** Inel mic de metal care strânge mânerul de lemn al unui cuțit, al unei unelte etc. pentru a-l împiedica să crape. **2.** Cilindru format din foi de tablă nituite sau sudate, care intră în construcția unei clădiri, a unui rezervor etc. — Din fr. **virole**.

VIROLOGIE s.f. (Med.) Virusologie. — Din fr. **virologie**.

VIRÓTIC, -Ă, *virotici*, -ce, adj. Care se referă la virusuri; care se datorează unui virus. — Din **viroză**.

VIROZĂ, *viroze*, s.f. Nume generic dat pentru bolile oamenilor, animalelor și plantelor provocate de virusuri. — Din fr. **virose**.

VIRTUÁL, -Ă, *virtuali*, -e, adj. Care nu există efectiv, ci ca o posibilitate; potențial. ♦ *Imagine virtuală* = imagine obținută într-un sistem optic la intersecția prelungirilor razelor de lumină, neputând fi prinsă pe un ecran. [Pr.: -tu-a] — Din fr. **virtuel**.

VIRTUALITATE, *virtualități*, s.f. Însușirea a ceea ce este virtual; posibilitate. [Pr.: -tu-a] — Din fr. **virtualité**.

VIRTUÓS, -OÁSĂ, *virtuoși*, -oase, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care respectă și realizează în mod consecvent dezideratele etice, principiile și normele morale; înzestrat cu multe virtuți; (despre manifestările oamenilor) care denotă virtute. ♦ Corect, cast. [Pr.: -tu-os] — Din lat. **virtuosus**, fr. **vertueux**.

VIRTUÓZ, *virtuozi*, s.m. Persoană care stăpânește în mod desăvârșit tehnica unui instrument muzical sau, *p. gener.*, tehnica unei arte. [Pr.: -tu-oz] — Din it. **virtuoso**, fr. **virtuose**.

VIRTUOZITATE, *virtuozități*, s.f. Însușirea de a fi virtuos în executarea unei bucăți muzicale; *p. gener.* măiestrie, dexteritate, iscusință deosebită într-un anumit domeniu de activitate (artistică). [Pr.: -tu-o] — Din it. **virtuosità**, fr. **virtuosité**.

VIRTUTE, *virtuți*, s.f. **1.** Însușire dominantă a caracterului, care îl face mai bun pe individul uman, din punct de vedere moral, intelectual sau al unui tip specific de activitate; integritate morală. ♦ Înclinație spre un anumit fel de fapte morale; calitate morală. **2.** (În loc. prep.) *În virtutea...* = pe baza, în puterea, ca urmare a... — Din lat. **virtus**, -utis (cu unele sensuri după fr. *vertu*).

VIRULÉNT, -Ă, *virulenți*, -te, adj. (Despre virusuri, bacterii) Care prezintă o mare capacitate patogenă; (despre boli) care este cauzat de un virus. ♦ Fig. Distrugător, nimicitor; de o mare violență. — Din fr. **virulent**, lat. **virulentus**.

VIRULÉNȚĂ, *virulențe*, s.f. Însușirea de a fi virulent; însușire a microbilor patogeni de a se înmulți în țesuturile vii ale organismului, rezistând la

reacțiile de apărare ale acestuia; grad de intensitate infecțioasă a unei boli. — Din fr. **virulence**, lat. **virulentia**.

VIRUS, (**1**) *virusuri*, (**2**) *viruși*, s.n. **1.** Agent patogen, invizibil cu microscopul obișnuit, care se reproduce numai în interiorul celulelor vii și provoacă diverse boli infecțioase; *p. ext.* toxina acestui agent. ♦ Fig. Sursă a unui rău moral. **2.** (Inform.) Program având capacitatea de autoreplicare, conceput pentru a perturba funcționarea calculatoarelor [Pl. și: (**1**, m.) *viruși*]. — Din fr., lat. **virus**.

VIRUSOLÓG, -Ă, *virusologi*, -ge, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în virusologie. — Din fr. **virusologue**.

VIRUSOLOGIE s.f. Inframicrobiologie. — Din fr. **virusologie**.

VÍS, (**1**) *vise*, (**2**, **3**) *visuri*, s.n. **1.** Faptul de a visa; imagini și procese psihice care survin în fazele mai puțin profunde ale somnului. ♦ *Carte de vise* = carte care cuprinde semnificația profetică a visurilor. ♦ Loc. adj. *De vis* = propriu visului; *fig.* extrem de frumos, de necrezut, ireal. ♦ Loc. adv. *Ca prin vis* = vag, confuz. ♦ Fig. Atmosferă, imagine, frumusețe ireală. **2.** Reverie, meditație, visare. **3.** Fig. Iluzie deșartă; aspirație irealizabilă. ♦ Dorință arzătoare. ♦ Expr. *A-și vedea visul cu ochii* = a-și (sau a i se) îndeplini cea mai arzătoare dorință, a-și (sau a i se) realiza tot ce și-a propus. — Lat. **visum**.

VISĂ, *visez*, vb. I. **1.** Tranz. A avea un vis (**1**) în timpul somnului, a vedea în vis pe cineva sau ceva. ♦ Refl. A se vedea în vis. ♦ Expr. *Unde te visezi?* = unde crezi că te afli? unde te trezești? **2.** Intrans. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației; a-și imagina; a medita. **3.** Tranz. și intrans. Fig. A i trece cuiva prin gând. ♦ Expr. (Intrans.) *Când nici nu visezi sau când cu gândul nu visezi* = pe neașteptate. ♦ Tranz., intrans. și refl. A dori ceva (cu ardoare), a râvni la ceva. — Din **vis**.

VISĂRE, *visări*, s.f. Faptul de a visa; reverie, meditație. ♦ Fantezie. — V. **visa**.

VISĂTOR, -OĂRE, *visători*, -oare, adj., s.m. și f. (Persoană) care visează, care este înclinată spre reverie, spre meditație; *p. ext.* (persoană) care este lipsită de simț practic; (persoană) care se dedică unui ideal irealizabil. — **Visa** + suf. -ător.

VISĂTORIE s.f. (Rar) Predispoziție către visare; stare de visare, de reverie, de meditație. — **Visător** + suf. -ie.

VISCERÁL, -Ă, *viscerali*, -e, adj. Care aparține viscerelor, privitor la viscere. — Din fr. **viscéral**.

VISCÉRE s.n. pl. Totalitatea organelor care se află în marile cavități ale corpurilor (mai ales în cavitatea abdominală), la oameni și la animale; măruntaie. — Din fr. **viscère**.

VISCEROPTÓZĂ, *visceroptoze*, s.f. (Med.) Deplasare, cădere a organelor abdominale. — Din fr. **viscéroptóse**.

VÍSCOL, *viscole*, s.n. Vânt puternic însoțit de ninsoare sau de lapoviță; vânt violent, în rafale care spulberă și troienește zăpada. — Et. nec.

VISCOLEÁLĂ, *viscoleli*, s.f. Faptul de a viscoli; viscolire. — **Viscoli** + suf. -eală.

VISCOLÍ, pers. **3** *viscolește*, vb. IV. Intrans. A bate un vânt puternic cu ninsoare sau cu lapoviță. ♦ Tranz. (Despre vânt) A spulbera și a troieni zăpada. — Din **viscol**.

VISCOLÍRE, *viscoliri*, s.f. Faptul de a viscoli; viscoleală, viscolitură. — V. **viscoli**.

VISCOLÍT, -Ă, *viscoliti*, -te, adj. (Despre zăpadă) Bătut, spulberat, troienit de viscol. — V. **viscoli**.

VISCOLITÓR, -OĂRE, *viscolitori*, -oare, adj. (Rar; despre vânt) Care viscolește, care spulberă și troienește zăpada. — **Viscoli** + suf. -tor.

VISCOLITURĂ, *viscolituri*, s.f. (Pop.) Viscolire. ♦ (Concr.) Zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. — **Viscoli** + suf. -tură.

VISCOLÓS, -OÁSĂ, *viscoloși*, -oase, adj. (Despre iarnă, vreme) Cu viscol, viforos. — **Viscol** + suf. -os.

VISCÓZĂ, (**3**) *viscoze*, s.f. **1.** Fibră textilă obținută din celuloză de lemn de confiere, de stuf etc., elastică, rezistentă și cu luciu mătăsoș. **2.** Substanță vâscoasă obținută din celuloză prin tratarea cu o soluție de sulfură de carbon și de sodă caustică. **3.** Sort de viscoză (**1**). — Din fr. **viscose**.

VISCOZIMÉTRU, *viscozimetre*, s.n. Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor. — Din fr. **viscosimètre**.

VISCOZITATE, *viscozități*, s.f. Însușirea unui fluid de a fi vâscos, de a opune rezistență la curgere; (concr.) substanță vâscoasă. [Var.: **vâscozitate** s.f.] — Din fr. **viscosité**.

VIST s.n. Joc de cărți care se joacă între trei sau patru persoane și care se află la originea jocului de bridge. — Din engl., fr. **whist**.

VISTAVÓI, *vistavoi*, s.m (Mil.; înv.) Ordonanță. — Din rus. **vestovoi**.

VISTERIE s.f. v. **vistierie**.

VISTERNICÉL s.m. v. **vistiemicel**.

VISTERNICIE s.f. v. **vistiemicie**.

VISTIÉR, *vistieri*, s.m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic. [Pr.: -*ti-er*] — Din lat. **vestiarius**.

VISTIERIE, *vistierii*, s.f. 1. (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție care administra tezaurul țării; localul sau încăperea în care se păstra acesta. ♦ Fig. Sursă de venituri, de bogăție. 2. (Înv.) Vistiernicie. [Pr.: -*ti-e-*. — Var.: **visterie** s.f.] — **Vistier** + suf. -*ie*.

VISTIERNIC, *vistiernici*, s.m. (Înv.) Vistier (1). ♦ Fig. Depozitar. [Pr.: -*ti-er*] — **Vistier** + suf. -*nic*.

VISTIERNICÉL, *vistierniceii*, s.m. Slujbaş subaltern al vistiernicului. [Pr.: -*ti-er*. — Var.: **vistemiceii** s.m.] — **Vistiernic** + suf. -*el*.

VISTIERNICIE, *vistiernicii*, s.f. Demnitate, titlu de vistier; vistierie (2). [Pr.: -*ti-er*. — Var.: **vistemicie** s.f.] — **Vistiernic** + suf. -*ie*.

VIȘIN, *vișini*, s.m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale (*Prunus cerasus*). ♦ *Vișin sălbatic* = vișinel (2). *Vișin turcesc* = arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (utilizat la confecționarea lulelelor), cu frunzele plăcut mirositoare, folosite drept condiment, cu flori albe și cu fructe mici, negre, amăru (*Prunus mahaleb*). — Din **vișină** (derivat regresiv).

VIȘINĂTĂ, (2) *vișinate*, s.f. 1. Băutură preparată din vișine fermentate cu zahăr și alcool. 2. Sortiment, porție de vișinată (1). — **Vișină** + suf. -*ată*. Cf. tc. vișn e.

VIȘINĂ, *vișine*, s.f. Fructul vișinului, sferic, cărnos, de culoare roșu-închis și cu gust acrisor. ♦ *Vișină sălbatică* = fructul vișinelului (2). [Pl. și: *vișini*] — Din sl. **višnja**.

VIȘINEĂ, *vișinele*, s.f. Diminutiv al lui *vișină*. — **Vișină** + suf. -*ea*.

VIȘINÉL, *vișinei*, s.m. 1. Diminutiv al lui *vișin*. 2. Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpuri, foarte acre; vișin sălbatic (*Prunus fruticosă*). — **Vișin** + suf. -*el*.

VIȘINÉT, *vișineturi*, s.n. (Rar) Livadă de vișini. — **Vișin** + suf. -*et*.

VIȘINIU, -*IE*, *vișinii*, adj. De culoarea roșu-închis a vișinei coapte. — **Vișină** + suf. -*iu*.

VITACÉE, *vitacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, agățătoare, având ca prototip vița-de-vie; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: -*ce-e*] — Din fr. **vitacée**.

VITÁL, -*Ă*, *vitali*, -*e*, adj. 1. Care aparține vieții, care este caracteristic sau esențial pentru viață, în care rezidă viața; de viață, al vieții. 2. Foarte important, fundamental, esențial, de bază; indispensabil. — Din fr. **vital**, lat. **vitalis**.

VITALISM s.n. Doctrină inspirată de Aristotel, potrivit căreia fenomenul vieții, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, acesta putând fi datorat prezenței în organismele viei a ceva imaterial. — Din fr. **vitalisme**.

VITALIST, -*Ă*, *vitaliști*, -*ste*, adj., s.m. și f. 1. Adj. Care aparține vitalismului, privitor la vitalism. 2. S.m. și f. Adept al vitalismului. — Din fr. **vitaliste**.

VITALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este viu; intensitate a proceselor de viață; putere de viață; vigoare vitală; energie, forță, dinamism. — Din fr. **vitalité**, lat. **vitalitas**, -*atis*.

VITALIZĂ, *vitalizez*, vb. I. Tranz. (Rar) A da viață, putere, vigoare. — Din fr. **vitaliser**.

VITÁLIIUM s.n. (Chim.) Aliaj pe bază de crom, cobalt și molibden. [Pr.: -*li-um*] — Din engl., fr. **vitalium**.

VITAMÍNĂ, *vitamine*, s.f. Nume dat unor compuși organici indispensabili vieții, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esențial în menținerea proceselor celulare vitale. — Din fr. **vitamine**, germ. **Vitamin**.

VITAMINIZĂ, *vitaminizez*, vb. I. Tranz. A îmbogăți alimentele în vitamine. ♦ Refl. A urma un tratament cu vitamine — Din germ. **vitaminisieren**.

VITAMINÓS, -*OĂȘĂ*, *vitaminoși*, -*oase*, adj. Care conține vitamine, bogat în vitamine. — **Vitamină** + suf. -*os*.

VITAMINOTERAPIE, s.f. Tratament medical cu ajutorul vitaminelor. — Din fr. **vitaminothérapie**.

VITĂ, *vite*, s.f. Nume generic dat animalelor domestice mari, mai ales cornutelor; *p. gener.* animal. ♦ *Vite mari* (sau *albe*) = denumire generică pentru boi și vaci. *Vite mici* (sau *mărunte*) = denumire generică pentru oi și capre. ♦ Epitet dat unui om grosolan, nesimțit sau prost. — Lat. **vita** „viață”.

VITEÁZ, -*Ă*, *viteji*, -*ze*, adj., s.m. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care dă dovadă de curaj în luptă; *p. gener.* îndrăzneț, dărz, curajos. 2. S.m. (La pl.; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Stăpân de pământ care primea din partea domnului sarcini militare speciale. — Din sl. **vitenz**.

VITEJESC, -*EĂSCĂ*, *vitejești*, adj. Care aparține vitejilor, privitor la viteji sau la vitejie, de viteaz; plin de vitejie. — **Viteaz** + suf. -*esc*.

VITEJEȘTE adv. În felul vitejilor, ca vitejii; cu mare curaj, cu bărbăție. — **Viteaz** + suf. -*ește*.

VITEJIE, *vitejii*, s.f. 1. (La sg.) Însușirea de a fi viteaz, calitatea celui viteaz; voinicie. ♦ Loc. adv. *Cu vitejie* = vitejește. 2. Faptă vitejească. 3. (Pop.) Haiducie. — **Viteaz** + suf. -*ie*.

VITELIN, -*Ă*, *vitelini*, -*e*, s.f., adj. 1. S.f. Proteină care conține și fosfor, prezentă în gălbenușul de ou. 2. Adj. Care aparține vitellusului, privitor la vitellus, care conține vitellus. — Din fr. **vitellin**.

VITÉLLUS s.n. Substanță prezentă în ouăle animalelor, din care se formează embrionul, servind ca substanță nutritivă pentru acesta. — Din fr., lat. **vitellus**.

VITÉZĂ, *viteze*, s.f. 1. Rapiditate în deplasare; iuteală, repeziciune. ♦ Loc. adv. *În (plină) viteză* = cu viteză (foarte) mare. ♦ Expr. *Dă-i viteză* = pornește în grabă! mergi repede! (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a sili pe cineva să-și părăsească obișnuita comoditate și să acționeze, să lucreze cu promptitudine, repede. 2. Raportul dintre spațiul parcurs de un mobil și timpul folosit pentru parcurgerea acestui spațiu; raportul dintre variația unei mărimi și timpul în care se produce această variație. ♦ *Viteză cosmică* = viteză cuprinsă între 7,912 și 16,6 km/secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar. ♦ Spec. Ritmul în care se produce sau se repetă un proces chimic, fiziologic, electric etc., raportat la o unitate de timp. ♦ *Viteză de sedimentare* = interval de timp în care se depun hematiele în sângele rămas necoagulat, servind la diagnosticarea sau urmărirea evoluției unor boli. ♦ Fiecare dintre raporturile de demultiplicare dintre turația motorului unui vehicul și turația arborelui care transmite mișcarea la roțile propulsoare ale vehiculului. — Din fr. **vitesse**.

VITEZOMÁN, *vitezomani*, s.m. Șofer cu mania vitezei. — Din **viteză** (după *recordman*, *sportsman* etc.).

VITEZOMÉTRU, *vitezometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul rutier. — **Viteză** + **metru** (după *barometru*, *manometru* etc.).

VITICOL, -*Ă*, *viticoli*, -*e*, adj. Care aparține viticulturii, privitor la viticultură. ♦ Care posedă culturi întinse de vii, bogat în vii. *Regiuni viticole*. — Din fr. **viticole**, it. **viticolo**.

VITICULTÓR, -*OĂRE*, *viticultori*, -*oare*, s.m. și f. Persoană care se ocupă de cultura viței-de-vie; podgorean. ♦ Specialist în viticultură. — Din fr. **viticulteur**.

VITICULTURĂ, *viticulturi*, s.f. Cultura viței-de-vie. ♦ Știință care se ocupă de cultura viței-de-vie. — Din fr. **viticulture**.

VITILÍGO s.n. Boală de piele caracterizată prin apariția unor zone albe, lipsite de pigmenți. — Din fr. **vitiligo**.

VITÍȘOĂRĂ, *vitíșoare*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vită*. — **Vită** + suf. -*șoară*.

VITRÁI s.n. v. **vitraliu**.

VITRÁJ, *vitraje*, s.n. (Rar) Perete de geam; geamlâc. ♦ Marchiză (închisă cu geamuri). ♦ Totalitatea geamurilor unui edificiu, ale unei uși etc. [Pl. și: *vitrajuri*] — Din fr. **vitrage**.

VITRÁLIU, *vitralii*, s.n. Panou decorativ din plăci de sticlă colorată sau pictată în culori de smalt, montate în armătură de plumb, folosită la ferestre. [Var.: **vitrai** s.n.] — Din fr. **vitral**.

VITRÁT, -*Ă*, *vitrați*, -*te*, adj. (Rar) Cu geamuri. — După fr. **vitré**.

VITREG, -*Ă*, *vitregi*, -*ge*, adj. 1. (Despre copii sau părinți, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, care a devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinți. 2. Fig. Dușman, ostil, vrăjmaș; defavorabil, potrivnic. ♦ Presărat cu obstacole. — Lat. **vitricus**.

VITREGÍ, *vitregesc*, vb. IV. Tranz. A trata pe cineva cu răutate, cu dușmănie, a persecuta; a lipsi (pe nedrept) de ceva. — Din **vitreg**.

VITREGÍE, *vitregii*, s.f. Ostilitate, dușmănie, vrăjmășie; răutate. ♦ Potrivnicie. — **Vitreg** + suf. -*ie*.

VITRIFIÁNT, *vitrifianți*, s.m. (Constr.) Material de bază folosit pentru a obține mase sticloase, amorse. [Pr.: -*fi-anț*] — Din fr. **vitrifiant**.

VITRIFICĂ, *vitrific*, vb. I. Tranz. A transforma un silicat sau un amestec de silicaci într-o masă amorfă, sticloasă, printr-o operație de topire urmată de solidificare. — Din fr. **vitrier**, it. **vitrificare**.

VITRIFICÁRE, *vitrificări*, s.f. Acțiunea de a *vitrifica* și rezultatul ei. [Var.: **vitrifiere** s.f.] — V. **vitrificare**.

VITRIFIÉRE s.f. v. **vitrificare**.

VITRIGÓN s.m. Plantă erbacee cu flori albastre folosită ca plantă medicinală (*Eryngium maritimum*). — Et. nec.

VITRÍNĂ, *vitrine*, s.f. 1. Spațiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin; fereastră care închide spre stradă acest spațiu. ♦ Mobilă sau dispozitiv cu pereți din sticlă, pentru expunerea mărfurilor în interiorul unui magazin, a pieselor într-un muzeu etc. 2. Mobilă de apartament în care se păstrează bibelouri,

cristale etc., având forma unui dulap cu rafturi și pereți de sticlă. — Din fr. **vitrine**.

VITRINIÉR, -Ă, *vitririeri, -e*, s.m. și f. Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin. [Pr.: -ni-er] — **Vitrină** + suf. -ier.

VITRIOL, *vitrioluri*, s.n. (Pop.) Acid sulfuric (în soluție concentrată). ♦ (Inv.) Nume dat unor sulfuri. [Pr.: -tri-ol] — Din fr. **vitriol**.

VITRIOLĂ, *vitriolez*, vb. I. Tranz. (Rar) A arde, a răni (cu vitriol). [Pr.: -tri-o-] — Din fr. **vitrioler**.

VITRIOLĂJ, *vitriolaje*, s.n. Tratare a țesuturilor cu acid sulfuric pentru înlăturarea impurităților. [Pr.: -tri-o-] — Din fr. **vitriolage**.

VITRIOLĂNT, -Ă, *vitriolanți, -te*, adj. Care arde, care provoacă arsuri. ♦ Fig. Caustic, incisiv. [Pr.: -tri-o-] — **Vitriola** + suf. -ant.

VITRIT s.n. 1. Component principal al cărbunilor, negru, lucios și compact. 2. Material sticlos folosit ca izolanț între soclul becurilor electrice și capsă. — Din germ. **Vitrit**.

VITROS, -OASĂ, *vitroși, -oase*, adj. Care are aspect sticlos; asemănător sticlei, ca sticla. ♦ (Anat.) *Corp vitros* sau *umoare vitroasă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. — Din fr. **vitreux**.

VITROZITĂTE, *vitrozități*, s.f. Structură geologică asemănătoare sticlei. — Din fr. **vitrosité**.

VITULARĂ, *vitulare*, adj. (În sintagma) *Febră vitulară* = febră puerperală la vaci. — Din fr. **vitulaire**.

VITUPERĂ, *vitupererez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A blama, a defăima, a denigra. — Din fr. **vitupérer**, lat. **vituperare**.

VITUPERĂȚIE, *vituperății*, s.f. (Livr.) Blamare, defăimare, denigrare. — Din fr. **vitupération**.

VIȚĂ, *vițe*, s.f. I. (Adesea determinat prin „de vie”) Nume dat mai multor plante perene cu rădăcina putenică, cu tulpina lipsită de susținere proprie, cu lăstari subțiri și frunze mari, lobate și cu fructele în formă de ciorchine, care se cultivă într-un număr mare de soiuri și de varietăți pentru producția de struguri și de vin; vie (*Vitis*). ♦ *Viță de Canada* sau *viță sălbatică* = arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze verzi care se colorează toamna în roșu, cultivat ca plantă decorativă (*Vitis hederacea*). ♦ Fiecare dintre lăstarele lungi și flexibile ale viței (I); p. gener. curpen, vrej. ♦ Compus: *viță-albă* = plantă agățătoare din familia ranunculaceelor, cu flori albe mirositoare (*Clematis vitalba*). II. 1. (Pop.) Șuviță de păr. ♦ Fiecare dintre firele, șuvițele etc. din care se confecționează, prin împletire sau răsucire, un obiect. ♦ (Mar.) Parămă de sârmă. 2. Fig. Descendent, urmaș, vâstar; p. ext. neam; soi, fel. ♦ Loc. adj. *De viță = a)* de calitate superioară; *b)* de origine aleasă, nobil. — Lat. ***vitēa** (= *vitis*).

VITEĂ, *vițele*, s.f. Puiul-femelă al vacii, până la un an; vițică. — Lat. **vitēla**.

VIȚEL, *viței*, s.m. 1. Puiul vacii, până la circa un an. ♦ *Vițelul de aur* = simbol al bogăției, al opulenței. ♦ Carne de vițel (1). ♦ Piele de vițel (1). 2. (Reg.) Pui de cerb. 3. (Reg.) Raniță militară (acoperită cu piele de vițel). — Lat. **vitellus**.

VIȚELĂR, *vițelari*, s.m. 1. Persoană care supraveghează și îngrijește vițelii. 2. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut, cu frunze lungi, cu florile grupate în spic; părangină (*Anthoxanthum odoratum*). — **Vițel** + suf. -ar.

VIȚELUȘ, *vițeluși*, s.m. Diminutiv al lui *vițel*. — **Vițel** + suf. -uș.

VIȚELUȘĂ, *vițelușe*, s.f. Diminutiv al lui *vițea*. — **Vițea** + suf. -elușă.

VIȚIĂT, -Ă adj. v. **viciat**.

VIȚICĂ, *vițele*, s.f. Vițea. — **Vită** + suf. -ică sau **vițel** + suf. -ică.

VIȚIÓS, -OASĂ adj. v. **vicios**.

VIȚIU s.n. v. **viciu**.

VIȚÓS, -OASĂ, *vițoși, -oase*, adj. (Pop.) 1. (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificații numeroase și lungi. 2. Mițoș, lătos. — **Vită** + suf. -os.

VIU, VIE, vii, adj., s.n. I. Adj. 1. (Adesea substantivat) Care se află în viață, care trăiește; înzestrat cu viață. ♦ Loc. adj. și adv. *De viu = fiind încă în viață*. ♦ Loc. adv. *Pe viu = în mod direct, nemijlocit*. ♦ Expr. *Prin* (sau *cu*) *viu grai* = oral. *A jupui pe cineva* (sau *a lua cuiva pielea*) *de viu = a fi fără milă față de cineva, a cere cuiva mai mult decât poate da; a jecmăni, a jefui* (pe cineva). *Viu sau mort = în orice stare s-ar afla, în viață sau nu; cu orice preț*. ♦ (Substantivat, în expr.) *A fi mort între vii = a fi ca și mort. Nici cu viii, nici cu morții*, se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se îndrăveneste. *Morții cu morții și viii cu viii*, se spune ca îmbărbătare celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. ♦ Care este dotat cu simțire. ♦ *Rană* (sau *carne*) *vie* = rană (sau carne) a unui organism în viață care sângerează, de pe care s-a luat pielea. ♦ Care persistă, care dănuie încă. *Tradiție vie*. ♦ *Limbă vie* = limbă care se vorbește și evoluează, care este în circulație. ♦ (În concepția creștină) Etern, nemuritor, veșnic. 2. Plin de viață, de neastâmpăr; cu mișcări iuți, vioaie. ♦ Animat, însuflețit. *Discuție vie*. ♦ (Despre ochi) Care denotă

viociune, inteligență; ager, vioi. 3. (Despre plante) Viguros, plin de sevă, sănătos, verde. ♦ (Despre ape) Care curge repede. ♦ (Despre foc) Care arde bine, cu flăcări mari. 4. (Despre sunete) Răsunător, puternic. ♦ (Despre lumină; p. ext. despre surse de lumină) Tare, puternic, orbitor. ♦ (Despre culori) Aprins; strălucitor. 5. (Despre abstracte) Intens, puternic. *Durere vie*. II. S.n. (Rar) Viață. — Lat. **vivus**.

VIVĂCE adj. invar. 1. (Livr.) Vioi, ager, plin de vitalitate, de viață. ♦ (Adverbial, în legătură cu modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu viociune, într-un ritm viu, energetic. 2. (Despre plante) A cărei viață și vegetație durează mai mulți ani, fără a fi nevoie de o nouă însămânțare; peren. — Din it., fr. **vivace**.

VIVACITĂTE s.f. Viociune, sprinteneală (în mișcări, în comportări, în reacții). — Din fr. **vivacité**, lat. **vivacitas, -atis**.

VIVANDIERĂ, *vivandiere*, s.f. Femeie autorizată în trecut să însoțească armatele unor țări, pentru a vinde soldaților alimente și alte articole de consum. [Pr.: -di-e-] — Din fr. **vivandière**.

VIVĂNT, -Ă, *vivănți, -te*, adj. (Rar) Viu, animat. — Din fr. **vivant**.

VIVĂRIU, *vivării*, s.n. Loc amenajat pentru creșterea în mediul lor natural a unor animale mici. — Din fr., lat. **vivarium**.

VIVAT interj. (Mai ales ca urare, când se ciocnesc paharele cu băutură) Trăiască! La mulți ani! ♦ (Substantivat, n.) Aclamație, ovație; toast. — Din lat., fr. **vivat**.

VIVIERĂ, *viviere*, s.f. (Mar.) Bazin sau barcă pentru păstrat sau transportat pește viu. [Pr.: -vi-e-] — Din fr. **vivier**.

VIVIFIANT, -Ă, *vivifianti, -te*, adj. (Livr.) Însuflețitor, dătător de putere. [Pr.: -fi-anț] — Din fr. **vivifiant**.

VIVIPĂR, -Ă, *vivipări, -e*, adj. (Despre animale; adesea substantivat) Care dă naștere la pui vii (complet dezvoltati în organismul matern). ♦ (Despre plante) Care se înmulțește prin muguri desprinși de pe planta-mamă. — Din fr. **vivipare**, lat. **viviparus**.

VIVIPARITĂTE s.f. Însușire a animalelor vivipare. — Din fr. **viviparité**.

VIVISECTIE, *vivisecții*, s.f. Disecare a unui animal viu (pentru a studia un fenomen fiziologic). [Var.: **vivisecțiune** s.f.] — Din fr. **vivisection**.

VIVISECTIONĂ, *vivisectionez*, vb. I. Tranz. A face disecția unui animal viu pentru studiu. [Pr.: -ți-o-] — După germ. **vivisektieren**.

VIVISECȚIONĂRE, *vivisecționări*, s.f. Acțiunea de a *vivisecționa* și rezultatul ei. [Pr.: -ți-o-] — V. **vivisecționa**.

VIVISECȚIONĂT, -Ă, *vivisecționați, -te*, adj. (Despre animale) Disecat, operat pe viu, pentru studiu. [Pr.: -ți-o-] — V. **vivisecționa**.

VIVISECȚIUNE s.f. v. **vivisecție**.

VIZĂ¹, *vizez*, vb. I. Tranz. A aplica o viză pe un act oficial, pentru a-i da valabilitate. — Din fr. **viser**.

VIZĂ², *vizez*, vb. I. Tranz. 1. A dirija, a îndrepta o armă, un aparat de măsură etc. (sau o parte a lor) spre un anumit obiectiv. 2. Fig. A se referi, a face aluzie la ceva; a ținti, a avea ca obiectiv, a avea ca scop. — Din fr. **viser**.

VIZĂRE¹, *vizări*, s.f. Acțiunea de a *viza¹* și rezultatul ei. — V. **viza¹**.

VIZĂRE², *vizări*, s.f. Acțiunea de a *viza²* și rezultatul ei. — V. **viza²**.

VIZĂVÍ adv. Peste drum (față) în față, în punctul exact opus. ♦ (Substantivat) Persoană care se găsește în fața cuiva la o masă, la un bal etc. ♦ Față de..., în raport cu..., în comparație cu... [Scris și: *vis-a-vis*] — Din fr. **vis-à-vis**.

VIZĂ¹, *vize*, s.f. Însemnare, parafă etc. trecută de o autoritate pe un act, pentru a-i da valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc. — Din fr. **visa**.

VIZĂ², *vize*, s.f. Pește de apă dulce, asemănător cu cega, cu botul scurt, conic și rotunjit (*Acipenser nudiventris*). — Cf. rus. *viz*.

VIZĂ³, *vize*, s.f. Linie formată din prelungirea razei vizuale, printr-un aparat topografic, până la un anumit punct de pe teren; p. ext. linie trasată pe o planșetă unind locul unde se află aparatul de observare cu punctul vizat. — După fr. **visée**.

VIZETĂ, *vizete*, s.f. Deschidere mică (circulară) făcută într-o ușă pentru a permite cuiva să vadă în exterior (sau în interior); vizieră (2); vizor. — Cf. vizor.

VIZIBIL, -Ă, *vizibili, -e*, adj. Care poate fi văzut (cu ochiul sau cu un instrument optic). ♦ Fig. Evident, vădit; neîndoelnic, incontestabil. — Din fr. **visible**, lat. **visibilis**.

VIZIBILMÉTRU, *vizibilmetre*, s.n. (Met.) Aparat folosit pentru măsurarea vizibilității pe orizontală. — Din fr. **visibilimètre**.

VIZIBILITĂTE s.f. Însușirea de a fi vizibil. ♦ Distanța până la care poate fi văzut cu ochiul liber un obiect în condiții atmosferice date; stare de claritate a atmosferei, care determină această distanță. — Din fr. **visibilité**, lat. **visibilitas, -atis**.

VIZIÉRĂ, *viziere*, s.f. **1.** Partea mobilă a coifului, care apără fața cavalerului în timpul luptei. ♦ Cozoroc. **2.** Vizetă, vizor. [Pr.: -zi-e-] — Din fr. *visière*.

VIZIGÓT, -**Ă**, *vizigoți*, -te, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține unei ramuri a goților. **2.** Adj. Care aparține vizigoților (1), privitor la vizigoți. — Din lat. *Visigothi*, fr. *Visigoths*.

VIZIOMÁT, *viziomate*, s.n. **1.** Aparat automat folosit în instalații de fotoreproducere. **2.** (Poligr.) Colorimetru fotoelectric pentru măsurarea transparenței materialelor, a înnegriirii sau a intensității de culoare. — Din germ. *Visiomat*.

VIZIONĂ, *vizionez*, vb. I. Tranz. A privi, a urmări proiecția unui film, desfășurarea unui spectacol. [Pr.: -zi-o-] — Din fr. *visionner*.

VIZIONĂR, -**Ă**, *vizionari*, -e, adj. **1.** (Despre oameni sau despre firea, ideile lor; adesea substantivat) Care se lasă antrenat de vise, de idealuri (irealizabile); care prevede, prevestește evenimentele viitoare. **2.** Cu caracter de viziune; fantastic; fantezist, nerealist. [Pr.: -zi-o-] — Din fr. *visionnaire*.

VIZIONĂRE, *vizionări*, s.f. Acțiunea de a viziona și rezultatul ei. [Pr.: -zi-o-] — V. *viziona*.

VIZIONARISM s.n. (Livr.) Atitudine de vizionar (1); caracter vizionar (1). [Pr.: -zi-o-] — *Vizionar* + suf. -ism.

VIZIR, *viziri*, s.m. Nume dat miniștrilor (sau înalților dregători) din țările musulmane. ♦ *Mare-vizir* = nume dat în Imperiul Otoman primului sfetnic al sultanului. — Din tc. *vezir*.

VIZIRÁT, *vizirate*, s.n. Funcția de vizir; perioadă în care cineva exercita această funcție. — Din fr. *vizirat*.

VIZIRÉSC, -**EĂSCĂ**, *vizirești*, adj. (Înv.) Care aparține vizirului, privitor la vizir. — *Vizir* + suf. -esc.

VIZITĂ, *vizitez*, vb. I. Tranz. **1.** A merge la cineva pentru a-l vedea (din prietenie, din datorie profesională etc.); a face cuiva o vizită. **2.** A se duce să vadă, să cunoască la fața locului o localitate, un muzeu, un obiectiv etc. **3.** A inspecta, a controla; a cerceta, a examina cu atenție și la fața locului. — Din fr. *visiter*, lat. *visitare*.

VIZITĂRE, *vizitări*, s.f. Acțiunea de a vizita și rezultatul ei. — V. *vizita*.

VIZITATÓR, -**OĂRE**, *vizitatori*, -oare, s.m. și f. **1.** Persoană care vizitează o localitate, un muzeu, o expoziție etc. **2.** (Rar) Persoană care face cuiva o vizită. — *Vizita* + suf. -tor.

VIZITĂ, *vizite*, s.f. **1.** Întrevedere cu caracter prietenesc sau de curtoazie la domiciliul unei persoane. ♦ *Carte de vizită* = bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesia și titlurile sale, adresa etc., și pe care titularul o înmânează sau o trimite unor cunoscuți, cu diverse prilejuri. ♦ Expr. *A fi în vizită cu cineva* = a avea relații de prietenie cu cineva, a-și face vizite reciproc. **2.** Oficiu prestat de medicul care se deplasează la domiciliul unui bolnav sau care primește un pacient pentru consultație. ♦ Consultație medicală la patul bolnavului internat sau la domiciliul acestuia. ♦ *Vizită medicală* = control medical (periodic) făcut salariaților, elevilor etc. **3.** Deplasare la fața locului într-o localitate, într-o regiune, la un obiectiv, cu scopul de a le cunoaște, de a le controla etc. — Din fr. *visite*.

VIZITÍU, *vizitii*, s.m. **1.** Persoană care conduce caii la o trăsură, la o căruță etc. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelații din emisfera boreală, situată în apropiere de constelația Gemenilor. [Var.: (reg.) *vezetéu* s.m.] — Din magh. *vezető*.

VIZIÚNE, *viziuni*, s.f. **1.** Percepție vizuală; imagine, reprezentare; p. ext. previziune. ♦ Vedenie, nălucire. **2.** Mod de a vedea, de a concepe sau de a considera lucrurile; părere, opinie. [Pr.: -zi-u-] — Din fr. *vision*. Cf. lat. *visio*, -onis.

VIZÓN, (1) *vizoni*, s.m., (2) *vizoane*, s.n. **1.** S.m. Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blana prețioasă, care trăiește în America de Nord (*Lutreola vison*). **2.** S.n. Blana acestui animal. ♦ Haină confecționată din blana de vizon (1). — Din fr. *vison*.

VIZÓR, *vizoare*, s.n. Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea după necesitate a câmpului vizual și a liniei de vizare sau citirea indicațiilor de pe o scară gradată. ♦ Vizetă. ♦ (La pl.) Ochelarii măștilor de gaze. — Din fr. *visEUR*.

VIZUÁL, -**Ă**, *vizuali*, -e, adj. Care se referă la simțul văzului, care aparține vederii; de vedere. ♦ *Tip vizual* = persoană cu o deosebită acuitate a percepțiilor obținute prin văz. *Memorie vizuală* = memorie care reține cu precădere imaginile văzute. *Rază* (sau *linie*) *vizuală* = linie dreaptă imaginară care unește ochiul observatorului cu obiectul observat. *Câmp vizual* = spațiul cuprins de vedere când privirea este fixată asupra unui punct. [Pr.: -zu-a] — Din fr. *visuel*, lat. *visualis*.

VIZUALIZĂ, *vizualizez*, vb. I. Tranz. (Tehn.; despre aparate) A face posibilă observarea vizuală a fenomenului cercetat. [Pr.: -zu-a-] — Din fr. *visualiser*.

VIZUALIZĂRE, *vizualizări*, s.f. Acțiunea de a vizualiza. [Pr.: -zu-a-] — V. *vizualiza*.

VIZUINĂ, *vizuini*, s.f. **1.** Adăpost al unor animale sălbatice; vizunie. ♦ Fig. Ascunzătoare. **2.** Fig. Cocioabă, bordei. [Pl. și: *vizuine*] — Cf. *viezure*.

VIZUNIE, *vizunii*, s.f. (Pop.) Vizuină. — Din *vizuină*.

VLÁDNIC, -**Ă**, *vladnici*, -ce, adj. (Înv.) Puternic, solid, rezistent. — Et. nec.

VLĂGĂ s.f. Putere, forță, vigoare; vlavie. — Din sl. *vlaga*.

VLÁH, -**Ă** s.m. și f., adj. v. *valah*.

VLĂȘITĂ, *vlașite*, s.f. (Bot.; reg.) Hașmă. — Din sb. *vlašac*.

VLÁVIE s.f. (Înv.) Vlagă. — Et. nec.

VLADÍCA, *vladici*, s.m. **1.** Episcop. **2.** (Înv.) Stăpânitor, domn, principe. —

Din sl. *vladika*.

VLĂGUÍ, *vläguiesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A epuiza sau a fi epuizat de puteri, a (se) slei, a (se) istovi. **2.** Tranz. A prelucra pielea într-o tăbăcărie. — *Vlagă* + suf. -ui.

VLĂGUÍT, -**Ă**, *vläguíți*, -te, adj. Ostenit, istovit, sleit de puteri. — V. *vläguí*.

VLĂGUITÓR, -**OĂRE**, *vläguitori*, -oare, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Istovitor. **2.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie. [Pr.: -gu-i-] — *Vläguí* + suf. -tor.

VLÁJGÁN, *vläjgani*, s.m. Tânăr înalt și robust. — Cf. sb. *vlažan*.

VLÁSTAR, *vlästare*, s.n. **1.** Lăstar. **2.** Fig. Urmas, descendent (al unei familii). [Pl. și: (m.) *vlästari*] — Din ngr. *vlastári*.

VOAL, *voaluri*, s.n. **1.** Țesătură fină (transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită pentru perdele, rochii, bluze etc.; bucată de țesătură fină, rară, cu care femeile își acoperă capul sau fața; vâl. **2.** Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil care apare după dezvoltare și fixare, în urma unor iluminări difuze accidentale etc. — Din fr. *voile*.

VOALĂ, *voalez*, vb. I. **1.** Tranz. A acoperi cu un voal (1); a ascunde, a masca; fig. a înșela aparențele. ♦ Refl. *Se voalează înainte de a pleca*. ♦ Refl. (Despre voce sau sunete) A-și pierde sonoritatea și limpezimea; a se estompa. **2.** Refl. (Despre unele materiale fotografice) A se strica, a se deprecia, a-și pierde însușirile din cauza voalului (2); a se înnegri. — Din fr. *voiler*.

VOALĂRE, *voalări*, s.f. Acțiunea de a (se) voala și rezultatul ei. — V. *voala*.

VOALÁT, -**Ă**, *voalați*, -te, adj. Acoperit cu un voal (1); ascuns, umbrit. ♦ (Despre glas, sunete) Lipsit de sonoritate și limpezime; stins, estompat. ♦ (Despre negative fotografice) Degradat prin producerea unui voal (2). — V. *voala*.

VOALÉTĂ, *voalete*, s.f. Țesătură în formă de rețea foarte fină, fixată la pâlăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi fața. — Din fr. *voilette*.

VOALÉURĂ, *voaluri*, s.f. **1.** Ansamblul velelor unei nave. **2.** Curbura suprafeței unei parașute deschise; p. ext. pânza parașutei. — Din fr. *voilure*.

VOBULATÓR, *vobulatoare*, s.n. Generator electronic care produce oscilații de amplitudine constantă, dar cu frecvență liniar variabilă în timp, în scopul măsurării caracteristicilor de amplitudine și frecvență. — Din engl. *wobbulator*, fr. *vobulateur*.

VOCABULĂR, *vocabulare*, s.n. **1.** Totalitatea cuvintelor unei limbi; lexic. ♦ *Vocabular activ* = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta. *Vocabular pasiv* = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le utilizează (decât accidental). *Vocabular de bază* sau *fundamental* = fondul principal de cuvinte. *Vocabular secundar* = masa vocabularului (1). ♦ Totalitatea cuvintelor specifice unei anumite categorii sociale, unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor sau vorbitor etc. **2.** (Înv.) Dicționar, de obicei de proporții mici; lexic, glosar. [Var.: (înv.) *vocabuláriu* s.n.] — Din fr. *vocabulaire*, lat. *vocabularium*.

VOCABULÁRIU s.n. v. *vocabular*.

VOCABULĂ, *vocabule*, s.f. Cuvânt, vorbă. — Din fr. *vocabule*, lat. *vocabulum*.

VOCÁL, -**Ă**, *vocali*, -e, adj. Care aparține vocii, privitor la voce, care servește la formarea vocii. ♦ (Muz.) Executat cu vocea, cântat din gură. — Din fr. *vocal*, lat. *vocalis*.

VOCÁLĂ, *vocale*, s.f. (Fon.) Sunet al vorbirii la a cărui emiterie curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întâlnească niciun obstacol; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. ♦ *Vocală neutră* = structură vocalică ce se caracterizează prin formații situați la 500 Hz, 1500 Hz, 2500 Hz. — Din lat. *vocalis*, germ. *Vokal*.

VOCÁLIC, -**Ă**, *vocalici*, -ce, adj. Care aparține vocalelor, privitor la vocale. — Din fr. *vocalique*.

VOCALISM s.n. 1. Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic și fonologic, într-un anumit moment al evoluției sale. 2. Parte, capitol al foneticii istorice a unei limbi, care se ocupă cu studiul vocalelor. — Din fr. **vocalisme**.

VOCALIZĂ, *vocalizez*, vb. I. 1. Tranz. și intranz. (Muz.) A executa vocalize. 2. Refl. (Fon.; despre consoane) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală, a căpăta valoare de vocală. — Din fr. **vocaliser**.

VOCALIZĂRE, *vocalizări*, s.f. Acțiunea de a (se) *vocaliza* și rezultatul ei. — V. **vocaliza**.

VOCALIZĂ, *vocalizez*, s.f. 1. Formulă melodică de virtuozitate în partiturile pentru voci. 2. Exercițiu tehnic de canto care se execută pe o vocală (de preferință a). — Din fr. **vocalise**.

VOCATIV, *vocative*, s.n. (Gram.) Caz al declinării care exprimă adresarea, chemarea, învoația. — Din fr. **vocatif**, lat. **vocativus**.

VOCĂȚIE, *vocății*, s.f. 1. Aptitudine, chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesie. 2. (Jur.; în sintagma) *Vocăție succesorală* = calitatea de a avea chemare la moștenire, fără a fi înlăturată de la aceasta de o altă persoană cu rang preferabil. [Var.: (inv.) **vocățiune** s.f.] — Din fr. **vocation**, lat. **vocatio**, -onis.

VOCĂȚIUNE s.f. v. **vocăție**.

VÓCE, *voci*, s.f. 1. Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. ⇨ Expr. *A ridica vocea* = a vorbi răstit. 2. Inșușire a cuiva de a cânta frumos din gură. ⇨ Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cânta. ⇨ *Voce caldă* = voce în care predomină componentele de frecvență joasă, accentuate natural sau artificial. *Voce metalică* = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvență înaltă. *Voce profesională* = voce care corespunde unor exigențe înalte, specifică cântăreților, actorilor, crainicilor. *Voce robot* = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane. *Voce sintetică* = voce produsă prin intermediul unui sintetizor de vorbire. 3. Linie melodică încredințată fiecărui instrument dintr-o compoziție. — Din lat. **vox**, **vocis**.

VOCIFERĂ, *vocifer*, vb. I. Intranz. A vorbi cu voce ridicată. ⇨ (Fam.) A face scandal, a tipa. — Din fr. **vociférer**, lat. **vociferare**.

VOCIFERĂNT, -Ă, *vociferanți*, -te, s.m. și f. (Rar) Persoană care vociferează; scandalagi. — Din fr. **vociferant**.

VOCIFERĂRE, *vociferări*, s.f. Acțiunea de a *vocifera* și rezultatul ei. — V. **vocifera**.

VOCODÉR¹, *vocodere*, s.n. Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată și apoi reconstituită artificial, pentru a obține o inteligibilitate mărită. — Din fr. **vocoder**.

VOCODÉR² s.n. (Muz.) Instrument electronic de analiză-sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite cum ar fi imitarea vorbirii de către instrumente muzicale clasice. — Din engl. **vocoder**.

VODĂ s.m. Titlu pe care îl purtau domnii Țărilor Române, adăugat de obicei după numele lor; domnitor; p. ext. principe, rege; persoană care avea acest titlu. ⇨ Expr. *A nu-i păsa nici de vodă* = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. *A mânca (din) pita lui vodă* = a fi slujbaş la stat. — Din sl. [voje] **voda**.

VÓDCĂ s.f. v. **voacă**.

VODEĂȘĂ s.f. (Pop.) Soția voievodului; doamnă, crăiasă, vodulesă. — **Vodă** + suf. -easă.

VODÉR, *vodere*, s.n. Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care utilizează chei similare acelorale ale instrumentelor muzicale. — Din fr. **voder**.

VODEVÍL, *vodeviluri*, s.n. Specie de comedie ușoară sau de farsă (într-un act), în textul căreia sunt intercalate complete care se cântă pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral. — Din fr. **vaudeville**.

VODEVILÉSC, -Ă, *vodevilești*, adj. În maniera vodevilului. — Din fr. **vaudevillesque**.

VODEVILÍST, *vodevilisti*, s.m. (Rar) Autor de vodeviluri. — Din fr. **vaudevilliste**.

VOĐULEĂȘĂ s.f. (Pop.) Vodeasă. — **Vodă** + suf. -uleasă.

VÓGĂ s.f. Interes viu, dar trecător, provocat de o întâmplare, de o persoană etc.; modă. ⇨ Faimă (trecătoare), renume. — Din fr. **vogue**.

VOI¹ pron. pers. 2 pl. 1. (Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul; la nominativ, are funcție de subiect, adesea marcând insistența asupra subiectului) *Voi să mergeți, nu ei*. 2. (La dativ, în formele *vouă, vă, v-, vi*, are valoare posesivă) *Vouă vă place să călătoriți*. ⇨ (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule, vi se va comunica în scris*. ⇨ Loc. adv. (La acuzativ) *La voi* = la casa voastră; în țara voastră de baștină. ⇨ (În dativ sau în acuzativ, în forma *vi*, cu valoare de

pronume reflexiv) *Măncarea vi se va servi la 12*. 3. (Cu valoare de dativ etic) *Acuși vi-l trimit*. 4. (La acuzativ, în formele *vă, v-*) *Unde v-ați întâlnit?* ⇨ (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule președinte, vă rog, cerusem și eu cuvântul*. ⇨ (Precedat de prepoziții, în forma *voi*) *Eu vă am numai pe voi*. 5. (La vocativ, de obicei însoțit alt vocativ) *Voi, meșteri zidari*. [Forme gramaticale: dat. *vouă, vă, v-, vi*; acuz. (pe) *voi, vă*] — Lat. **vos**.

VOĖ, *voiesc*, vb. IV. Tranz. 1. A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să...; a intenționa, a vrea. ⇨ Intranz. (La imperativ) A avea voință neclintită, a stăruî într-o acțiune. 2. A fi de acord, a consimți, a primi. [Prez. ind. și: *voi*] — Probabil din **voie** (derivat regresiv). — Cf. sl. **voliti**.

VOI², *voiu*, s.n. (Reg.) 1. Rând de împletitură de papură sau de nuiel, într-o leasă sau în pereții unui pătul de păstrat porumb. 2. Fâșie de pământ (arabil). — Et. nec.

VOIĂJ, *voiajuri*, s.n. Călătorie. [Pl. și: *voiaje*] — Din fr. **voyage**.

VOIAJĂ, *voiajez*, vb. I. Intranz. A călători. A călători. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyager**.

VOIAJĂT, -Ă, *voiajați*, -te, adj. Care a călătorit mult; umblat. [Pr.: *vo-ia-*] — V. **voiaja**.

VOIAJÓR, *voiajori*, s.m. 1. (Si adjectival) Călător. 2. Reprezentant al unei firme particulare, care vizitează diferite localități în căutare de beneficiari sau de furnizori; comis-voiajor. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyageur**.

VÓIE, *voi*, s.f. 1. Voință, vrere, intenție. ⇨ Loc. adv. *Cu voie sau cu voia* (cuiva) = intenționat, din proprie inițiativă, dinadins. *Fără (de) voie sau fără voia mea* (ori *ta, sa* etc.) = involuntar, neintenționat. *Peste voia...* = împotriva voinței cuiva. *De voie, de nevoie sau cu voie, fără voie* = vrând-nevrând. ⇨ (Înv.; în sintagma) *Voie vegheată* = bunăvoință; p. ext. protecție, favoare. 2. Dorință, plăcere, înclinație spre...; libertate (de a alege, de a opta), alegere. ⇨ Loc. adv. *În (sau, rar la) voie sau în toată voia* = în largul lui, nestingherit. (Pop.) *În voia cea bună* = fără nicio grijă, fără teama de a greși. ⇨ Expr. *Voia la dumneata ca la banul Ghica* = ești liber să faci ce vrei. *A-i fi (cuiva) voia (să...)* = a dori, a-i plăcea (să...). *A face pe voia cuiva sau a-i face cuiva pe voie* = a satisface dorința, plăcerea cuiva. *A-i fi cuiva pe voie sau a fi pe voia cuiva* = a-i fi cuiva pe plac. *A împlini voia cuiva (sau voile) cuiva* = a îndeplini dorințele sau poruncile cuiva. *A se lăsa (sau a umbla, a merge, a fi purtat) în voia cuiva sau a ceva* = a umbla, a se lăsa după dorința, după placul cuiva. *A fi la voia cuiva* = a fi la discreția cuiva. 3. Poftă, dorință, chef. ⇨ Expr. *A-i strica cuiva voia* = a indispuce pe cineva. ⇨ *Voie bună* (sau *rea*) = stare sufletească bună (sau rea). 4. Permisivitate, încuviințare, învoire; dispoziție. ⇨ Loc. adv. *Cu voia (cuiva)* = cu aprobarea (cuiva). *Fără voie sau fără voia cuiva* = fără permisivitate, fără încuviințarea cuiva. — Din sl. **volja**.

VOIEVÓD, *voievózi*, s.m. 1. (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Moldovei și Țării Românești, precum și de conducătorul Transilvaniei (sec. XII–1541); domn, vodă; p. ext. principe; persoană care avea acest titlu. 2. (Înv.) Comandant de oaste; căpitan. ⇨ (În credința ortodoxă creștină) Căpetenie a cetelor de îngeri. 3. Mai-marele unei cetăți, al unui ținut; guvernator; p. ext. boier de rang mare. 4. Căpetenie a unei cete sau a unui sălaș de țișani. [Var.: **voivód** s.m.] — Din sl. **vojevoda**.

VOIEVODÁL, -Ă, *voievodali*, -e, adj. Care aparține voievozilor, privitor la voievozi, din vremea voievozilor, făcut, creat de un voievod. [Var.: **voivodál**, -ă adj.] — **Voievod** + suf. -al.

VOIEVODÁT, *voievodate*, s.n. (În Evul Mediu în Țările Române) Teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod. [Var.: **voivodát** s.n.] — **Voievod** + suf. -at.

VOIEVODEĂȘĂ, *voievodese*, s.f. Soție de voievod. [Var.: **voivodeasă** s.f.] — **Voievod** + suf. -easă.

VOINÍC, -Ă, *voinic*, -ce, s.m., adj. I. S.m. 1. Tânăr bine făcut, curajos, viteaz, îndrăzneț. ⇨ *Voinic de codru* sau *voinicul codrului* = haiduc. 2. Flăcău, fecior. 3. (Înv.) Soldat, ostaș. II. Adj. Robust, viguros, vânos. — Din bg., sb. **vojníc**.

VOINICĂȘ, *voinicași*, s.m. (Pop.) Voinicel. — **Voinic** + suf. -aș.

VOINICÉL, *voinice*, s.m. I. (Adesea adjectival) Diminutiv al lui *voinic*; voinicaș. II. (Bot.) 1. Crucea-voinicului. 2. Varga-ciobanului. — **Voinic** + suf. -el.

VOINICÉSC, -EĂSCĂ, *voinicești*, adj., s.f. art. I. Adj. 1. De voinic, vitejesc; p. ext. eric, legendar. ⇨ *Luptă voinicească* (și substantivat, f.) = luptă corp la corp; trântă. ⇨ Viguros, zdravăn, puternic. 2. De flăcău, de bărbat; bărbătesc. 3. (Înv.) Ostășesc. II. S.f. art. I. Fel de a înota, care constă în întinderea alternativă a brațelor în lături, fără a da din picioare. 2. Numele unui dans popular cu mișcare vioaie, însoțit de strigături la comandă și jucat de patru sau opt flăcăi; melodie după care se execută acest dans. — **Voinic** + suf. -esc.

VOINICÊȘTE adv. Cu curaj, cu bărbăție, vitejește; cu vigoare. ⇨ Expr. *A înota voinicește* = a înota voinicească. — **Voinic** + suf. -ește.

VOINICÍ, *voinicesc*, vb. IV. Intrans. **1.** (Pop.) A face fapte vitejești. ♦ Refl. (lr.) A face pe voinicul, a face pe grozavul; a se grozâvi. ♦ A haiduci. **2.** (Inv.) A fi ostaș; a se război. — Din **voinic**.

VOINICICĂ, *voinicele*, s.f. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpină și frunze păroase și cu flori galbene așezate în ciorchii la vârful tulpinii (*Sisymbrium loeselii*). **2.** Usturoiță. — **Voinic** + suf. *-ică*.

VOINICIE, (2) *voinicii*, s.f. (Pop.) **1.** Vitejie, bărbăție. ♦ Haiducie. **2.** Faptă vitejească. **3.** Faptul de a fi voinic, robust, viguros; putere, forță, vigoare. — **Voinic** + suf. *-ie*.

VOINICIME, *voinicimi*, s.f. (Pop.) Mulțime de voinici. — **Voinic** + suf. *-ime*.

VOINICIT s.n. (Pop.) Faptul de a (*se*) *voinici*; haiducie. — V. **voinici**.

VOINICÓS, **-OĂSĂ**, *voinicoși*, *-oase*, adj. (Rar) Bine făcut, voinic, puternic; chipeș, arătos; mândru. — **Voinic** + suf. *-os*.

VOINICUȚ, **-Ă**, *voinicuți*, *-e*, s.m. și f. Diminutiv al lui *voinic*. — **Voinic** + suf. *-uț*.

VOINȚĂ, *voințe*, s.f. **1.** Funcție psihică caracterizată prin orientarea conștientă a omului spre realizarea unor scopuri și prin efortul depus pentru atingerea lor. ♦ Trăsătură de caracter definită prin decizie fermă și perseverență în învingerea obstacolelor. **2.** Ceea ce hotărăște cineva; hotărâre, decizie, voie. ♦ Învoire, consimțământ. **3.** Intenție, scop. **4.** Dorință, poftă, chef. — **Vo**² + suf. *-ință*.

VOIÓS, **-OĂSĂ**, *voioși*, *-oase*, adj. Plin de voie bună; bucuros, vesel, binedispus. — **Voie** + suf. *-os*.

VOIOȘIE, *voioșii*, s.f. Voie bună, veselie, bună dispoziție. — **Voios** + suf. *-ie*.

VOIRE, *voiri*, s.f. (Inv.) Voință — V. **vo**².

VOIT, **-Ă**, *voiți*, *-te*, adj. Realizat în mod deliberat; făcut intenționat. — V. **vo**².

VOITÓR, **-OĂRE**, *voitori*, *-oare*, adj. (Inv.; adesea substantivat) Care voințe, care dorește ceva. ♦ *Voitor de bine* (sau *de rău*) = care dorește binele (sau răul) cuiva. [Pr.: *vo-i*] — **Vo**² + suf. *-tor*.

VOIVÓD s.m. v. **voievod**.

VOIVODÁL, **-Ă** adj. v. **voievodal**.

VOIVODÁT s.n. v. **voievodat**.

VOIVODEĂSĂ s.f. v. **voievodeasă**.

VOLÁN, *volane*, s.n. I. Piesă de formă circulară care servește la efectuarea manuală a unor comenzi pe mașini-unelte, autovehicule etc. II. Fâșie de țesătură sau de dantelă încrețită sau plisată, care se aplică ca garnitură pe diferite obiecte de îmbrăcăminte, pe perdele, pe huse etc. — Din fr. **volant**.

VOLÁNT¹, *volanți*, s.m. **1.** Roată, de obicei foarte grea, montată pe arborele motor al unor mașini cu piston, care servește ca element de reglare a mișcării și de uniformizare a turației. **2.** Piesă complexă din mecanismul mașinilor bătătoare în industria textilă, care, printr-o învârtire rapidă în interiorul unui înveliș, scarmână bumbacul presat de valul de alimentare. — Din fr. **volant**.

VOLÁNT², **-Ă**, *volanți*, *-te*, adj. Desprins dintr-o unitate, detașabil; mobil. ♦ *Foایe volantă* = tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiș etc.; filă detașată dintr-un caiet, dintr-o carte etc. *Echipă volantă* = echipă mobilă care se deplasează cu ușurință, dintr-un loc de muncă în altul, după nevoie. *Biblioteca volantă* = fond de cărți aparținând unei biblioteci și împrumutat unei instituții pentru folosință temporară. ♦ (Rar) Care poate zbura; care se poate menține în aer. — Din fr. **volant**.

VOLAPŪK s.n. Limbă artificială cu caracter internațional, creată mai ales pe baza elementelor germanice. — Din germ. **Volapük**, fr. **volapük**.

VOLATÍL, **-Ă**, *volatili*, *-e*, adj. (Despre lichide) Care se evaporă ușor la temperaturi obișnuite; volatilizabil. — Din fr. **volatil**, lat. **volatilis**.

VOLATILITÁTE s.f. Insușirea de a fi volatil. — Din fr. **volatilité**.

VOLATILIZÁ, *volatilizez*, vb. I. Refl. (Despre lichide volatile) A se evaporă repede. ♦ Fig. A dispărea complet, fără urmă. — Din fr. **volatiliser**.

VOLATILIZÁBIL, **-Ă**, *volatilizabili*, *-e*, adj. Volatil. — Din fr. **volatilisable**.

VOLATILIZÁRE, *volatilizări*, s.f. Acțiunea de a se volatiliza și rezultatul ei; evaporare. — V. **volatiliza**.

VOLATILIZÁT, **-Ă**, *volatilizați*, *-te*, adj. Prefăcut în vapori; evaporat. — V. **volatiliza**.

VOLÁNÁȘ, *volánașe*, s.n. Diminutiv al lui *volan* (II). — **Volan** + suf. *-aș*.

VÓLBURÁ, *volburi*, s.f. I. **1.** Vânt puternic cu vârtejuri; vârtej; p. ext. furtună. ♦ Trâmbă (de zăpadă, de nisip, de praf etc.), sul; învolburare. ♦ Fig. Tulburare, învâlmășeală; gălăgie. **2.** Vârtej de apă; vâltoare, bulboană. II. Plantă erbacee cu tulpina subțire, târâtoare sau agățătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie; rochița-rândunicii, poala-rândunicii, poala-Maicii-Domnului, adormițele (*Convolvulus arvensis*). [Var.: *hólbura*, *bólbura* s.f.] — Lat. **volvula* (<*volvare*).

VOLBURÓS, **-OĂSĂ**, *volburoși*, *-oase*, adj. Răsucit ca volbura (II); învârtejit, învolburat. — **Volbură** + suf. *-os*.

VÓLEI s.n. Joc sportiv practicat pe un teren dreptunghiular de două echipe adverse compuse din câte șase jucători, care aruncă o minge specială peste o plasă întinsă sus, în mijlocul terenului. [Var.: **vólei-bal** s.n.] — Din engl. **volley**-ball].

VÓLEI-BAL s.n. v. **volei**.

VOLEIBALÍȘT, **-Ă**, *voleibaliști*, *-ste*, s.m. și f. Persoană care practică voleiul, jucător de volei. — **Volei-bal** + suf. *-ist*.

VOLEIBALÍSTIC, **-Ă**, *voleibalistici*, *-ce*, adj. Referitor la volei, de volei. — **Volei-bal** + suf. *-istic*.

VOLENS NÓLENS adv. Vrând, nevrând. — Loc. lat.

VOLÉT¹, *voleți*, s.m. **1.** Element mecanic mobil dispus la bordul de atac sau de scurgere al ficărei aripi de avion și care servește la mărirea sustentatei. **2.** Fiecare dintre elementele mecanice ale radiatorului unui motor de avion, care servește pentru reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia. [Pl. și: (n.) *voleturi*] — Din fr. **volet**.

VOLÉT², *volete*, s.n. (Rar) Jaluzea, oblon. [Var.: **voléu** s.n.] — Din fr. **volet**.

VOLÉU¹, *voleuri*, s.n. (Sport) Lovitură prin care mingea este expediată înainte ca ea să atingă pământul. — Din fr. **volé**.

VOLÉU² s.n. v. **volet²**.

VOLIÉRĂ, *voliere*, s.f. Cușcă sau ansamblu de cuști de dimensiuni mari, confecționate din plasă de sârmă, în care se țin păsările în grădinile zoologice. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **volière**.

VOLINTÍR s.m. v. **voluntar**.

VOLINTIRÁȘ, *volintirași*, s.m. (Inv.) Diminutiv al lui *volintir*. — **Volintir** + suf. *-aș*.

VOLINTIRÉSC, **-EĂSCĂ**, *volintirești*, adj. (Inv.) De volintir. — **Volintir** + suf. *-esc*.

VOLINTIRÉȘTE adv. (Inv.) Ca volintirii. — **Volintir** + suf. *-ește*.

VOLINTIROÍ, *volintiroi*, s.m. (Inv.) Augmentativ al lui *volintir*. — **Volintir** + suf. *-oi*.

VOLITÍV, **-Ă**, *volitivi*, *-e*, adj. Volițional. — Din fr. **volitif**.

VOLIȚIONAL, **-Ă**, *volitionali*, *-e*, adj. Care se referă la voință, care este determinat de voință; volitiv. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **volitionnel**.

VOLIȚIÚNE, *volitiuni*, s.f. (Psih.) Act de voință. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **volition**.

VÓLNIC, **-Ă**, *volnici*, *-ce*, adj. (Inv.) **1.** Liber; independent, autonom. **2.** Care se impune cu sila, care se face cu forță; arbitrar. — Din sl. **volinŭ**. **VOLNICÉȘTE** adv. (Inv.) În mod liber, de bunăvoie. — **Volnic** + suf. *-ește*. **VOLNICÍ**, *volnicesc*, vb. IV. (Inv.) **1.** Tranz. A lăsa liber, în voia lui; a elibera. **2.** Tranz. A îndreptăți; a împuternici, a îngădui. **3.** Refl. A se strădui, a-și da silința. — Din **volnic**.

VOLNICIE, *volnicii*, s.f. (Inv.) **1.** Libertate, neatârnare, independență, autonomie. **2.** Autorizație; încuviințare; (concr.) act scris prin care se acordă un drept, o autorizație. — **Volnic** + suf. *-ie*.

VOLNICÍT, **-Ă**, *volniciiți*, *-te*, adj. (Inv.) Lăsat liber; eliberat. — V. **volnici**.

VOLÓC, *voloaice*, s.n. Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băț gros, ceea ce permite pescarului să o tragă prin apă și mai ales pe fundul apei. [Var.: **vológ** s.n.] — Din rus., ucr. **volok**.

VOLOCÉL, *volocele*, s.n. Diminutiv al lui *voloc*. — **Voloc** + suf. *-el*.

VOLÓG s.n. v. **voloc**.

VOLONTÍR s.m. v. **voluntar**.

VOLT, *volți*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a tensiunii electrice, a tensiunii electromotoare și a diferenței de potențial, egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. — Din fr. **volt**.

VOLTÁIC, **-Ă**, *voltaici*, *-ce*, adj. Care se referă la pila sau la bateria electrică inventată de Volta. ♦ *Arc voltaic* = arc electric. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **voltaique**.

VOLTÁJ, *voltaje*, s.n. Tensiune electrică măsurată în volți. — Din fr. **voltage**.

VOLTAMÉTRU, *voltametre*, s.n. Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensității unui curent electric sau a cantității de electricitate prin măsurarea cantității de substanță depusă pe cale electrolitică. — Din fr. **voltamètre**.

VOLT-AMPÉR, *volt-amperi*, s.m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ la capetele căruia tensiunea este de un volt și prin care trece un curent de un amper. [Scris și: *voltamper*] — Din fr. **voltampère**.

VOLTAMPERMÉTRU, *voltampermetre*, s.n. Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde un voltmetru și un ampermetru într-o cutie

comună, putând fi folosit succesiv ca voltmetru și ca ampermetru. — Din fr. **voltampèremètre**.

VOLTĂ, *volte*, s.f. 1. Mișcare în formă de cerc sau de arc de cerc. ♦ Fig. Schimbare (bruscă) de atitudine. ♦ (Scrimă) Mișcare (de rotație) făcută pentru a evita loviturile adversarului. 2. Manevră de rotație executată de o ambarcațiune sau de o navă cu pânze pentru a face ca vântul să fie primit din celălalt bord. ♦ *Voltă în vânt* = schimbare a direcției împotriva vântului. *Voltă sub vânt* = schimbare a direcției în sensul vântului. 3. Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfârșit. — Din fr. **volte**.

VOLTĂJĂ, *voltije*, s.f. Încălecăre și descălecăre din fuga calului fără ajutorul scârilor. ♦ Călărie în picioare pe șa. — Din fr. **voltige**.

VOLTĂJÓR, *voltjóri*, s.m. Persoană care face voltije. ♦ Cal dressat pentru exerciții de voltăjă. — Din fr. **voltigeur**.

VOLTMÉTRU, *voltmetre*, s.n. Instrument electric folosit pentru măsurarea tensiunii electrice și a tensiunii electromotoare, cu indicațiile scalei exprimate direct în volți sau în multipli sau submultipli voltului. ♦ *Voltmetru electronic* = aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice. — Din fr. **voltmètre**.

VOLTÓL s.n. (Tehn.) Ulei voltolizat. — Din germ. **Voltöl**.

VOLTOLIZĂ, *voltolizez*, vb. I. Tranz. A îmbunătăți calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acțiunea unor descărcări electrice de frecvențe și tensiuni înalte. — Din engl. **voltolize**.

VOLTOLIZĂRE s.f. Acțiunea de a *voltoliza*. — V. **voltoliza**.

VOLTOLIZÁT, *-Ă*, *voltolizați*, *-te*, adj. Care a fost supus operației de voltolizare. — V. **voltoliza**.

VOLÚBLIL, *-Ă*, *volubili*, *-e*, adj. 1. Care are ușurință și rapiditate în vorbire, care dispune de un debit verbal bogat, curgător și rapid; fluent, locvace; (despre manifestări ale oamenilor) mobil; prompt; spontan. 2. (Despre unele plante) Care își răsucesce tulpina în spirală în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubile**, lat. **volubilis**.

VOLUBILITĂTE s.f. 1. Ușurință de a vorbi mult și repede; locvacitate. ♦ Spontaneitate; promptitudine. 2. Proprietate a unor plante de a-și înfășura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubilité**, lat. **volubilitas**, *-atis*.

VOLÚM, *volume*, s.n. I. 1. Spațiu pe care îl ocupă un corp. ♦ Număr care exprimă măsura unei mărimi tridimensionale. 2. Masă de apă debitată de o fântână, de un izvor, un râu, un fluviu. 3. Cantitate de bunuri economice; proporțiile unei activități. 4. Forță, intensitate, amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical. ♦ Nivel de intensitate sonoră a semnalelor auditive în transmisiile de electrocomunicații. II. 1. Carte (legată sau broșată) având în genere mai mult de zece coli de tipar. 2. Diviziune a unei lucrări editate în mai multe volume; tom. [Pl. și: (înv.) *volumuri*] — Din fr. **volume**, lat. **volumen**, *-inis*.

VOLUMAȘ, *volumașe*, s.n. Diminutiv al lui *volum* (II). — **Volum** + suf. *-aș*.

VOLUMÉTRIC, *-Ă*, *volumetrici*, *-ce*, adj. Referitor la volumul sau la determinarea volumului (I) unui corp. ♦ *Analiză volumetrică* = analiză pentru determinarea cantitativă a unei substanțe prin măsurarea volumului soluției etalonate folosite pentru titrare. — Din fr. **volumétrique**.

VOLUMÉTRIE s.f. Capitol al chimiei analitice care se ocupă cu analizele volumetrice; titrimetrie. — Din fr. **volumétrie**.

VOLUMÉTRU, *voltmetre*, s.n. Instrument electric pentru controlul nivelului semnalului audio într-o cale de transmisie. — Din fr. **volumètre**.

VOLUMINÓS, *-OASĂ*, *voluminoși*, *-oase*, adj. 1. (Despre obiecte) Care ocupă mult loc în spațiu, cu volum mare; gros, cuprinzător, mare, întins. ♦ (Despre persoane) Corpulent, gras. 2. (Despre cărți, caiete, dosare etc.) Care are file multe; gros. — Din fr. **volumeux**.

VOLUNTĂR, *-Ă*, *voluntari*, *-e*, adj., s.m. și f. I. Adj. (Despre oameni și manifestările lor). 1. Care acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesilit de nimeni, în mod conștient; (despre acțiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere. ♦ *Act voluntar* = acțiune săvârșită de cineva în mod conștient, voit. 2. Care exprimă voință. 3. Care își impune voință; autoritar. II. S.m. Persoană care cere să fie chemată sub arme fără a avea această obligație; *p. ext.* persoană care ia parte la o campanie militară din proprie inițiativă sau care se oferă să execute o misiune de luptă. ♦ Persoană care se oferă să facă un serviciu de bunăvoie și dezinteresat. [Var.: (II) (înv.) **volintír**, **volontír** s.m.] — Din fr. **volontaire**, lat. **voluntarius**, *rus. volentír*.

VOLUNTARIÁT s.n. 1. Angajare în armată ca voluntar (II); durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. 2. Activitate desfășurată în folosul altor persoane sau al societății fără a urmări un câștig material. [Pr.: *-ri-af*] — Din fr. **volontariat** (după *voluntar*).

VOLUNTARISM s.n. 1. Doctrină potrivit căreia acțiunile noastre sunt legate de voință sau de liberul arbitru și nu de intelect sau de înclinațiile

naturale. 2. Concepție psihologică care atribuie proceselor voliționale rolul hotărâtor în viața psihică. — Din fr. **volontarisme** (după *voluntar*).

VOLUNTARÍST, *-Ă*, *voluntariști*, *-ste*, adj. Care aparține voluntarismului, privitor la voluntarism. — Din fr. **volontariste** (după *voluntar*).

VOLUPTÁTE, *voluptăți*, s.f. 1. Plăcere mare a simțurilor, a trupului. 2. Desfătare sufletească; încântare, satisfacție. — Din fr. **volupté**, lat. **voluptas**, *-atis*.

VOLUPTÓS, *-OÁSĂ* adj. v. **voluptuos**.

VOLUPTUÓS, *-OÁSĂ*, *voluptuoși*, *-oase*, adj. Care inspiră sau produce voluptate, plin de voluptate; care exprimă voluptate. [Var.: **voluptós**, *-oásă* adj.] — Din fr. **voluptueux**, lat. **voluptuosus**.

VOLÚTĂ, *volute*, s.f. (Arhit.) Ornaмент în formă de spirală, folosit la capitellurile coloanelor ionice, corintice și compozite; *p. gener.* ornaмент în spirală. — Din fr. **volute**, it. **voluta**.

VÓLVULUS s.n. Ocluzie intestinală provocată de o răsucire a intestinului subțire sau a colonului pelvian, care provoacă tulburări grave ale circulației, necroza peretelui intestinal etc. — Din fr. **volvulus**.

VOMÁ, *vomez*, vb. I. Tranz. A vomita, a vărsa, a boří. — Din fr. **vomir**. Cf. lat. *vomere*.

VOMÁRE, *vomări*, s.f. Faptul de a *voma*. — V. **voma**.

VOMÁT, *-Ă*, *vomați*, *-te*, adj. Dat afară pe gură, debordat. — V. **voma**.

VÓMÁ, *vome*, s.f. Expulzare prin esofag și pe gură a conținutului stomacului, uneori și al intestinului subțire, provocată de contracțiile spastice ale diafragmei și ale mușchilor abdominali; vomare, vomitare, vomismen. — Din **voma** (derivat regresiv).

VOMÉR, *vomere*, s.n. Os lat, nepereche care alcătuește scheletul osos al nasului și care desparte fosele nazale. — Din fr. **vomer**.

VÓMICĂ, *vomică*, adj. (În sintagma) *Nucă vomică* = semințele unui arbore (*Strychnos nux-vomica*) răspândit în zona tropicală, din care se extrag substanțe utilizate în industria farmaceutică (stricnina) și chimică. — Din fr. **vomique**.

VOMISMÉNT, *vomismente*, s.n. Vomitare, vomă. — Din fr. **vomissement**.

VOMITÁ, *vomit*, vb. I. Tranz. A da afară prin esofag și pe gură mâncarea ajunsă în stomac (și în intestinul subțire); a vărsa, a voma, a boří. — Din it., lat. **vomitare**.

VOMITÁRE, *vomitări*, s.f. Faptul de a *vomita*; vomă, vomismen. — V. **vomitata**.

VOMITÍV, *-Ă*, *vomitivi*, *-e*, adj. Care provoacă vomitări. ♦ (Substantivat, n.) Medicament care are proprietatea de a provoca voma. — Din fr. **vomitif**.

VOMITÓRIU, *vomitarii*, s.n. (În Antichitatea romană) Loc pe unde ieșea lumea din circ după terminarea spectacolului. — Din lat. **vomitorium**.

VONICÉR, *voniceri*, s.m. Arbust cu ramurile în patru muchii și cu flori albe-ver-zui; salbă-moale (*Evonymus europaeus*). — Et. nec.

VOPÁITĂ s.f. v. **văpaită**.

VOPSEÁ, *vopsele*, s.f. 1. Materie colorantă obținută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte; boia, farbă. ♦ Spec. Culoare folosită în pictură. 2. (Înv.) Culoare (a unui obiect); nuanță. [Pl. și: *vopseluri*. — Var.: (pop.) **văpseá**, **văpseálá** s.f.] — **Vopsi** + suf. *-eală*.

VOPŚÍ, *vopsesc*, vb. IV. 1. Tranz. A colora un obiect, acoperindu-l suprafața cu pensula sau prin stropire cu un strat de vopsea ori muindu-l într-o soluție colorantă și lăsându-l să se îmbibe; a colora un lichid punând în el o substanță colorantă; a boi. 2. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) stropi; a (se) păta; a (se) mânji; 3. Refl. A se farda; a se machia, a se sulimeni. [Var.: (pop.) **văpsí** vb. IV] — Din bg. **vapsam**.

VOPŚÍRE, *vopsiri*, s.f. Acțiunea de a (se) *vopsi* și rezultatul ei; vopsit¹, boire, boit, boială. — V. **vopsi**.

VOPŚÍT¹ s.n. Vopsire. — V. **vopsi**.

VOPŚÍT², *-Ă*, *vopsiți*, *-te*, adj. Dat cu vopsea, colorat prin vopsire; boit. — V. **vopsi**.

VOPŚITÓR, *-OÁRE*, *vopsitori*, *-oare*, s.m. și f. 1. Persoană care se ocupă cu vopsitul¹; boiangiu. 2. (Reg.) Zugrav. — **Vopsi** + suf. *-tor*.

VOPŚITORÍE, (2), *vopsitorii*, s.f. 1. Meseria vopsitorului. 2. Atelier sau secție industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; boiangerie. — **Vopsitor** + suf. *-ie*.

VORÁCE, *-CE*, *voraci*, *-ce*, adj. Care mănâncă cu poftă exagerată, cu mare lăcomie, mândcios; lacom, gurmand. — Din fr. **vorace**, lat. **vorax**, *-acis*.

VORACITÁTE s.f. Poftă de mâncare exagerată; lăcomie. ♦ Fig. Cupiditate; aviditate. — Din fr. **voracité**, lat. **voracitas**, *-atis*.

VORBÁR, *-Ă*, *vorbari*, *-e*, adj. 1. (Reg.) Vorbăreț. 2. (Înv.) Dicționar. — **Vorbă** + suf. *-ar*.

VORBÁRET, *-Ă*, *vorbareți*, *-e*, adj. (Înv.) 1. Vorbăreț. 2. Fig. Expresiv, elocvent, grăitor. — **Vorbi** + suf. *-areț*.

VORBĂ, *vorbe*, s.f. 1. Cuvânt. 2. Șir de cuvinte care exprimă o cugetare; gând, idee exprimată prin cuvinte; spusă, zisă. ⇨ Expr. *Auzi vorbă!* = ce spui! se poate? e posibil? *Ce vorbă!* = fără îndoială. *A avea o vorbă cu cineva* = a avea ceva de discutat cu cineva; a vrea să comunici un secret cuiva. *Cu vorba că...* = zicând că..., sub pretext că... *Vorbe de clacă* = fleacăreală fără rost, fără miez. 3. Expunere, istorisire, relatare. ⇨ Expr. *Lasă vorba!* sau (eliptic) *vorba!* = tăcere! niciun cuvânt! *Ce mai (atăta) vorbă?* = ce să mai lungim discuția, să curmăm discuția. *A (nu) da (cuiva) pas la vorbă* = a (nu) lăsa cuiva posibilitatea să vorbească. 4. Convorbire, conversație; discuție, taifas. ⇨ Loc. adv. *Fără multă vorbă* = fără a crâcni, fără să protesteze. *Din două vorbe* = fără multă discuție; operativ, repede. *Din vorbă în vorbă* = din una în alta, din discuție în discuție. ⇨ Expr. *A fi vorba de...* (sau *despre...*, *să...*) = a fi în discuție, a fi obiectul discuției..., a se vorbi de... *A-și face de vorbă cu cineva* = a găsi prilej de discuție cu cineva. *A avea de vorbă (cu cineva)* = a avea de discutat, de aranjat ceva (cu cineva). *Fie vorba între noi!* = ceea ce știm să rămână între noi, să nu afle nimeni. *Nici vorbă!* = a) negreșit, desigur; fără doar și poate; b) nici pomeneală. *Nu-i vorbă (sau mai e vorbă?)* = fără îndoială, firește, e de la sine înțeles. *Vorbă să fie!* = nu cred așa ceva, nici pomeneală. *A schimba vorba* = a schimba obiectul discuției. ⇨ Compus: *vorbă-lungă* s.m. și f. = om flecar, palavragiu. ◆ Schimb de cuvinte în contradictoriu; neînțelegere, ceartă. 5. Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. *Vorba dulce mult aduce*. ⇨ Expr. *Dacă ți-i vorba de-așa sau dacă așa ți-i vorba* = dacă așa stau lucrurile. 6. Zicătoare, zicală, proverb, expresie. ⇨ Expr. *Vorba ceea*, expresie stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvintele spuse de cineva etc. *Vorba cântecului* = așa cum se știe din bătrâni. 7. Îndemn, sfat, învățătură. ◆ Părere, convingere; hotărâre. 8. Promisiune, făgăduială; angajament. ⇨ Expr. *Vorba-i vorbă* = cuvântul dat trebuie respectat, promisiunea dată e datorică curată. *A se ține de vorbă* = a-și respecta promisiunile, angajamentele. *A zice vorbă mare* = (mai ales în construcții negative) a se angaja solemn, a face o promisiune deosebită. 9. Înțelegere, învoială; tocmeală; târguială. ⇨ Loc. adv. *Din două vorbe* sau (rar) *dintr-o vorbă* = fără multă discuție, repede. ⇨ Expr. (Pop.) *A face vorba (sau vorbele)* = a peți. *A-i face (cuiva) vorbă cu cineva* = a mijloci o întâlnire între un băiat și o fată (în vederea căsătoriei). *A fi în vorbă* = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. 10. Zvon; veste, știre, informație. ⇨ Expr. *A se face vorbă* = a se răspândi o știre, un zvon. *A spune (cuiva) două vorbe* = a comunica ceva cuiva. *A lăsa vorbă* = a lăsa o dispoziție, a anunța ceva înainte de a pleca undeva. *(Așa) umbliă vorba* = (așa) se vorbește, (așa) se spune. *A trimite (sau a da) vorbă* = a transmite un mesaj. ◆ Bărfă, clevetire; calomnie. 11. Grai, limbă. *Străin la vorbă*. — Cf. sl. *dvorība*.

VORBĂREȚ, **-EĂȚĂ**, *vorbăreți*, -e, adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să vorbească mult; guraliv, limbut, vorbareț, vorbar. ◆ Fig. Expresiv. — **Vorbi** + suf. *-ăreț*.

VORBĂRIE s.f. Vorbă multă, fără rost; pălăvrăgeală, trâncăneală, sporvăială, fleacăreală, taifas. — **Vorbă** + suf. *-ărie*.

VORBI, *vorbesc*, vb. IV. 1. Intrans. A avea falcitatea de a articula cuvinte; a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții; a spune, a zice, a grăi. ⇨ Expr. *A vorbi în barbă* = a vorbi încet, a mormâi numai pentru sine. *A vorbi cu gura altuia* = a vorbi fără convingere, șovăielnic, evaziv. ◆ Tranz. A rosti cuvinte. ⇨ Expr. *A vorbi vrute și nevrute (sau verzi și uscate, câte-n lună și-n stele)* = a vorbi multe și de toate; a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. ◆ A se adresa cuiva. *Îi vorbesc și nu-mi răspunde*. ◆ A se exprima într-o anumită limbă. ◆ A-și spune cuvântul, a-și exprima voința. ◆ Fig. A face dovadă, a adevăra, a atesta, a confirma. *O imensă cantitate de fapte, care toate vorbesc în același sens*. ◆ Fig. A pleda în favoarea cuiva. 2. Intrans. A sta de vorbă; a discuta; a comenta. 3. Refl. recipr. și intrans. A se sfătui, a se învoi, a se înțelege. 4. Intrans. A face o expunere; a ține un discurs. — Din **vorbă**.

VORBIRE, *vorbirii*, s.f. 1. Acțiunea de a vorbi și rezultatul ei; folosire a limbii în procesul de comunicare între membrii unei anumite colectivități; vorbit¹. ◆ Limbaj. ⇨ *Vorbire sintetică* = vorbire generată de un sintetizor de vorbire. ◆ Fel de a vorbi, mod de a se exprima. 2. Limbă, grai. 3. (Înv.) Cuvânt; mențiune. — V. **vorbi**.

VORBIȘOARĂ, *vorbișoare*, s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-ișoară*.

VORBIT¹ s.n. Vorbire. — V. **vorbi**.

VORBIT², **-Ă**, *vorbitii*, -te, adj. Care este exprimat prin cuvinte, rostit, exprimat, spus; p. ext. expus oral. ⇨ *Limba vorbită* = limba folosită în mod curent, limba uzuală. — V. **vorbi**.

VORBITOR, **-OARE**, *vorbitorii*, -oare, adj., s.m. și f., s.n. I. Adj. 1. Care vorbește; care folosește limbajul articulat. ◆ Care vorbește plăcut (și mult); vorbareț, comunicativ. 2. Evident, edificator, elocvent. II. S.m. și f. 1. Persoană care vorbește, care folosește limbajul articulat. ◆ Persoană care povestește, care discută cu alții. 2. Orator, conferențiar. III. S.n. Camera

specială destinată întrevederilor dintre o persoană aflată într-un internat, într-un cămin etc. și cineva venit din afară. — **Vorbi** + suf. *-tor* (III după fr. *parloir*).

VORBULIȚĂ, *vorbulițe*, s.f. Diminutiv al lui **vorbă**; vorbușoară, vorbișoară, vorbuță. — **Vorbă** + suf. *-uliță*.

VORBUȘOARĂ, *vorbușoare*, s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-ușoară*.

VORBUȚĂ, *vorbuțe*, s.f. (Reg.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-uță*.

VORNIC, *vornici*, s.m. 1. (În Evul Mediu, în Țările Române) Mare dregător din Sfatul domnesc, însărcinat cu supravegherea Curții, conducerea treburilor interne ale țării, având și atribuții judecătorești. ⇨ *Mare vornic* (sau *vornic mare*) = cel dintâi boier din Divan, având sarcina de cărmuitor și de înalt judecător al Curții domnești și al întregii țări. *Vornic de Țara de Jos* (sau *de Sus*) = dregător cu rang de vornic (1) a căruia autoritate se exercita asupra unei jumătăți din țara Moldovei. ◆ Reprezentant al domniei în orașe, cu atribuții judecătorești. 2. (Înv.) Primar al unui sat sau al unui târg. ◆ Funcționar în administrația comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor etc.; crainic, pristav, vornicel (2). 3. Vornicel (3). — Din sl. *dvornikŭ*.

VORNICEĂSĂ, *vornicese*, s.f. 1. (Înv.) Soția vornicului (1); vorniciță (1). 2. Prietena cea mai apropiată a miresei, având diverse atribuții cu ocazia ceremonialului nunții; drușcă, vorniciță (2). — **Vornic** + suf. *-easă*.

VORNICÉL, *vornicele*, s.m. 1. Slujbaş subaltern al vornicului (1), însărcinat cu judecarea pricinilor mai mici de prin județe și sate. 2. (Înv.) Vornic (2). 3. Flăcău însărcinat cu poftirea și cinstirea oaspeților la nunțile țărănești, cu conducerea alaiului nunții, cu anunțarea darurilor și cu rostirea orației de nuntă; vornic (3). — **Vornic** + suf. *-el*.

VORNICÍ, *vornicesc*, vb. IV. 1. Intrans. (Înv.) A îndeplini funcția de vornic (1). 2. Tranz. (Pop.) A anunța la nuntă darurile primite de miri. — Din **vornic**.

VORNICIE s.f. (Înv.) 1. Demnitate, rang, funcție de vornic (1). ◆ Localul în care vornicul își exercita funcția. 2. Funcția de primar la sat. ◆ Localul primăriei. — **Vornic** + suf. *-ie*.

VORNICITĂ, *vornicițe*, s.f. 1. (Înv.) Vorniceasă (1). 2. Vorniceasă (2). — **Vornic** + suf. *-iță*.

VOROÁVĂ, *voroaave*, s.f. (Înv. și reg.) 1. Cuvânt, vorbă. 2. Discuție, convorbire, conversație. 3. Discurs. — Din **vorovi** (derivat regresiv).

VOROVÍ, *vorovesc*, vb. IV. Intrans. și tranz. (Înv. și reg.) A vorbi. — Cf. ucr. *hovoryty*.

VOROVÍRE, *voroviri*, s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de a vorovi și rezultatul ei. — V. **vorovi**.

VORTICÉLĂ, *vorticele*, s.f. (La pl.) Gen de infuzori ciliați vibrații care trăiesc în ape dulci sau sărate; (și la sg.) infuzor din acest gen. — Din fr. **vorticelle**.

VOSCREÁSNĂ, *voscesne*, s.f. Cântare bisericească la utrenie, având ca temă învierea lui Isus Hristos. — Cf. rus. *voskresenie*.

VOST, **VOÁSTĂ** pron. pos., adj. pron. pos. v. **vostru**.

VÓSTRU, **VOÁSTRĂ**, *voștri*, *voastre*, pron. pos., adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al”, „a”, „ai”, „ale”). I. Pron. pos. 1. (Înclociește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva și de un grup din care persoana respectivă face parte, precum și numele acestora) *Are o mașină ca a voastră*. 2. (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai voștri acasă?* 3. (Indică lucrurile personale, proprietate, preocupările etc. persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale voastre*. II. Adj. pron. pos. 1. Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva și a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relație de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Casa voastră*. 2. Care este legat printr-o relație cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Picioarele voastre*. 3. Care este legat printr-o relație de dependență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Gazda voastră*. *Strămoșii voștri*. 4. Care este spus, săvârșit de persoana căreia i se adresează cineva și de grupul din care aceasta face parte. *Acțiunea voastră*. ◆ (Ca plural al modestiei) *Cartea voastră*. 5. (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul vostru*. 6. (Însoțite un termen reverențios de adresare) *Domnia Voastră*. [Var.: (reg.) **vost**, **voástă** pron. pos., adj. pron. pos.] — Lat. pop. **voster** (= *vester*), **vostra**.

VOT, *voturi*, s.n. 1. Exprimare a opiniei cetățenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților lor în organele de conducere; opinie exprimată de membrii unei adunări constituite în legătură cu o candidatură, cu o propunere sau cu o hotărâre; adeziune dată în acest scop. ⇨ *Vot de încredere* (sau *de neîncredere*) = vot prin care parlamentul aprobă (sau respinge) politica guvernului ori un act al acestuia. *Drept de vot* = drept al

alegătorilor de a-și exprima voința pentru alegerea reprezentanților în organele reprezentative ale statului; sufragiu. **2.** Mod de adoptare a hotărârilor de către organele de stat, obștești etc. **3.** (În sintagma) *Vot de blam* = sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă prin vot dezaprobarea față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. — Din fr. **vote**.

VOTĂ, *votéz*, vb. I. Intrans. A-și exprima prin vot (1) părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărâri, a unei propuneri etc. ♦ Tranz. A alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul. — Din fr. **voter**.

VOTĂNT, *-Ă, votanți, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care votează. — Din fr. **votant**.

VOTĂRE, *votări*, s.f. Acțiunea de a vota și rezultatul ei; votație. — V. **vota**.

VOTĂȚIE, *votații*, s.f. (Înv.) Votare. — Din fr. **votation**.

VOTCĂ, (2) *votci*, s.f. **1.** Băutură foarte tare, făcută din alcool de cereale și din apă cu duritate scăzută. **2.** (La pl.) Feluri, porții de votcă (1). [Var.: **vódcă, vúčcă** s.f.] — Din rus. **vodka**.

VOTIV, *-Ă, votivi, -e*, adj. (Despre inscripții) Care exprimă o făgăduință solemnă (față de divinitate); hărăzit, închinat divinității. ♦ *Tablou votiv* = fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfățișând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini. — Din fr. **votif**, lat. **votivus**.

VOTRI, *votresc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A peți. — Din **votru**.

VOTRIE, *votrii*, s.f. (Reg.) Îndeletnicire de votru (2), faptă a votrului. — **Votru** + suf. *-ie*.

VOTRU, *votri*, s.m. **1.** (Reg.) Persoană care mijlocește o căsătorie. **2.** (Înv.) Codoș, proxenet. — Cf. sl. **vŭtrŭ, votrŭ**.

VOTUM s.n. **1.** Promisiune făcută zeilor. ♦ Rugăciune; ofrandă; cult, ceremonie (religioasă). **2.** Dorință, voce. — Din lat. **votum**.

VOUCHER, *vouchere*, s.n. Tichet care asigură dreptul la anumite bunuri sau servicii plătite ori la anumite reduceri de preț. [Pr.: *văučer*] — Cuv. engl.

VOZGLĂS, *vozglasuri*, s.n. Pasaj final al unei ectenii, cântat de preot cu glas tare; vozglașenie. — Din sl. **vŭzglasŭ**.

VOZGLĂȘENIE, *vozglășenii*, s.f. (Bis.; Înv.) Vozglas. — Din sl. **vŭzglășenje**.

VRĂBIE, *vrăbii*, s.f. Pasăre mică cu penele de culoare brună împetritate cu negru, cu pântecelul cenușiu, cu ciocul scurt, conic și cu coada trunchiată; vrăbete (*Passer domesticus*). ♦ Expr. *A avea minte de vrăbie*, se spune despre o persoană lipsită de judecată. *Vrabia-i tot pui (și ea moare de bătrână)*, se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este. — Din sl. **vrabŭjŭ**.

VRAC, *vracuri*, s.n. Mod de depozitare și de transport în grămezi neordonate și fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăți. — Et. nec.

VRACI, *vraci*, s.n. (Pop.) **1.** Doctor; tămăduitor. **2.** Vrăjitor. — Din sl. **vracŭjŭ**.

VRAF, *vrafuri*, s.n. Teanc. ♦ Grămadă, maldăr, morman (de obicei de același fel așezate în dezordine). [Var.: **vrvav** s.n.] — Din sl. **vrahŭjŭ**.

VRĂȘTE s.f. Dezordine, neorânduială, harababură. ♦ (Adjectival) Care se află în dezordine, în neorânduială; fără stăpân, în voia sorții; (despre uși, ferestre) larg deschis; în lături. ♦ (Adverbial) *Lucruri aruncate vraise*. [Pr.: *vrais*] — Cf. **vraf**.

VRĂJĂ, *vrăji*, s.f. Acțiunea de a vrăji și rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor; mijloace magice folosite pentru aceasta; farmec, vrăjitorie. ♦ Descântec. **2.** Atmosferă de încântare, de farmec, de atracție. ♦ Loc. adj. (Rar) *În vrajă* = care este vrăjit, care încântă. — Din sl. **vraža**.

VRĂJBĂ, *vrajbă*, s.f. Dușmănie, ură, vrăjmășie, dezbinare, zăzanie; ceartă. — Din sl. **vraždŭa**.

VRĂMIȚĂ s.f. v. **vraniță**.

VRĂNĂ, *vrane*, s.f. **1.** Orificiu făcut într-un butoi pentru umplerea și golirea acestuia. **2.** Parte a morii prin care curge făina. — Din bg. **vrana**.

VRĂNIȚĂ, *vranițe*, s.f. (Reg.) Poartă de scânduri sau de nulele împletite. [Var.: **vrăniță** s.f.] — Din sb. **vratnica**.

VRĂV s.n. v. **vraf**.

VRĂBÊTE, *vrăbeți*, s.m. (Pop.) Vrabie; bărbătușul vrăbiei. [Var.: **vrăbét** s.m.] — Din bg. **vrabec**, sb. **vrabac**.

VRĂBÊȚ s.m. v. **vrăbete**.

VRĂBIÉR, *vrăbieri*, s.m. Persoană care prinde vrăbii; (ir.) vânător prost (care vânează numai vrăbii). [Pr.: *-bi-er*] — **Vrabie** + suf. *-er*.

VRĂBIOĂRĂ, *vrăbioare*, s.f. **1.** Vrăbiuță. **2.** Bucată de carne de vită din regiunea șalelor; friptură preparată din această carne. [Pr.: *-bi-oa*] — **Vrabie** + suf. *-ioară*.

VRĂBIOI, *vrăbioi*, s.m. Bărbătușul vrăbiei; vrăbie mai mare. [Pr.: *-bi-oi*] — **Vrabie** + suf. *-oi*.

VRĂBIOUȚĂ, *vrăbiouțe*, s.f. Diminutiv al lui *vrăbie*; vrăbioară (1). [Pr.: *-bi-u-*] — **Vrabie** + suf. *-uță*.

VRĂCÎȚĂ, *vrăcițe*, s.f. (Înv.) Doftoroaie, vrăjitoare. — **Vraci** + suf. *-iță*. **VRĂFUÎ**, *vrăfulesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A așeza, a pune în vrafuri, în teancuri, în grămezi. ♦ A răvăși. [Var.: **vrăfuî** vb. IV] — **Vraf** + suf. *-uî*.

VRĂJĂR, *vrăjari*, s.m. (Reg.) Prăjină, arac. — **Vrej** + suf. *-ar*.

VRĂJÎ, *vrăjesc*, vb. IV. **1.** Intrans. A face vrăji. ♦ Expr. (Impers.) *A fi vrăjit* = a fi scris, ursit, predestinat. **2.** Tranz. A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. **3.** Tranz. Fig. A încânta, a fermeca. ♦ Tranz. A descânta (1); a meni (2). — Din sl. **vražitŭi**.

VRĂJIRE, *vrăjiri*, s.f. (Rar) Acțiunea de a vrăji și rezultatul ei. — V. **vrăji**.

VRĂJÎT, *-Ă, vrăjiți, -te*, adj. **1.** Aflat sub puterea unei vrăji; fermecat. **2.** Fig. Plin de farmec; încântător, fermecător, atrăgător. — V. **vrăji**.

VRĂJITOR, *-OĂRE, vrăjitori, -oare*, s.m. și f. (Adesea fig.) Persoană care face vrăji (1), care se ocupă cu vrăjitoria. — **Vrăji** + suf. *-tor*.

VRĂJITOREASĂ, *vrăjitoarese*, s.f. (Rar) Vrăjitoare. — **Vrăjitor** + suf. *-easă*.

VRĂJITOREȘC, *-EĂSCĂ, vrăjitorești*, adj. De vrăjitor; al vrăjitorului; care vrăjește. — **Vrăjitor** + suf. *-esc*.

VRĂJITORIE, *vrăjitorii*, s.f. Faptul de a face vrăji; îndeletnicirea vrăjitorului. — **Vrăjitor** + suf. *-ie*.

VRĂJITURĂ, *vrăjitură*, s.f. (Pop.) Vrăjitorie, vrajă (1). — **Vrăji** + suf. *-tură*.

VRĂJMĂȘ, *-Ă, vrăjmași, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Dușman; inamic. **2.** Adj. (Despre oameni) Dușmănos, învrăjbit. ♦ Rău, crud, căinos, hain. ♦ (Despre locuri, vreme etc.) Primejdios, protivnic; cumplit, grozav. [Var.: **vrăsmăș**, *-ă* s.m. și f., adj.] — Cf. **vrajbă**.

VRĂJMĂȘESC, *-EĂSCĂ, vrăjmășești*, adj. (Rar) Vrăjmaș; al vrăjmașului. — **Vrăjmaș** + suf. *-esc*.

VRĂJMĂȘESTE adv. (Înv.) Cu vrăjmășie; dușmănos. — **Vrăjmaș** + suf. *-ește*.

VRĂJMĂȘI, *vrăjmășesc*, vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) dușmăni. — Din **vrăjmaș**.

VRĂJMĂȘIE, *vrăjmășii*, s.f. (Înv.) Dușmănie, ură. — **Vrăjmaș** + suf. *-ie*.

VRĂJMĂȘOS, *-OĂSĂ, vrăjmășoși, -oase*, adj. (Înv.) Dușmănos; plin de ură, pizmaș. — **Vrăjmaș** + suf. *-os*.

VRĂSMĂȘ, *-Ă* s.m. și f., adj. v. **vrăjmaș**.

VRĂVUÎ vb. IV v. **vrăfuî**.

VRĂNCEÂN, *-Ă, vrânceni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Vrancea. **2.** Adj. Care aparține județului Vrancea sau vrâncenilor (1), referitor la județul Vrancea ori la vrânceni. — **Vrancea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

VRĂNCEANCĂ, *vrâncence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Vrancea. — **Vrâncean** + suf. *-că*.

VRĂSTĂ¹ s.f. v. **vârștă**¹.

VRĂSTĂ² s.f. v. **vârștă**².

VRĂSTNIC, *-Ă*, adj. v. **vârștnic**.

VREA, *vreau*, vb. II. Tranz. I. (Urmat de o completivă directă cu verbul la conjunctiv sau, rar, de un infinitiv). **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să...; a voi, a intenționa. ♦ Expr. *Vrea (sau va) să zică = a)* înseamnă, are semnificația de...; **b)** (cu valoare de conjuncție) așadar, deci. *Ce vrea (sau va) să zică asta?* = ce înseamnă, ce rost are? *Cum (sau ce) va vrea = orice*. **2.** A pretinde, a cere; a aștepta ceva de la cineva. **3.** A dori, a pofti; a-i plăcea ceva sau cineva. ♦ Loc. adv. *Pe vrute, pe nevrute* = indiferent dacă dorești sau nu, vrând-nevrând. ♦ Expr. *Vrei, nu vrei* = de voie, de nevoie, fie că dorești, fie că nu dorești. *Vrei, nu vrei, bea Grigore agheaz-mă*, se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinței sale. *Vrând-nevrând* = mai mult de silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări. *A face tot ce vrea din (sau cu) cineva* = a avea mare influență asupra cuiva. ♦ Refl. A dori să fie, să devină ceva ori cineva. *Fiecare s-a vrut mai bun*. **4.** A consimți, a primi, a se învoi, a fi de acord. **5.** (Mai ales în forma negativă) A putea, a fi în stare. *Focul nu vrea să ardă*.

♦ (Pop.) A fi gata, pe cale sau pe punctul de a... *Când vru să moară își chemă feciorii*. II. (Ca verb auxiliar, servește la formarea viitorului) *Măine vei merge la teatru*. ♦ (Forma de pers. 3 sg. va se substituie tuturor persoanelor sg. și pl. pentru formarea viitorului cu conjunctivul prez. al verbelor de conjugat) *Vestitor al unei vremi ce va să vie*. ♦ Expr. *Va să fie (sau să fie etc.)* = trebuie să fie (sau să fie etc.) [Prez. ind. și: (II) *voi (pop. oi), vei (pop. ai, ei, îi, i, oi), va (pop. o, a), vom (pop. om), veți (pop. ați, eți, oți), vor (pop. or)*. — Var.: **vrol** vb. IV] — Lat. ***volere**.

VREASC, *vreascuri*, s.n. Creangă, ramură uscată și desprinsă de pe copac. [Var.: **vrăscur** s.n.] — Din sl. **chvrastŭi**.

VRÉDNIC, *-Ă, vrednici, -ce*, adj. **1.** Harnic, iute, cu rost la treabă. ♦ Capabil, destoinic. **2.** Demn de..., care merita să..., căruia i se cuvine pe drept ceva. ♦ Expr. (Reg.) *A fi vrednic* = a valora, a prețui. ♦ (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care este în stare, care posedă însușirile necesare pentru a săvârși ceva. — Din sl. **vrédnŭi**.

VREDNICI, *vrednicesc*, vb. IV. (Pop.) A se învrednici. ♦ Tranz. (Înv.) A merita. — Din **vrednic**.

VREDNICIE, *vrednicii*, s.f. 1. Calitatea de a fi vrednic; hărnicie, îndemnare; capacitate, pricepere. 2. Faptă de merit, acțiune demnă de răsplăță. ♦ Vitejie. 3. Cinste. ♦ (Înv.) Demnitate. — **Vrednic** + suf. *-ie*.

VREJ, *vrejuri*, s.n. Tulpină a unor plante agățătoare sau târătoare; p. ext. lăstar. [Pl. și: (m.) *vreji*] — Din bg. **vrež**.

VRÊME, (4, 5) *vremuri*, s.f. I. 1. Timp (I). 2. Durată limitată de două întâmplări, evenimente etc. sau măsurată în ore, zile etc.; interval, perioadă, răstimp. *Am stat multă vreme în ploaie.* ♦ Loc. adv. *Cu vremea* = după un timp oarecare, cândva, odată și odată, cu timpul. *Din vreme* = mai înainte, înainte de a fi prea târziu. *Din vreme în vreme* = din când în când, uneori; din timp în timp. *Toată vremea* = continuu, mereu, fără întrerupere. ♦ Loc. conj. *În vreme ce* (sau *în. în vreme când*) = în timpul în care, pe când. ♦ Expr. *O vreme* = o perioadă de timp. *A-și pierde* (sau *a-și trece, a-și omori*) *vremea* = a-și irosi timpul în zadar; a lenevi. (*În sau la vremea mea* (ori *ta, lui* etc.) = (în) tinerețe, (în) floarea vârstei. *Acum mi-i* (sau *ți-i* etc.) *vremea* = aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (ori să te bucuri etc.). ♦ Timp disponibil, răgaz. 3. Timp (considerat) prielnic pentru desfășurarea unei acțiuni; prilej, ocazie; moment. *Era vremea mesei.* ♦ Loc. adv. *Într-o vreme* = la un moment dat, cândva. *La vreme* = la timpul oportun, la momentul potrivit. *La vremea asta* = într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului. *La vreme de...* = a) când se întâmplă, când e nevoie; b) în timpul... pe timp de... *Până* (sau *de*) *la o vreme* = până (sau de) la un moment dat. *La o vreme* = la un moment dat; într-un târziu. *Dintr-o vreme sau de la o vreme* (încoace) = începând de la un moment dat. ♦ Loc. adj. și adv. *Fără* (de) *vreme* (sau *înainte de vreme*) = înainte de termen; prematur. ♦ Loc. conj. *De vreme ce* = din moment ce, deoarece, fiindcă. ♦ (În credințele religioase) *Vremea de apoi* = viața viitoare; judecata din urmă. 4. Perioadă determinată istoriceste; epocă, veac, secol. ♦ Loc. adv. *Pe* (sau *în*) *vremea aceea* (sau *acea vreme*) = pe atunci. *Pe vremuri* = odinioară, cândva, în trecut. *Din vremuri* = din timpurile vechi, din străbuni. *După vremuri* = în cursul veacurilor. ♦ Expr. *În negura vremii* = în trecutul îndepărtat. 5. (La pl.) Stare de lucruri; împrejurări, circumstanțe, ocazii. II. Stare a atmosferei la un moment dat și într-un loc anumit, determinată prin totalitatea elementelor meteorologice. [Pl. și: *vremi*] — Din sl. **vrěmen**.

VREMELNIC, **-Ă**, *vremelnici*, *-ce*, adj. De scurtă durată; temporar, trecător; instabil; efemer; vremelnicesc. ♦ Spec. Care are o viață efemeră. — **Vreme** + suf. *-elnic*.

VREMELNICESC, **-EĂSCĂ**, *vremelnicești*, adj. (Înv.) Vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-esc*.

VREMELNICESTE adv. (Înv.) În mod vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-este*.

VREMELNICIE s.f. Înșușire a ceea ce este vremelnic, faptul de a fi trecător; existență efemeră. — **Vremelnic** + suf. *-ie*.

VREMUÎ, pers. 3 *vremuiește*, vb. IV. (Pop.) 1. Intrans. A fi, a se face vreme urâtă (cu ploaie, ninsoare, viscol). 2. Intrans. și refl. (Despre vreme) A trece, a se scurge. — **Vreme** + suf. *-ui*.

VREMUIALĂ, *vremuieli*, s.f. (Pop.) Vreme rea. — **Vremui** + suf. *-eală*.

VREMUIRE, *vremuirii*, s.f. (Pop.) Faptul de a (se) *vremui*. — V. **vremui**.

VREMUȚĂ, *vremuțe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vreme* (II). — **Vreme** + suf. *-uță*.

VREODĂTĂ adv. Mai de mult, cândva, odată; la un moment dat, în viitor. — **Vre[]** + **odată**.

VREODINIOARĂ adv. (Înv.) Vreodată, cândva, odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Vre[]** + **odinioară**.

VRÊRE, *vrii*, s.f. Faptul de a *vrea*. 1. Voință (1). 2. Hotărâre, decizie. 3. Dorință; poftă, plăcere. 4. Intenție, scop. ♦ Loc. adv. *Fără* (de) *vriere* = involuntar. — V. **vrea**.

VRÊSCUR s.n. v. **vreasc**.

VRÊSCUREL, *vrescurele*, s.n. Diminutiv al lui *vreasc*. — **Vreasc** + suf. *-urel*.

VRÊUN, **VRÊO** adj. pron. nehot., pron. nehot. I. Adj. pron. nehot. 1. Care este un (sau o) oarecare; careva. 2. Aproximativ. ♦ (Cu valoare adverbială) Cam, circa. *Vreo doi.* ♦ Expr. *Vreo doi* (sau *două*) = câțiva (sau câteva). II. Pron. nehot. (În forma *vreunul, vreuna*) Cineva, oarecare, oarecare; careva. [Pr.: *vre-un*. — Var.: **vrun, vro** adj. pron. nehot., pron. nehot.] — Lat. **verē-unus**.

VRÎE, *vrii*, s.f. Mișcare de răsucire a unui avion în jurul unei axe longitudinale în timpul coborârii și în condițiile pierderii de viteză. [Var.: *vrîlă* s.f.] — Din fr. *vrille*.

VRÎLĂ s.f. v. **vrie**.

VROÎ vb. IV v. **vrea**.

VRUN, **VRO** adj. pron. nehot., pron. nehot. v. **vreun**.

VRUTĂ, *vrute*, s.f. (Rar) Voință, vrere. ♦ Expr. *Vrute și nevrute* = vorbe goale, nimicuri, fleacuri, palavre, minciuni. — V. **vrea**.

VTÔRI num. ord. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, precedând un titlu sau un rang boieresc) Al doilea. *Vtori logofăt.* [Var.: *flôri* num. ord.] — Din bg. **vtori**.

VUL, pers. 3 *vuieste*, vb. IV. Intrans. 1. A produce un zgomot prelungit, puternic sau înăbușit; a vâjâi, a muși, a fremăta, a hui, a bubui, a bubui. ♦ Spec. (Despre tunet) A bubui. ♦ Spec. (Despre foc sau despre obiecte care ard) A dudui; a țui. ♦ Spec. (Despre sunete, instrumente muzicale etc.) A vibra puternic, a suna, a răsună. *Buciumul vuieste.* ♦ Spec. (Despre obiecte lovite care vibrează) A trosni, a pârâi, a hurui. ♦ (Despre oameni) A face gălgăie, zarvă, a vociferă; a fremăta. 2. A se umple de sunete prelungi, puternice (și a le transmite prin ecou); a răsună. — Onomatopee.

VUIALĂ, *vuieli*, s.f. (Rar) Vuiet. [Pr.: *vu-ia-*] — **Vui** + suf. *-eală*.

VUIET, *vuiete*, s.n. 1. Zgomot prelungit produs de diferite lucruri în mișcare sau în vibrație; vâjâit, muget, freamat, foșnet, huiet. ♦ Spec. Zgomot înfundat, produs prin detunături repetate; bubuit, duduit, trosnet, pârâit. ♦ Spec. Zgomot produs de un vehicul în mers sau de o mașină în acțiune; huruit. ♦ Spec. Zgomot scurt, puternic, produs de lovirea unor obiecte de metal; zângănit, zuruit. ♦ Spec. Sunet produs de unele instrumente muzicale sau de clopote. 2. Zgomot mare, gălgăie, vacarm, larmă, vociferare. 3. (Înv.) Zvon, știre; veste. 4. (Rar) Ecou. — **Vui** + suf. *-et*.

VUIETĂ, pers. 3 *vuietă*, vb. I. Intrans. (Reg.) A vui; a vâjâi. ♦ A răsună. [Pr.: *vu-ie-*] — Din **vuiet**.

VUIETOARE, *vuietori*, s.f. Arbust de munte, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze având o dungă albă pe fața inferioară, cu flori mici trandafirii și cu fructe comestibile în formă de bobite negre (*Empetrum nigrum*). [Pr.: *vu-ie-*] — **Vuiet** + suf. *-oare*.

VUIRE, *vuiii*, s.f. Faptul de a *vui*; vuit. — V. **vui**.

VUIT s.n. Vuire; spec. suflare a vântului, vânt. — V. **vui**.

VUITÔR, **-OĂRE**, *vuitori*, *-oare*, adj. (Rar) Care vuieste. [Pr.: *vu-i-*] — **Vui** + suf. *-tor*.

VULCÂN, *vulcani*, s.m. 1. Ridicătură muntoasă de formă conică, formată prin erupția la suprafața solului a lavei și a unor produse magmatice, având în centru o deschizătură largă. ♦ Expr. *A sta* (ca) *pe un vulcan* = a fi amenințat de o primejdie, de un pericol gata oricând să se dezlănțuie. ♦ Fig. Locul de unde poate porni o acțiune primejdioasă; stare de lucruri periculoasă sau amenințătoare; pericol iminent. 2. (În sintagma) *Vulcan noroios* = ridicătură conică formată prin erupția la suprafața solului a unor gaze care antrenează apă și nămol. — Din it. **vulcano**, germ. **Vulkan**.

VULCĂNIC, **-Ă**, *vulcanici*, *-ce*, adj. 1. Format prin acțiunea vulcanilor, de vulcan. 2. Fig. Impetuos, nestăpănit, năvalnic; aprins. — Din it. **vulcanico**, fr. **vulcanique**.

VULCANISM s.n. 1. Totalitatea proceselor geologice legate de erupțiile vulcanice (1). 2. Fig. Înșușirea de a fi vulcanic (2); impetuozitate. — Din fr. **vulcanisme** (după *vulcan*).

VULCANIT, *vulcanite*, s.n. Rocă eruptivă de origine vulcanică. — Din fr. **vulcanite**.

VULCANIZĂ, *vulcanizez*, vb. I. Tranz. A modifica structura cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obținându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenții obișnuiți); a repara, a lipi un obiect de cauciuc cu ajutorul procedurii descris mai sus. — Din fr. **vulcaniser**.

VULCANIZĂRE, *vulcanizări*, s.f. Acțiunea de a *vulcaniza* și rezultatul ei. — V. **vulcaniza**.

VULCANIZAT, **-Ă**, *vulcanizați*, *-te*, adj. Care a fost supus vulcanizării. — V. **vulcaniza**.

VULCANIZATÔR, **-OĂRE**, *vulcanizatori*, *-oare*, s.m. și f. Muncitor care lucrează la vulcanizarea cauciucului. — **Vulcaniza** + suf. *-tor*.

VULCANOLOG, **-Ă**, *vulcanologi*, *-ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în vulcanologie. — Din fr. **vulcanologue**.

VULCANOLOGIE s.f. Știință care se ocupă cu studiul fenomenelor vulcanice, cu explicarea cauzelor, a modului de evoluție și a posibilităților de previziune a erupțiilor. — Din fr. **vulcanologie**.

VULG s.n. Popor, norod, plebe. — Din lat. **vulgus**.

VULGĂR, **-Ă**, *vulgari*, *-e*, adj. 1. Ordinar, grosolan; josnic, mitocănesc. 2. Lipsit de originalitate; comun, obișnuit, banal. ♦ (Mat.) *Logaritm vulgar* = logaritm zecimal. 3. (Înv.; despre limbă) Vorbă de popor, popular. ♦ *Limba latină vulgară* = limba latină târzie, vorbită în provinciile Imperiului Roman; latina populară. 4. Lipsit de suport științific; neștiințific. — Din fr. **vulgaire**, lat. **vulgaris**.

VULGARISM, *vulgarisme*, s.n. Expresie vulgară (1); cugetare vulgară. — Din fr. **vulgarisme**.

VULGARITATE, (2) *vulgarități*, s.f. 1. Caracterul a ceea ce este vulgar (1), lipsit de distincție; trivialitate, grosolanie. 2. (Concr.; la pl.) Expresie vulgară (1), lucru, faptă vulgară. — Din fr. **vulgarité**, lat. **vulgaritas**, **-atis**.

VULGARIZĂ, *vulgarizez*, vb. I. 1. Tranz. A face cunoscut mulțimii, a populariza, a răspândi (cunoștințe științifice, literare etc.). ♦ Refl. (Despre

descoperiri, invenții) A deveni cunoscut, acceptat, utilizat pe scară largă. **2.** Tranz. A trata în mod simplist, a banaliza. **3.** Refl. A deveni vulgar (1). — Din fr. **vulgariser**.

VULGARIZĂRE, *vulgarizări*, s.f. Acțiunea de a (se) *vulgariza* și rezultatul ei. — V. **vulgariza**.

VULGARIZĂTOR, -OĂRE, *vulgarizatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care vulgarizează, care popularizează o știință, o artă etc. ♦ Persoană care dă o interpretare simplistă cunoștințelor pe care vrea să le popularizeze. — Din fr. **vulgarisateur**.

VULGĂTA s.f. Traducerea latină a Bibliei (Vechiul Testament din ebraică, iar Noul Testament din greacă), realizată de Sfântul Ieronim, declarată normativă și autentică la Conciliul din Trent, singura ce poate fi utilizată în lecturile publice, dispute, predici și interpretări; carte care conține această versiune. — Din lat. [versio] **Vulgata**, fr. **Vulgate**.

VULNERĂ, *vulnerez*, vb. I. Tranz. (Rar) A răni, a vătăma. — Din lat. **vulnerare**.

VULNERABIL, -Ă, *vulnerabili, -e*, adj. Care poate fi rănit. ♦ Fig. Care poate fi atacat ușor; care are părți slabe, defectuoase, criticabile. ♦ *Punct vulnerabil* = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic. — Din fr. **vulnérable**, lat. **vulnerabilis**.

VULNERABILITĂTE s.f. Însușirea de a fi vulnerabil. — Din fr. **vulnérabilité**.

VULPÂN, *vulpani*, s.m. (Pop.) Vulpoi (1). — **Vulpe** + suf. *-an*.

VULPĂRESC, -EASCĂ, *vulpărești*, adj. (Rar) Vulpesc (1). — **Vulpe** + suf. *-ăresc*.

VULPĂRIE, *vulpării*, s.f. Mulțime de vulpi (1 1). ♦ Loc cu multe vizuini de vulpi. — **Vulpe** + suf. *-ărie*.

VULPE, *vulpi*, s.f. I. 1. Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust; vulpoaică (*Vulpes vulpes*). ♦ *Vulpe argintie* = specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. ♦ Expr. *A avea ochi de vulpe* = a avea căutătura vicleană. *A tocni vulpea din pădure* = a negocia un lucru pe care nu-l ai (la îndemână). ♦ Blana acestui animal. **2.** Fig. Persoană vicleană, șireată. **II. 1.** (Reg.) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunți, mirele, dacă este din alt sat, este obligat să-l dea flăcăilor din satul miresei. **2.** Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roșiatică. **3.** Ferestruică în acoperișul caselor țărănești, prin care iese fumul din pod. **4.** Compuse; (lht.) *vulpe-de-mare* = vatos; (Zool.) *vulpea-deșertului* = fenec. [Var.: **hulpe** s.f.] — Lat. **vulpes**.

VULPĒNIE, *vulpenii*, s.f. Șiretlic, șiretenie, viclenie. — **Vulpe** + suf. *-enie*. **VULPĒSC, -EASCĂ**, *vulpești*, adj. **1.** De vulpe (1); vulpăresc. **2.** Fig. Șiret, viclean, înșelător. — **Vulpe** + suf. *-esc*.

VULPĒȘTE adv. Ca vulpea (1 1); *fig.* șiret, perfid. — **Vulpe** + suf. *-ește*. **VULPIȘOARĂ**, *vulpișoare*, s.f. Diminutiv al lui *vulpe* (1 1); vulpiță. — **Vulpe** + suf. *-ișoară*.

VULPĒȚĂ, *vulpițe*, s.f. Vulpișoară. — **Vulpe** + suf. *-iță*.

VULPOAICĂ, *vulpoaice*, s.f. 1. Vulpe (1 1). **2.** Fig. Femeie vicleană. — **Vulpe** + suf. *-oaică*.

VULPŌI, *vulpoi*, s.m. 1. Masculul vulpii; vulpan. **2.** Fig. Om viclean, șiret. — **Vulpe** + suf. *-oi*.

VULTÂN, *vultani*, s.m. (Pop.) Vultur (1). ♦ Fig. Om viteaz, voinic. [Var.: **hultân** s.m.] — Cf. **vultur**.

VULTOĂRE s.f. v. **văitoare**.

VŪLTUR, *vulturi*, s.m. 1. Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuțit și corioat, cu aripi lungi și cu picioare puternice, cu gheare tari, care se hrănesc cu animale vii și cu stârvuri; vultan. ♦ *Ochi*

(sau *privire*) de **vultur** = privire foarte ageră, pătrunzătoare. ♦ Compuse: *vultur-bărbos* sau *vultur-cu-barbă*, *vultur-negru* = vultur impunător, cu spatele brun-cenușiu, aripile negre, pânțele și pieptul galben-ruginiu; zăgan (*Gypaëtus barbatus*); *vultur-pleșuv* = vultur cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa (*Aegypius monachus*); *vultur-pescar* = specie de vultur, de culoare brun-închis pe partea dorsală și albă pe partea ventrală, care se hrănește cu pește (*Pandion heliaëtus*). ♦ Fig. Bărbat viteaz, curajos, măreț, falnic. **2.** Stindard al legiunilor romane, înfățișând de obicei un vultur (1); figură simbolică reprezentând un vultur, pe stemele, monedele, pecețile sau steagurile unor țări. **3.** (Art.) Constelație boreală, situată la sud de constelația Lebedei și vizibilă vara. [Acc. și: *vultúr*] — Lat. **vultur, -uris**.

VULTURĂȘ, *vulturași*, s.m. Diminutiv al lui **vultur** (1); vulturel. — **Vultur** + suf. *-aș*.

VULTURĒL, *vulturei*, s.m. (Rar) Vulturaș. — **Vultur** + suf. *-el*.

VULTURĒSC, -EASCĂ, *vulturești*, adj. De vultur (1); ca de vultur; p. ext. ager, sprinten; puternic; îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-esc*.

VULTURĒȘTE adv. Ca vulturul (1), cu iuțeală, cu agerime de vultur; foarte repede; p. ext. în mod îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-ește*.

VULTURICĂ, *vulturici*, s.f. (Rar) Plantă erbacee din familia compozelilor, cu flori galbene-purpuriu, cu tulpina fără frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi (*Hieracium pilosella*). — **Vultur** + suf. *-ică*.

VULTURĒȚĂ, *vulturife*, s.f. (Rar) Vulturoaică. — **Vultur** + suf. *-iță*.

VULTUROAICĂ, *vulturoaice*, s.f. Femela vulturului (1); vulturiță, vulturoaie. — **Vultur** + suf. *-oaică*.

VULTUROAIE, *vulturoaie*, s.f. (Rar) Vulturoaică. [Pr.: *-roa-ie*] — **Vultur** + suf. *-oaie*.

VŪLVĂ, *vulve*, sf. Partea externă a organului genital feminin. — Din fr. **vulve**, lat. **vulva**.

VULVOĂRE s.f. v. **vâlvoare**.

VULVŌI adj. invar. v. **vâlvoi**.

VUM interj. Cuvânt care redă sunetul unui clopot cu timbru grav. — Onomatopee.

VUMĒTRU, *vumetre*, s.n. Aparat folosit pentru controlul modulației în sisteme de înregistrare, redare și transmitere a semnalelor audio. — Din fr. **vumètre**.

VUR interj. (Rar) Exclamație care exprimă durere sau regret; ah, vai. — Onomatopee.

VURT, *vurturi*, s.n. (Reg.) Rachiul slab, prost; poșircă. — Et. nec.

VŪRTĂ s.f. v. **hurtă**.

VŪTĂ, *vute*, s.f. (Constr.) Lucrare de zidărie în formă de boltă. — Din fr. **voûte**.

VUTCĂR, *vutcari*, s.m. (Pop.) Fabricant de votcă. — **Votcă** + suf. *-ar*.

VŪTCĂ s.f. v. **votcă**.

VUVĂR, *vuvari*, s.m. (Reg.) Muzicant care cântă din vuvă. — **Vuvă** + suf. *-ar*.

VŪVĂ, *vuve*, s.f. (Reg.) Dairea, tamburină. — Et. nec.

VUVŪI, *vŭvui*, vb. IV. Intrans. (Reg.) **1.** A cânta cu vuvă. **2.** (La pers. 3) A vâjâi, a vui; a zumzâi, a bâzâi. — **Vuvă** + suf. *-ui*.

VUVŪIT, *vuvuituri*, s.n. (Reg.) Faptul de a *vuvui*; vuiet, zumzet. — V. **vuvui**.

VUVUITOĂRE, *vuvuitori*, s.f. (Reg.) Dairea, tamburină. [Pr.: *-vu-i*] — **Vuvui** + suf. *-toare*.

VUVUITURĂ, *vuvuituri*, s.f. (Reg.) Vuiet, zumzet. [Pr.: *-vu-i*] — **Vuvui** + suf. *-ură*.

W

W, *w*, s.m. **1.** A douăzeci și opta literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (având de obicei valoarea lui *v* sau a lui *u* semivocalic), care apare în neologisme internaționale precum și în nume proprii străine. [Pr.: *dublu ve, dublu vi.* — Pl. și (1, n.) *w-uri*].

WAGNERIÂN, -Ă, *wagnerieni, -e*, adj. Referitor la muzica lui Wagner; care aparține lui Wagner. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **wagnérien**.

WAGON-LIT, *wagon-lit-uri*, s.n. Vagon de dormit. [Pr.: *vagôli*] — Cuv. fr.

WALHÁLLA s.f. (În mitologia germanică și scandinavă) Lăcașul zeilor unde erau găzduiți eroii căzuți pe câmpul de luptă. — Din germ. **Walhalla**.

WALKIE-TALKIE, *walkie-talkie*, s.n. (Tehn.) Aparat portabil de emisie-recepție la mică distanță; talkie-walkie. [Pr.: *üochitóchi*] — Cuv. engl.

WALKÍRIE, *walkirii*, s.f. (În mitologia germanică și scandinavă) Mesagera lui Odin care hotăra soarta războaielor și a combatanților, potrivit voinței zeilor. — Din fr. **Walkyrie**.

WALKMAN®, *walkmenuri*, s.n. Minicasetofon la care audiția se realizează cu ajutorul căștilor. [Pr.: *üócmen*] — Cuv. engl.

WARÁNT, *warante*, s.n. Recipisă eliberată celui care depune mărfuri în păstrarea unui magazin general, constituind titlu de proprietate asupra mărfurilor și folosind ca hârtie de valoare și la obținerea de credit pe gaj. — Din fr., engl. **warrant**.

WARCÓPS s.n. (Text.) Țeavă pe care se deapănă firul. — Din fr., engl. **warcops**, germ. **Warcops**.

WATER-BALÁST, *water-balasturi*, s.n. Tanc de apă situat în fundul dublu al unei nave, conținând leștul lichid al acesteia. [Pr.: *üotâr-*. — Scris și: *waterbalasf*] — Din fr., engl. **water-ballast**.

WATERPOLO s.n. (Sport) Polo pe apă. [Pr.: *üotâr-*] — Cuv. engl.

WATT, *wați*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a puterii egală cu puterea care corespunde dezvoltării unei energii de un joule într-o secundă. — Din fr., engl. **watt**.

WATTMÉTRU, *wattmetre*, s.n. Instrument electric de măsură folosit pentru măsurarea (în wați a) puterii electromagnetice dintr-un circuit electric. — Din fr. **wattmètre**.

WATT-ÓRĂ, *wați-oră*, s.f. Unitate de măsură pentru energia electrică egală cu 3 600 de jouli. [Scris și: *watt-oră*. — Pl. și: *wattore*] — **Watt** + **oră** (după fr. *watt-heure*).

WATTORMÉTRU, *wattormetre*, s.n. Contor pentru măsurarea în wați-oră a energiei electromagnetice care trece printr-un circuit. — Din fr. **watt-heuremètre**.

WATT-SECUNDĂ, *wați-secundă*, s.f. (Fiz.) Joule. [Scris și: *watt-secundă*. — Pl. și: *wattsecunde*] — Din fr. **wattseconde**.

WÉBER, *weberi*, s.m. Unitate de măsură, în sistemul internațional, a fluxului magnetic. — Din fr. **weber**.

WEB, s.n. Totalitatea sistemelor de calcul și a datelor care constituie rețeaua internet. [Pr.: *üeb*] — Cuv. engl.

WEBERMÉTRU, *webermetre*, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea variației fluxului magnetic. — Din germ. **Webermeter**.

WEEKEND, *weekenduri*, s.n. Sfârșit de săptămână (cuprinzând sâmbata și duminica), destinat odihnei. [Pr.: *üichend*. Scris și: *week-end*. — Pl. și: *week-end-uri*]. — Cuv. engl.

WEHRMÁCHT s.n. Denumire oficială dată în Germania forțelor armate ale celui de-al treilea Reich. [Pr.: *vérmahf*] — Cuv. germ.

WÉLTANSCHÁUUNG s.n. Concepție despre lume; fel de a privi lumea. [Pr.: *-șaugng*] — Cuv. germ.

WÉSTERN, *westernuri*, s.n. Gen de film american evocând epoca cuceririi vestului în sec. XIX. [Pr.: *üéstärn, üestern*] — Din engl. **western**.

WESTFALIÁN, -Ă, *westfalieni, -e*, s.n., adj. **1.** Etajul superior al carboniferului mediu din vestul Europei, caracterizat prin importante zăcămintele de cărbuni. **2.** Care aparține westfalianului (1), referitor la westfalian — Din fr. **westphalien**.

WHIG s.m. Nume dat adversarilor ducelui de York, organizați într-un partid care, după dezmembrare, la începutul sec. XIX, au intrat în Partidul Liberal englez. [Pr.: *üig*] — Cuv. engl.

WHISKY, *whisky-uri*, s.n. **1.** Băutură cu un mare procent de alcool obținută prin distilarea cerealelor în condiții speciale. **2.** Sortiment sau porție de whisky (1). [Pr.: *üischi*] — Cuv. engl.

WHITE-SPIRIT s.n. Produs obținut la distilarea petrolului brut, întrebunțat ca solvent în vopsitorie și în industria lacurilor. [Pr.: *üait-spirif*] — Cuv. engl.

WÍDIA s.f. Metal dur obținut din carburi metalice (de wolfram și titan), folosit la acoperirea pieselor supuse uzurii, mai ales a tășurilor sculelor de așchiere a metalelor. — Din fr. **widia**.

WI-FI®, s.n. Tehnologie care permite conectarea dispozitivelor electronice prin intermediul undelor radio și transmiterea rapidă a datelor. [Pr.: *uáifai*] — Cuv. engl.

WILLEMIT s.n. Silicat natural de zinc, cristalizat, de obicei incolor, sticlos, din care se extrage zincul. — Din fr. **willémite**.

WILLY-WILLY s.m. (Met.) Cyclon tropical care se manifestă în nordul Australiei. [Pr.: *uili-uili*] — Cuv. engl.

WÍNDSURFING s.n. Sport constând în plutirea pe apă, stând în picioare pe o plănșă prevăzută cu un catarg și cu o mică velă. [Pr.: *üindsärfing*] — Din engl. **windsurfing**.

WÓLFRAM s.n. Element chimic, metal dur, cenușiu-deschis (în stare compactă) sau cenușiu-închis (sub formă de pulbere), lucios, folosit la fabricarea oțelurilor speciale și a filamentelor pentru becuri electrice; tungsten. — Din germ. **Wolfram**, fr. **wolfram**.

WÓLFRAMÁT, *wolframați*, s.m. (Chim.) Sare a acidului wolframic. — Din germ. **Wolframat**.

WÓLFRÁMIC, -Ă, *wolframici, -ce*, adj. De wolfram, al wolframului. ⇨ *Acid wolframic* = acid derivat din wolfram, existent sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă, preparat din soluții de wolframați cu acizi. — **Wolfram** + suf. *-ic*.

WÓLFRAMÍT s.n. Minereu din care se extrage wolframul. — Din germ. **Wolframit**.

WOOFER s.n. Difuzor special pentru redarea frecvențelor joase. [Pr.: *úfár*] — Cuv. engl.

WRÉSTLER, *wrestleri*, s.m. Sportiv care practică wrestlingul. [Pr.: *réstlär*] — Din engl. **wrestler**.

WRÉSTLING, s.n. Sport asemănător luptelor libere, în care, pe baza unui scenariu, se folosește o gamă largă de tehnici spectaculoase de luptă, aruncări, imobilizări etc. [Pr.: *réstling*] — Din engl. **wrestling**.

WULFENÍT s.n. Minereu de plumb și de molibden. — Din fr. **wulfénite**, germ. **Wulfenit**.

WURTZÍT s.n. Sulfură naturală de zinc. [Pr.: *vurțif*] — Din germ. **Wurtzit**, fr., engl. **wurtzite**.